

Magyar Képzőművészeti Egyetem Doktori Iskola

A valóság rabjai

Regény a szellem világosságáról és világtalanságáról

DLA Értekezés

Sánta Kristóf

2019

Témavezető: Dr. habil. Szegedy-Maszák Zoltán DLA

Tartalom

Bevezető megjegyzések	4
A valóság rabjai	14
<i>I. tézis</i>	15
<i>II. filozófia</i>	33
<i>III. sors</i>	49
<i>IV. politika</i>	64
<i>V. poétika</i>	85
<i>VI. hit</i>	102
<i>VII. valóság</i>	124
<i>VIII. szintézis</i>	139
Hivatkozott irodalom	144

„Harminc éven át tanulmányoztam a zent. Eleinte a hegyek hegyek voltak, a vizek vizek. Ahogy jobban elmélyültem, a hegyek megszűntek hegyek, a vizek megszűntek vizek lenni. De most, hogy a végére jutottam, a hegyek újra hegyek, a vizek újra vizek.”

Csing-jüan

Bevezető megjegyzések

A formátumról

Az ember történetének legnagyobb igazságait (már tudniillik azokat, amelyek megkérdőjelezhetetlenségét a legszélesebb tömegek tudták és hitték) kitalált történetekbe ágyazva mondták ki. A mítoszok persze egészen másképp 'kitaláltak' a történelmi szemlélet számára, mint azok szemében, akik épp az egyedüli támadhatatlan, kétségbe vonhatatlan valóság hordozóját látják bennük. A mítoszokról való történelmi lemondás azt jelentette, hogy egy bizonyos igazságot egy másik, a 'történelmi körülmények' számára megfelelőbb igazság váltott fel. A 'végső valóság' azonban a modern, posztmodern és jelenkori ember számára éppúgy rejtély maradt, mint archaikus/mitikus elődje számára volt – csak a rejtély természete más. Az archaikus emberben fel sem merült, hogy a rejtély 'megfejthető', hiszen meggyőződése volt, hogy áthidalhatatlanul meghaladja a felfogóképességét – így lényegében nem is kísérletezett ilyesmivel. A modern ember élete viszont épp a nem szűnő kísérletezés; a folytonos kísérlet az igazság megértésére és megmagyarázására. Soha olyan vetélkedés a valóság legalkalmasabb modelljének előállításáért nem folyt, mint a modern Európában, ugyanakkor talán soha olyan természetes nem volt minden élénk tárt megközelítést megkérdőjelezni, mint éppen a mai napon. Tézisünk, amelynek vizsgálatát a tudományos diszciplína követelményeitől tán ellenszenves mértékben elrugaszkodva kísérlem meg a következőkben, tulajdonképpen semmi többet nem állít annál, hogy minden érvényesnek tekintett modell kilátásba helyezi a vele szemben állót; helyesebben a tőle különbözőt; helyesebben az őt kiegészítőt.

„Minden kijelentésben, tegye azt bárki, szükségképpen több lesz a hamisság az igazságnál.” A tézisregény feladata, hogy központi tételét igazolja, cáfolja vagy illusztrálja. Utóbbit tarthatjuk a legkényelmesebb megközelítésmódnak, mivel ekkor az igazságkeresés közben nem szorulunk rá arra, hogy igazat mondjunk. Azt hiszem, ez kulcsfontosságú ott, ahol maga a tétel is 'az igazságról' nyilatkozik. *A valóság rabjai* olvasása során igazságok egész serege tárul fel, melyeket rendszerezni szándékom szerint a záró megjegyzéseket tanulmányozva nyílik lehetőség. A (kelléténél minden bizsonnyal sokkal kevésbé koherens szöveggé összeálló) bevezető megjegyzések szerepe pedig, hogy jó előre felmentést adjak és alapozzák meg magamnak a vállalkozás kudarcának felelőssége alól. Egyvalami kerüli el ugyanis véglegesen és végzetesen, hogy tárgyunkká tegyük, más szóval objektivizáljuk: az igazság.

Az a véleményem, hogy az ember minden cselekedete a szó szigorú értelmében művészeti cselekedetként értékelhető, amennyiben figyelembe vesszük, hogy a legegyszerűbb és legbonyolultabb (vagy a leginkább 'profán' és a leginkább 'szakrális') tettek végső, abszolút mozgatórugója soha nem egyéb, mint az önmegismerés, ami pedig a világ megismerésével azonos. Továbbá az a véleményem, hogy a művészet ebben a legalapvetőbb igazságkeresésben sok egyéb mellett azért tölt be különleges szerepet, mert az egyént visszahelyezi 'világteremtő minőségébe', amely minőségben autonómiája csúcsát tapasztalhatja meg – az archaikus ember számára, amint arra Eliade szövegeiből következtethetünk, tán hasonló autonómia tárulkozott

fel a rítusok során. E meggyőződéseim okán vettem a bátorságot a művészet nyelvét és eszközeit választani a tézis felfejtéséhez.

Egy másik, művészként szerzett tapasztalat, mely az előbbinek látszólag gyökeresen ellentmond, a művészeti autonómia korlátaival kapcsolatos. Ha elfogadjuk a tételt, miszerint a mű az értelmezés, a 'birtokba vétel' során és révén válik művé, akkor a szó szoros értelmében nem tekinthető másnak, mint fikciónak. Minden mű fikció, ugyanakkor például a szöveges mű fiktív volta nemcsak abból fakad, hogy mű, hanem abból is, hogy szöveg: a bevezetés következő szakasza a reprezentációs eljárások természetét vizsgálja majd. Mindezeket figyelembe véve az alább következő regény pontosan annyira tartható fiktívnek, mint bármely, szövegben testet öltő reprezentáció.

A formátumot illető utolsó megjegyzés: a nyugati filozófiai attitűd első lenyomatát, a sókratészi-platóni dialógus-hagyományt ma ugyancsak írott szöveggént tanulmányozzuk. Valamelyes, noha persze óvatosan kezelt összetartást érzek ezen attitűd, illetve az általam a regényben alkalmazott megközelítésmód közt – ez tán az olvasás közben világossá válik. Az említett hagyományt valóban 'első filozófiának' tarthatjuk, hiszen elsőként hagyta maga mögött a mitikus szemléletet – ha azonban mindez a történetmesélésről való lemondást jelenti, ekkora áldozat meghozatalát nem tudtam vállalni.

A reprezentációk

Egy korábbi szövegemben írtam a reprezentációs eljárások megismerésben játszott szerepéről.¹ A reprezentáció mint általános jelenség a következő tétel mentén írható le: adott x és y tárgy, amelyek közül egy konkrét szituációban x y-t képviseli, másképp szólva y helyett van jelen. Ez a fogalom diplomáciai alkalmazására [lásd pl. LATOUR 2004] éppúgy igaz, mint a kognitív pszichológiában [pl. BROADBENT 1987], a nyelvészetben [pl. CHOMSKY 2005 és BICKERTON 2004], a szociológiában [pl. DURKHEIM 1912] vagy a művészetelméletben [pl. DANTO 1998] vett jelentésére. E szerteágazó jelentésmezőt összefésülve megállapíthatjuk, hogy bármely tárgy reprezentációja az adott tárgy leképezésén, modellálásán alapul, tehát szükségképpen módosítva jeleníti meg azt – ez leggyakrabban leegyszerűsítést jelent, mivel a reprezentáció 'valamely aspektusából' kívánja megközelíteni a tárgyat.

A világ (egy objektum) megismerése bármely alany (szubjektum) számára reprezentációs eljárások révén lehetséges. Márpedig minden életforma számára, függetlenül 'összetettségétől', létkérdés a világ valamilyen szintű megismerése, hiszen fennmaradásának alapvető feltétele, hogy folyamatosan, minden pillanatban reagálni tudjon a környezeti változásokra – ez pedig a környezetéből származó információk befogadásán és feldolgozásán alapul. A biológiai takarékoság evolúciós törvénye értelmében minden életforma a számára releváns

¹ *Reprezentálás mint a megismerés eszköze, valamint a reprezentációk és a valóság viszonya a keleti és a nyugati gondolkodásban*, in: *Kelet/Nyugat*, Bp., DOSZ, 2015. A szakasz további részében nagymértékben, külön jelzés nélkül is támaszkodom e tanulmány szövegére.

információkat gyűjti össze és kezeli, a számára lényegtelenek tömegét pedig elhanyagolja, arról soha nem szerez tudomást. Tehát minden biológiai faj (de, könnyen belátható módon, valójában minden egyed) a világnak szubjektív, csak rá jellemző reprezentációját tapasztalja meg. Ha a fentebbi képletben y -on valamiféle 'nyers', 'egyetemes' valóságot értünk, erről minden élőlény eltérő x képet, x reprezentációt 'készít el'. Az ember mint életforma sajátossága, hogy nem csupán a világ megismerésének szükségét tapasztalja meg, de az igényt is arra, hogy túllépjen szubjektív valóságán, és a világról valamiféle 'objektív' tudást szerezzen.

Mások mellett Bickerton könyvében [BICKERTON 1992 és 2004] követhetjük nyomon azt a reprezentációs sort, amely a 'valóság' és a valóságról való *beszéd* közt fennáll, tehát hogy milyen leképezési rendszerek, módozatok segítenek bennünket a megismerésben. Ő ERR-nek (elsődleges reprezentációs rendszer) nevezi azt az érzékszervi leképezési szisztémát, amely minden létforma számára a külvilágról való elsődleges tapasztalatokat szolgáltatja, és amely ekképp minden élőlény sajátja [BICKERTON 2004, 93]. Az 'összetettebb' létformák a reprezentációs rendszerek további fokozataival rendelkeznek. Elsődleges tapasztalataikat mentális kategóriákba rendezik aszerint, milyen reakciót tesznek szükségessé, majd (egy következő szinten) e kategóriák fogalmilag is leképeződnek [erről lásd még SZÉCSI 2007, 4]. Az utóbbi szintek már feltételezik a 'tudatosság' valamilyen formájának meglétét, noha a tudatosság, egyszerű funkció helyett különböző funkciók organizált együttese lévén, nehezen definiálható, és feltétlenül meghaladja e bevezető kereteit, valamint szerzője tudását. Ha elfogadjuk Zólkiewski meghatározását [ZÓLKIEWSKI 2004, 277], a tudatosság legalapvetőbb szintjén az élőlény valamiképpen különbséget tud tenni 'szubjektum' és 'objektum' (vagy 'belső' és 'külső' objektum) között, majd, egy magasabb szinten, ezen objektum és az általa végrehajtott cselekvés közt. Ez a fajta 'tudatosság', ez a fajta reprezentációs készség minden biztonnal már a fejlettebb főemlősöknél is jelen van [BICKERTON 2004, 110] – tehát nem csak az embert tarthatjuk 'tudatosnak', és nem csak az ember rendelkezik fogalmakkal.

Természetesen csak az ember rendelkezik ugyanakkor a nyelvhasználat képességével. A fogalmi reprezentációs szint meglétének nem feltétele tehát a nyelvi készség, ellenkezőleg: a nyelvi reprezentáció épül egy alapvetőbb, az evolúciós sorban korábbi leképezési szintre. A mentalista nyelvelmélet szerint a fogalmi reprezentáció a nyelvnél alapvetőbb mentális modellalkotási rendszer [SZÉCSI 2007, 5-6], és mint ilyen, az embernél is működik. Pinker kimutatja, hogy a csecsemők már azelőtt rendelkeznek a tárgyak fogalmával, hogy megtanulnák az azokat jelölő kifejezéseket, azaz beszélni kezdenének [PINKER 1999, 153] – az emberi nyelv e mentális 'nyelvtan'² kifejeződése, reprezentációja. A beszélt nyelv, a kimondott tartalom a mentális nyelv, a gondolati tartalom reprezentációja, amely reprezentáció lévén maga is egyszerűsíti azt, amit modellez. Pinker szavaival: a beszélő gondolatainak „*csupán egy töredékét tudja szavakba kódolni*” [PINKER 1999, 78-79] – amit, azt hiszem, mindennapos tapasztalataink is kellőképp gyakran igazolnak.

A nyelv tehát épp annyira tekinthető reprezentációs, mint kommunikációs rendszernek. A nyelv egy újabb eszköz a világ megismeréséhez, amelynek persze egyik legfontosabb hozadéka, hogy a megismerés immár közölhetővé válik. A beszélt nyelvre épülő további reprezentációs módozatok mindnyájunk előtt ismertek. Bolondság lenne e helyütt az írásfejlődés történetével

² Chomsky ezt nevezi Univerzális Grammatikának.

kapcsolatos fejtegetésbe bocsátkozni, elég, ha emlékeztetjük magunkat, hogy az írás fokozatosan haladt a szemantikai kódolás felől a fonetikai kódolás irányába [erről lásd BENCZIK 2001, 56-59], vagyis „*a beszélt nyelvvel való találkozás*” felé [COULMAS 1992, 253].³ Világos azonban, hogy semmilyen írás nem ’írott beszédet’ jelent, nem pusztán „*vizuális reprezentációja a beszélt nyelvnek*” [SZÉCSI 2007, 40]. Noha a fonetikai kódolás a hangzó nyelvet veszi alapul, az élőszó számos dimenzióját kénytelen figyelmen kívül hagyni, vagy súlyosan torzítani. Hanglejtés, hangerő, tempó, ritmus, valamint a beszéd kísérő jelenségei, a mimika és a gesztusok (amelyek szerepe egyébként, hogy a ’gondolataink’ pontosabb reprezentációját segítsék a beszédben) bármely írásrendszer számára kódolhatatlanok, mert ezek valójában nem is nyelvi elemek [GOODY 1998, 219]. Az élőbeszédben nagymértékben segítik a megértést, az írás azonban legfeljebb fogyatékos módon (pl. különböző írásjelekkel) tudja megjeleníteni őket [SZÉCSI 2007, 43].⁴ Alfabetikus írásaink lényegében az élősóban is fellelhető *digitális* komponensek kódolására alkalmasak csak – minden egyéb elvész, vagy rendkívül leegyszerűsödik [BENCZIK 2001, 14].

Rövid és szükségképp hiányos gondolatmenetünktől nem is várhatunk többet annál, hogy emlékezetünkbe idézze, a külvilág megismerése minden élőlény számára reprezentációk, modellek, leképezések révén lehetséges. Az emberi faj olyan leképezési módokat, szinteket fejlesztett ki, amelyek csak rá jellemzőek; ezért is törekedhet rá, hogy a világról ’objektív’ tudást szerezzen. Észre kell vennünk azonban, hogy minél összetettebb egy életforma (és ezzel együtt a valóságérzékelése), annál több reprezentációs lépcső kerül a ’nyers’ valóság és annak számára megjelenő, érzékelt, felfogott változata közé. Minél inkább ’tudatosnak’ tarthatunk egy élőlényt, annál több feldolgozási szint választja el az ’egyetemes’ valóságtól. „*A tudatosság kapuinak kinyitása valójában az élőlény fokozatos eltávolítása a külső tárgyak és események tényleges világtól*” [BICKERTON 2004, 92]. Lehetséges-e ’visszafordulnunk’? Lehetséges-e a ’valóságot’ közvetlenül megtapasztalnunk, és ha igen, mondhatunk-e erről bármit?

A tudás módjai

Az első, ténylegesen írástudónak tartható társadalom, tehát a klasszikus kori görög poliszok népessége egyúttal az első filozófiát alkotó társadalom.⁵ Platón kiemelten vizsgálja a tudás mibenlétét és megszerzésének módjait. Az Állam hagyományos értelmezései [CROSS–WOZLEY 1966, lásd továbbá ASANO 1994, 1-4] rámutatnak, hogy Platón a létezésnek különböző fokozatait állapítja meg, miszerint a formák vagy ideák létezése abszolút, a partikuláris létezés pedig relatív, vagyis létezők, ugyanakkor nem-létezők. Ehhez hasonlóan a tudásnak is fokozatai vannak: a valódi tudás arra vonatkozik, ami valódi létező, a nem-tudás arra, ami nem-létező, a kettő közti dolgok pedig a vélekedés tárgyai. A helyes tudás, tehát a

³ Egészen az első valóban fonetikusnak tartható írásrendszerig, vagyis az első ténylegesen írástudónak tartható társadalmak, a klasszikus kori görög poliszok társadalmainak írásáig [GOODY–WATT 1998, 127]. Meg kell jegyezni persze, hogy vélhetőleg soha nem létezett sem tisztán jelentés-, sem tisztán hangrögzítő írásrendszer.

⁴ Egyébként a zenei lejegyzéshez hasonlóan. A hangzó nyelv említett komponensei pontosan azok, amelyeket a zene írásban történő reprezentációi (pl. a kotta) sem képesek megfelelően leképezni.

⁵ A fonetikus írásrendszereknek a racionális gondolkodásra gyakorolt serkentő hatásáról lásd [DIRINGER 1968].

valódi létezőkre irányuló tudás persze a filozófusok sajátja, míg mindenki más (az úgynevezett műkedvelők) csak vélekedhet, mivel az ő tudásuk nem abszolút, hanem viszonylagos.

A filozófia mint a megismerés legmagasabb rendű módja a középkori Európában egy évezredre visszavonult, és csak a reneszánsz után beszélhetünk a teológiai mellett ismét filozófiai világmagyarázatról. Az ember és természet viszonya iránt feltámadó érdeklődés a körülöttünk lévő világ újszerű vizsgálati formáját hozta magával: a modern tudományosság alapja Galileivel kezdve a kísérleti, tapasztalati megismerés lett.⁶ E tudományos kánon esszenciája, Newton *Principiája* egy olyan világképet rajzol meg, amely az óraművet választja szimbólumául. Az Univerzum pontosan meghatározható (és feltárható) törvények szerint működik, ami azt jelenti, hogy létezik 'objektív', egyetemes valóság, amely az ember számára meg is ismerhető [részletesen leírja pl. GRIBBIN 2004, 68-75]. A tudományos megismerés célja épp az objektív valóság feltárása; a tudományos megismerés szolgáltatja tehát a helyes tudást.⁷

A modern Európa 'első filozófiája', a Descartes-i racionalizmus szemlélete szerint ugyancsak létezik objektív igazság, a filozófus feladata pedig, akárcsak Platónnál, ennek a bizonyos igazságnak a feltárása – ehhez szükséges a megismerés abszolút helyes módszerének felállítása. Az abszolút helyes módszer az értelem alkalmazásában rejlik: Descartes úgy véli, sikerrel bizonyítja, hogy az értelem helyes alkalmazásával minden létező igazság kikövetkeztethető [DESCARTES 1994 és 1998]. Az elme rendelkezik a helyes megismerés képességével, ezt a képességet azonban nem önmagától, hanem Istentől kapta [DESCARTES 1994, 67-68]. Isten tehát valamiképp az értelemnek is 'fölötte áll' – ő az egyedüli, aki nem fogható fel, nem érthető meg [DESCARTES 1998, 39]. Az én véleményem szerint Isten felbukkanása a karteziánus szisztémában minden esetben több problémát szül, mint amennyit elhárít. Azt hiszem továbbá, hogy (dacára a nem sokat késlekedő kanti kritikának, és dacára az azóta is eltelt két és fél évszázad felfoghatatlan terjedelmű filozófia- és tudománytörténetének) az európai közgondolkodásban máig a Descartes-i/newtoni világ- és megismerésszemlélet ismerhető fel.

Értelem és intuíció

A világ észlelésének főntebb leírt reprezentációs lépcsője tulajdonképpen a buddhista pszichológiában (az Abhidhammában) is megjelenik. Govinda [GOVINDA 1992, 175–177] részletesen leírja, miképp válik egy rózsa a vizuális észlelet, az egyes részbenyomások reprodukciója, a tárgy mint összkép szintetizálása, az érzéki reprezentáció, az ítéletalkotás, végezetül a névadás során azzá, ami az imént leíratott: egy rózsává [lásd még SHWE ZAN AUNG 2016, 32]. A karteziánus rendszerben az egyéni létezés alapélménye a *gondolkodás* – semmi nincs, ami azt megelőzheti. Más bölcséleti szisztémákban, például a nem-materialista történeti

⁶ A tapasztalatok és kutatási eredmények viszont csak akkor válhattak a tudományos kánon részévé, ha írásban rögzítették őket; az európai tudás ugyanis *konvencionálisnak* nevezhető, aminek értelmében csak azt ismerjük el tudománynak és tudásnak, amit le is lehet írni [WATTS 1997, 18].

⁷ A helyes tudást a szakrális dimenzióban a Sola Scriptura elve foglalta össze. Az új vallásosság számára az igazság forrása „egyedül az Írás”, az Írás igazsága ugyanakkor abszolút. Az Írásban ugyanis maga az Abszolútum, Isten van jelen. A helyes tudáshoz (amely tudás a hittel egyenértékű) ismét az írás juttathat hozzá bennünket.

ind filozófiák csaknem mindegyikében ugyanez az alapélmény a *szenvedés* – erről értesülhetünk a szánkhjánál [erről lásd RUZSA 1997, 10], és természetesen a történeti Buddha és a mahájána esetében egyaránt [erről lásd pl. RADHAKRISHNAN 1993, 358, illetve EVOLA 2003, 16]. A szenvedést érthetjük szó szerint, de, úgy vélem, el-szenvedés értelemben is: a világot el-szenvedjük, mivel nem vagyunk a világ (sem pedig önmagunk) urai. Sem egyik, sem másik fölött nincs hatalmunk, mert bár azt hisszük, hogy mindkettő hozzánk tartozik, valójában semmi sem a miénk, amit annak hiszünk. E disszonancia felelős a szenvedés minden formájáért.

A szenvedés oka tehát végső soron, és ezt az összes említett rendszer hangsúlyozza, a nem-tudás (*avidjá*), vagyis a nem helyes tudás. A nem-tudás önmagunk és a körülöttünk tapasztalt világ alapvető félreértelmezése, helytelen szemlélete. Ez a világ ugyanis az ind szemlélet szerint kondicionált (feltételes). A kondicionált világ tárgyainak létezése nem 'abszolút', hanem relatív, viszonylagos, feltételes [lásd pl. RADHAKRISHNAN 1993, 197], értsd: minden függ valamitől, minden csak annyiban létezik, amennyiben minden mással összefügg [leírja UEDA 1977]. Az ember úgy törekszik elboldogulni ebben a világban, hogy megkülönböztetéseket tesz; a kondicionált lét legelső megkülönböztetése nem más, mint alany és tárgy, szubjektum és objektum, az Én és a Világ szétválasztása. Az Én képze (miképp bármilyen képzet) a kondicionált lét eredménye. Az Én legfőbb jellemzője a sajátítás, tehát az a hajlam, hogy önmagát tulajdonságokkal ruházza fel, és a dolgok birtokosának tekinti. Eközben állandónak igyekszik tételezni önmagát ott, ahol viszont kizárólag a folytonos változás állandó, abszolút viszonyítási pont kíván lenni ott, ahol minden csak a mással való kapcsolatában létezik [lásd még ELIADE 2014, 50-52, RUZSA 1997, 10-11].

A szenvedéstől való megszabadulás úgy lehetséges, ha eloldunk minden köteléket, amely a kondicionált világhoz fűz bennünket; ha tehát lemondunk arról, amit addig (tévesen) a magunkénak hittünk. Az egyénnek el kell hagynia minden tulajdonát, ami alatt persze nemcsak a javai értendők, hanem az is, ami az Én képzetét alkotja: a vágyak, az ismeretek, a gondolatok. Ha minden ragaszkodást felszámolunk, legvégül attól a képzettől is megszabadulunk, hogy az Én és a Világ (a szubjektum és az objektum) különálló dolgok. Az Én felszámolásával a szubjektum elszakad a kondicionált világtól, mivel felismeri, hogy mint szubjektum valójában nem is létezett: ha pedig nem létezett, akkor immár tökéletesen szabad, és visszatér minden megkülönböztetés elé, legfőképpen is a szubjektum-objektum, az alany-tárgy megkülönböztetés elé. Más szóval megtörténik az áttörés a 'valóságba', az 'abszolútba' [erről lásd pl. SCHMIDT 1991, 22 és RADHAKRISHNAN 1993, 42].

A minden tulajdonról való lemondás, a valóságba való áttörés egyébként a nyugati misztika, jelesül Eckhart terminológiájának is kulcsfontosságú eleme. Eckhartnál a „tökéletes szegénység” megvalósítása messze túl van a javak elhagyásán – épp így el kell hagyni a vágyainkat, a tudásunkat, sőt, magát Istent is; Istent mint ideát, Istent mint megkülönböztetést [pl. ECKHART 1986, 54-56 és UEDA 2004, 59]. Az „Istenséghez való áttörés” ezen a tökéletes lemondáson alapul, mert oda, ahol semmilyen megkülönböztetés nem érvényes, semmit nem vihetünk magunkkal [UEDA 2004, 132-133].

Ha a szenvedés oka a nem-tudás volt, akkor a szenvedéstől való megszabadulást természetesen a helyes tudásnak köszönhetjük. A helyes tudás itt azonban nem azonos azzal, amit a Descartes-

i/newtoni örökség hagyományozott ránk. Az Abhidhammában a tudás fokozatairól olvashatunk [GOVINDA 1992, 56-59]⁸, miszerint a vélekedések alapja az érzékeink által közvetített 'igazság', a tudásé az értelem által alkalmazott dialektika révén feltárt 'igazság', az illuminációé (megvilágosodásé) pedig az intuíció révén megélt igazság. E nézet szerint a racionális tudás szükségképpen megkülönböztetéseken alapul (legalább 'önmaga' és a 'dolgok', megismerő és megismert megkülönböztetésén), ezért az 'abszolút', amely mentes minden megkülönböztetéstől, nem érhető el számára.⁹ A tudatnak 'meg kell haladnia önmagát' – ez a racionális tudat számára értelmetlennek tűnhet, az illumináció azonban épp azért tudás fölötti tudás, mert benne a tárgymegismerés az önmegismeréssel esik egybe. Az 'abszolúthoz' egyedül az intuíción keresztül nyílik út.¹⁰

Az Abszolútum

Miképp arról Eliade beszámol [pl. ELIADE 1987], bármely kultúra, amely alapjait tekintve szakrális (tehát archaikus), úgy gondolja, hogy az időbe, a létbe vetettség olyan állapot, amit meg kell haladni, amit fel kell adni egy magasabb rendű valóság (az egyetlen igazi valóság) érdekében. Az összes vallásos rítus célja valamilyen értelemben az 'eredeti' idő, a kezdeti állapot visszaállítása, pontosabban helyreállítása.¹¹ A világ és benne az egyén feladata, küldetése, legvégső célja pontosan a kondicionálatlan létbe történő visszatérés [lásd még ELIADE 2006, 132-135 és 153-180]. Ha feladjuk a kondicionált, megkülönböztetéseken alapuló létezését, akkor legvégül a legalapvetőbb megkülönböztetés, alany és tárgy, szubjektum és objektum elkülönülése is megszűnik, vagyis a Világ és az Én tapasztalása egybeesik (Eckhartnál ez Isten alapjának, a zenben az ürességnek megtapasztalása, vagyis a *szúnjátá* [szép leírást ad UEDA 1977]). Itt a valósághoz immár közvetlenül, a reprezentációktól, a torzításoktól mentesen férhetünk hozzá [lásd pl. ELIADE 2014, 51], tehát úgy, mint ami 'abszolút'.

Abszolútnak tarthatjuk azt, ami nem relatív, ami tehát mentes mindenféle viszonyulástól – ami nem mérhető semmilyen más tárgyhöz. Az Abszolútumban nem érvényes semmilyen megkülönböztetés, még olyan látszólag evidens kategóriák, mint lét és nemlét (szubjektum és objektum, Én és a Világ, lélek és Isten) sem; a teljességben nincs helye semmiféle dualitásnak

⁸ Némileg Platónhoz hasonlóan, továbbá Plótinoszsal és az újplatonikusokkal szinte teljesen megegyezően [PLÓTINOSZ 1986].

⁹ Amint azt a Descartes-i rendszer Istenhez való viszonyánál is láthattuk.

¹⁰ 'Világtalan szellemnek' nevezem a még nem öntudatra ébredt szellemet. A buddhista hagyományban (amely tehát hangsúlyozottan nem materialista, ám épp ugyanennyire nem tartható panteisztikusnak sem [lásd pl. SUZUKI 1974, 8]) efféle szellem hat át minden létezőt, az embert leszámítva. Csakis az emberben támad fel ugyanis az Én képzelete, az önmagára reflektáló tudat – a racionális elme, amit 'világos szellemnek' nevezhetünk. Az Én felszámolása, tehát a helyes tudás megvalósítása azonban nem valamiféle visszatérés a világtalansághoz. Pontosán abban áll az ember kitüntetettsége, hogy csak az öntudatra ébredés vezethet önmagunk meghaladásához [MASAO 2004, 148]. Az Én elhagyásához először meg kell találnunk az Ént. A kondicionált világból való elszakadás csakis az ember által valósítható meg [lásd még SUZUKI 1974, 9]. A helyes tudás azonban felülmúlja mind a világtalan, mind a világos szellem tevékenységét, a valóságra ébredés a racionalitáson, de igazság szerint az irracionalitáson is túl van, és csakis az intuíció által érhető el.

¹¹ A filozófiát teremtő kultúrák pedig az egyéni lét céljaként a 'virtuális' lét tartós és tökéletes feladását jelölik meg.

[lásd RADHAKRISHNAN 1993, 101]. Ami abszolút, az tartalmaz mindent, de nem olyan értelemben, mintha a dolgok összessége volna. Éppúgy mondhatjuk, hogy minden dolog benne van, mint azt, hogy minden dologtól mentes [SAHN 2008, 132-133]. Csak az Abszolútum rendelkezik tehát abszolút valósággal, abszolút igazsággal és abszolút létezéssel, minden más valóság, igazság és létezés partikuláris (abszolút és partikuláris létezésről a vallásos dimenzióban lásd pl. [BUJI 2008]). Partikuláris, mert valamire vonatkozik. Ami abszolút, az azonban nem lehet vonatkoztatás tárgya.

Az Abszolútum ideája valamiképpen minden világmagyarázatban (nem csak a szakrális dimenzióban) megjelenik – és mindenütt ugyanazt a problémát hozza magával. Ami abszolút, az nem lehet vonatkoztatás tárgya: ezért az Abszolútum értelemmel nem felfogható, mert ha az lenne, a megismerő rajta kívül helyezkedne el. Ha pedig nem felfogható, nem is fogalmazható meg. Az 'abszolútról' valójában nem állítható semmi. Visszautasít minden fogalmi meghatározást, mivel minden meghatározás valami partikulárisra utal [lásd pl. ENOMIYA-LASSALLE 1995, 11; SCHMIDT 1991, 22-23; SAHN 2008, 151]. Minden szó, ami az 'abszolútról' elhangzik, egyszerre ad hozzá és vesz el belőle valamit, miközben az 'abszolúthoz' semmi nem adható hozzá, és semmi nem vehető el belőle. Az 'abszolút' nem azonosítható semmivel, nem nevezhető meg – legfeljebb utalhatunk rá, negatív úton, sorozatos tagadásokkal közelíthetjük meg, amely eljárás során a „nem ez, nem az” („*neti, neti*”) formulával kizárunk minden lehetséges azonosítást. Az úgynevezett negatív teológia, például Meister Eckhart [ECKHART 2000, 164 és UEDA 2004, 126] számára Isten nem 'ez' és nem 'az', nincs 'itt' vagy 'ott' [erről lásd továbbá KÜNG-CHING 2000, 202-203]; de azt sem mondhatjuk, hogy Isten 'minden' vagy 'semmi', 'mindenhol' vagy 'sehol' nincs jelen. A mahájána azt mondja, „szabadulj meg Buddhától” (a zenben egyenesen: „Öld meg Buddhát” [pl. MASAO 1969, 19]), nevezetesen Buddhától mint valamitől.

Tézisünk szerint „minden kijelentésben, tegye azt bárki, szükségképpen több lesz a hamisság az igazságnál.” Az iménti fejtegetés arra int minket, hogy a szavak révén feltárt igazság, valóság, amiképp a szavak léte egyáltalán, csakis partikuláris, részleges, viszonylagos lehet – és minden szó, amit az 'abszolút' kapcsán ejtettünk, legalábbis félrevezető, ha nem egyenesen hamis.¹² Eszerint ha az alább következő regény valamit igazolni képes egyáltalán, az épp az, hogy vállalkozásunk eleve kudarcra ítéltetett – abban az értelemben, hogy semmivel sem merészkedünk a leírt szó keretein túl, miközben 'célunk' (és kiindulópontunk is) e kereteken kívül helyezkedik el. De emlékeztessük magunkat: helyzetünkben helyesebb, ha nem egy probléma megoldására törünk, hanem felfedjük, és mindenekelőtt illusztráljuk a probléma létét.

A regény olvasásához

Ha arról, amiről nem lehet beszélni, hallgatni kell, akkor talán helyesebb volna kimondatlanul hagyni az egész történetet. Amint azonban jól tudjuk, nem léteznek kimondatlan történetek. Az elbeszélés megszüli a művet – a kérdés inkább az, kit tekinthetünk elbeszélőnek. Az alább

¹² Ahogy a zen buddhizmus *sokuhi no ronri* eljárása tartja: „az igazságról tett minden állításnak magában kell foglalnia önnön ellentétét.”

következő szöveg lejegyzése során megerősítve éreztem korábbi tapasztalataimat, melyek szerint maga a történet legalább oly mértékben felelős önmaga alakításáért, mint leírója – igaz, ennek oka talán az író gyengekezőségében rejlik. Ám legyen az író bármily vasmarkú, végezetül kénytelen lesz belátni, hogy ha egy szöveg megszületik, az első lélegzetvételével felkínálja magát az értelmezésnek, vagyis a lehetséges elbeszélők egész seregének – és a seregnyi értelmezés-elbeszélés közül egyetlen egy sem akad majd, amely valamicskét is igazabbnak tarthatja magát a többinél.

Az igazság természetéről szóló vita végighúzódik a regényen, hogy a záró szakasz során egy hosszabb diskurzusban teljesebben ki. Egy ilyen vitában elkerülhetetlen, hogy az igazság számos módja és 'felhasználási területe' kerüljön elő. A morális igazságnak, a filozófiai igazságnak, a tudományos igazságnak, mi több, az igazság nyelvi meghatározásának látszólag alig is van közük egymáshoz. Márpedig „semmit nem tudhatunk biztosan, amíg nem tudjuk, mit értsünk igazság alatt”.

Ám mi köze van az igazsághoz a művészetnek? „A festészetben nem számít, kinek van igaza” – állapítja meg a regény művész szereplőinek egyike. Továbbá: „csakis a filozófiában és a művészetben állhat fenn, hogy bárhogy vélekedjünk, az semmiképp sem cáfolható meg”. Jobb volna tehát, ha nem is izgatnánk magunkat a megcáfolhatatlan állításokon? A kétségtelen hazugságokon és a legkevésbé sem kétségtelen igazságokon? Nos, a művészek jó része (különösen azok, akiket nem tépázott meg a filozófia szele) bizonyára arról a tapasztalatról számolnak be, hogy a művészet valamiképpen a 'nyers valóság' közvetlen megismerését teszi lehetővé. Ámde mihelyt ennek taglalásába kezdenek, a szavak reménytelenül kifutnak az ellenőrzésük alól, és olyannyira szétszóródnak, hogy végül már meg sem lehet őket különböztetni attól, amit jelenteni hivatottak.

Az ember egész élete szakadatlan önmeghatározás. Az egészséges egyén tulajdonképpen minden pillanatban újraértékeli, mivel azonos, és mivel nem hajlandó azonosulni. Az ember tulajdonképpen nem is áll másból, csakis korlátozott érvényességű jellemzők (státuszok, eszmék, szerepek) sokaságából. Az egyén meghatározhatatlan számú kategória metszete. Ezen kategóriák többségéhez, olyannyira absztraktak lévén, mindig bizalmatlanul viszonyultam, ám közülük némellyel, mint az értelmiségi szerepével és az európaisággal mint kondícióval képes vagyok együtt élni – mi több, ezeket magamra nézve meghatározónak ismerem el. Ezért a szöveg számos pontján, ahol az európaiság, illetve ezzel összefüggésben az értelmiségi lét állapota mérlegre kerül (és különösen az európai civilizáció és az európai kultúra dekadenciájának vizsgálata során) aligha tudtam elkerülni a szubjektivitást, tehát saját magam igen erős jelenlétét a szövegben. Valóban: az európai értelmiségi számára aligha adódhat kellemetlenebb egzisztenciális szituáció, mint az, amelyben beszorítva érzi magát a rajta kívül álló történelmi változások mind sikertelenebb értelmezése, illetve a történelem alakításának mind illuzórikusabbnak bizonyuló kényszere közé. Meglehet, ebből a helyzetből épp e dekadens kultúra élvezete és művelése kínálhat valamiféle kiutat, ám, amint a regényben is felmerül, a kortárs művészet önmagának állít csapdát azzal, hogy teljességgel homályba taszítja komolyan vehetőségének kritériumait. Művészként e tapasztalat, és az öndefiníció ebből fakadó ellehetetlenülése számomra csak fokozza a válság érzetét, és nehéz megmondani, milyen történelmi szituáció oldhatja majd fel ezt az általános krízist. Mindezeket figyelembe

véve elkerülhetetlen, hogy a most következő történetben szereplő fiktív figurákkal azonosuljak, de legalább együttérezzek.

Meg kell még jegyezni, hogy a történet tér- és időbelisége nem pontosan meghatározható, épp azért, mert a szöveg nagymértékben táplálkozik az európaiság mint általános kondíció élményéből. Határozottan hiszem (mert személyesen meg is élem), hogy létezik egy effajta létélmény, és úgy éreztem, ennek további specifikálása/széttördelése nem segítené, hanem éppenséggel gátolná az értelmezőt a szöveg felé vezető útján. Ami a cselekmény idejét illeti, noha világos módon nagyjából a jelenbe kell azt helyezni, ez a bizonyos 'jelen' olyannyira képlékeny, hogy érdemesnek láttam a valós (mert úgymond már lezárult) történelmi tényeket fiktív, esetleg megvalósuló, vagy talán soha meg nem valósuló eseményekkel vegyíteni. Ily módon a szövegre egyrészt már 'holnap' rásüthető a pontatlanság bélyege, másrészt azonban talán épp ezen eljárásnak köszönhetően 'soha' nem válik igazán hamissá – csupán annyira, amennyi hamisság minden igaznak szánt állításba okvetlenül belevegyül.

Sánta Kristóf: Arany. Olaj/akril/vászon. 2018

A valóság rabjai

A szövegben megjelenő utalások a Doktori Iskola és az általa teremtett intellektuális légkör iránti tiszteletadásul szolgálnak.

I.

tézis

Körben ülünk le, egy egészen kis körben persze; a kampuszon úgymint mindenki úgy tekint ránk, mintha egy szekta lennénk, akikről nyíltan sosem beszélnek. Mindannyian a kezünket melegítjük a kávésbögrénkkel, hisz ez már nem az a Nap, ami néhány hete sütött le ránk. Igaz, akkor még szét voltunk szórva, szerte a világban, legalábbis így képzelem; de nemigen érdeklődtünk egymás felől. A magánéletünk az elmúlt tanév során is alig-alig került szóba: rég elmúltunk tizenévesek, a másik dolgaiból már nem sokat tanulhatunk. Véges a szívünk meg az agyunk is, korlátait az ember épp ekkortájt kezdi belátni.

“Állítólag októberben a bisztrót is bezárják,” mondja Kilences. “Bele sem merek gondolni, milyen lesz a kávé, amit helyette szereznünk majd.”

“Esetleg főzünk magunknak,” mondja Ötös, a gyakorlatias. No persze, ha valaha erre kerülne a sor, csakis őt bízánk meg a feladattal. Olvastam, hogy tudat alatt minden felnőtt holtá napjáig az édesanyja kávéját sírja vissza.

A felújítás úgy burjánzik el a kampusz épületein, akár a rák egy különösen hatékony (ámbar kétségkívül jóindulatú) változata. Szektás hírünkhöz méltó módon ez időre a tanszéket az Üvegházba költöztették, a világszerte ismert szobrászművész néhai műtermébe, amely harminc éve porfogóul szolgált senki által nem olvasott, ám egyöntetűen nagyrabecsült (értsd: minden valamire való művészetelméleti tanulmányban hivatkozott) kiadványok számára. Tipikusan az a hely, amelyet épp csak titkos emberkísérletekről és fejszével lemészárolt családról szőtt legendárium nem övez. Szűk, fullasztó és idejétmúlt intellektustól súlyos, ha tömörebben akarjuk kifejezni.

“És mi lesz a platánokkal?” Egyes, aki tagja egy városvédő csoportnak, eltörte a karját valami biciklis balesetben, ezért ma kénytelen volt taxival jönni. “Hogy semmiképp ne késsek el,” mentegetőzött. Azt hiszem, komolyan nagyon szégyelli magát.

“Semmi,” mondom, hogy halljam a saját hangom. Amúgy az a típus vagyok, aki hagy másokat beszélni; mindenkit, igazság szerint. Néha igyekszem felülkerekedni a gyengeségemen, de úgy hiszem, később jár ahhoz, hogy igazán meg tudnék változni. “Új épületre azért aligha adtak pénzt.”

“Egyébként is mindennek megvan a helye,” mondja Hármas, miközben meggyújt egy cigarettát. Mindig tetszett az a reszelős orgánus, ami reggelente jellemzi. Kissé férfias, de semmi esetre sem olyan, mint amilyen egy létező férfi lehetne. Charlotte Gainsbourg-ra emlékeztet. Nem a hangja, hanem ő maga; Hármas, *le phénomène*. Ha jól emlékszem, harmincegy éves.

“Hát ja, ha még a miénk is megvan,” mondja Kilences, és elveszi a cigarettát. Nyílt titok, hogy van köztük valami Hármassal. Mindenki tudja; de én, személy szerint, nem akarok tudni róla.

“Tényleg azt gondolod, hogy megvan a helyünk?”

“Igen, Egyes. Nekem kedvemre van az új territóriumunk. A tizenkilencedik század, *en totalité*. Vagy tévedek?”

“Én azt gondolom,” mondja Egyes, miközben leteszi a bögrét a gyérülő, kemény fűbe (ahol az rögvest felborul, fáradt barna lével öntözve a földet; akár Uránosz öregedő magja a tenger vizét), “hogyma valami nagyon nincs rendben ezzel az egész renoválással. Nem akarok belegondolni, ki mennyi pénzt tesz el belőle, mert ha belegondolnék, akkor, azt hiszem, önmagamat is bűnrészesnek érezném.”

“Miért mondd állandóan, hogy gondolom?” kérdezi Hármás, a visszakapott cigarettával az ujjai közt.

“Tessék?”

“Én azt gondolom... Belegondolok... Nem akarok arra gondolni... Miért kell, nos, mindenbe belegondolnod?”

Kilences nevet; Ötös mosolyog, de ő képes rá, hogy ugyanakkor rosszállóan nézzen.

“Tudod, honnan ered ez a szó?” kérdezem végül Hármástól.

“Milyen szó?”

“Gondolat. Gond. *Die Sorge*.”

“Mi van?”

“Gondolkodni majdnem ugyanaz, mint gondoskodni,” folytatom. “Ennek révén kerülünk valamilyen viszonyba a világgal.”

“Igen, Hetes,” mondja Kilences. “Mindannyian olvastuk. Műveltségünk lámpásként világít ebben a rozsdaszínű mocsárban.”

Körbemutat. A levelek még jórészt zöldek, bár Egyes platánjain reszketégek már; érezve mintegy a közelgő katasztrófát. És látjuk, persze, a festő szak hallgatóit kantáros nadrágban, egy hete mosatlan hajjal, amint használt terpentint öntenek ki az ablakon, és a díszleteseket saját tervezésű ruháikban botladozni, és a Rodin-szobor szomorú másolatát, mely meredten bámul le a talapzatát borító sörösdobozokra.

“Hát, csak azt akartam mondani,” mondom, “hogyma az Egyeséhez hasonló attitűd jelenléte nélkül ma törzsi háborúban gyilkolnánk egymást halomra szekercékkel, valami tökéletesen fölösleges nyersanyagért.”

Senki nem vevő a poénra. Kilences kifújja a levegőt; Hármás, demonstrálva a gépezet precizitását, eközben beleszív a cigarettájába – a parázs, amit lever róla, előbb szürkévé válik, aztán elsodródik a széllal. “Mad Max,” mondja Egyes mélán.

Belépünk az Üvegházba, mely nevét (nem túl eredeti módon) annak köszönheti, hogy a világszerte ismert szobrászművész a mennyezetet üvegpanelekre cseréltette – mondván, műveit csak természetes fénynél képes felszentelni az élet princípiumával. Ennek némileg ellentmond, hogy tudvalevőleg éjjelente dolgozott, miután egész nap kocsmákban (jobb napjain kávézóknak) kutatta elveszett szerelmét, és, természetesen, az inspirációt. De az egész história mit sem számít, ha jól leülepedett emléke kényyszerű felkavaróinak (vagyis nekünk) az Üvegház elsősorban attól üvegház, hogy ezévi élete delén túljutott csillagunk erejét megtízszerezve indítja erjedésnek tán jobb sorsra érdemes agyunkat. Ötös bizonyára empátiával eltelve simogatná meg a vállam, ha e mondataimat leírva látná.

Most azonban csak leveszi a kabátját és a kupac tetejére rakja, aztán leül a nyitott ablak párkányára, zöld szemével némán pásztázva a különös idillt.

“Lesz este egy megnyitó,” mondja Hármás. Leemel egy könyvet a legzsúfoltabb polcra; a felgyülemlett port módszeresen letörli róla, majd morzsolgatja az ujjai közt. “Ki jön?”

“Húha. Megnyitó. Ismerős szó,” mondja Kilences. Ötös két zöld lámpása tovább világít hangtalanul, úgyhogy még hozzáteszi, mentegetőzésképp: “Május óta eltávoztam.”

“Tudom,” mondja Ötös. “Fölösleges rosszul érezned magad.”

“Egy ilyen gyenge szezon után a nyár szinte temporális vákuum,” szólalok meg. Még mindig szúr valami idebent a félrement viccem miatt.

“Hát, nekem se sok minden ragadt meg a fejemben,” mondja Egyes. “De Tízes úgy tartja, ha a művészetben nem történnek érdekes dolgok, az csak azért lehet, mert maga a világ unalmas.”

“Szóval Tízes szerint unalmas időket élünk? Hát, lelke rajta.”

Egyes feltartja a kezét; azt, amelyik nincsen begipszelve. “Én nem tudom, hogy értette pontosan.”

Tízes kék – megüzenté Egyesén keresztül, akire mint helytartójára tekint e fölöttébb békés kis birodalomban. Igaz, ami igaz, valódi nagyhatalmak vívják körülöttünk dominanciaharcaikat: a filmes tanszék vitte keresztül a legutóbbi (rommeli leleményességű) hadműveletet, melynek végén elfoglalta az egyetem gazdasági igazgatójának (állítólag) antilopbőr székét – e győzelem persze, csakúgy, mint Rommeléi, utóbb úgyis hiábavalónak bizonyul majd. Mi, apró ország, semleges pacifizmusunkkal tüntetünk, amit mindenki el is fogad; új, átmeneti szállásunk amúgy sem éppen kecsegtető zsákmány.

“Szerintetek meddig tart majd a felújítás? Mármint ténylegesen?”

Madarak kopognak az ablak alatt: széncinegék. Ötös hátrafordul, és még szélesebbre tárja a megvetemedett, fehér festék emléknymait viselő táblákat. Valaki (Tízes, ki más lehetett) madáreleséget tett ki kis, kerek tálkákban, meg vizet; nézem, ahogy a cinegék isznak, fennkölt, hadvezérhez illő testtartással.

“Úgy értem,” töpreng Kilences, “elméletileg könnyen elképzelhető, hogy ebben a lyukban fogunk abszolválni. Sőt, aki siet, már ha van köztünk, aki siet, szerintem a doktoriját is megszerzi, mire kipucolnak mindent.”

“Nem azt mondtad, hogy neked bejön a milió?” vág vissza Egyes, és büszkén hátradől a rozszant székkal, amelyre valaki, valamikor, nyilván egy másik átmeneti állapotban, azt írta filctollal, hogy „Ez az általunk ismert világ vége”.

Én is tisztában vagyok vele, hogy módfelett életszerűtlen az önkormányzat hirtelen nagylelkűsége, miután legalább tíz évig a végpapírt is visszatartották a mosdókból – a filmes tanszék alighanem a felsőbb szférák ajtóin is eredményesen kopogtatott. Az is reálisan hangzik, hogy senkinek nem fűződik érdeke az építkezés határidőre történő befejezéséhez; vagy egyáltalán e határidők kitűzéséhez. Alapos munkához idő kell, ázzon az ember keze akár malterben, akár a mézesbödönben. De meg kell mondanom, engem az egész ügy alig-alig izgat fel; elsősorban azért, mert semmivel sem éreztem magam jobban a bisztró fölötti sötét folyosón, meg a két, a beázást csekély méltósággal viselő, fájdalmasan steril hangulatú teremben, ahol a tavalyi, első tanévünket töltöttük. Az elveszett tanévet. Sőt, ahogy most körülnézek, és szemem sorban megállapodik a tölgyfa körasztalon, a rég halott lábak kitaposta (valódinak tűnő) perzsaszőnyegeken, az itt felejtett locsolókannán és teáskészleten (kávé, ugyan, a proletárok szenvedélye), ez a fajta dekadencia még valami szögletes vonzerőt is gyakorol rám.

“Engem,” mondja Hármas, “igenis rohadatul zavarna, ha úgy mennék el innen, hogy szó szerint nyomom sem marad. Hogy egyszerűen felsöpörnek utánam.”

“Azért ez talán kicsit túlságosan drámai,” szólal meg Ötös, aki még mindig a cinegéket tanulmányozza, a maga angyali hangján. Lehet, persze, hogy csak én hallom angyalinak. Hogy egy tökéletesen kimunkált, ám éppoly hamis koncepcióm van Ötösről.

“Nem, komolyan. Tudjátok, ez az utolsó stáció az életünkben, amikor még kapaszkodhatunk valamibe saját magunkon kívül. Az intézményrendszerbe. Sőt, a francba, fiatalságunk utolsó stációja.”

“Ezt az érzést Houellebecq igen találóan írta le a Behódolás első oldalain,” vetem közbe. “Akkor én is a bőröm alatt éreztem.”

Nem vallom be, természetesen, hogy a könyv további részét nem olvastam el. Nyelvileg enyhén szólva középszerűnek találtam, és roppantul idegesített, hogy ez a komolynak látszó szerző is a bárgyú szexualitással kívánta az olvasó vágyát fölserkenteni a szöveg iránt. No és a téma sem érdekelt igazán. Azt hiszem, a hozzáállásom megrekedt valahol félúton az *utca embere* és az öt parkoló pályára kényszerítő világgal szembeni szemet-szemért gyűlölete, valamint az átlagos értelmiségi közt, aki egyfajta kötelességtudatból nyilvánít véleményt minden úgymond égető kérdésben. Különös egyébként, hogy éppen Egyes szokott pesszimista gondolatrohamokra vetemedni Európa jövőjével, John Locke és Michelangelo örökségével (az ő találmánya) kapcsolatban. Ha tippelnem kellene, rajta kívül egyikünk sem olvasta el Houellebecq könyvét – Hármas persze a szerző konstans kangörce miatt.

“Mindjárt tizenegy,” állapítja meg Ötös.

“Kár volt sietnem,” kesereg Egyes.

“Miért, egyáltalán mire számítottál? Miről lehetett volna úgy igazán lemaradni?”

“Őszintén fogalmam sincs. De az ember már csak olyan, hogy bármit tesz, közben azon aggódik, mi az, amit emiatt nem tehetett meg.”

Tízes kabát nélkül érkezik; egy jókora sállal jelzi csak, hogy tudomása van a tanévkezdéssel elkerülhetetlenül együtt járó klimatikus jellemzőkről.

“Egyetemünk legkisebb tanszéke teljes létszámban jelen,” nyilatkoztatja ki, miközben leül az asztalfőnek nevezhető helyre, amely az oldalablakkal szemben van, és ahol a fényár mellett egy szemlátomást ápolt és egészséges szobanövény lecsüngő indái keretezik az ott helyet foglalót.

“A legkisebb és leghiábabelőbb, úgy értette?” kérdezi Kilences.

Mindenki nevet; azt hiszem, pontosan ugyanez a beszélgetés zajlott le a tavalyi év elején, amikor épp ugyanannyira nem ismertük egymást, mint most.

“Nos, mind tudják, mi a leghiábabelőbb ezen a világon,” mondja Tízes.

Pieter Claesz néhány Vanitas-festménye jut eszembe; a motívumok persze összerosódnak a fejemben, és azon tűnődöm, hogy a fenébe köthettem ki (ahogy Hármas mondta, fiatal éveim alkonyára) a festők, rajzművészek, jelmeztervezők és minden hiúságok legalábabelőbb kufárjai közt – én, akinek egyetemi tanulmányai során az épp csak bimbózó blogoszféra még fényes irodalmi jövőt jósolt.

“Mit gondolnak, igyunk valamit a Doktori Iskola reneszánszának üdvözlésére?” kérdezi Tízes, körbemutatva új otthonunkban.

A válasz persze pofonegyszerű: az az áldozatra éhes blogoszféra épp oly gyorsan le is ejtett, ahogyan fölemelt, nem létező szárnyaimnál fogva – a hús-vér közeg pedig, ami azt illeti, soha egy szóra sem méltatott. Bizonyára tudtak rólam: emlékeim szerint némi rosszindulatú várakozást keltett a hír, hogy bemutatkozó regényem rögvest a piac második legnagyobb szépirodalmi kiadójánál jelenik meg – de ezt (mármint a rosszindulatot) meg is érdemeltem, hisz életművem akkor csak egy maréknyi (nem provokatívnak szánt, mégis annak bizonyult) novellát és valamivel több lemez- meg könyvkritikát számlált. Illetve egy forgatókönyvet, amelyet felkérésre írtam, és amelyből aztán soha nem készült film. Amikor a regény megjelent (a történeti hűség kedvéért: címe Agresszió és ironia, és a néhány kötelező könyvtári példányt leszámítva ma már aligha hozzáférhető), azután pillanatok alatt a helyükre kerültek a dolgok. Az egyetlen kritika, amit nyomtatott sajtótermékben láttam, kiemelte, hogy a stílusom reménytelenül dagályos, és „rettentő szóvirágokkal meg mondatszörnyekkel kompenzálom az éleslátás és élestollúság hiányát.”

Az online hóhérok tartózkodtak az efféle ódivatú kifejezések használatától; nyilván, mert nem is ismerték őket. Az ő dolguk az volt, hogy összehasonlítsanak Bret Easton Ellis-szel (na nem a szöveget, hanem a szerzőt: látszólag éppúgy nem ismerték Barthes-ot sem), és megállapítsák, hogy már nem vagyunk a nyolcvanas években, és pláne nem vagyunk Kaliforniában. Ezután pedig, jól végezvén dolgukat, fontosabb témák felé fordultak, mint például hogy milyen unalmas volt Doris Lessinget látni Nobel-díjasként Orhan Pamuk után.

“Nos, kezdhethetnénk a szemeszterzáró dolgozatok közös elemzésével,” mondja Tízes, és pontosan tudja, ez a lehetőség mennyire hoz lázba minket. A tavaszi félév tematikája a helyspecifikus médiaművészet volt, egy nem létező művészeti ág, az írásom pedig (melynek minden gondolatát a címszereplőm Wikipédia-oldaláról és az onnan közvetlenül elérhető linkekről merítettem) ennek megfelelően arról szólt, miképp értelmezhetők Dan Flavin installációi mozgóképekként.

“Feltételezem, mindnyájuknál van számítógép.”

Elővesszük a laptopokat; a wifi, láss csodát, működik.

“Ezt már szeretem. Már-már olyan, mintha maguk valóban komolyan elhinnék, hogy egyszer művészetelméleti szakemberek lesznek.”

Vajon viccelt? Minden kritika közül, természetesen, egyedül az tudott megrendíteni, amely a „szóvirágokról” és „mondatszörnyekről” szólt. Egészen vad felháborodást éreztem annak láttán, mekkora erőkülönbség létezhet a két fél, az alkotó és a vandál háborújában, ahol kettőjük között az egyetlen lényegi különbség, hogy előbbi rendelkezik egy képességgel, aminek utóbbi soha a közelébe sem kerülhet.

Miután a délelőtti órát letudtuk kellemes tétovázással és meg-megélénkülő gyomorkorgással, lejöttünk ebédelni a Szent Burgerbe. A tavalyi év elején Tízesnek még szokása volt, hogy elkísérjen minket, akár a Szent Burgerbe mentünk, akár valamely rangunkhoz (úgy értem, hogy nekünk, legalábbis többségében, versenyképes, ha nem is biztos állásunk van – miközben diáktársaink előtt a szédítően bizonytalan jövő áll csak) illő helyre; később azonban jó érzéssel lemondott rólunk, és azóta senki nem tudja, hol tölti ezt az egy órát – enni mindazonáltal még soha, semmilyen körülmények között nem láttuk.

“Komolyan leitatott volna minket, ha hagyjuk?” kérdezi Hármás.

“Szerintem nyilván csak tréfált,” mondja Ötös.

“Ja, nekem abszolút semmi bajom nem lett volna vele. Valójában szimpatikus lépésnek találok. Valójában a nyár során teljesen elfelejtettem, hogy *vonzó* is képes lenni.”

Kilences felköhög egy darab marhahúspogácsát. Elborzaszt a perspektíva, hogy innentől kezdve önkéntelenül a közte és Hármas közt meglévő vagy meg nem lévő kémiát figyelem majd.

“Tessék,” mutatja felénk Egyes a mobiltelefonját. “A Buktatón máris arról írnak, hogy a pályázatás teljesen szabálytalan volt. Egy csomó szükséges engedélyt meg sem szereztek a felújításhoz.”

“Milyen engedélyt? Ha arról van szó, hogy az örökségvédelem kifogásolja a főépület stukkóinak eltávolítását, én magam szervezek aláírásgyűjtést, hogy a munka folytatódhasson.”

Nevetünk. A Szent Burgerben csak műanyag palackos Pepsi kapható, és egyöntetűen állapítjuk meg, immár sokadszor, hogy bár lehetséges, hogy a hanyatló nyugati kapitalizmust a fejlődő államok dömpingje és saját polgárainak biológiai impotenciája dönti majd meg végleg, de legalább ugyanilyen valószínű, hogy e derék polgárok lázadnak fel mégis, utolsó erejükből, mert mindent már velük sem lehet megetetni – e szabadságharc a Nagy Kólaháború néven vonul majd be a túlélők által írott történelembe.

“Szóval nem gondoljátok,” folytatja Egyes, “hogy az egyetem körüli botrány a tanulmányainkra is hatással lehet?”

“Mire célszol?”

“Tegyük fel, hogy a város mégsem olyan határtalanul és feltétel nélkül támogató, amilyennek feltünteti magát. Ha kiderül, hogy a költségeket az egyetemi büdzsé is megérzi, ami egyébként minden józan számítás szerint bekövetkezik, akkor kétlem, hogy ne az ösztöndíjak lennének az első dolog, amit visszavágnak.”

“Hm.”

“Nem hiszem, hogy ilyesmit meglépnének,” mondja Ötös, aki mindenfajta ételallergiával küzd, úgyhogy azokkal a fonnyadt salátákkal kénytelen beérni, amelyeket én már esztétikailag is elfogadhatatlannak tartok. “Mindenkinek emlékszik a tavaly nyári diáktüntetésekre. Szerintem egy ideig védett állapotban vagyunk.”

“Ugyan már. A diákok szolidaritása egymás iránt csakis addig terjed, amíg önmaguknak is érdekük fűződik hozzá. Mi meg nagyon kevesen vagyunk. Sőt,” mosolyodik el, “éppenséggel azt gondolom, jaj, bocsánat, Hármas, szóval, ha kíváncsiak vagytok a véleményemre, a többi egyetem hallgatói még némi elégtételt is éreznének, ha minket elkezdenének cseszegetni.”

Egyes a monológja közben lecsöpögteti az asztalt tejeskávával; észre sem veszi.

“Már miért? Azt ne mondd, hogy mi több pénzt kapunk náluk.”

“Arról nem is beszélve,” dünnyögöm két falat közt, “hogy az ösztöndíjakat állami forrásból fizetik.”

“Megoldják, attól ne tarts. És természetesen nem arról van szó, hogy több pénzt kapunk. Ki vagyunk éhezhetve, ezt tulajdonképpen mindenki tudja, aki egy kicsit is a dolgok mögé néz.”

“Hát ha most rendesen kivakolják a kampuszt, akkor majd hú, de elvakítjuk őket,” mondja Hármas. Vajon tényleg számít neki, hogy milyen körülmények között szerzi meg a doktori fokozatát? Még soha nem beszélgettünk az ambícióiról, nem tudom, vannak-e egyáltalán tervei; de az fölöttébb valószínű, hogy nem mond le némi egészséges női hisztériáról, ha arról van szó. Ötösnél legalábbis lényegesen hajlamosabb az ilyesmire. Egészen zavarba ejtő módon

keverednek benne a feminin és maszkulin vonások, miközben biztos, hogy nem lesbikus – míg Ötös esetében ezt még nyitott kérdésként kezelem.

“Az sem sokat számít,” folytatja Egyes. “Nem a státuszunkat irigylik. Többségüknek nincs is rá oka, természetesen, és soha nem is lesz. Az zavarja őket, persze nehéz itt nagy általánosságban beszélni, de alapvetően az zavar mindenkit, aki részt vesz a felsőoktatási rendszerben, hogy mi rendelkezünk egyáltalán státusszal. Hogy ugyanazokat a jogokat birtokoljuk, és, legalábbis bizonyos mértékig, ugyanazon juttatások illetnek meg minket.”

“Érdekes elmélet,” mondja Ötös. “A tüntetések alatt nem adták jelét, hogy ekkora ellenszenvvel viseltetnének irántunk. Na persze én nem voltam benne a dolgok sűrűjében.”

“Én sem, ezt nem mondhatnám, de azért mindenkinek feltűnhetett, hogy mikor jutott mikrofonhoz bárki is a művészeti egyeteméről.”

“Nem értem az összefüggést,” mondja Kilences, aki eleddig leginkább a sült krumplijával volt elfoglalva, meg a sporteredményekkel, amiket az iPhone-ja kijelzőjéről olvasott le. Kilences, ezt megfigyeltem, szereti magát egyszerűbb embernek beállítani, mint amilyen valójában. Pedig hallottam róla, hogy ő volt évfolyama egyetlen festő szakos hallgatója, aki nemcsak hogy bejárt a szabadon választható filozófia fakultációra, de ott ráadásul élvezettel bocsátkozott vitába a nyilván tökéletesen reményvesztett előadóval; és igaz, nagy ritkán napjainkban is megcsillantja ez irányú tehetségét – ekkor pedig, ezt be kell ismernem, magam is mindig gyermeki csodálattal hallgatom. Hogy mindennek ellenére benne van a hajlam az ösztönlény hamis imázsának kisugárzására, arra nyilván megvan a maga oka – de hogy micsoda, azt megint csak nem tudhatom.

“Szerintem az egyetemi közegben egyre nyíltabb lenézéssel viseltetnek irántunk, és ahogy a status quo felbolydul, ez csak fokozódni fog. Én ezt tapasztalom. Sőt, bár nem akarok túl messzire menni, de talán az egész társadalomban csökken a tolerancia a művészek mint értelmiségiek pozíciójával kapcsolatban.”

“Mármint a nyugati társadalmakban?” kérdezi Ötös.

“Nyugati társadalom... van még ilyen? Egyébként nem tudom. Csak egy eszmefuttatás volt. Viszont indulnunk kell, ne várakoztassuk meg Tízest.”

Egyáltalán nem ritka, mondhatni jellemző, hogy valaki művészeti előképzettség nélkül jelentkezik és nyer bebocsájtást a doktori képzésre. Ötös például egyszerű szociológus, de Egyes sem dolgozott soha életében grafikusként; amiben vélhetőleg a modern technológiákkal szemben tanúsított idegenkedése volt a legfontosabb tényező. Az egyetemnek eme gyakorlatát lehet ellenezni, az viszont kétségtelen, hogy szükségük van rá, mert ez az egyetlen tanszék, ahol (legalábbis így mondják) valamire való tudományos munka zajlik. A művészetelmélet alapszakra felvett tizenéves gyerekek legkomplexebb olvasmányélménye nagyjából Albert Camus, kivételes esetben Hans Belting; és a negyven-ötven oldalas szakdolgozatuk megírása, melynek révén hivatalosan is művészeti szakemberré avattatnak, rendszerint komoly meghasonlásba és egzisztenciális válságba sodorja őket, mert tanulmányaik alatt semmilyen gyakorlati kapcsolatba nem kerülnek a nyelvvel – és még ha csírázik is fejükben a tárgyi ismereteknek (inkább kusza, mint átlátható) hálójá, ezeket kifejezésre juttatni szinte semmi reményük. Így érkezhettünk abba a bizarr jelenidőbe, amelyben a legnagyobb, nyelvünkön megjelenő művészeti szaklapokban (nem is beszélve a webes felületekről) gyakrabban

publikálnak újságírói meg menedzseri végzettséggel, mint a mi egyetemünk által kiadott diplomával.

A doktori iskola vezetősége tehát csakugyan kényszerpályán mozog, de, javukra legyen mondva, ott ügyesen manővereznek. Befogadják például az olyan bölcsészeket, akiket szűkebb pátriájuk kivetett magából, és az életben maradáshoz bármely idegen hazára fölesküdnék – az ilyenek rendre meghálálják a jótéteményt, és jól megedzett szellemi arzenáljukat könnyen adaptálják az új kenyéradó szolgálatához. De még a művészek közül is sikerül azokat kiválogatniuk, akik anélkül is képesek meggyőzőek lenni, hogy bemocskolnák a kezüket. Hármasszerkesztőként jegyez több művészeti albumot, sőt, legalább egy Frida Kahlo-biográfiának társszerzője is. Kilencest szépen kidekorálták szakmai díjakkal, mialatt még a festő tanszék hírnevét öregbítette (ezek saját bevallása szerint semmit nem jelentenek neki); azóta pedig valósággal sportot űz az állásajánlatok visszautasításából. Egyszer megkérdeztem tőle, miért csinálja (szokatlan beavatkozás volt ez a másik privát szférájába), és azt felelte, minden állásra megvan az arra legmegfelelőbb ember. Ezt meglehetősen rejtélyesnek találtam, amikor viszont azt kérdeztem, miből él (ami már tényleg arcpirító indiszkréciónak lett volna, ha előtte nem iszunk meg három vagy négy gint tonikkal – az elveszett tanévben ez sem volt éppen mindennapos rítus), csak annyit mondott, nincsenek nagy igényei.

Röviden vázoljuk Tízest, miről beszélgettünk az ebédszünetben.

“Bizonyára mindannyian tisztában vannak azzal a teoretikus felfogással,” mondja Tízés, “amely a művészetet mint jelenséget a hozzá kapcsolódó intézményeken keresztül tartja definiálhatónak és értelmezhetőnek.”

“Ezt az elméletet George Dickie dolgozta ki a hetvenes években,” mondja Hármass bosszantó könnyedséggel. “Tartottunk erről egy szemináriumot pár évvel ezelőtt a Fekete Gúlában. A „Vesd le véres kötényed!” kiállítás kapcsán. Emlékeztek, ott történt, hogy Harmincegyes meghirdette a „Háztartási robot programját”, hogy a modern párok mentesüljenek a házimunka elosztása okozta súrlódásoktól,” fűzi hozzá magyarázatképp.

“Igen. Az elméletet néha még jószándékú esztéták is úgy foglalják össze, hogy például „művészet az, amit bizonyos körök annak tartanak”. Nem csoda, hogy az eltelt időben számos kritikát kapott minden lehetséges oldalról. De emeljük a szívünkhöz kezünket,” vált prófétai hangszíntre Tízés, miközben álteátrális mozdulatokkal kíséri önmagát, “és próbáljuk meg őszintén azt állítani: bármely más megközelítés, ami a művészet fogalmát célozza meghatározni, nem tűnik menthetetlenül középkorinak még ehhez az egyhez képest is.”

“A művészet meghatározása önmagában elavult dolog,” mondja Kilences. “Csak gyerekek között kerülhet szóba. Oké, esetleg még a festő tanszék műtermeiben.”

“Ezzel sokan egyetértenének,” mondja kedélyesen Tízés. “Az institucionalista elmélet sajnálatos sorstragédiája, hogy önmegsemmisítővé lesz, mihelyt az intézmények maguk meghatározhatatlanná válnak.”

“Épp ezt akartam nektek mondani ebéd közben,” szól közbe Egyes a kellenél parányit élénkebb hangon, és rögvest fel is szisszen, mert a törött karjával próbálja meg nyomatékosítani magát. “Amióta csak a művészet demokratizálódott, az emberek többsége örömmel belenyugodott abba, hogy kihagyják a játékból, hiszen úgysem érti a játékszabályokat.”

“Mit értesz a művészet demokratizálódásán?” kérdezi Hármass. “Azt a kissé rövidlátó szemléletet, hogy a jóléti társadalom kitermelte magának a popkultúrát a magasművészet mellé?”

“Nem. Azt, hogy az embereknek szabad bejárásuk van az úgynevezett magasművészetbe, ha már mindenképp ragaszkodsz ehhez a dichotómiához.”

“De hát ez egy hamis dichotómia!”

“És egyáltalán,” mondja Ötös, “kik azok a bizonyos emberek?”

“Mind tudjuk, kik azok,” szólalok meg.

“Hát persze,” mondja Egyes. “Mindenkinek, aki szívesen kifizette a családi jegy árát évente két popcornkiállításra valamelyik nagy múzeumban, de ezt leszámítva azonnal becsukta a fülét, valahányszor meghallotta a művészet szirénhangját.”

“Jaj, de sovinizta,” szól Hármascsalis arcra; de azt hiszem, alapvetően mindnyájunknak tetszik, hogy Egyes így elragadtatja magát. Egy olyan zárványban, amilyenben mi élünk, az ember hátát izgató bizsergés járja végig, valahányszor egy pillanatra elérhetővé válik az idea, hogy a dolgoknak tétjük van. Ötös feláll, és ismét kinyitja az ablakot. A madarak eltűntek.

“Félreértés ne essék,” folytatja Egyes, “eszemben sincs becsúszni arról az elsöprő túlerejű társadalmi konglomerátumról.” Látom, hogy elégedett saját neologizmusával. “Mindig is nekik köszönhetjük a legitimitásunkat. Annak, hogy pontosan tudták, a kultúra legmagasabb polcai megmászhatatlanok számukra, de van, aki megmássza helyettük. Hogy bár nem értették, mi a művészet, de tisztában voltak vele, hogy van, aki helyettük is érti.”

“Nem mintha a hivatásos teoretikusok bármiben is képesek lettek volna megegyezni az elmúlt másfél évszázadban.”

“Hát persze. De épp az volt a dolguk, hogy vitatkozzanak. Erre volt hivatott az a bizonyos intézményrendszer. És hiába volt kizárva innét a társadalom kilencvenöt százaléka, azért rendületlenül és magától értetődően hitt benne.”

“Miért?” kérdezi Ötös, miközben visszaül a székére, és a kinyúlt, barna pulóvere kivágásán át illetlenül mélyre bámulhatok bele a lágyan ívelt sötétségbe, amelyet csak a nyakában függő furcsa medál ingázása zavar. Enélkül is mindig automatikusan odafigyelek, amikor Ötös kérdez valamit, mert benne van a levegőben egy jelentős esemény előérzete. “Mi értelme lenne hinni olyasvalamiben, amihez semmi közünk?”

“Nem tudom. Ez egy remek kérdés.”

“Hagyománytiszteletből,” szól közbe Kilences.

“Lehet. Mindegy is. Ami biztos, hogy nem kérdőjelezték meg az intézményrendszer legitimitását. Csinálhattunk bármit, senki nem vitatta el a jogot, hogy csináljuk. De ma ez megváltozni látszik. Erre akartam kilyukadni.”

“Hol lehet erről olvasni?” kérdezi Hármascsalis.

“Nem tudom,” mondja Egyes. “Nem olvasom a szaklapokat. Már rég nem.”

“És azokat, ahol publikálsz?”

“Azokat sem. Ki akarná a saját szemével látni, milyen dilettáns környezetben jelennek meg szerény gondolatai? Számomra a diskurzus egészen máshol zajlik.”

“Itt, helyben?” szólal meg Tízescsalis.

“Pontosan! Miért ne?”

“Én csak azt nem értem,” mondja Ötös, “hogyan tarthatna fenn egy intézményrendszert egy alapvetően teljesen passzív társadalmi alap. Mert abból, amit mondasz, ez rajzolódik ki.”

“Igen, de a lényeg éppen az, hogy a társadalom már nem passzív többé. Kimozdult abból a kellemes egyensúlyi állapotból, ahol a feje fölött szépen mindent elrendezett az a struktúra, amelyet bár nem ismert, mégis tekintélyt tulajdonított neki. Ma ugyanis az emberek már

nemcsak azt nem értik, mi a művészet, de azt sem, hol vannak azok, akik megállapítják helyettük. Hogy kicsodák az intézmények. És erről bizony legkevésbé az emberek tehetnek.”

“Örülök, hogy a ’gondolkodás’ után találtál egy újabb fixációt az ’emberek’ személyében,” mondja Hármás, aki feldúltan tűnik. A tekintetemet fel-alá járatom közte és Ötös közt, pedig, sajnos, nem ők képviselik a vita tengelyét.

“Akkor most mi is történik?” kérdezi a jól mulató Kilences. “A művészeti világ újrastrukturálódása? Az artworld kettő pont nulla eljövetele?”

“Nem is tudom. Ha az emberek elvesztik a bizalmat az intézményi környezet iránt, eléggé nehéz lesz reális alternatívát mutatni nekik.”

“De én úgy tudom, nem egy kommunista rendszerben élünk. Felmerülhet, hogy központi irányítás nélkül is megtaláljuk, már bocsánat, megtaláljátok, na jó, valakik megtalálják a kiutat.”

“Lehetséges. Vagy nem.”

“Hát akkor mi lesz?” kérdezi Hármás, és Egyes felé hajol, azzal a mozdulattal, amellyel egy uzsorás fenyegeti szerencsétlen áldozatát az elmaradt törlesztés miatt.

“Senki sem gondolta,” mondja Egyes, “hogy a művészettörténet vége egyben a művészet végének előszobája. Pedig ha belegondolunk...”

Szünetet tart.

“Főzők egy teát,” mondja Tízes a porlepte porceláncsészékre mutatva, amelyeken Ming-korabeli motívumok között egy kétfejű kutya táncol, s gonosz mosollyal incselkedik velünk.

Tízesről nem sokat tudtam, amikor beadtam a felvételi kérelmemet. Na persze, hiszen azelőtt egyszer sem jártam az egyetemen, sőt, meggyőződésem volt, hogy a kampusz a város másik felén, mondjuk a huszonkettedik vagy a huszonhatodik kerületben van, ahol az elsőéves szobrászok szabadon garázdálkodhatnak az elhagyott építési telkeken és néhai szántóföldeken. Tévedtem, de még nagyobb meglepetésként ért, hogy lényegében Tízes egymaga bírálta el a jelentkezőket, és teljesen kötetlenül válogathatta ki azokat, akik (remélhetőleg) megfelelnek a művészeti doktorátussal kapcsolatos vízióinak. Amely vízióknak megvan a maguk szépsége és nemessége. Tízes, ezt azóta többször nyíltan beismerte előttünk, valamiféle végvárként tekint ránk, az utolsó talpalatnyi szilárd földként az intellektuális nihilizmus és az irracionalitás eluralkodó káoszában; és, mint már utaltam rá, e szemlélettel könnyen sikerült azonosulnom.

Jó darabig nem is figyeltem fel arra, hogy Tízes enyhén szólva különös tudományos karriert tudhat a háta mögött. Szakterülete a reconquista keresztény királyságainak művészete, de soha nem dolgozott művészettörténészként egyetlen egyetemen, akadémián vagy akármilyen intézetben sem; sőt, ez az első egyetemi állása. Ehelyett viszont számtalanszor járt és éveket töltött olyan országokban, mint Szenegál, Pápua Új-Guinea vagy a kis közép-amerikai államok – ám hogy hol mit csinált, arról megoszlanak a források. Valamiféle kapcsolatot mindig fenntartott az adott ország kormányával és oktatási hivatalával, és látszólag iskolaalapításoknál, könyvtárak felállításánál segédkezett; sőt, egy igen kusza burkina fasói honlap tanúsága szerint neki köszönhető, hogy az országban ma felsőfokú filozófiai tanulmányokat lehet folytatni. De az egykori harmadik világ jelenlegi és leendő irodalmárai, képzőművészei és filmesei is hálával gondolhatnak rá. Egy effajta kalandos élet után szinte törvényszerű, hogy a mi kiszámíthatóságot és tisztes középszert kínáló egyetemünkön telepedjen le, ahol gyakorlatilag

egymaga lobbizta ki a Doktori Iskola elindítását, és ahol azóta is minden tanulmányi kérdésben megmaradt döntéshozónak. Stratégiája az, hogy senkire nem is bíz lényegi feladatot: az elmúlt (és, mint mondtam, elveszett) tanév legelső óráján, ahogyan az összes tanév legelső óráján, miután kihirdette a szemeszter tematikáját (őszintén szólva mindvégig képtelen voltam megjegyezni, egy, a helyspecifikus médiaművészetnél is kevésbé létező jelenséget voltunk hivatottak bonckés alá venni), közölte, hogy ő minden alkalommal (tehát minden csütörtökön, a hivatalos munkaszüneti napokat leszámítva) itt lesz, és az órák lebonyolításában önmagán kívül kizárólag ránk számít. Józan mértéktartással azután mégis meghívott néhány vendégelőadót, természetesen saját, igen kiterjedt, és kétségkívül figyelemre méltó baráti körére korlátozódva – ezek az emberek nyilván még csak nem is értesültek a megadott témáról, így kiélhették egészséges exhibicionizmusukat; mindemellett is igaz viszont, hogy mi magunk, a hallgatók voltunk és vagyunk a kerék elsőszámú forgatói, bizonyára mert a mi exhibicionizmusunk még türelmetlen, még nem sebeztek meg elégszer, még nevelkedik ahelyett, hogy csillapodna. Mindig nevetünk tehát Tízesen egy kicsit, a háta mögött úgy teszünk, mintha lenéznénk az unortodoxiáját; de aztán rendre felszínre bukkan, hogy nem tudnánk jobb modellt felállítani.

Tízese most is a megfelelő pillanatban lépett közbe, mielőtt a felkorbácsolt indulatok kiléptek volna medrükből. Csakugyan főzött teát, sőt, fenyegetését beváltva vörösborral is megkínált minket, valami rendkívül finom ízléssel tervezett címkéjű palackból, amit az Albertinás reklámtáskájából halászott elő.

“Örömmel látom, hogy meghatározó élmények érhatték Önöket a nyári holtidőben,” mondja, miközben magának is tölt a kancsóból, és egy másodpercre farkasszemmet néz a kétfejű kutyával.

“Az elmagányosodásra gondol?” kérdezi Kilences. “Oly mértékben elhagyatottak és kiszolgáltatottak voltunk, hogy epedve vártuk a szeptembert, amikor végre ismét egymás torkának ugorhatunk?”

“Remélem, nem.”

“Nos, én örülök, hogy itt lehetek.” Ez úgy hangzott, mint egy kinyilatkoztatás, úgyhogy néhány lélegzetvételnél ideig magunk elé bámulunk vagy Kilencesre, és a csészéinket szorongatjuk.

“Én is,” mondja aztán Egyes.

“Ahogy mindannyian.”

“Akik nem félnek szembenézni a művészet hiábavalóságával,” csatlakozom.

Úgy gondolom, ezzel odaszúrok Egyesnek, aki azt képzei, egymaga jogosult az apokalipszis megjövedülésére, vagy Kilencesnek, aki az irónia eszközén túl még mindig nem ismer semmilyen módot a másokkal való kapcsolatteremtésre. De természetesen Hármás az egyetlen, aki hajlandó élt tulajdonítani a megjegyzésemnek.

“Remélem, nem a sértettség szól belőled.”

“Hiszen mind beismertük, hogy e törékeny nyár tökéletes szellemi és kreatív apály volt számunkra!” próbálok meghátrálni.

“Na és? Mit kellene leszűrnöm abból a tényből, hogy két hónapig nem nyúltam ecsethez? Mi a tanulság?”

“Ja. Miközben levezenyeltél egy költözést, meg befejezted a Rothko-életrajz fordítását.” Kilences igazán előzékeny. Ők ketten képesek egy személyként viselkedni, ha akarnak. Ők

ismerik a másikat, a szó klasszikus értelmében, miközben mi, többiek, még egymás születésnapját is csak Zuckerberg úr, a világ leggazdagabb embere jóvoltából tanuljuk meg.

“Minden művésznek alapvető joga van az időszakos válságokhoz,” mondja Ötös; vajon mit tud ő bármiféle válságról, ha a délkelet-ázsiai népesedési válságot leszámítjuk?

“Jézusom, dehogy!” tiltakozik Hármas. “Milyen válság? A művészeknek ahhoz van alapvető joguk, hogy szabadon rendelkezzenek a saját kreativitásukról. Száz évvel Duchamp után tényleg ott tartunk, hogy a festő az állványhoz, a nő meg a konyhába?”

“Természetesen senki nem gondol ilyesmit,” mondja Egyes. “De az engem is érdekel, mindig is érdekelt, hogy hogyan határoznád meg a művészek feladatát, így száz évvel Duchamp után? Te, vagy bárki más.”

“Ezt most elég nehéz lenne összefoglalni.”

“Én például csak a saját feladataimmal foglalkozom,” mondja Kilences.

“Egyáltalán miért kell, hogy a művészeknek feladatuk legyen?” kérdezi Ötös. “Mármint talán össze kellene dolgozniuk valami előre lefektetett célért, mint egy középkori céh?”

“Na épp ez az!” kiált fel Egyes. “Ha a művészek semmiért nem vállalnak felelősséget, csakis a saját integritásukért, akkor a magasművészet egy önmagába zárt körre válik. Aki kívül reked ezen a körön, majd joggal teszi fel a kezét, mondván, ha a művészek nem vesznek figyelembe engem, akkor én sem fogom őket legitimnek tekinteni.”

“Mondod ezt akkor, amikor a művészet minden korábbinál inkább szól a társadalmi feszültségekről, a politikai anomáliákról, arról, ami a mindennapokban zajlik?”

“Várj, kitalálom,” mondja Kilences, gonoszul megveregetve Egyes törött karját. “Ők pedig annyira hétköznapivá válnak, hogy ezért nem lesznek majd méltók a figyelemre.”

“Nevethetsz, de van összefüggés. Mindenképp mélyreható változásokat okoz, ha a művészek megtagadnak minden korábbi mintát, és ezzel az összes, már megszilárdult pozíciójukat.”

“Fogalmam sincs, miért nem vagy képes megérteni, hogy a művészekre, már úgy értem, azokra a művészekre, akik képesek különböző diszciplínákban gondolkodni, nem ragadnak le néhány megkövült formánál vagy médiumnál, és értik, mi történik körülöttük a világban, szóval rájuk nagyobb szükség van, mint valaha.”

“De kinek?” kérdezem.

“Neked,” mondja Hármas dacosan, és még káromkodik is, ami igazán nem illik az Üvegház bágyadt, középpolgári monotóniájába. “Meg nekem. És...”

“Mindenkinek, igen,” folytatja Egyes. “Kaprow, Maciunas és mások, akikről ti nálam sokkal többet tudtok, arról álmodoztak, hogy a művészet mint gesztus egyenértékűvé válik bármely tetszőleges kreatív gesztussal, miközben deklarálták, hogy a kreativitás áthatja minden emberi cselekedetünket. És ha most a művészek valóban veszik a fáradságot, lemennek a mindennaposig, és kimondják, hogy alkotás címén tökéletesen profán dolgokat tesznek, akkor innentől kezdve nem lesz hogyan azonosítanunk őket. A csepp eltűnik a tengerben.”

“És ne feledjék,” szól közbe a vitát láthatóan élvező Tízes, “hogy a hatvanas évek forradalmárainak még volt hová intézményesülniük.”

“Igen. Hogy úgy mondjam, vitték magukkal az intézményeket. Szerintem ez még egyszer nem fog sikerülni.”

“De van egy ellentétes stratégia,” mondom. “Az elefántcsonttorony.”

“Igen, igen, hát persze. A művész mint szingularitás.”

“Erről az elméletről még nem hallottam,” mondja Ötös, a naiva.

“Ez egy új keletű elmélet,” folytatja Kilences az ironizálást, “lényege, hogy a hagyományos intézményi struktúrát Egyes egy személyben váltja fel, és kizárólagos joga lesz a hivatásos művészek kijelöléséhez.”

“Értem,” mosolyog Ötös.

“A művész mint szingularitás alatt azt értem, de szerintem Hetes ezt nagyon is jól látja, hogy az egyén annyira félti az integritását, hogy egyáltalán nem hajlandó megjelenni a közös térben. Vagy a közös nyelvben.”

“Jellegzetes tünet, amikor egy művet az alkotón kívül senki nem ért,” segítem ki enyhe célzással Egyest, aki néha úgy beszél, mintha máris a disszertációját írná.

“Ezekről a művészekről ugyan van tudomásunk, érzékeljük őket, de semmilyen releváns információt nem tudunk kinyerni belőlük. Ami segíthetne minket a megismerésükben. Olyanok, mint egy fekete lyuk.”

“Példákat!” csap az asztalra Kilences.

Az is elképzelhető, hogy Kilences és Hármas már lezárták életük közös szakaszát – vagy, ami sokkal izgalmasabb, valamilyen súlyos tragédia árnyékolja be e közös múltat, amiről senki nem tud. Lehetséges, hogy Hármas (szerintem igencsak provinciális) feminizmusának gyökere az a mód, ahogyan Kilences megpróbálta dominálni őt a művészetben vagy a magánéletben – talán még erőszakra is volt példa. De mindezt sajnos mégsem tartom valószínűnek: a gesztusaikban soha nincs semmi félelem, zavar vagy árulkodva fel-felbukó mélyre szorított agresszió, pedig majdnem mindig egymás mellett ülnek. Igaz, különösebb szexualitást sem érzek, sem vonzalmat, hacsak intellektuális értelemben nem. Az a természetesség, ahogy kiegészítik egymás gondolatait és befejezik a másik mozdulatát, inkább ikertestvéreknél fordul elő. Ettől persze lehet szó egy más típusú titokról, ami talán semmivel sem kevésbé izgató.

“Oké, lehet, hogy ez kissé szélsőséges vázlat volt Egyes részéről,” kezdek bele, hogy eltereljem a gondolataimat.

“Végül is az ilyen művészek,” lök félre Egyes, “ugyanúgy nyilatkoznak a műveikről, részt vesznek csoportos kiállításokon, és a többi. Nem zárkoznak el szó szerint. Inkább képzeljünk el egy elit klubot, ahová csak jelszóval lehet bejutni. És akik lényegében egy saját dialektust beszélnek egymás közt, amit egyetlen kívülálló sem ért.”

“De hát a művészeti diskurzus mikor volt igazán átlátható egy laikus számára, könyörgöm? Soha!” mondja Charlotte Gainsbourg, aki (miképp a kortalan dívák általában) egyszerre idősebb és fiatalabb a valós koránál.

“Várj, mondok egy példát. Ha tényleg ezt szeretnétek. Vegyük azt, hogyan működik a divatszakma.”

“Igen! Nagyon jó példa,” helyeselek, Egyes pedig diadalittasan néz rám. Talán nem is az pörgeti fel, hogy látszólag egyetértek vele, inkább az, hogy egyáltalán beszélek; hogy talán nekem is fontos az ügy. “Persze én nem sokat tudok a divatiparról. De azt hiszem, Egyes sem,” szórakoztatom magam.

“És épp ez a lényeg. A *fashion* egy jellegzetes kulturális zárvány, egy jól működő rendszer teljesen saját logikával, ami önmagában koherens, de nem vonatkozik semmilyen más területre.” Érdeklődésem máris lankad. Ez a téma (a művészeti *diskurzus*) a mellébeszélések melegágya. Persze még mindig nem ér el olyan mélységeket, mint a kiállítási katalógusokban. Mintha bizonyos kifejezések, sőt, bekezdések csak azért alkotnák részét nyelvünknek, hogy a művészeti írók elcsócsálhassák az eszpresszójuk és az olcsó cigarettájuk mellé.

“Vagyis az, aki résztvevő ebben a rendszerben, aki belül van, az ismeri a törvényszerűségeit, számukra viszont tökéletesen irracionális,” folytatja Egyes.

“Számomra éppenséggel a képzőművészet is irracionális,” mondja Ötös. “Honnan tudom, hogy belül vagyok-e?”

“Belül vagy, legalábbis egyelőre. Az irracionalitás jelen esetben azt jelenti, hogy nem része a világképünknek. Ahogyan a divatipar koherens a belső kör szempontjából, úgy nekem, aki kívül vagyok, a világ maga koherens nélküle. Érted?”

Senki nem szól semmit.

“Tehát számomra ez a bizonyos rendszer, ez a kulturális zárvány teljességgel fölösleges,” előzékenykedek ismét.

“És, ha még mindig nem lenne érthető, Hetessel amellet érvelünk, hogy bizonyos körülmények megléte esetén a magasművészet is képes ilyen státuszba vonulni.”

Én ugyan nem érveltem semmilyen nézet mellett, de tulajdonképpen jólesik szövetkezni Egyessel, aki néha olyan, mint egy számkivetett; vagy egy betolakodó, akinek az őslakosok összesúgnak a háta mögött.

“A divat ugyebár a luxus szinonimája,” folytatja. “Legalábbis mi így gondolkodunk róla. El tudtok képzelni egy olyan világot, ahol a művészet is effajta luxus?”

“Semmiképp,” mondja Hármás.

“Neked nem is kell. Hiszen te akkor is belül leszel. Számodra ez az egész realitás marad. De foglalmad sincs, mi történik a szingularitás határain túl.”

“Sajnos még mindig nem értem, miért rendülne meg az emberek hite az intézményrendszerben attól, hogy új művészi magatartásformák terjednek el.”

“Azért, mert ezek az új művészi magatartásformák felszámolják az intézményrendszert. Persze itt nagyon sok tényezőt említhetnénk még, kezdve mondjuk azzal, hogy a virtuális szférában keletkező műalkotások státuszáról kizárólag a közönség dönt. És az emberek döntő hányadának semmi szüksége arra, hogy a kulturális igényei kielégítéséhez kilépjen az online világból. A magasművészet rohamosan marginalizálódik. Egy Cézanne-t húsz év múlva is ugyanannyiért, vagy talán még drágábban fognak leütni, mint ma, de nagy különbség lesz, legalábbis szerintem, hogy az úgynevezett hivatásos művészet egésze a legfelsőbb társadalmi kaszt játszóterévé válik. Mint a divat. Mindenki más szem elől veszti majd, és nem is nagyon érzi úgy, hogy hiányzik az életéből. Ezt orrontják meg ma már egyre többen, még ha nincsenek is igazán tisztában azzal, mi is történik. Ezért néznek ránk úgy a többi egyetemen, mint a vörös posztóra. Érzik, hogy hamarosan kiesünk a játékból. Csak kapaszkodunk a régi jogainkba, de azok egyre kevésbé érvényesek.”

“Erről írnod kellene egy cikket, Egyes,” mondja Kilences. “Bár kétlem, hogy bárki megjelentetné.”

“Szerintem erről írnak cikkeket,” mondja Egyes. “Igaz, mint mondtam, nem vagyok igazán képben. Csak a személyes véleményemet hallottátok, ha bárkiben kétségek merültek volna fel.”

“Szép új világ lesz,” mondja Ötös. “A művészek nélküli társadalom, ugye?”

“Jól hangzik. De lehet, hogy épp ellenkezőleg. A művészek társadalma. Ahol mindenki művész, csak nem a szó elavult értelmében. Úgy emlékszem, Vilém Flusser, a zseniális cseh, vagy talán lengyel filozófus használta ezt a kifejezést, és igazán hihetetlen lenne, ha egy emberöltővel a halála után végül az ő előrejelzése bizonyulna helyesnek.”

Tízest most süteményt vesz elő, gondosan széthajtogatja a papírt (ismerem a *pâtisserie*-t, ahol vette, roppant drága és mindenféle nemzetközi díjjal kitüntetett; talán még csillaga is van, bár

nem vagyok benne biztos, hogy azt cukrászdáknak is odaítélik – a gasztronómia csaknem a divatiparral egyenértékűen visszataszító zárvány a szememben), és olyan kézmozdulattal invitál minket a fogyasztásra, amilyennel a révsz fogadhatta Aeneas-t.

“Miért van az az érzésem, hogy meg akar minket vesztegetni?” kérdezi tőle Kilences.

“Hamarosan meg kell beszélünk a félév programját. Úgy gondoltam, alkupozíciómat erősíti, ha nem csupán a ránk váró szellemi táplálék sovány ígérétevel tudom kecsgetetni Önöket.”

Elveszek egy *macaront* – azt hiszem, így hívják, habár ez szögletes és meglepően nehéz; a pisztáciazöld mázat tanulmányozom. Újra töltök a teából. Odakint gyors felhők úsznak el az üvegtető fölött, néha képlékeny árnyékot rajzolnak ránk, miközben Hármás arcizmai lágy hullámzással örölik a fahéjas almatortát, vagy bármi is legyen az. Nem ismerem a kristálycukor kémiai összetételét, de gyerekkoromban megbabonázott ez az anyag; cukorhegyekről álmodtam, olyan hatalmas, fehér halmokról, melyeken ezernyi színben tört meg a fény, és amelyekre felmászhattam, a tetejükről pedig láttam az erdőket, a folyókat és mindent, amit általában látni érdemes.

“Lehet, hogy a művészeknek holnap bealkonyul, de az biztos, hogy édességre akkor is szükség lesz.”

“Ebben megegyezhetünk,” mondja Egyes.

“Sajnos nem tudom megerősíteni,” mondja Ötös, aki csak teát iszik, mert glutén- és laktózmentes diétán van, amiről Tízis mindig megfélekedzik.

“Spoerri amúgy készített szigorúan vegetáriánus műveket?” kérdezi Kilences, és nevetünk. Nemcsak a művészet alkonya van közel, de hamarosan vége a napnak; odakint szürkülni kezd minden, és a munkaidő lejártával megélenkül a forgalom, autódudák hangja tolakszik a cinegék csivitelésének helyébe.

“Tudják, felvillanyozó érzés, hogy ennyire komoly vitákba képesek bocsátkozni még ilyen szerény intézményi háttér mellett is,” mosolyog Tízis. “Ugyanis kedvező előjelnek tekintem az egész tanévre nézve. Most arra kérem Önöket, hogy képzeljenek el egy történetet.”

Váratlanul egy dús, sötétkék felhő táborozik le a kampusz fölött, a napsugarak maradékát is kiszorítva a teremből, amivel odalesz a hamis antik idill; pedig már egészen úrrá lett rajtunk. Még az is lehet, hogy esni fog – elázva kell hazatérnünk negyedik és ötödik emeleti bérlakásainkba. Tudomásom szerint egyikünknek sincs gyereke, és különösebb családi öröksége sem.

“A történet hőse lehet mondjuk az ifjú Szókratész, aki még épp csak kinőtte legényéveit, és egyelőre semmilyen hírnévnek nem örvend. De ha az Önök fejében iskolai tanulmányaik hamis leegyszerűsítéseinek köszönhetően az a kép él Szókratészről, hogy egy kellemetlenkedő fráter volt, akivel nemigen tudnak együttérezni, akkor megteszi tetszőleges gondolkodó ember, aki valamilyen okból feltette magának a kérdést: miért vagyunk meggyőződve arról, hogy valamit tudunk?”

Egyes fészkelődni kezd: gondolom, attól fél, hogy Tízis most majd megsemmisíti az ő viharos sebességgel felépített ideológiai felhőkarcolóját. De én tudom, hogy Tízis csakis azt fogja elmondani, amit előre eltervezett; pontosan azokkal a szavakkal és hangsúlyokkal. Tízisben a determinizmus szebb napokat látott eszméje stabil kapaszkodót talál, talán mert oly sokáig élte a külső szemlélő számára annyira esetleges módon az életét.

“Ez az illető számba vette, hogy az emberek kihez fordulnak, amikor valamiről biztos tudást akarnak szerezni. Ezután pedig elment egy jóshoz, mégpedig ahhoz, aki a környéken a

legnagyobb tiszteletnek örvendett. A jóst elképzelték egy füstölgő barlang szájánál oroszlánbőrbe burkolózó remeteként, de akár a szomszéd társasház földszinti üzlethelyiségében praktizáló rokonszenves, egyenes hátú asszonyként is, ízlésük szerint. Megérkezvén hősünk így szólt a jóshoz: „Én még ifjú vagyok, de már rengeteg ismeretet szereztem, kiváló tanítóim voltak, és általában úgy vélem, sokat tudok a világ és az emberek természetéről. De hiába, mert az emberek mégsem hajlandók meghallgatni engem, és bármit mondok nekik a dolgok állásáról, kétkedve fogadják. Mondd, miért van, hogy a te szavadat kivétel nélkül igaznak tekintik, úgy vélik, mindent tudsz, és seregestül járulnak eléd?”. A jós először is titoktartásra kötelezte őt, majd elárulta módszerét: „Legfontosabb, hogy ez a varázsgömb, amit előttem látsz, minél vakítóbban ragyogjon fel, és ragyogását lehetőleg földöntúli zajok kórusával kísérelje. Ha ez megtörténik, akkor szólok csak a megjelentekhez. Ám noha százan és ezren jártak már nálam, még soha egyetlen értelmes szót sem ejtettem ki a számon, beszédem leginkább véletlenszerű hangok egyvelegének nevezhető. Ez különösen sikeresnek bizonyult, hiszen így minden ember azt hall bele mondandómba, amit csak hallani akar. Márpedig ha énhozzám hasonló mérvű tekintély támasztja alá azt, amit amúgy is gondolni szeretnének, akkor azután már senki a világon meg nem győzi őket az ellenkezőjéről.” „Tehát ez azt jelenti, hogy valójában tökéletesen tudatlan vagy?”, kérdezte felháborodva az ifjú, és már-már kinyújtotta kezét kardja vagy a panaszkönyv felé, de a jós leintette. „Csakugyan, szinte tökéletesen tudatlan vagyok. Egyetlen dolog van, amit mégis tudok: minden kijelentésben, tegye azt bárki, szükségképpen több lesz a hamisság az igazságnál.” Ezzel a jós eltűnt a barlang bűzös szájában, illetve a pénztárgép mögött, hősünk pedig egyedül maradt a talánnyal.”

Csöndben hallgatjuk Tízest, szinte úgy kell felráznia minket a tanmese végeztével. Ötösön látom, hogy csakugyan *elképzelte* az egészet. A valóságba visszazökkenni mindig fáj; még ha az aktuális valóság egy kellemes torzképe is valami sokkalta mélyebbnek.

“Ne kérdezzék, honnan származik a történet,” mondja Tízest. “Tegyük fel, hogy hallottam valahol. De amit a jós figurája mondott, az magával ragadott, és azóta is szüntelenül foglalkoztat.”

“Pürrhónál olvastam hasonlót,” mondja Ötös. “Az ataraxiát hirdette, mondván, hogy egy állítás igazsága épp annyira bizonyítható, mint az ellentétéé.”

“Igen. Hát persze. Nos, azt szeretném, ha az előttünk álló évet e talány felgöngyölítésének szentelnénk.”

Egyikünk sem érti, pontosan mire gondol, de ezzel nyilván ő is tisztában van.

“Önök mind kiválóan értenek a szavakhoz, és remekül érvelnek,” folytatja Tízest. “Ezt ma is világosan láthattuk. De vajon mit jelent ez? Vajon mi történik, amikor kimondunk valamit? Megváltoztatja-e ez a szavak mögött rejlő világot?”

“Kapunk irodalomlistát?” kérdezi Hármás.

“Csak nézzenek körül,” mutat Tízest az egyik könyvespolcra. “Az irodalom mindenütt ott van. Le sem kell hajolni érte.”

“És épp ezért olyan nehéz tájékozódni ebben a dzsungelben,” mondom.

“Azt szeretném, ha beszélgetnének. A művészetről, vagy valami olyasmiről, ami érdekli Önöket. Ha megéreznének valamit abból, mit jelent nyelvhasználnak lenni. Embernek lenni, ha ragaszkodnak az irodalmi pátoszhoz.”

“És érdemjegyet is kapunk?”

Tízest elmosolyodik; ritka alkalom. A fogai meglehetősen leromlott állapotban vannak, nyilván nyomot hagytak rajta az évek a vadonban.

“Győzzenek meg. Győzzenek meg róla, hogy hamis minden konvenciónk, és semmihez nem kell ragaszkodnunk, csakis a bölcsességhez.”

Néhány nappal azután, hogy az Agresszió és ironia megjelent, szakított velem a barátnőm, akivel akkor két és fél éve béreltünk közös lakást a negyedik kerületben, átellenben az Avantgárd Európai Múzeumával. Esténként, igen, majdnem minden este kint álltunk a teraszon (ő cigarettázott, én nem), és a kék lézerrel megvilágított homlokzatot néztük, miközben Kurt Schwittersről, Hugo Ballról és másokról beszélgettünk, akik egy normális férfi-nő kapcsolatban nem kerülnének szóba. Most azért Schwitters jutott az eszembe, mert ő még primér érzelmeket is képes volt kiváltani belőlünk: mivel én a Merzbaut a huszadik századi individualizmus esszenciájának, egy igazi, tragikus monumentumnak tartottam (persze, húszéves irodalomhallgató voltam); míg ő azt mondta, az egésznek annyi a szimbolikája, hogy a fogyasztásban megrészegült ember a kapcsolatait is úgy halmozza fel, akár az autókat a garázsban vagy a Louis Vuitton táskákat a gardrób szekrényben (ekkor ő már talán huszonhárom is elmúlt, és nem járt egyetemre, mióta elsőként otthagyta az indológia szakot, hogy egy portugáliai kommunában kapálja a káposztáskertet). Ezen összevesztünk. És rengeteg más témán is: amikor én az itáliai reneszánsz kortalan nagyszerűségét dicsértem, ő azzal jött, hogy az olaszok a legbegyöpösödtebb nép a világon, hogy nem méltók az örökségükre, hogy ott Brunelleschi óta két téglát sem raktak egymásra, csak dagonyáztak a múltban, hogy egyébként is sovíniszták és bigottak; és így tovább, *senza fine*. Vagy vegytisztán profán dolgokon: az öltözködésen, diétán, testmozgáson.

Összességében, meg kell állapítanom, soha életemben nem vitatkoztam annyit, mint abban a két és fél évben. Instabil időszak volt, talán jobb, ha azt mondom, átmeneti. És ezt pontosan tudtam. Amíg az ember igazán fiatal, épp erre vágyik; minden, ami maradandónak tűnik, rémisztő. És miután az átmenet (egy bizonyos átmenet) lezajlott, én kiköltöztem a lakásból, ami szemben volt az Avantgárd Európai Múzeumával, állást szereztem egy kiadónál, két évvel később lediplomáztam, még több helyen vállaltam munkát – és hamarosan félreérthetetlenül öregedni kezdtem. Egyre nehezebben ismertem fel a barátaimat, hiszen újak jöttek helyettük, egyre kevesebbszer vizsgáltam önmagam a tükörben oly behatóan, mint ami korábban jellemző volt rám. Sosem vettem észre, hogy egy-egy ránc kiült az arcomra, csak azt, amikor már százával tülekedtek. Néha eltűnődtem rajta, hogy lelassult az idő; sokkal ritkábban találnak fel valami forradalmi újítást, mint régebben, és a ma általánosságban véve egészen hasonlít a tegnaphoz – miközben én, akinek révén a ma és a tegnap egyáltalán értelmet nyer, nem vagyok éppen immunis a dolgokra. De miért ne lehetnék? Miért volna szükségszerű, hogy bármi befolyással legyen rám, ami nem én magam vagyok, ami teljes mértékben el van szakítva tőlem? Ez ellentmond az elemi fizikának. Ez egyszerűen egy olyan feltevés, ami túl kockázatos ahhoz, hogy megérje a jegyében leélni egy egész életet.

II.

filozófia

Előreengedem Ötöst az ajtóban, és még lerázom a kabátomról a vizet, mielőtt én is belépek. Egyikünk sem készült esernyővel, úgyhogy kissé szalonképtelen állapotban vagyunk; még szerencse, hogy az Óvoda Presszót senkinek nem jutna eszébe szalonnak nevezni. Eredetileg sem valószínű, hogy a brókerek és más tőzsdecápák kasztját vették volna célba, de az talán az üzemeltetőket is meglepte, hogy a művészeti hallgatók körében találták meg a számításukat. Ám ha már így alakult, a lambériát előzékenyen kidekorálták Rothko-poszterekkel; azokat az italneműket pedig, melyek a törzsközönséget bárhová bevonzzák, gyanúsán alacsony áron kínálják. Utóbbin nincs okom meghatódni, azon viszont ritka (és a maihoz hasonlóan minden alkalommal a véletlen szeszélyének tulajdonítható) látogatásaim során rendre eltűnődöm, miképp lehetséges, hogy Rothko festményei eredetiben semmivel sem gyakorolnak nagyobb hatást rám, mint a legarcátlanabb reprodukción, akár egy IKEA-függönyön. Nyilvánvalóan nem a méretről van szó. Eddigi egyetlen párizsi vizitem alatt (talán a Pompidouban? Vagy az Orsay-ban?) láttam a kései, hatalmas munkákat, de a legkevésbé sem éreztem, hogy „bevonódnék a kép terébe” – Barnett Newman festményei, különösen persze a Vir Heroicus Sublimis viszont pontosan ezt a hatást váltották ki belőlem; noha ehhez nyilván kellett, hogy egy konferencia résztvevőjeként záróra után is elmerülhessek benne, mindössze néhány borszagú, de csendes szakmabelivel a teremben. Talán Rothko túl rámenős volt, vagy az esztéták voltak azok; fáradhatatlanul sulykolták, mi a helyes viszonyulás ezekhez a műtárgyakhoz. Másrészt azt sem szabad soha kizárni a lehetőségek közül, hogy a művész egyszerűen tehetségtelen volt – de talán csak Barnett Newmannal összevetve. A világ (és a művészet hatványozottan) relációk tengere, ahol a legerősebbnél is mindig feltűnik egy erősebb.

“Hármas és Kilences is mindjárt itt lesz,” mondja Egyes, miközben sikertelenül próbálja felakasztani a kabátját az egyik fűtőtestre.

Ötös a tenyerébe lehell, az arca kipirosodott. “Ki hitte volna, hogy hirtelen ilyen ítéletidő lesz?”

“Pedig erre kell berendezkednünk,” mondom. “Szélsőséges időjárási jelenségek egymás után, gyakorlatilag szünet nélkül. És ha nem találja fel valaki pillanatokon belül a globális klímakoordináló berendezést, vagy tudom is én, hogyan kellene nevezni egy ilyet, szóval, ha ez nem történik meg, akkor baj lesz. Talán még a művészek kipusztulásánál is nagyobb.”

Egyes keserűen felnevet. Mindannyiunkban kristálytisztán él még az első doktori nap vitájának emléke, mintha csak jegyzőkönyvet készítettünk volna róla. Azóta beindult a tanév, három-négyszer is összegyűltünk már, és mondhatom, minden a rendes kerékvágásban halad; sőt, szó sincs kerékvágásról, az út tükörsima és egyenes. Bárcsak az egyetemi felújítás menete is ezt a forgatókönyvet követné, de Egyes féelme megalapozott volt: az épületek egy részét felállványozták, azóta pedig az egész brigád kései szabadságát élvezzi, remélem, legalább valami melegebb éghajlaton.

“Komolyan gondolod, hogy ez bekövetkezhet?” kérdezi Ötös. “Úgy értem, azt hiszem, mindannyian hiszünk a globális felmelegedésben, és talán csak a legfajfejűbb emberek képesek igazán tagadni mint tendenciát. De valószínűleg borzasztó nehéz megjósolni, milyen ütemben zajlanak majd le a dolgok.”

“Én csak oldani próbáltam az abból eredő feszültséget, hogy az esténket látszólag az Óvodában kell eltöltenünk. De igen, persze, engem is aggaszt ez az egész.”

“A Föld olyan kicsi,” mondja Egyes. “Szerintem az a legmeglepőbb, hogy a folyamat eddig ilyen lassú volt. Elképesztő bűnöket követünk el minden egyes percben, és néha eszembe jut, mindeközben milyen jelentéktelen problémákra fecséreljük az időnket.”

“De kik követik el ezeket a bűnöket?” kérdezi Ötös.

“Hát. Nem értem, mire célozol.” Egyes kivár. “Talán mi, emberek? Feltételezem, hogy nem a vidrák a hibásak.”

“Kollektíven nem lehet mindenkit felelőssé tenni. Én azt hiszem, sokan vannak, akik igenis rengeteget tesznek azért, hogy a Föld még sokáig maradjon élhető hely.”

“Persze. Világos,” mondja Egyes. “De azzal, ha nem a felelősökkel foglalkozunk, hanem mentegetjük magunkat, minden percben közelebb kerülünk az összeomláshoz.”

“Szerintem ugyanazon az állásponton vagyunk,” mondja Ötös szelíden. Egy pincérnő tálcára pakolja az asztalunkon hagyott üres söröspoharakat – mily furcsa összefonódások más, idegen emberekkel. Elképesztően piszkos kötény van rajta, apró zsebbel, amiből öngyújtó és egy golyóstoll türemkedik elő. Ahogy megfordul, észreveszem a tetoválást a derekán: sárkány lángnyelvvel – biztosan a Gyűrűk Urából, vagy valamelyik, a televíziós reneszánsznak köszönhető elfajzásából, mint amilyen a Trónok Harca. A televízió mint szórakoztató eszköz sosem kötött le, miután az általános iskola első napján kiderült, hogy én is megtanulhatok olvasni (a szüleim nem voltak kimondott értelmiségiek); azt viszont érdeklődve figyelem, az iparág saját túlélése érdekében miképp hasznosítja újra azokat az ötleteket, amik korábban oly utánozhatatlannak tűntek. Ez egy nagyon kifinomult mechanizmus. Először is felméri a mintául szolgáló produkció kontúrjait, azokat a legalapvetőbb vonásokat, amelyek alapján a néző kétségkívül (és jóleső érzéssel) azonosítani fogja az új termék rokoni kapcsolatait. Ezt követően az átemelt kereteket kismértékben eltérő, ám jóval elnagyoltabb részletekkel töltik meg, különösen ügyelve arra, hogy valamilyen sajátos *hangulatot* sikerüljön elérniük. Így egyszerre biztosítják, hogy a kialakuló rajongás valódi beleéléssé válhasson, illetve hogy a közönségnek mint közösségnek mégse kelljen egy totálisan új nyelvezetet fölतालálnia a tárgyról szóló diskurzushoz. Persze ha az új produkció hozza a stúdió elvárásait, akkor kisvártatva maga is efféle modellé válik, és minden ellenézés nélkül reciklálják tovább. Fizikailag törvényszerű, hogy az újrahasznosítások fordulóiban a befektetett (és ezáltal visszanyerhető) intellektuális töltet fokozatosan csökken. Hogy az eljárás mégis sok esetben sikeresnek bizonyul, annak oka meglátásom szerint nem a közönség szellemi kondícióinak szinkronizált leépülése, inkább az, hogy mivel ily módon egy-egy produkció kevesebb nézői energiabefektetést igényel, a fennmaradó energiák más produkciók élvezetébe investálhatók. Így alakul ki a tipikus ’sorozatfüggő’, aki nagyon gyorsan képes átjárni az egyik ’univerzumból’ egy másikba, hiszen mindenütt igen primitív követelményeket támasztanak vele szemben.

Elfelejtettünk rendelni, úgyhogy felállok és elindulok a pult felé. Még hallom Ötös mondatának végét: “Pusztán azt érzem mindig túlzásnak, ha valamely ok mentén leértékeljük az egész emberiséget. Persze, sok dolog tönkremegy a kezünk alatt, de ez csak amiatt történhet meg, mert előtte felépítettünk annyi mindent.”

Egyetlen alkalmazott tartja a frontot a sörcsapok mögött, de ezúttal nem a szó szoros értelmében, mivel ő is hátat fordít a (neméppen tülekedő) vendégeknek, és valamilyen poharakkal van elfoglalva. Le-, illetve felülök az egyik bárszékre, diszkrétan előveszem a mobiltelefonomat, és várom, hogy végül majd csak megzavarjon; hiszen az mindenképpen méltóságteljesebb volna, mint ha én tenném meg ugyanezt övele.

A mellettem ülőnél (neki már van mit innia, van mit szorongatnia, van mivel lekötnie legalább a kezét – így hát nincs oka aggódni) szintén telefon; ő rendeltetésszerűen használja. A hangjáról ismerem meg. Annak idején majdnem minden Összehasonlító irodalomtudomány órán egymás mellett ültünk, mivel a késők közt is utolsók voltunk: mire beestünk a terembe, már csak a leghátsó padosorban volt szabad hely. Szinte sosem beszélgettünk, de őt (velem szöges ellentétben) gyakorta felszólította a professzor (valójában csak docens), Tizenötös, akit azóta, legalábbis úgy emlékszem, rektorra (vagy csak tanszékvezetővé?) választottak. Az ő nevét, mármint akkori és pillanatnyi padoszomszédomat, képtelen vagyok felidézni.

“A világirodalom nagyjai, Shakespeare-től Beckettig, mind szörnyeket szabadítottak ránk,” kezdek bele Tizenötös egyik emlékezetes szólásába, várva, hogy helyettem fejezze be; de a csattanó (a jegyzőkönyvi hűség kedvéért: „melyeket azóta sem sikerült visszatuszkolnunk a szelencébe”) elmarad, kollégám meg sem rezdül. A vállára teszem a kezem, bár viszolygok mások szándékos megérintésétől, és erre már felém fordul, de látszik, hogy nem ismer meg. Ami azt illeti, nem tűnik részegnek; bizonyára valóban sokat változtam, ahogy egyébként ő is: az arca sokkolóan homorú, mintha minden egyes egzisztencialista regény, melyet át- és túlélt, kézzelfogható barázdákat vésett volna rá.

“Jó napot,” mondja. Vajon mi az adekvát üdvözlési formula olyasvalakivel szemben, akivel másodjára kell ismeretséget kötnünk?

“Bocsánat,” mondom. “Azt hittem, ismerjük egymást.”

Elfordítom a fejem, hátha akkor kevésbé lesz kínos a néma mozdulatlanság. A háttal álló poharas kisasszonynak nyoma veszett.

“C épület, 104-es terem,” teszek még egy kísérletet. “Legalábbis javarészt. Illetve a Platóni Partikon.” A Platóni Parti egy nagyjából havonta megrendezett posztmodern táncos ünnepély volt az egyetem különbejáratú alagsori szórakozóhelyén, ahová jobb híján néha magam is elmentem. Hogy miért épp így hívták, arra semmilyen észszerű magyarázatot nem találtam a bugyuta alliteráción túl.

“Á. Igen. Hát persze.” Valamiféle mosolyt erőltet magára; riadt, bűnbánó vagy vérfagyasztó, sosem voltam jó az emberi mimika dekódolásában. Annyi biztos, hogy a legkevésbé mosolyogni van kedve. “Akkor, gondolom, tegeződünk,” mondja.

Vállat vonok, bár talán önkéntelen idegrángásnak tűnik, az övéhez hasonló vigyort rajzolok az arcomra (úgy képzelem, most Jack Nicholsonra hasonlíthatok a Ragyogásból. Egyik kedvenc filmem; vajon e tény milyen képet tükröz a személyiségemről?), és intek az asztalok közt manőverező sárkányos pincérnőnek, aki nem vesz észre.

“Tudod, tisztában vagyok veled, hogy voltak *azok* az idők,” hajol közelebb. “Vannak bizonyítékok. De szerencsére nagyon jó munkát végeztek az emlékeim eltörlésével.” Ahogy ezt, szinte suttogva, a tudtomra adja, a mosolya hirtelen őszintének fest. “Szóval elnézést, ha netán korábban barátok voltunk.”

“Ugyan, szóra sem érdemes,” mondom, és picit hátrébb húzódok a széken. Nem állítanám, hogy maximálisan elégedett vagyok az életemmel, de azt túlzásnak érezném, ha egy megbomlott elméjű diáktársam vetne véget neki valami óriási bozótívágó szablyával, ráadásul egy lerobbant kocsmá közepén – márpedig mindig hajlamos voltam efféle szándékokat tulajdonítani a hozzá hasonló alakoknak.

“Tulajdonképpen jólesik néha találkozni valakivel a régiek közül,” mondja végül helyette. “Már csak ritkán járok a környéken. Elköltöztem. Nagyon, nagyon messzire.”

“És... minden emlékedet eltörölték?” bátorodom fel.

“Természetesen. Ez volt az egyetlen megoldás.”

“Fájdalmas volt?”

“Fizikai értelemben? Dehogya. Mentálisan persze megviselt kissé, de aztán nem volt nehéz hozzászokni. És végre biztonságban érzem magam. Ez a legfontosabb.”

Megpróbálom egy kémfilmbe képzelni magam, vagy épp egy puhakötésű ponyvakrimibe. Érdekes módon a képzeletem mindig is inkább textuális, semmint képi jellegű volt; bár másnak ezt nyilván nehéz megértenie.

“Mondd csak, esetleg én is találkozhatnék velük?”

“Á,” komorul el. “Azt sajnos nem hiszem. Kizárt. Nem tudod megtalálni őket, ők keresik meg, akit akarnak.”

“Értem. De vajon milyen alapon válogatnak?”

“Fogalmam sincs. Azt hiszem, egyszerűen szerencsém volt. Talán úgy ítélték meg, én még menthető vagyok. Állítólag sosem vonzott igazán az irodalom, az egyetemre is a lányok miatt jelentkeztem.”

Úgy néz rám, mintha ezt nekem kellene megerősítenem.

“Menthető. Nade mitől?”

“Ugye köztünk marad?” kérdezi tanárossan összevont szemöldökkel.

“Magától értetődik. Ahogy mondtad is, barátok voltunk. Sőt, a legjobb barátok.”

“Ó. Hát. Nagyon sajnálom.” Ismét közelebb hajol, bár a továbbra is üres bárpult aligha fog köpni bárkinek. “Hamarosan történni fog valami. Csak idő kérdése.”

Én is fontoskodó arcot vágok. “És milyen természetű valami lesz ez?”

“Elő fognak lépni a háttérből. Hirtelen mindenütt ott lesznek. És akkor egyesekre nagyon rossz idők jönnek. Akkor nem lennék az okoskodók helyében. Az úgynevezett tudósok helyében, meg azok bőrében se, akik a szavakkal bűvészkednek. Tudod. Akik hazudoznak nekünk, és akik szeretnék a világot másmilyennek láttatni, mint amilyen.”

Ezek a papírízű szavak minden bizonnyal valami (meglehet, képzeletbeli) pamfletről származnak, amelynek hátoldalán mondjuk a szcientológiai egyház divatos tipográfiával írott számlaszáma pöffeszkedik.

“Mi fog történni?” kérdezem.

“Amire régóta várunk. Nagyon, nagyon régen.”

Ekkor megcsörren néhai legjobb barátom mobilja, aki elmélyült társalgásba kezd egy autó kardántengelyéről, meg arról, hogy ideje volna fölrakatni a téli gumikat – tudomást sem véve többé rólam. Felállok, és sértetlenül távozom. Nahát. Előbb a művészek, most már a teljes írástudó kaszt, morzsolgatom magamban a gondolatot, miközben visszasétálok az asztalunkhoz, kudarcot vallva, üres kézzel.

Hármas és Kilences időközben megérkezett. Hármasnak be kellett ugrania a szállodába, hogy rendet teremtsen, mert az egyik alkalmazott bezárkózott a raktárba a takarítószer közé, és azzal fenyegetőzött, hogy lúgot iszik és felvágja az alkarját egy biztosítótűvel. Szerintem ez vagy-vagy választás, a kettő együtt nem működik, de ezt persze nem közlöm Hármassal.

Ötös beszámol róla, hogy Hármas egyetért Egyessel meg a klímakutatók fősodrával, miszerint valóban az utolsó órában járunk (ezt lefogadtam volna), de Kilences szerint az elmúlt háromszáz év tudományos fejlődése épp arra mutat rá, hogy úgymint épp idejében ki fogunk találni valami olyan technológiát, amire egyelőre gondolni sem tudunk; és a kérdést megint elnapolhatjuk majd (ez az álláspont viszont meglep). Kilences még hozzátéveszi, hogy a globális felmelegedés szlogenje annyira beakadt a jóléti országok liberális értelmiségénél, hogy számos 'lokális' problémáról egyszerűen tudomást sem vesznek.

“Mert egyszerűen ez most divatos,” mondja. “Ha ebben a kérdésben a 'jó oldalon' állsz, kábé bármit mondhatsz, el fognak ismerni. Úgy fogsz feltűnni, mint aki marhára érti a világot. Mindenki erre vágyik, nem? Mármint hogy ilyennek tűnjön.”

“Ha már a lokális meg a globális problémáknál tartunk,” szól közbe Egyes, “meg az előre meg nem jósolható fordulatokról, akkor itt van Trump.” Az elnökválasztás eredménye annak idején mindenkit meglepett rajtam kívül, legalábbis állítólag; de hát akkor még nem ismertük egymást, és az igazat megvallva azóta sem sokat beszéltünk róla. Én személy szerint amúgy is azt gondoltam, orwelli (talán inkább karkai?) típusú hősünk az első éven belül megbukik; de ha nem így történt, hát azzal sem nagyon törődöm. Az események nyilván sokkal nagyobb erkölcsi dilemma elé állították azokat, akik azt vallották, a *jó kormányzás* a nép érdekeit szolgálja, miközben soha nem alakítottak ki világos ideát magáról a népről. “Nekem éppenséggel semmi kedvem nevetni az újabb meg újabb mindennapos ostobaságokon, miközben igenis reális esély áll fenn arra, hogy a klímaváltozás problémája lekerüljön a politikai napirendről.”

“Ha így lesz, abban a kínaiak legalább ugyanannyira benne lesznek,” mondja Kilences.

“Ja,” helyesel Hármas, aki idegesen dobol a padlón a bakancsával, nyilván, mert még mindig üres az asztal, és láthatólag senkinek nincs kedve intézkedni helyettem. “Meg Putyin, akinek az egész csak valami jó vicc. Amerikában legalább még nem kézi vezérreléssel dől el minden.”

“Az atomtámadás igen,” mondom.

“Hát ki kell ábrándítsalak,” fordul Egyes Hármas felé. “Én azt hiszem, az úgynevezett ellensúlyok rendszere ott is egyre labilisabb. A politikában, de a tudományos életben is. Hiszen a kettő közt nincs is igazi különbség.”

“Azért van némi különbség,” mondja Kilences a maga éles, iróniával szennyezett hangszínen, “mégpedig, hogy a tudományban nem létezik ilyen rendszer.”

“Ezt hogy érted?”

“Úgy, hogy ne keverjünk szalonpolitikai kifejezéseket oda, ahol azoknak semmi helyük.”

“Oké. Bocsánat. De ettől még az, amit mondtam, igaz.”

“Vagyis hogy a politika beleavatkozik a tudományos diskurzusba?” kérdezi Hármas, aki talán egy-egy apró, tudatalatti orgazmust él át minden alkalommal, amikor kimondja ezt a szót.

“Hát, eléggé jókislányosan fogalmaztál.”

Hármas felmutatja a középső ujját.

“Szerintem neked fogalmad sincs arról, mi a tudomány jelenlegi állása a felmelegedés kérdésében,” mondja Kilences. “És általában akiknek a legnagyobb a hangja, ugyanígy vannak ezzel.”

“Ja,” mondja Hármas. “Az a rohadt disznó Trump hizlalhatja a kövér seggét akármeddig, ahhoz nagyon súlytalan lesz, hogy egyedül megrekessze a tudományos haladás folyamatát.”

“Te is láttad azt a Roger Waters-koncertfelvételt?” Hármas néha igazán plasztikusan, noha talán nem a helyzethez illően fogalmaz; és ezúttal annyira zavarba hoz, hogy ezzel a marhasággal kell hangot adnom csodálatomnak. Ötös, aki nyilván azt hiszi, nem veszem komolyan a beszélgetést, csúnyán néz rám.

“Szerintem néhány hónap vagy év alatt nem fog megváltozni valami, ami évszázadok óta működőképes,” mondja.

“Azért ne tegyünk úgy, mintha a felvilágosodás óta minden egy jól kitalált terv szerint ment volna.”

“Nem, Egyes. Épp ez a lényeg. A terveket mindig felülírja a valóság, amit nem lehet kiszámítani. Legalábbis a világ normálisan működő részein.”

“És hosszútávon mindenhol,” egészíti ki Kilencest ismét Hármas, aki valóban harmincegy éves; azóta (egy sorsfordítónak tűnő pillanatban) egyenesen rákérdeztem, és ő olyan természetességgel árulta el, mint aki komolyan hiszi, hogy egy negyvenes nő ugyanolyan boldog lehet, mint amilyen az érettségi után volt. Fogalmam sincs, miért voltam ennyire kíváncsi erre az információra. A féltékenységnek közre kellett játszania, ezt ostobaság lenne tagadnom. Mire Hármas negyven lesz, egy évtized telik el; és még ha boldog nem is lesz, nálam garantáltan jobban kiismeri majd magát abban a világban, ahol egy nőnek, főképp, ha kellően agresszív és talpraesett, ki van kövezve az útja. Én a vesztesek között leszek – ezt talán csak úgy kerülhetném el, ha magam is Frida Kahlónak, Barbara Krugernak és Judith Butler filozófiai örökségének szentelném maradék szakmai életemet. Kilencest azonban láthatóan nem aggasztja az ilyesmi. Ő teljesen érzéketlen a genderkérdésekre, amivel nyilván én is így lennék, ha szaktársnőim öt éven át gazdag és ízletes adományokkal áldoztak volna úgy szellemi, mint fizikai kiválóságom oltárán. Kilences be van oltva az elmúlás érzése ellen. Ő egy valódi kortalan személyiség, maga a *Vir Heroicus Sublimis*; nem csoda, hogy olyan tehetséges festőnek bizonyult – a témák, amiket megragad, nem vonatkoznak semmi *konkrét*ra, így fontosságukat nem is veszíthetik el soha.

“Mindenholt?” kérdezi Egyes.

“Hosszútávon?” kérdezi Ötös.

Hármas meghökkenően néz, aztán összeszedi magát. “Miért, szerintetek az a rémálom, ami most van mondjuk Észak-Koreában, Szíriában vagy akár Oroszországban, az örökké tarthat? Nyilvánvalóan nem.”

“Jöhet valami rosszabb is,” mondom, és úgy látom, Kilences egészen kivételesen helyeslően néz rám.

“Ezzel egyet kell értenem,” mondja Egyes is. “Az, ami az Egyesült Államokban történt, a napnál világosabban jelzi, hogy a mi nagyon stabilnak tűnő, de hát alapvetően fél évszázadnál alig idősebb értékrendünkkel is valami komoly gond van. Hogy egyszerűen fenntarthatatlan. Senki a világon nem tudja, mi lesz Szíriában öt év múlva, de arra ne nagyon fogadjunk, hogy tőlünk fognak leckéket venni az államépítéshez.”

“Az értékrendünk állandóan változik, de az alapjai sokkal, sokkal régebbiek.”

“Ja. Az iszlám alapelvei is azok.”

“Amíg használható államszervezetre csak Európa meg Amerika tud példákat felmutatni, addig nehogy már ne hihessenek abban, hogy a tudásunkat meg a tapasztalatainkat exportálnunk kell,” mondja Hármas dühösen, és leveszi az Anti-Flag punkbanda logójával díszített pulóverét.

Kétlem, hogy Hármas valaha is tipikus lázadónak képzelte magát; ahhoz túlzottan intelligens. Bizonyára sosem jutott el addig, hogy ő is egy kommunában éljen, vagy akár két hónapra lelépjen valami roppantul spirituális pedofil barommal – de egy-két abortusz, talán néhány következmények nélkül maradt betöréses lopás abszolút belefér a renoméjába.

A sárkányos pincérnő váratlanul három korsó sört és két másik poharat rak elének az asztalra, meg tortillachipset és gyanús, zöld krémet; alighanem avokádót. A gyanús zöld és a kukorica közepesen sápadt sárgája visszaköszön az egyik posztterről, pedig emlékeim szerint Rothko utálta a zöldet; ahogy egyébként az összes amerikai absztrakt is, például Clyfford Still, akiről mindenkinél kevésbé tudom elképzelni, hogyan volt képes leélni egy relatíve hosszú életet, miközben minden nap pontosan ugyanazt a munkát végezte el, amit elvégzett már egy korábbi napon.

“Na és mikor regisztrálsz végre az Instagramon, Egyes?” kérdezi Kilences sörhabbal a szája fölött. Pedig Ötösnek sincs profilja e népszerű platformon, maga Kilences pedig a lehető legötletlenebb módon hasznosítja azt: a legújabb műveiről készült telefonos reprotokat tölti fel, és gyűjti be alá az elragadtatott kommenteket.

“Az a baj, hogy ez a szolgáltatás *ma* divatos. Azt mondd meg nekem, hová regisztráljak, ha *holnap* szeretnék aktuális lenni.”

“Visszatérve a lényeges kérdésekhez,” folytatja Hármas, “nem vagyok hülye, tudom, hogy a nyugat válságban van. Nagyobb káoszba keveredtünk, mint a holokauszt óta bármikor...”

“A legijesztőbb pedig, hogy fogalmunk sincs, miért.”

“És az a legnagyobb szerencsénk, sőt, jobban meggondolva az egyetlen szerencsénk, hogy elég régóta élünk túl elég sok durva krízishelyzetet, és elég jól dokumentáljuk ezeket ahhoz, hogy nagyjából bármire fel legyünk készülve. Ha értitek, mit mondok.” Elbizonytalanodik a saját faramuci mondatán, mert az indulatos felkiáltásokban mégis otthonosabban érzi magát. Akár egy igazi szónok. “Nem vagyok naiv,” teszi még hozzá, a biztonság kedvéért.

“Teljesen világos, hogy nem fog minden egy csapásra a feje tetejére állni,” mondja Kilences. “Ebben Ötösnek igaza van. És az is világos, hogy az a bizonyos kulturális gyarmatosítás sose lesz olyan sikersztori, mint amikor fegyverekkel mentünk.”

“De hát most is fegyverekkel megyünk!” kiált fel Egyes, és a korsó talpa koppan a műanyag asztallapon.

“Ha a kulturális gyarmatosítás az, hogy a nőket nem tartóztatják le, amiért mezítláb vannak a strandon, akkor részemről zöld a lámpa,” mondja Hármas.

“Hadd fejezzem be. A gyarmatosítást csak iróniának szántam, ha nem lett volna egyértelmű.” (Számomra tökéletesen egyértelmű volt, Kilences). “Vannak olyan kulturális fragmentumok a világban, amik két napra szólnak. Az Instagram. A Manchester City uralma az angol bajnokságban. Donald J. Trump, vagy, ami azt illeti, Obama intézkedései. És vannak olyan jelenségek, amelyek definiálnak egy kultúrát. Ezeket hívjuk úgy, hogy paradigmák.”

“És a nyugati szellemi elitnek hány évtizede nincs más mondanivalója, mint hogy a paradigmaváltások idejét éljük!” mosolyog Egyes. “Soha nem éreztem annyira meggyőzve magam, mint épp most.”

“Nem akarok túlságosan okosnak tűnni,” szólal meg Ötös, akinek, velem ellentétben, tökéletes érzéke van ahhoz, mikor kell megszólalni, “de továbbra is fenntartom, hogy ami igazán közletről, mondjuk a jelenből nézve nagy dolognak tűnik, arról később, kellően eltávolodva kiderülhet, hogy nem is volt olyan lényeges.”

Ötös annyira szerény természet, hogy valahányszor mond valamit, rögvest utána egy kényszercselekvéssel kell oldania a helyzet (és önmaga) feszültségét. Belenyúl az érintetlen csipszestálba (az a fajta kocsmai műanyag, amit nem kell igazán elmosni, mert nem igazán képes nyomot hagyni rajta semmi), kivesz egy háromszöget, forgatja az ujjai közt, aztán, miközben még mindig őt nézem, a szájához emeli, és a nyelve hegyével döfködi az egyik csúcsát. Mint minden kényszercselekvés, ez is tökéletesen öntudatlan, és másnak nyilván fel sem tűnik. Ötösnek egészen apró fogai vannak, szinte gyerekfogak, és nagyon sima arcbőre, amin azonban tompán terül el a fény; mintha valamiféle védelmező burok választaná el a száraz és kegyetlen világtól, amelybe, ki tudja, miért, alászállt, akár a kósza angyalok a Berlin fölötti égből.

“Tudjátok, a Trump-kormányzat és minden velejárója, mondjuk az a nem éppen elhanyagolható tény, hogy az igazság mint erkölcsi maxima pusztán egy nem túl jelentős kártyává aljasult a politikai társasjátékban, csak egy tünet. És ahol ilyen tünetek felütik a fejüket, jönnek még súlyosabbak is. Valahogy úgy vagyok ezzel, és kérlek, ne kezdjétek el cukkolni, mint a művészeti intézmények jövőjével kapcsolatban. Az mindig is evidens volt a társadalom minden rétege számára, hogy a politikában nem lehet megbízni. Mégis elfogadtuk a politikai szisztéma autoritását fölöttünk. Cserébe autoritásként is viselkedett, és vállalta, hogy koherens és racionális rendszerként szervezi meg az életünket, és látszólag mégis megbízhatunk benne mint objektív tekintélyben. Ezért volt például, hogy igazán tanult emberek is képesek voltak véresen komolyan venni, mondjuk öltre menő vitákat folytatni valami másodrendű gyakorlati kérdésben. Ha más nem is, hát ez már a múlt. Mármost persze nem az öltre menő viták. Hanem a politikai hatalom objektivitása. És ezzel a racionalitása is. A nyugati világ összes jelentős politikai kampánya, amit az elmúlt években lejátszottak, a tiszta indulatokra épített. A tömegekben felhalmozódott mérhetetlen érzelmi energiákra. Aki jobban ismerte ezeknek a működését, az vitt mindent. Megjegyzem, ezek a legritkábban maguk a politikusok. És ez a tendencia már nem nagyon fordítható vissza, legalábbis szerintem. Annál inkább át fog viszont sugározni az életünk minden területére. A racionalitás vesztésre áll, és a tudományos életet meg a tudós kaszt autoritását nyilván elég érzékenyen fogja érinteni.”

Noha Hármas egyszer elővette a mobiltelefonját Egyes monológja alatt, Kilences pedig kiitta a maradék sörét (én hozzá sem nyúltam a nekem szánt, színtelen folyadékkal töltött pohárhoz), azért, azt hiszem, kicsit mindannyian le vagyunk nyugózva. Ez persze sosem jelenti azt, hogy egyetértünk az elmondottakkal.

“Nekem egy kicsit mindig furcsa, ha valaki azt hiszi, épp a saját kora hivatott arra, hogy új fejezetet nyisson az emberiség történetében,” mondja Ötös.

“Ezt nem tudhatjuk,” mondja Kilences, és tűnődve nézi a mennyezetet. Egészen tömött az álla alatti szőrzet, a helyében én sem borotválkoznék. “A politika mindig is verseny volt. Amióta ez a szerencsétlen homo sapiens kitalálta, hogy államokba szerveződik. A tudomány viszont soha nem volt verseny, még ha sokan igyekeznek is ezt a látszatot kelteni.”

“És mit akarsz ezzel mondani?”

“Csak amit már mondtam. Nem helyénvaló összekeverni olyan dolgokat, amiknek nincs közük egymáshoz.”

“Én látom Egyes álláspontját,” mondja Hármas. “Szerinte a tudásalapú társadalmat feladva lassan újra ösztönlények leszünk, akik kizárólag az erőből meg az erőhöz értenek. És hát történik épp elég szar dolog ahhoz, hogy egy ilyen disztópia ne is tűnjön annyira irreálisnak. Még szerencse, hogy amíg az oktatási rendszerünk lehetővé teszi, hogy Egyeshez foghatóan

tanult figurák nevelkedjenek fel, addig totálisan elképzelhetetlennek tartom, hogy bárki elvehesse tőlük a világ valódi formálásának feladatát.”

Mosolygunk. “Nos, igen. A politika az állandó újrakezdésről szól. A tudomány az akkumulációról. A legkritikább, hogy valami elvész, amit egyszer már megtaláltak.”

“Nekem nagyjából fél órája jövendölték meg, hogy a diplomás emberek számára már fel van parcellázva egy jókora terület.” Ismét ünneprontó vagyok.

“A jóslatokról csak Tízes jut eszembe.”

“A jövőnél mindig csak a jelen bizonytalanabb,” mondja Ötös, nem éppen a szociológus hangján. “Talán mindenről, ami ma annyira drasztikusnak tűnik, később majd megállapítjuk, hogy teljesen szükségszerű volt.”

Az Agresszió és irónia címet egy könyvesboltban választottam, miközben ajándékot kerestem a barátnőmnek, és el voltam kábítva a karácsonyi dekorációból hullámzó családias melegtől. Rögtön tisztában voltam vele, hogy úgy hangzik, mint a marxista teoretika megkésett reménysége Habermas és Marcuse nyomdokain, de mivel olyan közönségre áhítoztam, akik soha nem ismernék be, hogy hallottak a frankfurti iskoláról, azt gondoltam, megéri vállalnom a kockázatot. Sőt, hirtelen olyan lelkesedés öntött el (mindig is utáltam a címadás rítusát, és becsülöm Kilencest, amiért ő is így gondolkodik; bár a festőknél, tekintve, hogy nem igazán ismernek szavakat, ez gyakoribb jelenség. Kilences azonban, mondanom sem kell, nem tartozik az efféle festők közé), hogy úgy döntöttem, nem választok Anne Waldman verseskötete (nem emlékszem, melyik, de arra igen, mennyire meglepett, hogy kapható) és A jogában feloldódó élet című könyv közül, hanem megvásárlom mindkettőt. A barátnőm aztán már szenteste felolvasta nekem a Waldman-kötet összes versét, ráadásul az előírásoknak megfelelően, énekelve, viszont a jogás műre pillantást sem vetett: azt mondta, aki úgy képzei, bármilyen írott szöveg hozzásegíthet a jóga helyes gyakorlásához, az inkább keressen magának más elfoglaltságot.

A regény olyan egyöntetű elutasításban részesült, hogy senki nem akarta lejártni magát egy velem készített interjúval, de az azóta méltán megszűnt Iránytű című folyóirat mégis elkövette ezt a hibát. Ott, a tét nélküliség keserű érzésétől eltelve beismertem, hogy „kettőt utasítok el mereven a digitális embertípus viselkedési sztenderdjei közül: az agressziót és az iróniát”. „Akkor ez a mű valamiféle önvallomás?”, kérdezte tőlem szerencsétlen, hittanórákon szocializálódott beszélgetőtársnőm, mire biztosítottam, hogy elsősorban szórakoztató szerettem volna lenni; ha nem sikerült, akkor méltóképp viselem, hogy eljátszottam az egyetlen esélyemet. Saját hazugságomtól megborzongva aztán rövidre zártam a szeánszot, és igen közönségesen berúgtam egy olyan kocsmában, amelyhez képest az Óvoda csakugyan valóságos nagypolgári szalon.

Évekkel később egy másik barátnőm, egy spanyol lány, aki ösztöndíjjal töltött fél évet a Pszichológia Karon, felállított egy elméletet, miszerint önmagam elfogadásában gátol meg, hogy igyekszem tagadni az agresszióra és iróniára való hajlamomat, míg másokon számon kérem ugyanezt. Amikor azt kértem, fejtse ki részletesebben e teóriát, nyelvi nehézségekre hivatkozott (amik valóban fennálltak, de más tekintetben nem akadályoztak bennünket), és azt javasolta, keressek fel egy már végzett kollégát. Nem tettem meg, viszont a másik kérését

teljesítettem, és levágattam a hajam – ettől mérhetően boldogabb lettem, pedig azt állította, az ilyesmi amúgy csak nőknél szokott segíteni; rajta, rajtunk bezzeg semmit nem segített.

Kijövök a mosdóból (közben lopva a pult felé pillantok: néhai padtársam, a kiválasztott eltűnt), a többiek szedelőzködnek.

“Hármas azt mondja, pop-up kiállítás nyílik a Fél-legál Galériában, és a Homályosító Csoport tart performanszot,” világosít fel Ötös. Hallottam erről a csoportról; még néhány tévéhíradóba is bekerültek, amikor pár éve Nagycsütörtök éjjelén betörték a bazilikába, a szenteltvíztartóból kiszivattyúzták a sós vizet, és boroskólával töltötték fel, hogy „Krisztus vére a huszonegyedik századi fiatalok számára is fogyasztható legyen”. Hogy a szenteltvíztartó miképp került a képbe, sosem árulták el, de ezt az egyet senki nem is kérdezte. A csoport valójában csak két emberből, Harminckilencesből és Kilencvenhármából áll, akik amúgy egy felkapott indie rock zenekarban játszanak, és senki nem tudja róluk, hogy ikrek vagy szeretők; nyilván a White Stripes inspirálta őket erre a marketingfogásra. Mindebből sejthető, hogy Ötös nincs elragadtatva tőlük.

A Fél-legál két sarokra van az Óvodától, úgyhogy bár az eső még nem állt el, nekivágunk. Klasszikus negyedik emeleti lakásgaléria, ahol javarészt első- meg másodéves hallgatók, és az egyetemre be sem került webhuszárok állítanak ki, úgyhogy a feltűnésünk teljesen indokolatlan; Hármas nyilván a Homályosítókkal fennálló ismeretségét szeretné friss vízzel (igen, ez szándékos volt) megöntözni. Útközben a hajléktalanokat figyelem, és esztétikailag egészen sajátosnak találok, ahogy mozdulatlan, bebugyolált kupacként áznak az ereszek alatt, csak szórványos párafelhőkkel adván bizonyítékát annak, hogy ők is élő szervezetek. A nyolcvanas években nálunk is egészen elterjedt a házfoglaló mozgalom, apám szerint volt, hogy egyszerre tíz-tizenöt tömböt birtokoltak az amúgy szervezetten nem együttműködő csoportosulások. A különös (legalábbis a beszámolóik alapján) az volt, hogy a házfoglalók többsége a szokásos értelemben nem volt hajléktalan, inkább amolyan megkésett hippi, akik a szülői fészkek és a lakásbérlet fenyegető Szküllája és Kharüdisze közt igyekeztek nyugodt vizekre evezni. Ennek következtében viszont az utcán akkor is ugyanannyian éltek, mint ma, a nincstelenségnek akkor sem volt hová menniük, és hogy ez így is maradjon, arról a *squatterek* kilakoltatása után törvényi úton gondoskodtak. Azt hiszem, egy mai városi tinédzser számára a hajléktalanok látványa elsősorban archaikus: a meghaladott időket idézi, amely időközön a világ törvényszerűen lépett túl, hogy neki, a mai városi tinédzsernek többet nyújtson; biztosítsa elsősorban az önrendelkezés (és az önmegvalósítás) szabadságát.

Rögtön látszik, hogy a performanszról lemaradtunk, a negyedik emeletről ellentmondást nem tűrően hömpölyögnek le az emberek. Elromlott a lift, mondja valaki – így vagy öt percig tart, mire az árral szemben elérjük a galériát. A közvetlenül a bejárat mellett elhelyezett asztalon feldőlt műanyag poharak és morzsa, a parketta enyhén ragad a cipőnk alatt, de nem tudom, hogy a kiömlött bor vagy az előadás során felhasznált ilyen-olyan nedvek következtében. Harminckilences és Kilencvenhármás mindenesetre civil ruhában, rendezett külsővel beszélget egy gyűjtőkből és galériásokból álló társaság gyűrűjében; még az is lehet, hogy polgárpukkasztásként Rilke-verseket olvastak fel, esetleg csak álltak, és hagyták, hogy a nézők sorra kitépjék egy-egy hajszájukat.

“Oké. Akkor megnézzük a képeket?” indítványozom, de Hármás félreért, és előveszi a telefonját, hátha posztolták már a performanszon készült fotókat meg videókat.

“Itt legalább meleg van,” mondja Ötös, aki egy pillantásra sem méltatja a művészpárt. Kilences ellenben elmélyed a tenyérnyi festményekben és fotókban, amelyeket nagyjából egy háromfogásos ebéd és egy műterem havi bérleti díja közötti áron lehet megvásárolni. De mikor rákérdezek, mi a véleménye, csak néz tovább, mintha nem is hallaná.

Kimegyek az erkélyre, négyen-öten dohányoznak és semmiségekről beszélgetnek, de szerencsére egyiküket sem ismerem. Egyes a messzeségbe réved: a város vízpárában feloldódó fényeire, az egész nagy tájsebre, amelynek néhány száz vagy ezer éve még nyoma sem volt. Pontosan tudom, mire gondol most.

“Mi a helyzet a nagyvilágban?” kérdezem. “Hol vannak épp a legforróbb pontok?”

“Én egy hagyományos újságíró vagyok,” mondja. “Manapság az ilyenek tudnak meg mindent utoljára.”

“Mert kizárólag tisztességes módszerekkel játszol?”

Vállat von. “Vagy mert senki nem tartja fontosnak, hogy beszéljen nekünk.” Beszívja a városi levegőt, amiről valamiért azt képzeljük, húsz méter magasban tisztább és egészségesebb. “Talán művészeti rovatot kellene vezetnem. A művészetben sosincsnek akut helyzetek.”

“És mi van az ilyen alakokkal?” mutatok a hátam mögé.

Megrázza a fejét. “Magamtól sosem jöttem volna ide.”

Megint rákezd az eső, úgyhogy bemegyünk az erkélyről, ahol már csak néhány alkotó áll a munkái előtt, és próbál meggyőzni valami közepesen jelentéktelen szakmabelit arról, hogy éppen rá kellene szánnia a közepesen drága idejét. A művészpáros felszívódott; Hármás, Ötös és Kilences két babzsákfotelon ül és borozik – úgy néz ki, a doktorisoknak alanyi jogon üvegpopohár dukál. Gondolom, nagyjából fél óra múlva bezár a kiállítás, délelőtt pedig majd eltakarítják az egészet.

“Beszéltetek a sztárokkal?” kérdezem.

“Sajnos sietniük kellett.”

“Hát akkor?”

“Nem rossz a bor. Azt hiszem, az egész eseményt a Raiffeisen, vagy valami bank finanszírozta.”

“Ezt?” kérdezi Egyes. “Minek?”

“Náluk is van kötelező keret haszontalanságok támogatására.”

“Szerződhetnének egy rendes kurátort.”

“Jelentkezz, Hármás. Veled jól járnának.”

Ez övön aluli ütés volt, mert bár nem sokat tudunk egymásról, azt már sokszor végighallgattuk, mennyire gyűlöli Hármás a szállodai melót. Igaz, ugyanez volt a véleménye az összes ’állandó’ munkahelyéről; és eléggé biztos vagyok benne, hogy örömmel korlátozná magát a fordítások, katalógusösszeállítások, lektorálások, illetve a szokványos ingyenmunkák szertelenségére, ha a bankja is hasonló szertelenséggel igényelné a lakáshitelrészletei törlesztését. Ő az egyetlen közülünk, aki saját ingatlannal rendelkezik (talán nem véletlen, hogy egyedül nála nem jártam még egyszer sem), de fogadnék, hogy rég megbánta már.

“Engem nagyon foglalkoztat, amiről a bizstróban beszélgettünk,” mondja Ötös. Van abban valami bájos, ahogy bizstrót mond kocsma helyett. “Vajon a bölcsészetekkel foglalkozó emberekben szükségképpen megvan az elmúlás tudata?”

“Mármint a halálfélelemre gondolsz?” kérdezi Hármás.

“Azt hiszem, nem. Azt még egyikünk sem említette, hogy halálfélelme lenne. Nem az egyéni elmúlásra értettem. Inkább arra, hogy a dolgoknak feltétlenül véget kell érniük, és minden pillanatban érzékelhetően közelebb kerülünk ehhez. Vajon ez a képzet szerves része a személyiségünknek?”

“Mintha te épp tagadtad volna, hogy így gondolkodsz,” mondja Kilences.

“Belőlem valószínűleg csak az alapvető bizonytalanság szól. Elvégre hogy is gondolhatnám, hogy én, aki semmilyen szempontból nem vagyok valami kitüntetett pontja a világegyetemnek, legfeljebb a descartes-i értelemben, bármit is igazán kijelenthetnék.” Saját mércéjével mérve Ötös ezt valószínűleg tréfás megjegyzésnek szánta.

“Hát, a *cogito* rendszere alapvetően egytényezős egyenlet. Ha istenhívő vagy, akkor abszolút nyugodt lehetsz, ha nem, akkor marad a majdnem tökéletes kétely.”

“Azt hiszem, erre nem válaszolok.”

“Nekem is mindig úgy tűnt, hogy az Istenhez való görcsös ragaszkodással Descartes egy csapásra romba döntötte, amit olyan szörszálhasogató módon felépített,” mondja Egyes. “Berkeley dettó. Istenre hivatkozni egy filozófiai eljárás során egyszerűen nem kifizetődő. Ami viszont Ötös felvetését illeti, ez nyilván egy velem szembeni kritika akar lenni.”

“Nem! Dehogy,” mondja Ötös, aki rendes körülmények között a konfrontáció sejtelmétől is pánikba esik. De bő egyéves ismeretségünk alatt többször volt már példa rá, hogy kivetkezett a páncéltól: például valami gyerekbántalmazási ügy kapcsán, ami tavaly elég nagy publicitást kapott, és akkor is, amikor az Iszlám Állam elpusztított egy különösen jó állapotban megmaradt ókori emléket. Egy dél-szudáni riportot nézve pedig senkivel nem kapott össze, pusztán sírva fakadt, és azt mondta, ha valamit megbánt életében, az az, hogy nem ment el önkéntesnek valami tűzfészekbe, amíg még kellően fiatal volt hozzá. “Amit mondtam, azt mindnyájunkra vonatkoztattam.”

“Legalább egyvalami közös van bennünk.”

“Engem személy szerint sosem hatott meg igazán az egzisztencialisták nyavalygása,” mondja Kilences. “Az a véleményem, hogy az elmúlás képzete csak abban válhat világossá, aki nap mint nap szembesül vele. Azt hiszem, sem Sartre, sem Heidegger nem dicsekedhet ezzel, bár bizonyára mindkettejükre drámai hatást gyakorolt az esőfelhők felszakadozásának és az orkántól meggyötört fáknak mindennapos látványa.”

Kilences itt arra a tényre utal, hogy mindkét filozófus elsősorban meteorológiai területen tett eleget a háborús kötelezettségeknek. Erről az egybeesésről teljesen véletlenül jómagam is írtam egy régi cikkemben, kétlem ugyanakkor, hogy a többiek értették volna az utalást. Megint csak annak lehetünk tanúi, ahogyan Kilences, aki valamelyes lenézéssel viseltet az elméleti tájékozottság iránt, olykor-olykor szívesen ad nyomatékot az e tekintetben is fennálló felsőbbrendűségének. Én nem neheztelek érte.

“Ezt sem kétlem,” mondja Ötös. “Tudom, hogy te nagyon sok szörnyőséget láttál testközelből, amikről nekünk valójában fogalmunk sincs.” Kilences szívesen emlegeti a világ körüli útjait, amelyek során felvonult előtte az emberi szenvedések teljes spektruma; Ötös pedig magától értetődően felnéz rá emiatt. “Én arra vagyok kíváncsi, miért foglalkoztat minket ennek ellenére ilyen engesztelhetetlenül a végesség mint idea.”

“Mert az egész életünk az ideák börtönében zajlik,” mondja Egyes. “Ez a sors jutott nekünk. És csak ehhez értünk, hogy mást ne mondjak.”

“Szerintem ez kézenfekvő,” mondom. “Semmilyen figyelmet nem fordítunk a testünk karbantartására, ezért sokkal hamarabb elkezdünk tönkremenni, mint a rendes emberek.”

“Beszélj a magad nevében,” figyelmeztet Hármas, aki igen szigorú *spinning* edzéseken (a kifejezést, restellem, tőle hallottam először) valósítja meg önmagát hetenként háromszor. “Nekem nincs elmúlástudatom, bármit is jelentsen ez. Lehet, hogy egyszerűen nincs rá időm.”

“De hangsúlyoztam, hogy nem az egyéni dimenzióra gondolok,” mondja Ötös. “Hanem például, ha szabad szociológusként beszélnem, arra, amikor egy jelentősebb társadalmi átalakulást rögvest onnan közelítünk meg, hogy a régi modell működésképtelen volt. Mintha okvetlenül ciklusokban kellene gondolkodnunk. Mintha a biológiai evolúció működése a legcsekélyebb mértékben sem ragadott volna meg minket. Miért olyan népszerű az a rögeszme, hogy valaminek a küszöbén állunk?”

“Azt azért ne tagadjuk, hogy menthetetlenül a szellem emberei vagyunk. És mi lehet nagyobb szellemi teljesítmény annál, hogy kiszámítjuk, mi fog történni? Vagy legalább olyan jóslatokat teszünk, amik aztán beválnak. Tízés kis meséje ugyanerre intett minket, nem igaz? Ezt az embertípust mindig is a jövő érdekli, még ha jellemzően a múlttal is kell foglalkoznia. Ebből a szemszögből pedig, ami azt illeti, az elmúlástudat épp nem a végességgel, hanem a végtelenséggel kapcsolódik össze.”

Egy mentőautó szirénája bög fel négy emelettel lejjebb, mintegy emlékeztetve minket az elmúlás reális természetére. Mind körbenézünk, Hármas szinte riadtan – és a teremben már senki nincs, csak a nyitott bejárati ajtó felől hallunk nevetgélést, és árad be a hideg, üres levegő. A falon lévő egyik mű (ilyen távolságból nem tudom megállapítani, milyen grafikai eljárással készült) mintha Ötöst ábrázolná valami fenyőerdő közepén, és a fák mögül talán szempárok lesnek rá. Ha valóban így van, akkor ezek vadállatok, akik rettenetesen éhesek, úgy, ahogy csak egy állat lehet éhes; és várjuk, melyik pillanatban rohannak elő, hogy cafatokra tépjék Ötös testét, de valami mindvégig visszatartja őket – és én, én vagyok az egyedüli, aki tudja, mi az.

“Na igen. Tízés, azt hiszem, fájóan sokat néz ki belőlünk.”

“Lehet,” mondja Egyes. “De én respektálok az elkötelezettségét. Történetesen ő maga mondta el nekem, hogy élete hátralévő részére nincsenek nagy tervei, ezt az egyet leszámítva.”

“Mármint minket?”

“Hát persze,” mondja Kilences. “A mi megvédelmezésünket a gyakorlati élet kiábrándító kegyetlenségétől.”

“Csak egy szellemi műhelyt szeretne maga körül. Talán még az akadémia kifejezést is használta. Persze, azt gondolom, a terminus tökéletesen antik értelmében.”

“Ezt én is tiszteletben tartom,” mondja Ötös. “Tudtommal az egész életét az oktatásügynek szentelte. Ezek után nagyon is jogos a vágya, hogy valaki megismerje és továbbvigye azt a szellemiséget, amit képvisel.”

“Azzal amúgy tisztában vagytok, mennyien felvételiznek minden évben?” mondja Hármas. “Én lehidaltam tőle.”

“A maffiába is mindenki szeretne bekerülni. De sajnos az sem a saját döntésünktől függ.”

“Rendben,” mondja Kilences. “De enyhén szólva nem tette világossá, mit vár tőlünk, nem igaz?”

Egyes köhögőrohamot kap, úgyhogy egy pillanatra megtorpan a beszélgetés. A torok hangjai mint légpisztolylövések verődnek vissza a falon lévő művekről, amelyek most furcsán mozdíthatatlannak tűnnek ahhoz képest, hogy hamarosan nyomuk sem marad.

“Bizonyára feltételezi rólunk, hogy magunk is ki tudjuk találni,” gurgulázik fel Egyesből a mondanivaló. “Ő egy régivágású tudós. Jézusom, de hülyén hangzik. Mindazonáltal igaz. Szóval azt hiszem, benne még megvan a tisztességes értelmiségi küldetéstudata.”

“Ez nálad a bókok netovábbja, ugye?” kérdezem.

“Meglehet. Sosem tagadtam, hogy felnézek rá emiatt. És ha bennünk is meglátja a küldetéstudatot, vagy legalább a tisztesség szikráját, hát istenem.”

“És miben áll ez a tisztesség?”

Egy megkésett látogatópár érkezik a kiállításra, nyilván az üres terem keltette feszültségre számítva; helyett egy egészen más jellegű kényelmetlenséggel kell szembesülniük, ahogy megpillantják az öt, babzsákfotelen elterült idegen elemet. Rövid ideig tanácstalanul toporognak, aztán, anélkül, hogy a művészet szerény jelenlétét felfogták volna, sarkon fordulnak és távoznak – a női fél túsarkai szemrehányón koppannak a folyosó rideg betonlapjain. Nézünk utánuk, aztán Ötös azt mondja: “Egy tanárom egyszer úgy fogalmazott az egyetemen, hogy a hiteles tudós sosem adhat fel egy alapvető metafizikai elköteleződést. A vágyat arra, hogy megismerje a világ elemi szerkezetét, és a valóságot olyannak, amilyen.”

“És mit tanított ez a tanárod?” kérdezi gúnyosan Kilences. “Háztartástant?”

“Művészettörténetet. Szabadon választható kurzus volt, vicces, nem? Mindenesetre azt gondolom, Tízes pontosan ilyen tudós.”

“És te is ilyen szeretnél lenni?” Kilencesben van valami eredendő hajlam a kegyetlenségre. Talán emiatt sem tudok szabadulni a kérdéstől, hogy mit tett (vagy nem tett) Hármassal.

“Én csak egy szociológus vagyok. Tudod. Nekem semmi sem valós, amit kézzel nem foghatok meg.” Ötös márpedig igenis tud humoros lenni, méghozzá igen eredeti módon.

“Ebben nagyon hasonlítunk!” mondja Kilences.

“Jaj, ne add a hülyét,” szól közbe Hármás. “Te művész vagy, a fenébe is. Mi több, a rohadt kevés jó művész egyike, aki hisz is a művészetben. A te életed épp attól lesz értékes, hogy látsz olyan dolgokat, amiket senki más nem lát meg.”

“Oké, oké. És attól, hogy a szakmámban elvakult vagyok, egyébként nem láthatom tisztán a világot?”

“Sok olyan dolog van, méghozzá fontos dolgok, amikben mindannyian hasonlítunk egymásra,” mondja Egyes. “Tudom, hogy ezzel nem szívesen barátkoztok meg,” teszi hozzá.

“Nekem semmi kifogásom ellene,” mondja Hármás. “Biztos, hogy nem ülnék itt, ezen a, lássuk be, borzalmas kiállításon ilyen olümposzi kedélyállapotban, ha nem tudnám, hogy az értékrendem alapvetően megegyezik a társaságom tagjaival.”

“Vagy legalább kompatibilis velem,” mondom.

“Tízes pedig azt mondja, még ha nem is nyíltan és egyértelműen, hogy együttműködni is képesek vagyunk.”

“Aha. Bármikor megjavítom nálad a csöpögő csapatot.”

“Mármint a metafizikai kutatásban, amit elvár tőlünk.”

“Tudom.” Kilences szarkasztikus mimikája hirtelen elsimul, és egy tükör lesz az arca helyén, csaknem megpillantjuk benne önmagunkat. “Hálás vagyok nektek, amiért rákényszerítetek, hogy intellektuálisan mindig éber maradjak. Ha valaha elég bölcs leszek ahhoz, hogy tudjam, mi az, amit nem tudhatok, azt ennek a szektának köszönhetem.”

Hármás kissé kivörösödött a fütéstől és a bortól, feketére lakkozott körmeivel látványra a szemérmetlen egészségesség és krónikus terméketlenség paradox gótikus szimbóluma. “A világ legkisebb és legnagyobbavágyóbb akadémiaájára,” mondja, és megemeli felénk üres poharát.

Végleg egyedül maradtunk, jó, hogy a szpotlámpákat nem kapcsolták még le a fejünk fölött. Nem akarjuk megvárni azt a kiábrándító pillanatot, amikor egy zsémbes takarítónő vet véget az esténknek, úgyhogy gyorsan felcihelődünk, öt percig várunk a liftre, mire eszünkbe jut, hogy nem működik, majd lebotorkálunk a sötét lépcsőházban, diszfunkcionális családok és hagyományos alkoholisták veszekedéseinek foszlányaitól kísérve, lent hagyunk elhúzni három taxit az orrunk előtt; ám mindeközben legalább örömmel detektálhatjuk, hogy megázni ma már nem fogunk még egyszer, sőt, látjuk a négy-öt, a mi Naprendszerünkhöz különösen közeli és energikus csillag pislákolását áttörni a nyálkás fényszennyen, amit Egyes olyan sokatmondón bámult az erkélyről.

Mindannyian ugyanazt a számítást végezzük el a fejünkben, és mivel geometriai érzékünk egyaránt fejlett (érdekes egybeesésként állapítottuk meg valamelyik doktori előadás alatt, hogy kamaszként mind természettudósnak készültünk; már amennyire egy kamasz készül bármire is), szótlán megegyezéssel indulunk el az én lakásom felé, amely egyértelműen a legközelebbi, sőt, az egyetlen, amit egy késő őszi estén józan ember gyalogosan megközelíteni hajlandó.

“Kár, hogy nincs nálam pizsama,” mondja Hármas. Mióta az imént ráébredtünk, hogy együtt fogunk behatolni a platóni ideák szférájába (az lesz csak a valamire való parti!), azt is tudomásul kellett vennünk, hogy abban a puritán palotában közös lakosztályon osztozunk majd. Ünnepeles hangulatunk mintha már az oly távoli tavaszt vetítené előre.

“Remélem, nem tűnik egzisztencialista nyavalygásnak, de én kissé kimerültem ebben a mai szellemi kalandban,” mondja a láthatóan jókedvű Ötös.

“Nincs baj, amíg nem szorongsz miatta,” tréfálkozik Kilences. “Ha ezek a filozófusok érdemleges empirikus alátámasztást tudtak adni saját tanaiknak, akkor megdöbbenő, hogy az állandósult szorongás semmilyen szervi károsodást nem okozott náluk.”

Kilences jókedvébe ismét a teoretikus fontoskodással szembeni reflexszerű, ámbár nem biztos, hogy teljesen őszinte gyanakvás vegyül; ebben a kérdésben azonban szimpatizálok vele. Az *Angst*-nak a létélmény alapjává tételében én mindig egyfajta szimmetriasértést találtam: hol van az a pozitív érzelmi szubsztancia, ami, kiegyensúlyozva ezt az elemi szenvedést, az élet igenléséhez vezet minket?

Ötös, mintha megsejtené dilemmámat, így szól: “Ha megint szegény Sartre a céltáblád, ne feledd, hogy a szenvedést az abszolút szabadságból vezette le. Abból, hogy az ember szabadon bánhat önmagával és a kreativitásával. Nem akarok tolatkodó lenni, de ezt talán épp egy művész nagyon is értheti.”

“Ne tegyél úgy, mintha annyira különböznénk. Te is viseled a művészlét bélyegét, és mindenki látja is rajtad.”

A pocsolóyákon meg-megcsillan a romokban heverő közvilágítás, és olyan hatást kelt, mintha üvegszilánkokon lépkednénk. És végső soron ezt tesszük: minden egymáshoz intézett szó egy-egy üvegcserep, csak többségük kicsorbult már, mert túl régóta hánykolódik a beszéd, beszéd, beszéd hömpölygő folyamában, minduntalan sziklákhöz és más szilánkokhoz ütközve, lényegét tekintve tehetetlenül.

“Vigyázzatok!” mondja Hármas; a megélenkülő szél egy reklámtáblát sodor a lábunk elé, csaknem elgázolva Egyest. Mulatságos, hogy már a zálogházakba is begyűrűzött az októberi karácsony – bár valóban nekik kell először eszmélni, hiszen egy olajozott fogyasztói kultúrában a pénz javakra cserélését a javak pénzre cserélése előzi meg.

“Lebuktam,” folytatja Ötös. “És mielőtt bárki folytatná a szemrehányást, tisztában vagyok vele, mennyi mindenben hasonlítunk.”

“Erre majd emlékeztess minket akkor is, amikor Kilences öltre megy velem valami nevetséges művészettörténeti kérdésben,” mondja Egyes.

“És arra is emlékeztetlek majd titeket, hogy minden vita, amit folytatunk, csak épít bennünket.”

“Elvégre az ellentétek teszik lehetővé, hogy egy szintézisben egyesítsük őket.”

“Már ha egy efféle ódivatú hegelianus nyelvezet alkalmas arra, hogy bármiben is előre vigyen minket.”

“Azt hiszem, a nyelvezet nem olyan lényeges,” mondja finoman Ötös. “Legalábbis nem ebben az esetben. Az elhatározás számít.”

“Az elhatározás?”

“Hogy felgöngyölítjük a szavak mögött rejlő világot... ha jól idézem.”

“Ámen.”

Az általános eufória közepette én veszem észre utoljára, hogy megérkeztünk. A kapualjban ázott újságpapírok és egy elhagyott gyerekkesztyű, a csengő táblája tompán világít; az én lakásom az egyetlen, ahová nincs semmi kiírva. Körülbelül tizenöt hónapja lakom itt, azóta nem sok minden változott, jelenlétem a másfél szobában szinte észrevehetetlen. A főbélőm rendszeres megbízással kapja meg a jussát, pontban a hónap ötödik napján; minden oka megvan hát arra, hogy soha ne hallasson magáról. Kétszer volt rá példa ez idő alatt, hogy egy nő hajlandó volt kíséret nélkül feljönni hozzám. Az első alkalommal filmet néztünk: a Száll a kakukk fészkére volt az (mindig pszichológusokkal sodort össze a szél – legtöbbször, mondhatom, veszemre), ám miután valami meggondolatlan kijelentést tettem Ratched nővér és anyám hasonlóságáról, gyorsan kiderült, hogy partneremet még várják egy másik buliban. Nem sokkal később egy nálam talán tíz évvel idősebb ügyvédnővel találtam magam a kanapémon, aki előtte nyolcfogásos degusztációs menüt fizetett nekünk a Ritz-Carlton éttermében (szó szerint azt mondta: „Tele van a faszom a feministákkal, azért hívlak meg, mert különben elszórnám a pénzt valami rohadt kaszinóban”). Kigomboltam a blúzát, és egy forradást fedeztem fel a köldöke alatt. Láta, hogy látom, és pillanatnyi habozásom elég volt ahhoz, hogy közölje velem: „Olvastam a regényedet. Sajnáltam a főhőst a szexuális frusztrációi miatt, de képtelen voltam eldönteni, hogy nem a művészi impotenciáját akarod-e szimbolizálni az egész zavaros történettel.”

III.

SORS

Két üveg borral és egy díszdobozos csokoládéválogatással sétálok ki az ajándékbolt felszalagozott ajtaján. Az volt az érzésem, hogy ha könyvet vinnék Hármasknak, az túlságosan személyes, talán egyenesen tolaakodó lenne. Így azonban egyszerűen majd lerakok mindent az asztalra, és senki egy szóra sem méltatja a hozományt – ezzel elejét véve bármilyen kínos szituációnak.

Némi feszültséggel nézek Hármasknál teendő első látogatásom elé. Azt hiszem, mindenkit meglepett, amikor a vizsgaidőszak (ami nálunk merőben szimbolikus jelentőségű, hiszen nincs egyetlen vizsgánk sem; a három gépelt oldalban maximalizált félévzáró dolgozat jelenti az egyetlen hivatalos követelményt) kezdete előtti utolsó csütörtökön bejelentette, hogy ünnepi (talán csak a tisztességes feminista erkölce gátolta abban, hogy netán *karácsonyit* mondjon) vacsorát készít nekünk, amire természetesen Tízest is szeretettel várja; aki azonban, valószínűleg közös megkönnyebbülésünkre, udvariasan egyéb kötelezettségeire hivatkozott. Ha meggondolom, két dolog érdekel leginkább: Hármask lakásának illata (remélem, elég korán érkezem, hogy az ételszag ne tegye lehetetlenné egyik legkifinomultabb szervem, az orrom működését) és az, hogy talállok-e bármilyen ezotériára vagy egyéb szokásos pszichózisra utaló jelet, például a feng shui elvei alapján elrendezett bútorokat vagy dévanágári ábécével feliratozott füstölőtartót. Ha a vacsorát a padlón, egy-egy jógamatracon ülve fogyasztjuk el, azt még hajlandó vagyok előre megbocsájtani.

A belváros szélén egészen szellősek az utcák; igaz, a nagyobb plázák mind a szomszédos kerületekben vannak. Jut idő és tér megfigyelnem a melltartóban karácsonyozó modelleket az ötemeletnyi molinókon, és azt is, mely üzletek és kifőzdék húzták ki az egész évet a tavalyi fényfűzerek és akciós ajánlatok visszavonultatása nélkül.

“Diogenész, a cinikusok apostola,” szólok bele nyolc-tíz csengetést követően a kaputelefonba, és meghatottan nyugtázom, hogy Hármask *örül* nekem.

“Tizenkettő helyett ma csak öten gyűltünk össze,” jön a válasz. “És a Megváltó ezen az estén biztosan nem jön el.” Tehát, mint a fontos alkalmakkor mindig, mégis én érkeztem utoljára.

“Csak popzenéről társalogtunk,” mondja Kilences.

“Te is?” nézek Ötösre; felteszem, döbrent tekintettel. Némi féltékenység mar belém. Azt gondoltam, ezt a kulturális zárványt egyedül én ismerem behatóan, és amikor beszélgetéseink közepén váratlanul elejtek egy-egy igen összetett utalást valami egy nyárra sajtókedvencé vált lo-fi együttes első demófelvételével kapcsolatban, titkon mind elismerően bólintanak.

“Szerintem amikor egy képzőművész a popzenéről nyilatkozik, az ugyanolyan, mint amikor egy popzenész a politikáról.” Egyes is előkerül, úgy nézem, a konyhából. “Azt képzele, pusztán

státuszánál fogva alkalmas a hiteles véleményalkotásra, miközben hajmeresztő terminológiával ad elő teljesen idejétmúlt elméleteket.”

Ettől a belépőtől rögvest jobban érzem magam, és Kilences is csak nevet. Hármaskapcsolat lényegesen nagyobb az enyémnél, és egészen üdén van berendezve – úgy, ahogyan csak egy saját tulajdonú lakás lehet. Legjobban mégis az tetszik, hogy a kedvünkért sem töltötte takarítással a napot; egyáltalán nincs rendetlenség, de merészen betekintést enged abba, hogyan él ma egy *fiatal, öntudatos nő*, aki mellesleg, legalábbis részint, szellemi szabadfoglalkozású. És bár nincs erkélye, a kilátás igazán magasztos: a félig elhúzott függönyön túl (Rothko helyett az ő függönyei legfeljebb mondrianinak nevezhetőek – de egyáltalán nem kellemetlen értelemben) a folyóra látunk és a két, pirossal megvilágított hídra; messzebb pedig, a villanegyedben tűzijáték zajlik.

“Tíz nap múlva a jóléti világ megüli utolsó vacsoráját, melyet nem átall Szentestének nevezni, mi azonban akkor már, gondolom, távol leszünk egymástól. Örülök, hogy a mi ünnepünk hamarabb elkövetkezett.” Hármaskapcsolat helyett Ötös fogadott az ajtóban; a házigazdát most látom először, ahogy (ugyancsak a konyhából) belibben e kétségkívül nekem célzott, ámbar teológiaiilag nem éppen helytálló kis köszöntővel. Hármaskapcsolat káprázatosan néz ki: noha a takarításhoz hasonlóan szerencsére a tükör előtt állva sem töltött órákat ma délután, azért jelzi, hogy az estét különleges alkalomnak szánta. Levette az összes piercingjét, és kapucnis pulóver helyett pánt nélküli fekete ruhát visel apró gyöngyökkel, ugyanakkor mezítláb van, csupasz talpakkal lépked a puha, fehér nappaliszőnyegen – és ez a sok apróság együtt egészen szívbemarkoló látványt nyújt. Mikor végül leveszem róla a szemem, nem tudom nem Kilences arcát nézni, és nem észrevenni rajta, nem odaképzelnéni a büszke elégedettséget.

“Nem is tudtam, hogy ezt is te szerkesztetted,” mondja Ötös, aki a könyvespolcnál áll, amit feltétlenül át fogok tanulmányozni az arra hivatott pillanatban.

“Olvastad?” kérdezi Hármaskapcsolat.

“Hát persze. Innen tudtam meg, hogy a mail art már az internet előtt is létezett. Sőt, azt hiszem, szó szerint tudlak idézni a bevezetőből: „A nulladik generációs internet nem volt más, mint a művészek önszerveződő hálózata.” Nagy hatással volt rám. Tudod, még mindig rengeteg a lemaradásom.”

A Fluxus és barátai című vaskos kötet, emlékszem, egy kiállítás kapcsán jelent meg két vagy három éve, de én sem tudtam, hogy Hármaskapcsolat is a közreműködők között volt. Magáról a kiállításról csak annyi maradt meg, hogy minden tele volt papírral. Nagyon, nagyon sok papír volt a falakon, az asztalokon, és persze gondosan szétszórva a múzeum padlóján. A Fluxus, mint a hasonló, lila köddel felfújott mozgalmak általában, megítélésem szerint annyira rettegett önmaga ideiglenességétől, hogy kényszeresen dokumentált minden jelentéktelen történet maga körül; sőt, azt is, ami meg sem történt.

“Akkoriban komolyan úgy gondoltam, le tudnék élni egy egész életet efféle kiadványok összeállításával. Hát, a művészet gazdagsága már sokakat megszedített. Ha nem történik az az eset a Kortárs Stúdióval, szerintem simán ott ülnék ma is a Hetes-féle elefántcsonttoronyban.”

Erről a bizonyos esetről sem magától Hármaskapcsolattól értesültem. A Kortárs Stúdió várható csődje engem nem ért hidegzuhanyként; egyrészt mert nem voltam tagja (az Agresszió és irónia után minden művészeti egyesületből kiléptem), másrészt pedig mert teljesen evidensnek tűnt, hogy ha videóművészek meg költők kezelnek egy igen jól eleresztett költségvetést, az csakis katasztrófát szülhet. Az állami támogatások beszüntetése ugyanakkor számtalan egzisztenciát veszélybe sodort – és bár Hármaskapcsolat épp nem tartozott közéjük, ez lett az első *közérdekű ügy*,

amelynek arca és hangja lett. Jól állt neki a szerep: egy tévéinterjúban találkoztam először a nevével, és határozottan megjegyeztem magamnak – később, immár az egyetemen, emlékszem, az lepett meg, mennyivel magasabbnak képzeltem. És amikor megragadta a mozgalmi ellenzékiesség szentimentális szépsége, a mozgalmak pedig többet értek el vele, aki sosem kért pénzt a szolgálataiért, mint az ügyvédekkel, rövid időre még az is reális fejleménynek tűnt, hogy Hármas kipróbálja magát a politikában, mint a következő fiatal liberális, aki majd mindent másképp csinál.

“Fluxus és barátai?” Egyes ismét egy olyan helyiségből érkezik, ahová az este előrehaladtával nekem is feltétlenül bebocsájtást kell nyernem. “Emlékszem rá. Végig az motoszkált a fejemben, hogy ezek a mókamesterek több játékot találtak fel, mint ahányat lejátszottak.”

“Na jó, nem hagyom, hogy provokáljanak,” mosolyog Hármas. Közéleti aktivitása valamelyest csökkent azóta (a szállodai állás ellen felhozott vádak többsége e ténynek szólt), de még mindig képes dühösnek, és, ami még fontosabb, civilnek látszani; ráadásul az interneten épp ugyanannyira hiteles megjelenést tudott kialakítani, mint a hagyományos médiában. Hozzá képest Egyes városvédő buzgalma meg a korrupció működésére vonatkozóan magánkörben előadott tézisei csakugyan nevetséges vasárnapi kikapcsolódásnak tűnnek – bár elképzelhető, hogy Egyes emiatt nem bánkodik különösképp.

“Kilences, kijönnél segíteni?” szól Hármas most az egyik bőrborítású fotelben elterülő festőművészhez.

“Hogyne.”

A hierarchia alján állok, ez nem is kétséges; itt, a szobában, és, attól tartok, tágabb egzisztenciális értelemben is. Elbukott hősnek mindenesetre csak én vagyok nevezhető; igaz, azok a bukott hősök, akik szem előtt maradnak, hordozzák magukban a megközelíthetlenségnek egyfajta romantikáját. Utánuk mehetnék a konyhába, de nem teszem. Ötös úgyis egy pezsgő dugójával küzd (ünnepnapokon, úgy tűnik, ő is hajlandó szemet hunyni saját gyarlósága fölött) – és pezsgőt inni Ötössel, miközben odakint talán még a hó is elered, nem tűnik olyan rossz perspektívának.

Egy igencsak kellemetlen közjáték szakította meg érzékszerveink fokozatos ráhangolódását a vacsorára. A konyhából, amely még mindig *terra incognita* volt számomra, figyelemreméltó illatok és hangok szállingóztak, lassú, bódult nemtörődomséggel; Egyes (szokásához híven, bár talán ezúttal némileg megengedőbb arckifejezést öltve) az ablaknál állt egy pohár általam hozott cabernet-t ízlelgetve; én pedig Ötössel a varjak elképesztő intelligenciájáról beszélgettem, ahogyan pontosan kiszámítják, az úttest mely pontján kell elhelyezniük a diót, hogy a következő autó kerekei feltörjék nekik. Ekkor megcsörrent egy telefon, és fél percre rá Hármas rohant elő a konyhából feldúltan, a másik kezében egy habverőt tartva. Egy szót sem tudtunk felfogni abból, amit mondott, és már be is csapta maga mögött a hálószoba ajtaját, ahonnan csak tisztességes idő elteltével került elő, mialatt mi kínos csöndben várakoztunk; egyedül Kilences (aki egy nevetséges kötenyt viselt) pöckölgette idegesen a nappaliasztalon álló örökmozgót. Később, a tálalás előtt hozta csak fel valamelyikünk az esetet, amit Hármas elintézett annyival, hogy családi ügy, de ne zavartassuk magunkat. Nem sokat tudok Hármas családi háttéréről, bár hallottam, hogy sosem bocsájtotta meg az apjának az anyjához (és ezáltal hozzá, a saját véréhez)

való hűtlenségét; amiképp az anyjának sem bocsájtotta meg, hogy emiatt alkoholista lett, illetve általában véve *gyenge nőnek* bizonyult. Most viszont rá kellett döbennem, hogy ha így áll a dolog, Hármas számára ez a mai este jelenti a nagybetűs Karácsonyt – és talán valóban fájni fog neki, ha egy hónapig nem látjuk egymást.

Hogy nekünk is fájjon, egészen páratlan levest készített mindenféle zöldségekből (mindeddig azt hittem, ki nem állhatom a spárgát és a zellert) és csirkéből, mert húst még Ötös is ehethet; ez az a tipikus leves, amelyben, nagyanyám (és bizonyára bárki más nagyanyja) konyhájának nyelvjárását idézve, megáll a kanál, és amitől csakugyan szép lehet a tél. Török egy darabot a kenyérből (szintén mesés; sajnálom Ötöst, hogy, legalábbis hitelessége megőrzése érdekében, ettől már kénytelen megtartóztatnia magát), és megpróbálom felidézni, hol akadt el a beszélgetés – nem mintha nem lenne miről beszélnünk, csak átmenetileg mindnyájunkon felülkerekedtek a primér testi élvezetek. Annak idején, amikor naponta tíz órát töltöttem szövegtermeléssel, előfordult, hogy bizonyos szavak konkrét ízeket gerjesztettek a szájamban, és például egy jól megírt recept végigolvasása csaknem szexuális jellegű kielégülést okozott.

“Én holnap elmegyek, és megvásárolok mindent. És minden egyes úgynevezett *ajándék* kifizetése után belül egyre sötétebb és keserűbb leszek.” Egyesnek nagy családja van, és minden évben együtt ünnepelnek valahol vidéken. Azt hiszem, nemcsak azért számít a família fekete bárányának, mert hamarosan a felfogható legmagasabb végzettséggel rendelkezik majd, hanem azért is, mert úgy tölti be a harmincat, hogy nemcsak gyereke nincs, de a legalapvetőbb feltételek is hiányoznak hozzá.

“Szerintem ne csinálj belőle ügyet,” mondja hanyagul Kilences. “Vigyél mindenkinek egy dedikált példányt valamelyik publikációból, vagy sokszorosíts egy szitanyomatot. Nekem például nagyon bejönne valamelyik abból az östermelős sorozatból.”

“Á, célzásnak vennék. Mármint hogy ők parasztok.”

“De hát azok, nem?”

“Igazság szerint egy fikarcnyit sem értenek a mezőgazdasághoz. Mindent szorgos munkásemberek csinálnak helyettük, akik nem érzik magukat kizsákmányolva, mivel a rokonaimmal ellentétben ők valóban parasztok, akik tökéletesen joviálisak a hierarchiában felettük állókkal szemben, és tökéletesen érzéketlenek arra, hogy azok mennyire álságosan viselkednek. Egyszóval rajtam kívül mindenkinek minden a legnagyobb mértékben megfelel.”

“És mi is van az östermelőkkel?” kérdezi Hármas, aki igyekszik felszabadultnak tűnni.

“Semmi, semmi. Ez egy rézkarcosorozat volt még az egyetemi években. Mindig is utáltam a rézkarcot mint technikát, úgyhogy tényleg nem tudnám megmondani, miért csináltam. Ekkoriban jött be ez az östermelői divat. Amikor tősgyökeres városi nők egy foghíjtelen felhúzott piacon kezdték eltölteni a vasárnap délelőttjeiket sárgarépacsokrokot lobogtatva, meg a tudatos étkezésről értekeztek a kezdetleges blogjaikon.”

“És Egyes annyira találóan ragadta meg ezt a piacozós esztétikát, hogy a mangalicakolbász zsírja szinte lecsordult a lemezről.” Kilences ezt teli szájjal mondja, amit tekinthetünk a *show* gondosan megkoreografált elemének. “Ha valaha lesz annyi pénzem, hogy a vetélytársaimat dotáljam, ez lesz a legelső befektetésem.”

“Sajnos nem ugrottál ki idejében a süllyedő csónakból. Hamarosan te is Atlantiszban találsz magad a többi éhen veszett szépművessel.”

Kilences kitér a száját, feltárva Egyesnek a megcsócsált zöldségek goyái rettenetét. “Nem úgy tűnik, barátom!”

Nekem kicsit kavarog a gyomrom: valószínűleg mégsem volt jó ötlet annyi pezsgőt innom a fejedelmi vacsora előtt. Szédülésem fokozza a Hármas által meggyújtott illatgyertya, és közelebb kell hajolnom Ötöshöz, hogy a parfümjé kissé lecsillapítson.

“Nem tudom, mennyire követitek nyomon az eseményeket,” szólal meg Ötös, visszarebbentve gyöngyöző homlokomat, “de állítólag minden eddiginél közelebbi lakható bolygót fedeztek fel. Olyan közel van, hogy még ha csak kezdeti stádiumú élet található is rajta, hamarosan ki tudjuk mutatni közvetett módszerekkel.”

“Nahát.”

“Oké, nem tudom, hogy jutott épp most az eszembe.”

“Nem, ez egy baromi érdekes téma,” mondja Hármas, kissé túl mohón kapaszkodva bele a semleges territóriumba. “Vajon mekkora annak a statisztikai esélye, hogy épp a mi életünk alatt találkozunk először a földönkívüliekkel?”

“Hát, találkozni azért talán nem fogunk velük,” mondja szerényen Ötös; bizonyára nem tudja eldönteni, Hármas tréfálkozni próbált-e vele.

“A statisztika mindig csalóka,” mondja Kilences. “Azt is simán megengedi, hogy soha ne is halljunk róluk. Talán, mert nem léteznek, talán, mert már előbb megnyomjuk a nagy vörös gombot.”

“Utóbbi persze nagyon is lehetséges,” mondja Egyes. “De ettől eltekintve ez már lejátszott meccs. Rég kiszámolták. Lehet, hogy a statisztikai módszer nincs ínyedre, Kilences, de attól még a világot a számok kormányozzák. És a számok azt mondják, determináltak vagyunk az idegen élet felfedezésére. Valószínűleg persze igen primitív formájában.”

“Vigyázzunk a bonyolult szavakkal. Már többször figyelmeztettelek. Ha a determináltság kérdése felüti a fejét, ott a végén még Isten is felbukkan az egyenletben. Ami Egyes számára nyilván elfogadhatatlan lenne,” szól ki nekünk, a közönségnek.

“Jaj, ne már. Annyira kínos folyton Istennel előhozakodni, valahányszor egy metafizikai probléma merül fel.”

“Hé, én szót sem ejtettem semmilyen metafizikai problémáról,” mondja Egyes, de senki nem figyel rá. Látom Kilences arcán, amint nem tudja hová tenni Hármas rendszerhibáját – mármint hogy ellentmondott neki. Olyan szívesen mondanék valamit magam is, de egymásba gubancolódszó belső szerveim ezt szinte lehetetlenné teszik.

“Nem nagy ügy,” bontja ki Hármas aztán a fehér zászlót. “Csak azt akartam mondani, hogy a determinizmus mint filozófiai kérdés tökéletesen profán módon is megközelíthető.”

“Csak nem?” kérdezi dölyfösen Kilences.

“Sőt. Például Spinozát, gondolom, nem véletlenül vádolták ateizmussal.”

“Ez mondjuk így nem korrekt,” szólalok meg mégis, egy öregember hangján; habár nyilván a többieknek fel sem tűnik a szenvedésem. “Spinoza számára a világ determinisztikus működésének feltétele, hogy Isten immanens módon legyen jelen a világban. Vagyis pontosabban a világ legyen benne Istenben,” fulladok ki végül.

“Hát, ez nekem csak szörszálhasogatás. A ’minden Isten’ a ’nincs Isten’ metaforája. Gondolom, akkoriban kifizetődőbb volt így fogalmaznia.”

“Nem hiszem. Inkább másoknak volt kifizetődő ateizmussal vádolni őt.”

Kifulladtam tehát, szerencsére Hármas épp stratégiát vált. “Igazából számomra a determinizmus problémájával a tudomány már rég leszámolt.”

“Csakugyan?” kérdezi Kilences. Egyes valamiért el van foglalva a kanalizációval, és kivételesen nem mutat hajlandóságot a kötözködésre. Talán Isten említése valóban kikapcsolt nála mindent, ami a *truncus cerebri* fölött helyezkedik el.

“Képzeld, igen. Elég sokat olvastam Niels Bohrról. A kvantummechanika világosan kimondja, hogy a világ működése elemi szinten megjósolhatatlan.”

“Hát, számunkra megjósolhatatlan. De mi a helyzet Istennel?”

“Jaj, Hetes. Néha nem érzed azt, hogy idegesíted önmagadat?”

Ezt Hármass hamiskás mosollyal mondja, amivel kissé feltüzel.

“Tudományos szempontból a kvantummechanika óta is elég sok dolgot bebizonyítottak. Itt van mindjárt a szabad akarat ügye. Igen világosan kimondták, hogy ez a luxuscikk bizony nem adatott meg nekünk. Nem tűnik úgy, mintha a determináltság itt visszamászna a konyhaablakon?”

“Ahogy azt már maga Spinoza is vallotta,” tesz pontot az *argumentatio* végére Kilences tüéles pennája. A Hármassban felgyúlt feszültséget talán csak az leplezi le, hogy kissé feltűnően kihúzza magát ültében.

“És az eredeti felvetésem véletlenül nem érdekel valakit?” szólal meg mellettem Ötös, illatos szavakkal. “Én tényleg kíváncsi vagyok, mit gondoltok például arról, hogy egy másutt lezajló evolúció vajon a miénkhez hasonló forgatókönyvet kell-e, hogy kövessen? De ha erről semmit, akkor legalább a Mars lehetséges kolonizációjáról, túl a naiv hollywoodi filmekén.”

“Sajnos, Ötös, ezek egyszerűen jelentéktelen kérdések,” mondom, szinte, mint ki hamvaiból támadt fel. “De legalábbis, ha megengedsz ennyi képzavart, végtelenen földhözragadtak ott, ahol a mérleg másik serpenyőjében az örök élet és a végzet keveredik egymással.”

Mindenkinél jobban tudom, hogy a mindennapi ironia ellenségeként törvényszerűen nagyon rosszul járok, ha mégis e fegyverre vetemedem – ám így is újra és újra elkövetem ezt a hibát.

“Ezt komolyan mondd?”

“Mondhatom komolyan?” igyekszem visszakoezni.

“Tudod, mit gondolok, Hetes?” szól medúszaként Ötös; fénylő tányérjában tükröződik kigyófürtös feje. “Ne haragudj, hogy ezt mondom, de a te lelkedben valami nagyon nincs rendben, emiatt kell folyvást csak opponálnod. És különben is,” kényszerít most, hogy egyenesen ránézzek, megpecsételve halandó sorsom. “A varjak nem számolnak, pusztán megfigyelik, hol éri az autók kereke az aszfaltot.”

Én ugyan emiatt nem tekintek kevésbé értelmes lényekként ezekre a madarakra, az viszont fölöttébb aggasztó, hogyan válik Ötös a természet felülmúlhatatlanságára rácsodálkozó szende tüneményből sértődött bosszúállóvá egy ilyen ártalmatlan évődés miatt. A hierarchia alján fekszem, sérült lábbal, és elhatározom, hogy az első fogás végéig tartózkodni fogok a beszélgetésben való részvételtől. Elveszek még egy szelet kenyert.

Ötös látszólagos kiszámíthatósága mindig megakadályozott abban, hogy igazán szemügyre vegyem őt. Ezért aztán róla még a többieknél is kevesebbet tudok, pedig nem kizárt, hogy ha választani kényszerülnék, róla szeretnék megtudni a legtöbbet. Kiszámíthatóság alatt értem például, hogy tudomásom szerint évek óta kilencre jár be dolgozni az intézetbe (ahol azóta még a senyvedő dísznövényeket sem cserélték ki a nyolcvanas évekből hátramaradt betonkaspókban) és pontban öt órakor jön el onnan; és még azt sem volt egyszerű elintéznie, hogy a csütörtöki munkaidejét átütemezzék. A lakásában példás tisztaság uralkodik, azt hiszem, ő tipikusan az a nő, aki semmihez sem nyúl hozzá fölöslegesen (így aztán nem volt túlzottan pihentető élmény rövid nála tartózkodásaim egyike sem). Szexuális preferenciái tekintetében

talán azért vagyok teljesen bizonytalan, mert egyszerűen elképzelhetetlen számomra, hogy engedje bárkinek is bemocskolni az ágyneműjét. Ugyanakkor, és ez csak növeli pillanatnyi aggodalmamat, magánéletem toldozott hajóján hánykolódva (melyről, mindig is úgy éreztem, számomra sosem volt menekvés – a mentőcsónakok rendre a másik fél számára voltak lefoglalva) annyit megtanulhattam az emberi lélektan dolgairól, hogy léteznek bizonyos álarcok, melyek mögé csak egészen kivételes alkalmakkor nyerhetünk betekintést; olyankor azonban valami tökéletesen váratlant találunk ott, valamit, amire a legcsekélyebb mértékben sem vagyunk felkészülve.

“Engem ebben a vitában egy másik aspektus ragad meg,” mondja Kilences, aki már végzett a levesével, és pihenő alakja különösen hatalmasnak tűnik az asztalnál: akár egy hősi emlékmű, amit a megboldogult szocialista realizmus pottyantott a földre. “Bármit is bizonyítottak vagy nem bizonyítottak a fizikusok, azért az emberekben van egy eredendő, kiirthatatlan hajlam, vagy inkább úgy mondanám, vágy a determináltság iránt. És boldog lennék, ha valaki kielégítő magyarázatát adná ennek a vágyakozásnak.”

“Vágyakozásnak?”

“Az elrendezettség utáni irracionális sóvárgásról beszélek.”

“Most jól értem?” kérdezi Hármas. “Tagadjátok a szabad akaratot, amiről, mellest, azt hiszem, jelenleg egyáltalán nincs még tudományos konszenzus, és ugyanakkor most azzal jössz, hogy az embereknek ez épp így jó? Ötös, szerinted élvezik, hogy hülyítenek minket?”

Ötös keresztbe font karral ül. “Tudod, azt hiszem, ebben a témában nem szeretnék még egyszer állást foglalni.”

“Ott a pont,” hallom Egyest, aki még mindig a tányérja fölé görnyed, nem tudván kiigazodni az újonnan megjelent törésvonalak fölött.

“Ne mossuk össze a dolgokat,” mondja Kilences. “Mindenesetre számomra eléggé nyilvánvaló, hogy az emberek zsigeri szinten nem szeretnek döntéseket hozni a jól bejáratott kis életükben. Valósággal irtóznak tőle.”

“Ezt mire alapozod?”

“Tudom, tudom. A mai világ sakktabláján az lehet sikeres, aki gyorsan és határozottan képes választani a tengernyi komplex lépés közül. De...”

“A mai világban? Tehát régebben nem így volt? Eléggé meglep tőled ez a pletykamagazinos szóhasználat.”

“Hadd fejezzem be. Többségünk egyszerűen fél a felelősségtől. A felelősségtől önmagunk iránt, a cselekedeteink iránt, és mások iránt, akiket a cselekedeteinkkel befolyásolunk. Szerintem nagyon sokan szíves örömet lemondának erről a felelősségről, tudván, hogy minden előre le van fektetve, tök mindegy, hogy az ujját az Emberért kinyújtó szakállas bácsika égi naplójában vagy a fizikai állandók által kijelölt kvantumállapotban.”

“Megpróbálom komolyan venni, amit mondasz, akkor viszont elkeserít, hogy ennyire lövésed sincs az emberekről. Ha van olyan, hogy zsigeri vágy, mármint túl a kaján meg a szexen, hát az az, hogy saját magunk tarthassuk kézben a sorsunkat!”

“Na, te meg úgy beszélsz, mint valami felmelegített Nora Roberts!” nevet Kilences.

“Jó, jó, nem ülök fel a provokációnak,” mondja Hármas. “Annál jobban ismerlek.” Felemelkedik az asztaltól; Kilences kíváncsian néz rá, már amennyire én a tekintetekből olvasni tudok. “Összeszedem a tényezőket. Ötös, segítesz?”

Anyám a sikeres érettségim után (már meghajolva bimbózó ambícióim előtt) nyárra beíratott egy szépírási szakkörre, amit egy jobb napokat látott költő tartott a kerületünk művelődési házában alagsorában. Ez a költő, aki saját bevallása szerint kisregénynél terjedelmesebb műírásába soha nem vállalkozott belekezdeni (pontosabban úgy fogalmazott, csak álmában vette hozzá a bátorságot – de hogy ezek rémálmok voltak-e, arra nem tért ki), az egyik novellám felolvastatása után azt mondta, számára az ízléstelenség netovábbja a 'mintha', 'akár' és hasonló kötőszókból tobzódó írói nyelv. "Ez tulajdonképpen pusztán önkielégítés," szökött. "A poéta, a rohadt kéjenc, akinek semmi másban nem telik öröme, előhúzza ezt az undok nyelvi svájcbicskát, hogy aztán ránk szabadítson valami magasztos hasonlatot, aminek az égvilágon semmi értelme, pusztán annyi, hogy az anyanyelvvél zsonglórködhessen, önmaga szobrát suvickolja. „Mert nem szűnik: alakját váltja csak az Igaz; de ez szétolvad, akár a hajnalonta völgyet és hegyet belepő dér; robajjal porbahull, mint a mohakoronás büszke kő, az ősi, fenséges torony, melyet egy arratévedt hang, a zord Idő érintett meg: felfoghatatlanul.”¹³ Le sem kell dugnom az ujjam a torkomon." Később tudtam csak meg, hogy az idézet Wordsworth-tól származik; és bár az angol romantikát általánosságban magam sem állhatom, William Blake csábításának mindig szívesen megadtam magam, mert nem tudtam hideg számítással viszonyulni ahhoz, ahogyan jelenvalóvá tette a transzcendenciát (na és azok a rézkarcok! Egyesnek igaza van, ha elutasítja e médiumot – az Isten megítéli Ádámot láttán nagyobb formátumú alkotók kedve is elmenne attól, hogy birokra keljenek a mesterrel). Épp ezért szegény kortárs költő feddése süket fülekre talált nálam; és miután magára hagytam őt, életemben először és utoljára egy prostituálnál töltöttem az éjszakát (eufemizmus; aligha élvezték egymás társaságát egy óránál tovább), mert valamiért meggyőződésem volt, hogy Blake ugyanezt tette volna a helyemben.

Hármas halat szolgál fel nekünk, sült hagymával, paradicsommal és korianderzölddel díszített tálban, amelynek keleties ornamentikája épp csak annyira akar hitelesnek tűnni, mint a tanszéken lévő teáskészleté – egyszóval nem keverheti a házigazdát holmi vásári ezotériára való hajlam gyanújába. Különben is az az érzésem, erre a betegségre korunkban elsősorban a pszichológusok, persze közülük főképp a nők fogékonyak. Mintha a saját elméjük, melyet minden elme közül a legkevésbé képesek kiismerni, épp ezért tökéletesen védtelen lenne a káros külső behatások ellen – azt a megfigyelésemet is e számlára írom (és e tekintetben, mint már többször említettem, gazdag és közvetlen tapasztalati anyaggal rendelkezem), hogy minden, a felnőttlét küszöbén álló nő közül épp a leendő vagy friss lélekbúvárok gomba módra növekvő kasztja hajlamos leginkább a pusztító hangulatváltozásokra és olykor végzetes következményekkel járó érzelmi kitörésekre; és mivel ezt csak elvéve teszik más lélekbúvárok társaságában, így senki nem marad, aki tudná, mi a teendő, ha ilyen helyzet áll elő.

Tudjuk, hogy a kellemetlenül alakult diskurzusnak folytatódnia kell, hiszen minden résztvevőben maradt tüske jócskán. De belátó módon halogatjuk még, hogy ismét átadhassuk magunkat az evés örömeinek; meg annak az illúzióknak, hogy együvé tartozunk, és ez az este, amit ennek jegyében töltünk el, valamilyen tekintetben különleges.

"Olvastam a belvárosi fakivágásokról írott cikkedet," mondja Ötös Egyesnek. "Gratulálok. Nagyon alapos munka lett."

"Kösz."

¹³ N. Kiss Zsuzsa fordítása

“Engem is mélyen elszomorított, amit a Telekom-székház építésénél műveltek.”

“Főleg a porhintés,” mondja Hármas. “Azok a nyilatkozatok. Rohadtul sajnáltam, hogy annyira elfoglalt voltam, és nem tudtam igazán beleállni az ügybe.”

“Elhíhetitek, hogy a kutatás sem volt egyszerű. Néha egészen úgy éreztem, mintha legalább a Stasival kellene viaskodnom. Ezekben a dolgokban igazán semmi sem változott.”

Citromot facsarok a halra. Az illatgyertyát egy teljesen neutrális viaszrúd váltotta fel az asztal közepén, és lány árnyékok táncolnak Hármas meg Kilences arcán. Kétségkívül sokkal jobban vagyok.

“Egy apró megjegyzést tehetek azért?” szabadkozik Ötös. “A Rakéta körüli ültetések nem igazán nevezhetők pozitív példának. Sokszor járok arra, és annyira szűk földszív jut ott sajnos a fáknak, hogy a gyökereik számára biztosan nem áll rendelkezésre elegendő tér. Szóval néhány éven belül nagy valószínűséggel betegeskedni fognak. Ezt egyébként szinte soha nem veszik figyelembe a faültetéseknél.”

“Ó, erről fogalmam sem volt. Köszönöm, Ötös.”

Ötös most alighanem helyrebillentette a benső egyensúlyát: sokkal felszabadultabban cseng csodás alt hangszíne.

“Csak tisztelem a munkádat,” mondja Egyesnek. “Néha arra gondolok, milyen önző dolog tőlem, hogy nem vállalok szerepet semmilyen társadalmilag fontos ügyben.”

“Hidd el, sokkal nyugodtabb így az életed,” mondja Hármas, miközben salátát szed Kilences tányérjára, aki pedig épp engem próbál meggyőzni arról, hogy az arab meg a kínai befektetők dominanciája a nagy sportegyesületeknél egyszerre tükrözi a keleti társadalmakban fennálló irracionális igazságtalanságokat és Európa inkompetenciáját a jövő megsejtésére; amúgy pedig az élsport már rég csakis üzleti szempontból érdekes, holott gyerekként ő még kijárt sálat loboztatni a fontosabb nemzetközi meccsekre, és még ma is megveszi a FIFA videójáték minden évadját Xbox-ra. Igazán bizarr belegondolni, hogy ez ugyanaz az ember, aki negyed órája Spinozáról értekezett, a sixtusi freskókkal szellemeskedett és két falat közt egy Toulouse-Lautrec könnyedségével rajzolta fel mindnyájunk primér motivációit és félelmeit. És aki persze bármikor képes újra robbanni.

“Persze, igazad lehet,” folytatja Ötös. “De végső soron miért képezzük magunkat egyre tovább? Miért akarunk egyre többet és többet megtudni a világról?”

“Hogy érted?”

“Csakis önös érdekből? A saját kiválóságunk épülésére? Nem azért, mert azt gondoljuk, vannak magunknál fontosabb dolgok, amikben részt kell vállalnunk?”

“Nos, Ötös,” mondja Egyes. “Ezek az ügyek, amik mellett én személy szerint kiállok, igazán nem számítanak jelentősnek. A dolgok rendjét megváltoztatni én, vagy épp bármelyikünk, pontosan annyira vagyunk képesek, amennyire a szavazatunk számít a választásokon. Egyszerűen azért csináljuk, mert úgy érezzük, valami erre kényszerít minket. Amit megfogalmazni persze...”

A levegőben hagyja a mondatot. Teheti, hisz, mint tudjuk, a szavakra nem hat a gravitáció, a centrifugális energiák. Villák és kések csilingelnek. Odakint még mindig nem esik a hó.

“Ó, jaj!” mosolyog kacéran Hármas. “Valami? ’Kényszerít’? Kilences már hegyezi a nyelvét.”

Kilences abbahagyja a videóbíró-rendszer legújabb baklövéseinek ecsetelését, és az asztal felé fordul, de nem mond semmit.

“Csak hogy jól értettem-e. Vegyünk mondjuk engem. Szerinted ha megtehetném, én hajlandó lennék lemondani mindennemű integritásról az étellel kapcsolatban, hogy valaki, ó bocsánat, valaki vagy valami határozza meg, hogyan is alakuljon?”

Kilences hümmög. A béketűrő bivaly még engedi a fejére le-leszálldosni az oktondi kis madarat.

“Vagy ha én nem, akkor miért pont én nem? Miben vagyok én más?”

“Te más vagy. Ennyi bizonyos.”

“Hármas,” kezdi Egyes. “Pontosan tudod, hogy az efféle elméleti konstrukciók felállításakor a jelenlévők sosem tartoznak az elmélet hatáskörébe...”

Egyesnek általában véve igen gyenge a humorérzéke; így most sincs esélye rá, hogy betömje a Pandóra szelencéjén ütött lyukat.

“Mert ha tényleg így gondolod, akkor tulajdonképpen tök evidens, hogy a lejárt szavatosságú vallási terminológiához kell folyamodnod.”

“Szerintem Kilences egyáltalán nem így értette,” mondja Ötös, akit alapvetően nyilván taszít Hármas lázadása tulajdonképpen bármi ellen, még ha alig is leplezheti az iránta érzett (Hármas lenyűgöző Charlotte Gainsbourg-izmusából fakadó) általános csodálatát.

“Hiszen mit is állítasz? Az ember hajlamos elfogadni a sorsa determináltságát? *Hajlamos* rá? Ez a predesztináció tanának valamilyen, a technológiai korban is alkalmazható felmelegítése?”

“Ne haragudj, de szerintem most olyasmit adsz a szájába, amit Kilences nem is mondott.”

“Jaj, Ötös, miért nem tudsz egyszer az életben beleállni egy vitába?”

“Ez nem volt szép,” mondja Ötös, és (nem drámaian, csak amolyan keserű mellézköngéként) kihullik az evőeszköz az ujjai közül. “Biztos vagy benne, hogy épp engem kell sértegetned?”

“Hé, lányok. Nem akarjuk kinyitni a másik üveg bort, amit Hetes hozott? Meg sem kóstoltátok, pedig igazán menyei.”

“A predesztináció egészen találó hasonlat,” szól végre Kilences, akinek tányérján úgy meredezik a lecsupasztított halgerinc, mintha máris a Genézreti tó partján ülnék, ahol Krisztus a halfogásra okította tanítványait, majd a vacsorára maga is letelepedett közéjük. Néha tökéletesen és világosan értem, miért válik Kilences automatikusan alfahímmé bármely értelmiségi társaságban, ahol csak megjelenik. Azért, mert noha mindenki tud valamit, amit ő nem, de ő is tud valamit, amiről senki másnak még csak sejtelve sem lehet. És ez az alapvető különbözőség a többiek számára rejtély, de Kilences pontosan érti a jelentőségét – és könnyedén felhasználja a maga előnyére. “Különösen azért, mert a mindenkori teológiai vitákban is a szabad akarat kérdése az egyik legsarkalatosabb. Ti pedig ugye okvetlenül össze akarjátok keverni a dolgokat.”

“Én ugyan nem. Te meg mintha minket kevernél össze.”

“Rendben, Egyes, a kedvedért vállalom, hogy ezúttal nem voltam politikailag korrekt. Egyszóval tettem egy felvetést, amire, úgy látszik, senki nem akar igazán válaszolni, ezért kénytelen vagyok nyilvánosan gondolkodni. Engedjük el azt, hogy miben van vagy nincs tudományos konszenzus, hiszen, mint Karl Popper óta tudjuk, minden elfogadott álláspont önmegsemmisítő természetű. Én pszichológiai tényekről beszélek.”

“Van olyan, hogy pszichológiai tény?” szúrom közbe, de Kilences résen van.

“Tőled is elnézést kérek, Hetes. Természetesen pszichés tényt szerettem volna mondani.”

“Te egy *elméletet* adtál elő,” mondja Hármas. “Amivel, azt hiszem, senkit sem győztél meg közülünk.”

“Amire rá szeretnék világítani, az összefüggésben áll Hármas hangos tiltakozásával, valahányszor az emberi szellem mindenhatóságának korlátozását orrontja. Hármas tökéletesen elképzelhetetlennek tartja, hogy egy egészséges elme számára ne a teljes függetlenség legyen az egyetlen reális választás, és mindeközben óvatlan módon épp Spinozára hivatkozik.” Ezt a csúsztatást elnézem Kilencesnek, és ezúttal nem vágok közbe, pedig semmivel sem vitatkozik egyenesebb módon, mint Hármas. Ám hiába, ezt hozza ki az alfahím a falka többi férfitagjából. “Ő azonban az Etika utolsó részében, és mielőtt bárki kérdezné, nem olvastam a latin eredetit, szemléletesen kifejti, hogy az esetlegesség értelmében felfogott szabadság épp az elme kötött állapotát tükrözi. Az ilyen elme egy illúzió rabja. Az illúzió pedig épp abban a képzetben lakozik, hogy az események véletlenszerűen történnek. Másképp fogalmazva, hogy nincs fölöttük hatalmunk.”

“De könyörgöm, hogyan lehetne hatalmunk épp olyasmi fölött, ami eleve el van rendelve?”

“No ez az! A szabadság az illúziótól való megszabadulás. Az illúziót pedig, ahogy azt minden keleti tradíció, de még Schopenhauer is belátja, a helyes tudás révén oszlatjuk el.”

“És akkor most mit is akarsz mondani?” kérdezi a kissé türelmét vesztett Egyes.

“Csak hangosan gondolkodom. Szó sincs itt elméletről, amit Hármas nagyvonalúan megelőlegezett nekem.” Kilences alighanem pontosan tudja, hogy Hármast semmi sem bosszantja inkább, mint ha a jelenlétében harmadik személyben beszél róla. “Igyekszem megnyugtatni őt, aki a szellem ideális és végső állapotaként csakis a körülményektől való függetlenséget fogadja el. Ezt közös vesszőparipánk, Spinoza is hajszára így látta, azonban, hogy is mondjam, konstruktívabb volt nála. Biztosította, hogy szabadság és determináltság megférjen egy rendszerben, mi több, a teljes felszabadulást a teljes determináltság felismerésében látta.”

“Oké,” mondja Egyes. “Győztél. Azt hiszem, mindnyájunknak újra kell olvasnunk a racionalistákat. Mindazonáltal levonhatnál valami zengzetes konklúziót, hogy a mi maradi szellemünk is kapjon valamit, amit elrágcsálhat e pompás hal mellé.”

“Szó sincs itt elméletről,” mosolyog Kilences. “Amint mondtam. Inkább csak emlékeztetnélek titeket, hogy amikor provokatív módon az ember determinizmusra való hajlamát emlegettem, azzal semmiképp nem a szabadság iránti vágyát kérdőjeleztem meg.”

“Én csodálattal hallgatlak,” mondja Ötös. “Egész biztos, hogy még ha fel is tudnék állítani ilyen bonyolult filozófiai összefüggéseket, akkor sem tudnám ennyire szépen kifejezni, mire jutottam. Egyvalami viszont szöveget ütött a fejembe. Azon tűnődöm, hogy a predesztináltság, akár profán, akár vallásos kontextusban értelmezzük, valamilyen módon korlátozza az elméleteinket. Úgy értem, bármilyen elméletet, amit csak megfogalmazunk. Még egy ilyen nem-elméletet is, mint a tiéd,” mosolyodik el ő is.

“Mármint?”

“Hát csak gondolj bele. Ha a cselekedeteink determináltak, az nem csak az istenhitünkre van hatással, de az intellektuális természetű döntéseinkre is. Például arra, hogy én, személy szerint, elfogadom-e a teóriádat. Másképp fogalmazva, ha igazad van, engem sosem tudsz meggyőzni róla, hacsak nem már eleve egyetértettem veled. Nem lehetsz rám hatással. Nem veszíti el a vonzerejét egy hatástalan elmélet?”

“Tök hiába beszélsz neki,” mondja Hármas, és kiűrit egy pohár bort. “Kilences a fejébe vette, hogy próbára teszi az idegeimet. Az idegeinket. Nektek fogalmatok sincs, mire képes.” Hármas úgy néz ránk, mint aki elszánta magát a tömeggyilkosságra; mégpedig különös kegyetlenséggel. A szája szélén a megszaladt bor vöröse játszik.

Az alfahímet viszont nem lehet megfélemlíteni. “Ötös, teljesen félreértettél. Én pusztán annyit állítottam, hogy a szabadság és a meghatározottság kérdése nem vagy-vagy jellegű. Illetve szót ejtettem az ember pszichés kötődéseiről. Jelzem még egyszer, e kötődések teljesen hétköznapiak mondhatók, és mondjuk abban jelennek meg, ahogyan az ember teázás közben meg a metrón a ’sorsról’ beszél. Az pedig, hogy ki tud meggyőzni bárkit is bármiről, nos, egy újabb izgalmas vacsoratéma, ám talán még több butító kísérőt kívánna,” mondja, és felénk biccenti üres poharát.

Remegő hang kél: “Ne zavartasd magad. Tegyéél csak úgy továbbra is, mintha mindig is egy könyvtártöltelék lettél volna, aki valami szánalmas kocsmatúrán adja elő a bölcsességeit a lúzer, szemüveges haverjainak.” (Milyen érdekes! Gondolom, statisztikailag kimutatható, hogy a felnőtt európai lakosság negyven százaléka szemüveget hord, miközben közöttünk valóban nincs egy ilyen állampolgár sem.) “Ha sokáig csinálod, talán mindannyian el fogjuk hinni, hogy nem te voltál, akiről a frieze azt írta, „egy kortárs művész, aki túllát a kortárson, egy művész, aki úgy egyéni, hogy nem egyénieskedik”.”

“Ezt írta a frieze? Hm. Talán elő kéne fizetnem rá. De miért kellett ezt épp most megtudnom?”

“Te jó ég, még mindig nem érted? A művészet, legalábbis amióta nem ikonokat meg nyomorult Piétákat kell termelnie, egyvalamiről szólhat, az individuum totális szabadságáról. Neked nem tűnt fel? Erre tetted fel az életedet. Ha nem ebből a hitből fakad minden, amit teszel, akkor minden, amit teszel, merő hazugság.”

“Lehet, Hármas, hogy mindvégig hazudtam neked.” Kilences kivillantja a fogait, amint előrehajol. Talán nem szándékos, de tökéletesen illeszkedik az előadás koreográfiájába. “Lehet, hogy minden csak álca, én pedig egy kém vagyok. Az imperialisták kémje, aki lefüleli az alulról szerveződő szabadságmozgalmakat, különös tekintettel a kortárművészeti szcénában elburjánhózt liberális mételtyre.”

“Miért játszol velem folyton?” csattan fel Hármas. “Mondd meg. Őszintén. Vagy nekik nem mered? Akkor súgd bele az istenverte fülembe, amit állítólag úgy szeretsz.”

Feláll és kiviharzik a nappaliból, becsapva maga mögött azt a bizonyos ajtót, mely képzelgésem puha és bársonyos birodalmát takarja el előlem; immár, úgy fest, végleg. Egy rentábilis forgatókönyv szerint Kilencesnek valóban követnie kellene őt.

“Mit szólnátok egy kis friss levegőhöz?” kérdezi a művész ehelyett. Hátratulja a székét, odalép az ablakhoz és erőszakos mozdulattal fordít egyet a kilincsen. A ránk törő jeges fuvallattól mindannyian megborzongunk. Senkinek nincs kedve megszólalni, és két összekoccanó evőeszköz is szinte elviselhetetlen zajt csap. Ötös hamvas gyümölcsillatába valami megmagyarázhatatlan, hegesztésre emlékeztető szag vegyül.

Kilences keresztbe fonja a karját, és helytelenítően néz ránk. “Ki lőtte le a bulit?”

Hármas átöltözött, és vagy negyed órát a fürdőszobában is eltöltött, mialatt mi kelleetlenül folytattuk a vitát – mert mit tehattunk volna? Kilencessel immár senki sem mert szembehelyezkedni, így akadálytalanul előadhatta nekünk, hogy az ind bölcséleti rendszerekben miként éri el az egyént a megvilágosodás, mihelyt ráébred önmaga és a világ determináltságára; hogy Spinoza volt az első, aki alapjában véve hitelesen ültette át e merőben antiintuitív tanítást a nyugati koponyákba; és hogy ő, mármint Kilences, mint pusztá műkedvelő

elmélkedik mások (természetesen mindenki más által véresen komolyan vett) világmagyarázatain. Jómagam csak egy technikai jellegű megjegyzéssel szálltam be a mulatságba, miszerint a (mind jobban döglődő) állatorvosi lovunkká avanzsált Spinozával szemben az egyik leggyakoribb kritika a szakirodalomban, hogy nem volt képes hitelesen összeegyeztetni a determinizmusról és a szabad akaratról vallott nézeteit. Ekkor Kilences más filozófusokkal hozakodott elő, megtudhattuk például, hogy Szent Ágoston hasonló problémákkal küzdött, mígnem hittársa, Severinus Boethius megvigasztalta alig is kihűlt porhüvelyét, rámutatva, hogy Isten időnkívülisége az ember determináltságát egészen más értelemmel ruházza fel; ennél fogva nagyon is lehetséges, hogy egyéni sorsunkat az akaratunk szabadsága kormányozza, miközben persze e sors mégis mindvégig meg vagy on írva az isteni elmében. Szóba került még Leibniz (akit egyébként bizonyos, a fizika területén kifejtett nézetei okán, például az abszolút térről vallott felfogása miatt az egyik legjelentősebb 17. századi gondolkodónak tartok, bár ez e helyütt nyilván lényegtelen), tekintve, hogy ő hasonlóan ügyeskedett a különböző típusú determinizmusokkal; illetve Locke, akinek számára, ha jól érttem, a szabadság immár nem az akaratban gyökerezik, hanem valami más, homályos emberi sajátosságban – ily módon ő is sikeresen bújt ki a meghatározottság filozófiai csapdjából. Ennek a vitának azonban már semmi köze nem volt Kilences eredeti felvetéséhez – ha ugyan a vita valóban tőle indult, mert erre már nem tudtam pontosan visszaemlékezni.

Aztán tortát ettünk és folytattuk az ivást, a gyertyák egyre magányosabban pislákolnak a különböző bútordarabokon, én pedig teljesen elveszítettem az időérzékelésemet. Ötös, akit az este során már mindenki magára hagyott legalább egyszer, váratlanul kijött utánam a fürdőszobába, és bátorítón (bocsánatkérőn?) a vállamra tette a kezét. Én megtörölköztem egy fürdőlepedőben, amin mintha Taormina romjait véltem volna felfedezni (Scontváry, a nagy – egyetlen? – magyar képzőművész bizonyára boldog lenne, hogy legalább a kínai konzumerizmus palotájában egy polcra került Rothkóval, Mondriannal és a többi olümposzival), majd tétova (bocsánatkérő?) mozdulattal Ötös felé nyúltam; de a mozdulat elhalt, és semmi sem szökkent szárba helyette. Visszatértünk az asztalhoz.

Most egészen jól érzem magam, a tagjaim kellemesen nehezek, nem figyelek semmire. Gondolom, odakint, a várossal minden rendben van: a modellek azóta sem öltöztek fel az óriásplakátokon, és ennek köszönhetően néhány melltartó azóta is gazdára talált a bevásárlóközpontok késeig nyitva tartó üzleteiben. Bizonyára minden színházi függőnyt behúztak már, de a metálkoncertek csak most kezdődnek; és a nép egészen más területi elrendeződést mutat, mint néhány órával ezelőtt. Vajon ebben a pillanatban hányan szeretkeznek a kerületben? Hányan vannak közöttük, akikkel én is szívesen szeretkeznék? Hányan vannak, akik ugyanezt az irodalmias csengésű szót használnák, és nem valamely profánabbat választanák helyette? Hányan gondolkodnának el ezen a kérdésen, és a szavak csengésén általában? No és hányan vannak, akik ugyanúgy 'ennek' érzik magukat, ahogyan én; akikből ugyanúgy kiirthatatlan az individuum korlátlan szabadságának hiú ideája?

“Hallottátok, mi történt Mexikóban?” kérdi az újságíró, akit szerencsés születésénél fogva semmilyen kormány nem kíván megfélemlíteni, félreállítani, kivégezni.

“Nem. Történt valami?”

“Azt hiszem, nem. Kivételesen.”

“Ne haragudjatok,” vág közbe Hármás, aki bűnbánóan áll a sütemények romjai fölött, mint egy kamasz, aki betörte az osztályterem ablakát. “Tudom, hogy kissé elragadtattam magam ma

este. De szörnyen felhúzott az a telefon, amit anyámtól kaptam, és, kérlek titeket, hadd ne kelljen tovább magyarázkodnom.”

Némán bólintunk.

“És még azt szerettem volna elmondani, hogy büszke vagyok magunkra. Rátok. Arra, hogy olyan dolgokról tudok beszélgetni veletek, amiket a legtöbb ember kénytelen magában tartani.” Nos, éppenséggel ilyen dolgokról Hármas még soha nem nyilatkozott a jelenlétemben. Habár igaz, hogy a predesztinációról sem társalogtam még soha senkivel. “És igen, kicsit megkészt tőlem, hogy most valami pohárköszöntőt mondjak, ráadásul rohadtul nem illik a portfóliómba, és ha ez még nem lenne elég, iszonyúan utálok az ilyen szavakat, mint például azt, hogy pohárköszöntő, de mégis azt szeretném, hogy tudjátok...”

Egy pezsgősüveg dugóját kezdi feszegetni, amely mintha a ruhája alól került volna elő, és aztán Egyes segítségével végül sikerül kiporcióznia. Nekem semmi kedvem újra pezsgőt inni, de most már minden mindegy; a szervezetem is kivonult a hadszíntérről, és csak reggel fogja benyújtani a számlát az áldozatokért.

“Részemről köszönöm a meghívást,” mondja Egyes. “Én nagyon élveztem az estét.”

“Ja. Végre nem te voltál a keresztűzben,” mondja Kilences felszabadultan. Talán az ital teszi? Aligha.

“Szóval azt szeretném, ha tudnátok, hogy én igenis hiszek a mi kis Akadémiánkban. Máris rengeteget tanultam tőletek.” Szünetet tart, enyhén remeg a hangja. „Úgy értem, magamról is.”

“Én tudom, mire gondolsz,” mondja Ötös, bár nem Hármasra néz, hanem az ablakon bámul kifelé, várja a havat (tán, hogy elmosson mindent, az összes ma esett sérelmet); bedőlt az ígéretnek.

“És azt hiszem, az egészséget úgy kellene felfognunk, mint egy játékot.”

“Az egész élet csak egy játék.”

“Nos, nem is tudod, mennyire,” mondja Kilences rejtelmesen.

“Gúnyolódtok velem?”

“Soha többé.”

“Akkor jó. Berakok valami zenét.”

Ez valami new wave banda lesz a nyolcvanas évekből (megpróbálom magam elé idézni David Byrne vagy Brian Eno arcát; de hát nincs olyan vonásuk, amelyben a fáradt elme megkapaszkodhatna), a képzőművészek kedvence – talán azért, mert, mivel nincs benne semmi emlékezetes, könnyű belemagyarázni olyasmit, amit csak a kifinomult fül vehet észre.

Hármas visszatér az asztalhoz. “Most már ihatunk,” mondja.

Egy hajtásra kiiszom a pezsgőmet, és az üvegben gyöngyöző maradékot is kitöltöm magamnak.

Ha kívülről szemlélném a testem, biztosan nevetségesnek érezném, ahogy a cipőmmel szenvedek; de nem vagyunk abban a helyzetben, hogy bárki szemrehányást tegyen, amiért a vacsora során többet ittam, mint amihez a szervezetem hozzászokott. Egyes már az ajtóban, Hármas pedig mintha nem merne közelebb jönni hozzánk: mezítláb áll a nappaliszőnyegen, az egyik lába félszegen takarja a másikat (olyan láb ez pedig, mint a kariatidáké az Akropoliszon, formailag lágy és kecses, mégis tekintélyt parancsoló; mindemellett, értelemszerűen, a

legvégsőig megközelíthetetlen). Talán mond valamit, ami visszaverődik egy láthatatlan falról, de így csak a fülünkben lüktető vért halljuk, véljük hallani.

Kilences nem tart velünk, és maradását nem is indokolja meg – szükség sincs rá, mindannyian számítottunk erre, még a körülmények dacára is, vagy talán épp azért. Ötös csak a lépcső aljáig kísér el minket, és ott egy-egy sietős, kihűlt csókkal köszön el tőlünk; a mai divatnak megfelelően csak az arcát érinti a miénkhez, és az ajka mozdulatlan marad. Egyessel szinte tanácstalanul indulunk el; a hályogszerű, narancssárga városi ég meglehetősen nyomasztóan borul ránk. Csak most döbbenek rá, hogy Hármas egy amolyan rossz környéken lakik: részeg csavargókat kerülgetünk és összetört üvegeket, és a taxik nem állnak meg; igaz, nem is intünk nekik. Aggódni kezdek Ötösért. Aztán az aggodalomból csak valami kába szomorúság marad – végül is az én karácsonyom ugyancsak véget ért, többé-kevésbé.

“Ez volt aztán a műsor,” szólal meg Egyes. “És még rám szokták mondani, hogy vitatkozó természet vagyok,” teszi hozzá, lehalkítva a hangját; mintha bárki is meghallhatná.

Azután megint némán baktatunk, én ismét a neonfeliratokat tanulmányozom, és szinte elképzelni sem tudom, milyen lehetett a város, vagy egy tetszőleges nagyváros, mielőtt megtörtént volna a színes fények esztétikai hatalomátvétele. Gondolom, az erotikának is tökéletesen híján volt. A felnagyított, csillogó ételábrázolások, a perverz színárnyalatok és a szenttelen szexualitás egymás nélkül nem is működnének – kiváló példa erre az egyik leglenyűgözőbb videóklip, amit valaha is láttam, és amely a Simian Mobile Disco nevű ellenszenves elektronikus duó Hustler című számához készült (valójában a dalhoz két videót forgattak, de a másik, az ismertebb egészen másképp közönséges); valamikor a 2000-es évtizedben, még a válság előtt, amikor mindenki gazdag volt, és joggal ragyogtak az utcák.

“No és te mivel tervezed tölteni a következő másfél hónapot?” kérdezi Egyes. Valóban, e tekintetben még a többiekénél is kevésbé mutatkoztam közlékenynek a vacsora során.

“Tervezésben nem vagyok jó.”

“De hát te író vagy!” Azt hiszem, Egyes az a személy, aki soha egy sort sem olvasott tőlem.

“Akkor talán bezárkózom, és megírom egy hamvába holt karrier történetét.”

“Nahát. Lehet jelentkezni szereplőnek?”

“Hm.”

Egy hotdogárus húzza le épp a rolót a büfékocsiján; a szagokat elnyomja az aszfalt, téglák és üveg egyvelege. Egyes sípolva lélegzik. Bár a gipsz már rég lekerült a kezéről, még mindig úgy tartja, mint valamelyik nyomorék egy Bruegel-festményen.

“Utálom ezt a várost,” mondja hirtelen.

Pár utcával arrébb egy rendőrautó piros-kékje egyetértően vijjog fel. Ilyenkor az is a háta mögé néz, aki egyébként semmit nem követett el – leszámítva Egyest, aki konokul leszegett fejjel dacol a szemébe fújó széllel, és arra emlékeztet, milyen lehetnék most, ha egy kicsivel céltudatosabbnak nevelnek. A lábujjaimban érzett fagyos, tompa fájdalom tudósít róla, hogy a cipőm nem alkalmas az évszak nyújtotta kihívások leküzdésére; és ekkor, mintha csak valami jelzésre várt volna, elered az eső.

IV.

politika

“Vigyázz a fejedre!” mondja Ötösnek Egyes, miközben lerángatja a bőröndjét a piros színű rácsról, amely sehogy sem áll összhangban a máskülönben egészen ízlésesen kialakított kabinnal. Én mereven bámulok kifelé az ablakon, mert nem vagyok kíváncsi Egyes alsóneműire; pedig még el sem hagytuk a várost, nem látok semmit, csak a rég felhagyott ipari telkek vigasztalan téglapületeit, a sínek mellett hajladozó barna kórókat és a színtelen eget, amely tömör, áthatolhatatlan, fullasztó párnaként nehezedik azok fejére, akik abban a szerencsétlenségben részesültek, hogy alatta jöttek a világra. Amikor egészen kicsi voltam, öt vagy hat éves (erre az időszakra datálhatóak legelső emlékeim), úrhajós szerettem volna lenni – nem azért, hogy láthassam a kozmosz ismeretlen szegleteit, csakis amiatt, mert egyszer szemügyre akartam venni a földgolyót a maga teljességében; megfigyelni, hogy csakugyan forog.

“Oké. Most buktam el egy középkelet-ázsiai mahagóni könyvespolc árát,” közli velünk Kilences, és a laptopján színpadiasan bezárja a skybet.com-ot.

“De a könyveket azért megtarthatod,” mondja Hármas tettetett bosszúsággal, és az állát a felhúzott térdeire fekteti. Az ülésárpiton gyanús foltok; Hármas szemhéján hanyagul felvitt smink. A sínek illesztései gyorsulva kattognak alattunk, ahogy szépen magunk mögött hagyjuk a diszfunkcionális ipari telkeket is, hogy felváltsák őket a tavaszra készülő szántók és rétek.

“Nem tehetek róla,” szabadkozik Egyes. “Minden egyes utazásom alatt végig attól rettegek, mi az, amit otthon felejtettem.”

“A jóléti paranoia. Manapság az embernek nem maradt semmi komoly, amitől félnetne.”

“És a rák?”

“Oké. De a rák tényleg a csúcs.”

Újabb gyerekkori emlék: nagyon szerettem vonatozni. Ritkán nyílt rá lehetőségem; arra pedig talán soha, hogy egyedül utazhassak. Alighanem épp azt nyújtotta nekem e kikapcsolódási forma, mint ma is: hogy bámulhattam a tájat, anélkül, hogy bármire is gondolnom kellett volna. Ez a fényűzés bizonyára nem adatik meg nekem az Akadémia társaságában, különösen nem tizenegy órán át.

Miközben egyébként el-elcsöppenő szentimentalizmussal gondolok vissza a gyermekkori zakatolásokról nyújtotta örömeimre, be kell ismernem, hogy (a szó köznapi értelmében) *utazni* sohasem szerettem. Azóta szerzett tapasztalataim pedig arra engednek következtetni, az írók jelentős része (bár nem tudom, a jó vagy a rossz írók sajátossága-e ez) ugyancsak idegenkedik a Kilences-féle világjárástól. A magyarázat, meglehetősen egyszerű: annyira féltik a saját maguk teremtette kis univerzumokat, melyek, jó esetben, képesek az olvasóban egy valódi világ benyomását kelteni, hogy rettegnék, nehogy a mindenki más számára érvényes valóság bármilyen hatást is gyakoroljon a fikcióra – teszik ezt persze úgy, hogy szövegeikben minduntalan ez utóbbi valóságra hivatkoznak; hiszen másképp talán nem ítélnének eléggé

fontos szereplőnek e hús-vér, demokratikus világ alakításában. De lám: ismét túl bonyolult, ismét reménytelenül kusza voltam.

“Azt hiszem, nagy szívás lesz ez az út,” szól a dacos kamasz hangján Hármas, mintha épp most dugta volna elő a fejét a gondolataim szemeteskukájából. Odasandítok rá, őrá, aki a maga módján most is szép; sőt, egy jövőbeli, technofasiszta világban (ahol a droidok közt él még az ellenállók maroknyi csoportja) alighanem univerzális szépségnek találtatna.

“Miért? Már tavaly óta egy hét szabadságért esedezel. Olyan tragikus, ha azt épp velünk, no meg a művészettel és az anyatermészettel kell eltöltened? Hisz legalábbis utóbbi kettő, mint tudjuk, kortalan és időtlen. Talán valamelyik örökké tartó édes rabságba vet, és sosem enged vissza az átkozott hoteledbe.”

Keresem a könyvet, amiből Egyes ezt a sületlenséget olvassa; de csak a Kertészeti alapismeretek című kiadványt bányászta elő a boxernadrágjai alól. Úgy nézem, valóban hosszú útnak nézünk elébe – Bern talán távolibbnak tűnik most, mint valaha. Persze meglehet, azért, mert korábban sosem jutott eszembe meglátogatni; de talán még a létezéséről is csak merő tisztességből tudtam. Arról mindenesetre most sincs semmi fogalmam, mégis milyen művészeti étellel fog megismertetni minket, de tartok tőle, Kilences szakszerű idegenvezetőnek bizonyul majd – ha már Tízes, előzetes ígéretével ellentétben, mégsem tart velünk a tanulmányúton.

“Jaj, hagyj már. Amint leszállunk erről a rohadt vonatról, örömmel a lábaid elé is borulok, amiért végre veled kirándulhatok az európai vadonban. Addig viszont hadd legyenek egy kicsit megsértődve azon, hogy öt perces gimnasztikai rituálé után tudok csak pisilni, és három helyről hallok egyszerre üvöltő gyerekeket.”

“Mi a bajod a gyerekekkel?”

“Úgy érted, elméleti értelemben?”

“Nos, számunkra e jelenség merőben elméleti. Persze kísérletileg kellően alátámasztott elméletről van szó.”

“Sőt, egyenesen axiómáról.”

Nevetünk.

“Na igen. Ezek azok az elméletek, amik aztán egy reggel berúgják az ajtót.”

“Már persze ha nincs felszerelve a biztonsági zár.”

“Hagyjátok már abba,” mordul ránk Ötös; pedig a magam részéről elnézegettem volna még e sajátos típusú, egyszerre mindent felül- és alulmúló humor virágzását.

“Hogy érted, hogy hagyjuk abba?”

“Kérlek.”

“De hát te is neveltél az előbb.”

“Nem, én nem nevettem,” mondja Ötös, immár halkán, mégis határozott hangon. “Én az egészben nem találok semmi nevetségeset.”

“Mármint miben?”

“Csak váltsunk témát, jó?”

Menetrend szerint már csak tíz és fél óra van hátra, és lépteink a Bahnhof Bern vigasztalan üvegkalitkájában visszhangoznak majd (nem tudom, miért kerestem rá az állomás épületére, de némi kaján örömmel nyugtáztam, hogy bármely kelet-európai főváros látképébe gond nélkül beilleszkedne). Ha szerencsénk van, a hegyeket már mintegy nyolc óra múlva megpillantjuk – igaz, addigra besötétedik, és kevés fenyegetőbbet tudok elképzelni egy havas hágónál a milliárd fényévnnyire hunyorgó csillagok alatt, távol mindentől, egy olyan országban, amelynek földjét még soha, soha nem áztatta vér.

Apám halálának híre pontosan abban a percben ért el hozzám, amikor a számítógépen befejeztem az Agresszió és irónia véglegesnek szánt borítótervét (az volt az elképzelésem, hogy a mű minden egyes részlete az én munkám lesz; persze a kiadót erről ekkor még nem értesítettem, így aztán könnyűszerrel dobhatták vissza az ötletemet). A sok tisztázatlan kérdés közepette az az egy biztos volt, hogy az öreget Thaiföldön érte el a végzet, ahol hivatalosan üzleti úton járt. A helyi hatóságok tulajdonképpen semmi egyéb részletet nem hoztak nyilvánosságra, a mi oldalunkon pedig „diplomáciai nehézségekre” hivatkozva csekély energiákat mozgósítottak a patthelyzet feloldására – így anyám a gyászidőszak első felvonását azzal töltötte, hogy hajmeresztő pletykák lábra keltét, mutálódását és alattomos, utóregésekkel teli lecsengését nézte/hallgatta végig. A végére talán maga is elhitte, hogy hitvese, aki életében irigylésre méltó jómódot, majd holta után ehhez illő adósságokat, követeléseket és peres eljárásokat biztosított a tanulatlan, nem sok jóra rendeltetett asszony számára, a helyi drokartell áldozata lett; netán egy bizarr (ám arrafelé persze teljességgel hétköznapi) szexuális játék végződött váratlan csattanóval.

Akárhogy is, erre a sajnálatos eseményre tehető annak a (végül szélsébesen lezajló) folyamatnak a kezdete, minek során anyám valóságos szörnyeteggé változott – legalábbis mindazok szemében, akik nem a fiai voltak. Valószínűleg ő maga is meglepődött, hány különböző jótékonsági egyesület tagja volt (mintha csak Hollywoodban éltünk volna), és mekkora összegeket áldozott föl a társadalmi presztízis oltárán, amíg nem az ő zsebe lett könnyebb e passziótól – mindenestre most bámulatra méltó alapossággal mondta fel az összes hasonló kötelezettségét. Nem járt el többé a templomba (ezt meg talán a gazdag New York-iaktól leste el), ahol pedig minden vasárnap az ő legújabb ruhája volt a figyelem középpontjában. A költözés után pedig, amit mindvégig sikerült titokban tartania, végezetül megváltoztatta a telefonszámait, ügyelve arra, hogy gyermekei se érhessék utol – bátyám számára ez akkora megrázkódtatást jelentett, hogy maga is remete üzemmódra váltott, és azóta sem hallatott magáról az ausztrál vadonból. Anyám ma már nem bánna, ha felhívnám; neki immár mindegy, ki rabolja az idejét, mert meggyőződése, hogy kívül áll minden ismert dimenzión, amelyek összeesküdtek ellene. Én pedig, jó gyermek módjára, aki emlékszik még, hogy kifizették a leghaszontalanabb tanulmányait is, és igazolást írtak neki, amikor testnevelésóra helyett madárlesen volt, magányos napjaimon rendre felemelem a telefont; ám sosem jutok ennél tovább.

“Láttátok?” kérdezi izgatott hangon Egyes.

“Mit?”

“Azokat a teheneket a legelőn. Hogy be volt festve az oldaluk. Konkrétan az volt rájuk írva vörössel, hogy „Az áldozatok már megvannak, de merre találjuk a vétkeseket?”, és...”

Elhallgat; suhanunk tovább. Az égen szürke felhők gyülekeznek, már megint – és nincs térerő: Hármass úgy lógatja a kezében a mobilját, akár egy döglött halat. Én csak egy apró, kihalt falut látok, a szélén temetővel, és a temetőben egy kis kápolnát, amelynek tányér átmérőjű rózsablakát rég kiverték már. Jacques Austerlitz elmélkedései jutnak eszembe a nevét címében viselő regényből, és az a szótlan, kiismerhetetlen, hódolatra méltó Európa, amely W. G. Sebald könyvéből (a nem kimondottan eredeti cselekményért mintegy kárpótlást nyújtva) élénk tárult.

“Elképesztő belegondolni, milyen kicsi is ez a kontinens,” mondja Kilences, hogy ismét úgy érezzem, valaki belelát a fejembe. “Azt hisszük, van terünk. Hogy ez egy hosszú út, például. Pedig nem. Európa tényleg olyan, mint leghűségesebb makettje, a jó öreg Louvre. Minden négyzetcentiméterén elhelyeztek valamilyen látnivalót. Mintha a lakói mind gyerekek volnának, akiket csak a színes cukorkák képesek lázba hozni.”

“Én még sosem jártam a Louvre-ban,” szégyenkezik Ötös.

“És Európában jártál már?”

“Igazad van. Mindig elfelejtem, milyen keveset láttam a világból, akár hozzád képest is. De az emberek többségének még ennyi sem adatik meg.”

“Különben ne sajnáld. Mármint a Louvre-t. Fullasztó egy hely. Ott van Párizs, ahogy mondják, maga az élet. Mármint a hamisítatlan élet. És a közepén ez a komplexum, ami meg nem más, mint maga a hamisság.”

“Ebben kivételesen egyetértetek,” mondja Hármas. “Ez a tizennyolcadik századból itt maradt múzeumi koncepció, hát, engem már gyerekkoromban is hihetetlenül irritált.”

“Tényleg?” kérdezi Ötös reménykedve.

“Aha. A művészet, amit nem lehet megérinteni, úgy értem, szó szerint, de átvitt értelemben sem, menthetetlenül kétdimenziós marad. A nagy gyűjtemények többsége ilyen egyszerű kétdimenziós húsipiac.”

“Meglehetősen tudathasadásos, amit csinálnak. Ahelyett, hogy megmutatnák a műveket, lényegében elzárják a látogatók elől. Azt mondják, megőrzik azt, ami a legértékesebb, miközben az a mód, ahogyan prezentálják őket, szégyentelenül leértékeli mindet.”

“De hát mit kellene csinálniuk?” kérdezi Egyes. “Egy Picassót mégsem lehet megtapogatni.”

“Azt nem. De, kedves Egyes, úgy tenni se lehet, mintha meg tudnánk őrizni a beláthatatlan jövőnek, épen és sértetlenül.”

“Ja.” Hármas befejezi a körmei lakkozását. “Tök menő az állandó húsz fok, de attól még odakint a világ nem marad ugyanolyan.”

“Én azt hiszem, a múzeumoknak nem ez a feladata,” mondja Ötös. “Ők azt őrzik meg, ami a legértékesebbnek találtatott. A rengeteg dolog közül, amit művészetnek nevezünk. Nem akarom feleleveníteni az intézményrendszerrel folytatott vitánkat, de igazat adok Egyesnek. Mit kellene csinálnia a múzeumoknak, ha nem összegyűjteni, megóvni és láthatóvá tenni azt, amit látni érdemes?”

“Ez mind nagyon szép, Ötös, de honnan tudhatjuk, mi az, amit látni érdemes?”

“Engem amúgy a múzeumok önmagukban hidegen hagynak,” folytatja Hármas. “Az élő művészet érdekel.”

“Élő, vagyis kortárs?” kérdezem.

“Dehogy. Te is tudod, hogy nem.”

“És egyébként a Fél-legál például mennyiben jobb, mint egy hagyományos múzeum?” kérdezi Egyes. “Mert havonta, vagy épp esténként cserélik a pulton a húst?”

“A legnagyobb különbség, hogy a két intézmény közönsége nulla százalékos átfedést mutat.”

“És amúgy egyáltalán nem erről van szó,” mondja Hármas. “A múzeumi koncepció eleve arra hivatott, hogy a múltra koncentráljon. Valahogyan kivetítse nekünk a jelenbe, mint egy dokumentumfilmet. Így van kitalálva, és ez már így is marad. Lehet, hogy ennek még ma is van létjogosultsága, mert hát a történészek meg a régészek is kapnak fizetést, de engem ez a koncepció nem izgat. Én mással foglalkozom.”

“És nem lehet, hogy egy kétszáz évvel ezelőtt érvényes elgondolást akarsz eladni úgy, mint ami ma is megállja a helyét? A dolgok azért megváltoztak közben.”

“Nade miért kellene mindennek megváltoznia?” kérdezi Ötös. “Miért nem lehetséges, pláne a művészetben, hogy vannak olyan gyakorlatok, amelyek igazán időtállóak?”

“Á, nem értitek, mit akarok,” mondja Hármas. “Tudjátok, hogy egy csomó művészettörténeti kiadványban vállaltam szerepet. Mindig azt mondtam magamnak, és aztán mindig el is ismételttem ezerszer, nehogy egy percre is szem elől tévésszem, szóval arra kell figyelnem, hogy az a nő vagy férfi, vagy bárki, aki a szövegemet olvassa, ne a múltba képzelje magát közben. Azt akarom, hogy arról tudjon meg valamit, mi történik ma, ezen a napon. Ebben a konkrét percben. Oké?” A vonat egy nagyot zökken; vajon balesetet szenvedtünk? Mindig is roppant kíváncsi voltam, mi zajlik le a fejünkben abban a töredék másodpercben, amíg tisztában vagyunk a halálunk eljövételével. Csakugyan lelassul az idő? Valóban közel kerülünk az örök jelenhez? Mert ebben az esetben olyasmit élünk át, mint a fekete lyuk felé araszoló űrhajós – és talán maga a halál is valami afféle dolog lesz. Bár nem vagyok róla meggyőződve, hogy jól értelmezem ezt a fizikai jelenséget. “Egyébként pedig ugyanez a hozzáállásom, amikor Európáról vagy az otthonunkról beszélünk. Ha csak a Louvre meg az Uffizi lencséjén át néznék Európára, ahogy egyébként egy csomó szakmabeli teszi, egy élő kövületet látnék, igen. A látványosságok bazárját, cukorkákat, mindenféle szarságot. De én nem egy élő kövületet vagy történelmet szeretnék látni, hanem csak azt, hogy él. Él és mozog. Értitek?”

“Él és mozog?” kérdezem. “Szerintem én értem. Azt akarod mondani, hogy ne zárjuk a Mona Lisát golyóálló üveg mögé, mert annál még az is jobb, ha burkába bújjik.”

Már nem emlékszem pontosan, a Behódolás melyik fordítását kötötték a burkás borítóba; csak arra, milyen jót mosolyogtam az álhisztérián, ami kitört miatta. Én egyébként parádés ötletnek tartottam, bár nyilván nem ez ösztönzött arra, hogy végül másodjára is nekiveselkedjek a szövegnek. Csakugyan olyan rossz volt, ahogy emlékeztem rá, de ennek ellenére is rá tudott venni arra, hogy elgondolkozzak Európáról, illetve az európaiságról – aztán mire a gondolataim végére értem, a szöveg is elfogyott, és ekkor már nem volt mit tenni: az időm immár visszahozhatatlan volt. Cserébe azonban nyertem némi meggyőződést azzal kapcsolatban, hogy az európai civilizáció vitán felül hanyatló ágba van; még ha egyesek gondosan el is fordítják a fejüket, valahányszor ennek újabb bizonyítékába ütköznenek. Dekadens civilizáció a miénk, ám, és ezt némi meglepetéssel vallottam be magamnak, épp e dekadenciája teszi annyira széppé és vonzóvá, hogy még egy, az esztétikumából többé-kevésbé kiábrándult ember szívét is képes megdobogtatni a puszta képzetével. Sőt, tán egész értéke a hanyatlásban koncentrálódik; amiképp a középkori Európa kultúrája is éppen a leszállóágon borult virágba. A nosztalgiáról nem is beszélve. Az osztrákok például, de a magyarok különösen, máig is a Monarchia boldog békeidejét vágyják vissza mélyen a szívükben, noha alig is tudják már, mi tette e kort annyira kívánatosá. A franciák talán a napóleoni dicsőség történelmi széljegyzete iránt éreznek ugyanígy? Az olaszok pedig... nos, Velence? Vagy netán egyenesen Augustus és Marcus Aurelius kora?

“Hát,” mondja valaki némi kínos csend után, “ez egy elég érdekes interpretáció.”

Hármas, bár számítottam rá, ezúttal mégsem hagyja el a humorérzéke – amely nála amúgy mindig késélen táncol. “Igen, Hetes, persze, közismert a vonzalmam a *saría* iránt.”

“Abszolút,” toldja meg Kilences. “Emlékszem, mekkora volt benned a dilemma, vajon nem kellene-e az amerikai zászlóra is egy félholdat kanyarítanod a Jasper Johns-album borítóján.”

Mindez elárulja ama nem túl meglepő tény is, hogy Kilences tisztában van a kérdéses Houellebecq-kiadás sztorijával. Kilences azon kevés ember közé tartozik, akik a földgolyón tett vándorlásukat pontosan arra használták, hogy egyre több dolgot tudjanak meg az emberi faj természetéről és működéséről. Világutazása, amit mindenki előszeretettel emleget fel tulajdonképpen bármilyen tárgyú vita közepén, akár valami sziklaszilárd és kétségbevonhatatlan hivatkozási pontot, tudomásom szerint (inkább kisebb, mint nagyobb) megszakításokkal mintegy három éven át tartott, és valami (nyilván igencsak rugalmas/türelmes) alapítvány ösztöndíja tette lehetővé; amiért cserébe a művésznak csupán az alkotói aktivitása kézzelfogható lenyomatait kellett időről időre beszolgáltatnia – ezek azóta kétségtelenül egy-egy katalógusszám mögé bújva rejteznek egy belvárosi irodaház raktárhelyiségében. Ama ritka alkalmakkor, amikor önszántából nyilatkozik, Kilences azt állítja, Közép-Amerikában érték a legmeghatározóbb élmények – e vallomása feltűnően egyezik azzal, amit Tízéről a maga, korábban már említett utazásai kapcsán tudunk. A világnak ez a minden trenden kívüli szöglete, mely földrajzi helyzeténél fogva mégiscsak valamiféle ezoterikus jelentőséggel bír, Kilences szerint drasztikusan megváltoztatja az ember lelkiállapotát; amíg ott tartózkodik, azzal a biztos tudattal tölti el, hogy egész korábbi életét valamiféle hallucinációban, vagy még inkább egy különösen összetett szimuláció rabjaként töltötte. Panamában, mondta egyszer a művész, minden szín, amelyet megtapasztalunk, a valóságnak egyfajta önleleplezése. A kontúrok úgy vesznek körbe a tárgyakat, hogy integritásuk mögött felsejlik az univerzum minden egyes tárgyával fennálló kivédhetetlen összefonódásuk. Aligha azért beszél így, mert történetesen festő; inkább épp az ellenkezőjéről lehet szó: Közép-Amerika tette igazán festővé őt, Közép-Amerikának köszönhető a frieze minden lucskos és elragadtatott sora. Igazán különös, hogy ennek ellenére (és ezt már nem Kilencestől tudom) földkerülése legfontosabb hozadéka az a meggyőződése lett, hogy az emberi civilizációban az igazságtalanság az úr. Az igazságtalanság mindenekfelett.

“Talán kimondottan stílszerű, hogy Svájcba menet vitatjuk meg Európa iszlám kolonizációját,” mondja Egyes.

“Miért?”

“Hát, ha majd maga Mohamed próféta is leszáll az egekből, saját kezével aprítani a hitetleneket, hol máshol lelnénk utolsó mentsvártra?”

“Igazán lovagias lenne tőlük, ha legalább a sajt meg a csokoládé élvezetét meghagynák nekünk.”

“Az egész ország épp olyan, mint az Üvegház az egyetemen. Mindenki tud róla, de senki nem fogja fel a létét. Egyszóval ideális Paradicsom.”

“Nagyon jó! E Paradicsomban a félholdnak nincsen helye!”

“Csak finoman ragadtassátok el magatokat,” figyelmeztet bennünket Kilences. “Ez Hármasnál érzékeny téma.”

“Tudtommal ez egy érzékeny téma úgy általában.”

“Lehetséges. Persze nem azoknak, akik hamisság és igazság, a valós és a látszólagos kutatásánál nem adják alább.”

A kihívás, amellyel Tízés (ráadásképp, a sütemény és tea mellé) szeptemberben megkínált minket, figyelemre méltó hatással volt a csoportra. Tréfálkozunk a Plátói Akadémiával (Egyes

meglehetősen sikert aratott szóvicce), a szektás lét komolyra fordulásával; de el kell ismerni, a köztünk lévő, az elveszett tanév során alig is kialakult viszony most alapvetően megváltozott. Már nem mondhatom, hogy csak találgatásokra hagyatkozhatok Egyes szakmai múltja, Hármasnak a könnyűdrogokkal szerzett tinédzserkori tapasztalatai vagy Ötös szerelmi élete kapcsán – no rendben, utóbbi persze továbbra is tökéletes rejtély. Általában véve kérdéses azonban, vajon nem csupán a felszínen kerültünk-e közelebb egymáshoz. Harminc éves kora fölött az ember, pláne a tanult (és ebből egyenesen következően cinikus) példány már nemigen enged közel magához valakit, legalábbis ezt hallottam – én magam persze mindig is ilyen voltam. Vajon csakugyan képes lenne az irántam eredendő lenézést tanúsító Hármas arra, hogy valóságos szellemi partnernek tekintsen egy ily homályos küldetésben; Kilences, az alfahím arra, hogy Egyesben ne a fehér faj végórát lássa? Talán igen: noha az imént kétkedőnek tűnhettem, az elmúlt fél év némely értelemben feltétlenül leleplezett bennünket egymás előtt; hogy ez csak nekem szűrt-e szemet... nem hiszem. Legalább Kilences ítélőképességét nem kerüli el az ilyesmi. Arról van szó, hogy ezek az emberek hisznek. Hitük igen régimódi, és, mondhatni, romantikus természetű, ugyanakkor nagyon mély – annyira, hogy talán önmaguk előtt sem világos egészen. E hit tárgya az együttműködés ereje: az a képzet, hogy amikor okos emberek összedugják a fejüket, akkor az e fejekben lévő tudás összeadódik, és mindnyájuk számára elérhetővé válik. Hogy az arra hivatottak önszántukból vetik alá magukat e procedúrának, hogy a végén valami náluknál nagyobbat alkossanak. Amikor Hármas kaptos pohárköszöntőt mond, és közben (nem a bortól) megcsillan a szeme. Amikor Ötös oly komolyan veszi, hogy megbékítsen két civődöt. És még Kilences is, a maga ironikus kiszólásaival; mintegy leplezve az elfogódottságát, azt, hogy van, amihez ő sem érhet fel egyedül. Szerintem mindeme gesztusok mögött még annak az ígérete is felsejlik, hogy a közös utazás (részben svájci kitérőnk, tágabban persze az egész évre szóló *tour-de-force*) eredményeképp, amint Kilences mondotta, elválik a hamis az igaztól, és megismerünk valamit, ami jelenleg beláthatatlan és felfoghatatlan – mert hiszen épp ez a magunkfajtanak (legalábbis a romantikus felfogás által diktált) legnagyobb küldetése.

Fogalmam sincs, hol járhatunk épp – a határok nélküli Európa mintha csakugyan összezsugorodott volna; mintha épp önmagának lenne makettje csupán, amelyen nem lehetett minden részletet aprólékosan kidolgozni. De persze földrészünk eleve annyira kicsi, hogy nagyon régóta lehetetlen eltévedni benne már: mindenütt útjelzőkbe botlunk, és ha felkaptatunk a legközelebbi hegy csúcsára (mely bizvást megtehető egy egyszerű tornacipőben), történelmi sorsfordulóknak és legendás emberekről szóló tanulságos anekdotáknak pontos helyszínét látjuk minden egyes fa tövében, amelyen csak megakad pásztázó szemünk. És persze a kabin ablakából sincs ez másképp, eltekintve attól, hogy a vasúttársaság az elmúlt nyár óta (előzékenyen kompenzálva az elveszett térerőt) az összes kocsjában internethozzáférést biztosít; így, ha elővenném a mobilomat, a kvantummechanika által megengedett legprecízebb mértékig meg tudnám határozni helyzetünket e történelmi terepasztalon – ám, talán dacból, amiért az Akadémia minden tagjának tágra nyílt szeméből a képernyők szigorú, színtelen fénye sugárzik vissza rám, mégsem teszek így. Ötös karját nézem, a teljesen szőrtelen kültakaró narancssárga-rózsaszínjét, és elképzelem, hogy e puha bőr mögött kábelek, processzorok és szintetikus folyadék együttese működteti a nagy órásmester miriádnyi kis remekművének egy különösen figyelemreméltó példányát.

“Stockholmban háromszázan tüntettek egy arab többségű kerületben,” szólal meg Ötös.

“Már megint a Radikális Szőkék?” kapja fel a fejét Hármas. “Tudtam, hogy végül képesek lesznek megszólítani a tömegeket.”

“Szerintem összekevered valamivel. Ez a tüntetés a bevándorlásról szól.”

“A bevándorlás, a nemi erőszakos ügyek elharapózása, a nőkben folyamatosan erősödő fenyegetettségérzés, ezek mind összefüggnek egymással.”

“A Radikális Szőkék nem csak valami kitalált csoport?” kérdezi Kilences. “A Négyzet című filmből?”

“Kilences, a Négyzetben semmi ilyesmiről nem volt szó. Láttad egyáltalán?”

“Hm. Csak azt hittem, minden mindennel összefügg.”

“Én láttam!” kiált fel Egyes, akit elvakít a remény, hogy egy művészeti kérdésben Kilences fölé kerekedhet. “Nem akarom, hogy megint én legyek a megmondóember, de úgy jött le, mostanra eléggé kellemetlen helyzetbe került a kortárs szcéna.”

“Na, halljuk!”

“Azt hiszem, ezt a filmet nem neked szánták, Egyes...”

“Hát, bocsánat. Tudtommal egy művészeti doktorátus megszerzése felé araszolok.”

“Nincs több kérdésem.”

Hármas arca kissé fáradtnak látszik. No persze, korán kellett felkelnie, és mióta elindultunk, már kétszer hívták (Skype-on) a szállodából, ahol kategorikusan beteget jelentett (mivel, mint mondta, az egyszerű fizetett szabadságot soha nem veszik komolyan – ez a szakma arról szól, hogy egy pillanatra sem vagyunk kikapcsolva, semmilyen értelemben); de a valódi ok talán más lehet. Például az, hogy jelenlegi szituációnk, vagyis öt, a felső intellektust képviselő ember egy szűk, zajos és büdös levegőjű vasúti kocsiban összezárva, ahová bárki beláthat, nos, eleve kizárja a szexualitás bármely szintű jelenlétét. Hármas számára, mint megfigyeltem, elemi szükséglet, hogy mások úgy tekintsenek rá, mint valakire, aki határozottan nem illik bele a környezetbe; mint valakire, akinek a jelenléte megmagyarázhatatlan – de azt is mondhatnám, hogy egyfajta izgalmi állapotot vár el attól, aki vele van. És joggal teszi, persze, de néha a körülmények csakugyan erősebbnek bizonyulnak.

“Szóval tök jókat nevettem a film alatt,” folytatja Egyes. “Igen, a humora tényleg elsőrangú volt. De hát ez önkéntelenül is olyan aggasztó kérdéseket vet fel a nézőben, mint hogy lehetséges-e egyáltalán másképp nézni az effajta kortársra? Van-e ma olyan művészet, amit a néző valóban komolyan tud venni? És ha igen, akkor viszont mi alapján tudja eldönteni, mit vegyen komolyan?”

“Ezek abszolút releváns kérdések,” mondja Kilences. “És, mielőtt kétségeid támadnának, most épp komolyan beszélek. Ha az ember elég sokáig hord piros lencsét a szeme előtt, a végén elhiszi, hogy a világ piros.”

A festőművész egy pillanatra megáll, hogy elismeréssel adózhasunk e bölcsesség előtt. A kocsis folyosóján egy anya és hatévesforma fia halad el, a gyerek a kabin üvegéhez nyomja az orrát – látványosság vagyunk hát mi is, öt színes cukorka, akik a szavatossági idejük lejárta felé araszolnak.

“Olyan régóta evidens már, hogy minden művészeti gesztust eleve idézőjelben kell értelmeznünk, mint ahogy már a megcselekvője is idézőjelben fogalmazza meg, hogy a kortárs közeg kommunikációja egyfajta metanyelven folyik, ahol már szinte elfelejtettük, milyen az, amikor egy kijelentés ténylegesen arról szól, amit állít.”

“Ez így van,” mondja Hármas. “Az a jelenet, ahol a fogadáson félremegy a performansz, valami hasonló problémát feszeget. Hol van a határ, ameddig még képesek vagyunk elhinni,

hogy valami alternatív valóságban vagyunk, ami csak egy individuális elme kivételése. Lehetséges-e, hogy végül összeomlanak az idézőjelek, és hirtelen a tényleges világban találjuk magunkat.”

“Aztán megcsörren a telefon! Hangosan nevettem,” mondja Egyes. “De mégiscsak... mintha maga a rendező sem tudta volna megállni, hogy végül ezen a metanyelven beszéljen.”

“Én persze nem láttam a filmet,” mosolyog Kilences. “De hát ismerek épp elég kollégát. Akkor kerülnek igazán bajba, amikor nem művészként kell beszélniük. Mondjuk felvesznek egy bankkölcsönt, vagy valaki megkérdezi tőlük, mit szólnak hozzá, hogy húsz fok van februárban. Egyszerre csak feszengeni kezdenek, és lövésük sincs róla, mi is lenne a normális reakció részükről. Ha kilépnek a való világba, a többi ember közé, az számukra pont olyan, mintha most kezdtek volna csak el álmodni.”

“Ismerem!” mondom én is, pedig dehogy ismerem – ám az irodalmárok e tekintetben még sokkal rosszabbak. Elvégre nekik a nyelv nem holmi másodlagos médium; ennek ellenére hétköznapi használatában annyira járatlanok, amennyire csak egy csecsemő lehet.

“Egyesek szerint,” kezdi Egyes, és mi, többiek, összenézünk – sejtjük, hogy oknyomozó újságírónk a bizonyítékok ismertetését ismét elhagyja majd az instant vezércikkéből, “az egész jelenség a hatvanas évek Amerikájára vezethető vissza. Tudjátok, hippikultúra, beatgeneráció meg a többi. Innentől lett, hogy is mondjam, menő dolog menőnek lenni.”

“Na és a jazzkorszak?” kérdezi ártatlanul Ötös. Egyes úgy néz rá, akár egy földönkívülire.

“És a menő srácokat,” folytatja aztán, “az különböztette meg a többiektől, hogy, tudjátok, leszartak mindent. Aki befeszül, az onnantól nem lehet szexi. Nem lehet *cool*. Ez a jó szó, ugye? A dolgok komolyan vétele egyenlő volt az istenhittel. A prudériával. Meg a takarékoskodással. Efféle visszatartó kispolgári tulajdonságokkal. Nem igaz?” szakítja meg magát váratlanul. Mind bólogatunk, bár Kilences úgy takargatja a száját a kézfejjével, akár egy különösen drasztikus fogorvosi beavatkozás áldozata. “És ez persze keveset változott. Az istenhit ma már nem sok helyen téma. De a lányoknál még mindig akkor vagy jó, és a fiúk még mindig akkor néznek rád irigykedve, ha bármilyen témát el tudsz ütni egy jó poénnal. Remélem, nem voltam túlságosan macsó.” Egészen nevetséges ezt a szót (ahogy bármilyen *cool* és *szexi* szót) Egyes szájából hallani, Kilences személyiségét viszont sebészi pontossággal sikerült leírnia, nyilván nem véletlenül. Sajnos a művész keze (mely anatómiájában félúton van a Brâncuși-féle szobrászkéz vad szögletessége és a Liszt Ferenc-i kecsesség közt) továbbra is jótékonyan elfedi gazdája lehetséges érzelmeit.

“Azért a hatvanas évek nem csak Woodstockról szóltak,” mondja Hármas. “A vietnami háború, a feketék elnyomása, a környezet kizsákmányolása elleni küzdelem, és a többi, hát, ezeket az ügyeket talán mégis eléggé komolyan vették.”

“Igen, lehet. De ma hol vannak az efféle, tényleg nagy horderejű témák a fiatalok közti diskurzusban? Hol van a lázadó ifjúság? Pár hülye megpróbál megmenteni néhány halálra ítélt fát, vagy, remélem, nem haragszol meg, Hármas, esernyőt tart a hurrikánban különböző kedves kis diákkezdeményezések fölé, de nem igazán mondhatjuk, hogy bármiféle társadalmi bázis, pláne mozgalmi lendület állna a hátunk mögött. Nemhogy Martin Luther Kingünk nincs, de még egy Janis Joplinünk se, aki valódi kultúraformáló erőt tudna felmutatni. A felek által legkomolyabban vett viták, ismét elnézést, transznemű modellek elfogadása és a belvárosi kutyatartást megnehezítő szabályozások körül folynak, miközben évente vadon élő állatfajok tucatjai pusztulnak ki. Ne mondjátok, hogy a hippik és beatnikek aknamunkája végül nem hozta meg a gyümölcsét.”

Egyesnek nyilván halvány elképzelése sincs az egykori ellenkultúra szerkezetéről, társadalmi összetételéről, működéséről, de végső soron céljairól és eredményeiről sem; mégis, el kell ismernem, számos jellegzetességre valóban rámutatott, amelyeknek én az Agresszió és iróniában igyekeztem emléket állítani – igen, a mű, bár ezt senkinek nem sikerült megértenie, elsődlegesen azt kívánta volna bemutatni egy szigorúan elfogult nézőpontból, miképp vált a nyugati fiatalság drámaian rövid idő alatt impotenssé nemcsak fizikai, de szellemi értelemben is: mert miközben képtelen és nem is hajlandó a világban bármilyen radikális változás kieszközölésére, és csak sodródik a véletlen és a körülmények szeszélyén terpeszkedve, még azt is gúnyosan tagadja és leértékeli, amit mások (korábbi, életképes nemzedékek munkájára alapozva) megteremtettek.

Azt hittem, Egyes magányos lázadása őt provokálja a legkevésbé, mégis Ötös szólal meg leggyorsabban. “Én tudom, hogy semmilyen szempontból nem vagyok úgynevezett menő csaj. És azt hiszem, nem is bánom. De hát az olyanok mindig a kisebbséget alkotják, nem? Hisz épp ettől különböznek tőlünk. Talán az eszmefuttatásod figyelmen kívül hagyta a csendes többséget.”

“Nem biztos, hogy a ma általad tapasztalt jelenségeket ilyen baromi egyszerű visszavezetni bizonyos régebbi tendenciákra, amik maguk is, hogy mondjam, minimum véleményesek,” mondja aztán Hármas.

“Oké, beszélhetünk szigorúan a jelenről. Végül is a legtöbb kínos divatirányzat, hála istennek, hamar tovatűnik. De mégis, mit gondoltok, a mai trendekből mi marad örökségül? Ki fog ötven év múlva arra hivatkozni, ami ma történik a popkultúrában?”

“Kénytelenek lesznek,” mondja Kilences.

“Egyes, a te átkozott vízióid...”

“Na na! Víziókról szó sincs. Beszéljünk a jelenről, ahogy parancsoltátok.”

A felhők között áttörő Nap tolakodó aranszíne mindnyájunk tekintetét az ablakra vonzza. Valami apró tó, de talán csak mocsár mellett haladunk el, és, noha hófödte csúcsokat nem látunk még, népdalba illő dombok és parasztházak között haladunk el sebesen. Talán meg sem zavarjuk az itt élők nyugalalmát. Parabolaantennákat keresek a tetőkön, de alig néhányat látok, és sehol egy piros-fehér adótorony; még a villanyoszlopok is kifejezetten visszafogottak. Feltételezem, ezek a vidéki polgárok azt hiszik, még mindig abban az Európában élnek, amelyet Isten a saját hajlékának képére teremtett – amelynek makettje azután ott éktelenkedik Párizs, és, ha jobban belegondolunk, valahol mélyen mindannyiunk szívében.

A vonat lelassít, majd hosszúra nyúlt, keserves araszolást követően meg is áll, nyilván, hogy bevárjon egy másik szerelvényt. Úgy döntünk, e kényszerpihenőt kihasználva megkeressük az étkezőkocsit – már ha e tizenkilencedik századi vívmány ma is létezik még. Én ugyan csak egy kávéra vágyom, de nem baj, ha e luxust törhető (értsd: az Unió tengervédelmi műanyagkvótái által nem fenyegetett) csészében szervírozzák; no meg, természetesen, ha etikus gazdaságból származik, ahol mosolygós latinó asszonyok végzik irigylésre méltó munkájukat.

“Csak az előbb tudtam meg, hogy H. R. Giger is svájci volt,” közli velünk Hármas, miközben végigcsörtetünk az egyik kocsin, amelyet német vagy osztrák nyugdíjasok szálltak meg, és igazították máris a saját klimatikus igényeikhez.

“Hogyhogy? Meghalt?” kérdezem. A hír őszintén felkavar; de tán még inkább, hogy erről is lemaradtam.

“Emlékszel, Kilences, amikor zsinórban megnéztük mind a négy Alien-filmet?”

“Aha.”

“Kilences persze szégyelli az ilyen ifjúkori kicsapongásait,” nevet Hármás, aki, úgy tűnik, a kabin fogságából kiszabadulva valósággal újjászületett.

“Hiszitek, vagy sem, én egyetlen horrorfilmet sem láttam soha életemben,” mondja Ötös.

“Én ugyanígy vagyok a pornófilmekkel,” mondja Egyes. *Ezt* a magam részéről készséggel el is hiszem.

Már nem is tudom, hányadik vagonnál tartunk, amikor végre kések és villák csörömpölése meg pincérek udvarias ordítózása üti meg a fülünket. Bezsúfolódunk egy négyszemélyes boxba. A sárga, műanyag vázát, benne a porlepte művirágokkal Kilences áthelyezi a szomszédos asztalra. Eddig a menetiránynak háttal ültem; most nagyobb szerencsém van, úgyhogy elhúzom a függönyt – hadd vegyem szemügyre az öreg kontinens másik oldalát is.

“Mit kértek?” kérdezi Egyes.

“Nincsenek nagy igényeim,” mondja Hármás. “Beérném a biztosítékkal, hogy negyven év múlva is láthatom még ezt a tájat.”

Az étkezőkocsi huzatos, és azon kapom magam, hogy reszketek. Az etikus kávé elött rendelék egy gint tonikkal (az alkoholos italok terén, talán már említettem, annyira ügyetlen vagyok, hogy mindig azt kérem, ami elsőként eszembe jut), és a helyzetünk átmenetiségét figyelembe véve csaknem elegánsnak nevezhető karsú üvegphárban futkosó gyöngyöket tanulmányozom, miközben a többiek beszélgetése alig-alig hatol el a dobhártyámig, nem hogy a halántéklebenyembe. Nem vagyok betegeskedő alkat, gyerekként is mindössze egyszer kényszerültem huzamosabb ideig ágyban maradni, amikor is apám minden este rémtörténetekkel altatott el – melyek nem is azért ragadtak magukkal, mert olyan ijesztőek lettek volna (noha visszatérő vendég volt bennük egy Slender Manre kísértetiesen hasonlító figura – apám alighanem büszke lett volna magára, ha megéri azt a tömegpszichóziót, amit valamiképpen minden bizonnyal a saját érdemének tulajdonított volna), hanem mert az öreg rendkívül tehetséges mesélő volt, és akaratán kívül alighanem döntő befolyást gyakorolt balul elsült pályaválasztásomra.

“Nem. Ezt határozottan tagadom.” Hármás ellentmondást nem tűrő hangja ébreszt fel szenderegésemből. A kocsi többi utasa is felénk fordul egy pillanatra; a szerelvény azonban halad tovább az *altos Europa* felé.

“Pedig én valami hasonlót szűrtem le a mondanivalódból. De különben teljesen rendben is van így. A művészek az egész világon mindenhol liberálisok, kivéve a legrosszabbakat.”

“Nagyon vicces vagy, Egyes. Főleg, hogy egy szót sem ejtettem a politikai preferenciáimról. Annyit mondtam, hogy ami ma bizonyos országokban ideológiai vita címén folyik, főleg persze az úgynevezett nemzeti oldal részéről, az ellenkezik bármilyen racionalitással.”

“Hogy kizárólag a vak gyűlölet vezérli. Ezt mondtad.”

“Én nem általánosítok. Te általánosítasz.”

“Na várj csak. Én tulajdonképpen teljesen egyetértek veled. A politikában, műveljék nagyban vagy kicsiben, ma egyetlen stratégia számít működőképesnek. Semmisítsd meg az

ellenfeled. Érd el, hogy a tömegek a gonosz képviselőjét lássák benne. Akkor aztán bármit mondhat, az csakis hazugság lehet. És győztél. Mindegy, melyik oldalon állsz, ha sikeres akarsz lenni, ennyi a dolgod.”

Kimondottan bosszant, hogy lemaradtam a beszélgetés kiindulópontjáról. Megpróbálom összerakni a mozaikokat, de csak annyi látszik kétségtelennek, hogy Egyes nagyon dühös mindenkire; ami nem csoda, lévén, hogy azokat az ügyeket, amelyek őt foglalkoztatják, példátlan egyetértéssel tapossa sárba az összes potens szereplő a világ minden államának politikai palettáján.

“Attól, hogy valaki másképp gondolkodik,” mondja Ötös, “még nem kell azt feltételezni, hogy önmagán kívül mindenkinek rosszat akar. Nem éppen ez a tolerancia lényege?”

“Na várj csak, Ötös. A tolerancia kizárólag a liberális térfél szemszögéből látszik valamiféle kívánatos állapotnak. És onnan is csak addig, ameddig kellően távol van.”

“Jézusom, Egyes, de hiszen te is liberális vagy. Ne akarj megint úgy tenni, mint aki valami elérhetetlen magasságból szónokol nekünk.” Hármass kézfertőtlenítő zselét ken szét a tenyerén, amelynek ginnel keveredő szagától borzongás fut végig a hátamon.

“Tudom. Persze. De vajon miért olyan magától értetődő, hogy az vagyok?”

“Például azért, mert ott vagy minden biciklis tüntetésen? Vagy mert egy egész cikksorozatot szenteltél az üzleti életben tapasztalható nemi bérdiszkriminációnak, amit a konzervatív oldal előszeretettel próbál valamilyen marginális hisztériának beállítani mind a mai napig?”

“Tehát az ideológiai beállítottságomat az mutatja, hogy biciklis felvonulásokon veszek részt? Ez, hogy is mondjam, nem előítéletes kissé?”

“Rendben, akkor légy szíves feltárni előttünk, melyik oldalt képviseled.”

“Látod, ez a baj a te szemléleteddel, Hármass. Csakis dichotómiákban vagy képes gondolkodni. Mint csaknem az összes liberális. És persze a konzervatívok. Ki szóba jöhetőt is hagytam ki a felsorolásból?”

“De te persze továbbra is túllátsz mindenkin.”

“Egy munkatársam a lapnál erre azt mondta, idézem, megpróbálom legalább a legméretesebb faágakat félrehajtani, amik eltakarnák előlem a kilátást. Ha érted, mire gondolok.”

“Nem, nem értem.”

Egyes dölyfösködésén annyira könnyű átlátni, mintha nem hogy faágak, de egy árva fűszál sem takarná el. Az ember, akit soha senki nem vett igazán komolyan, miképp is kamatoztathatná inkább a világ iránti ellenszenvét, mint komoly emberek diszkreditálásával. Jómagam persze ehhez sem rendelkezem megfelelő tehetséggel; minek következtében ebben az akadémiai közegben alighanem Egyesnél is kevésbé számítok fajsúlyosnak.

“Én csak azt mondom, hogy az egyes ember politikai preferenciái mindig érzelmi alapúak. A Cambridge Analytica-botrány megvan? Az egyik kiszivárgott felvételen a fejes világosan kimondja, hogy egy politikai kampányban a tényekre hivatkozni teljes tévedés, mert a választókat csak azzal lehet megnyerni, ha a zsigereikre sikerül hatást gyakorolni.”

“Ez pedig nyilván csak hazugságokkal lehetséges.”

“De hát minden politikai kommunikáció fundamentálisan hazugság. Tehát az alapvető paradoxon, hogy ez a téma abszolút zsigeri érzelmeket képes kiváltani belőlünk, miközben lényegét tekintve egyáltalán nem értünk hozzá. A legfélelmetesebb pedig pontosan az, hogy az úgynevezett szakemberek működését is épp ugyanennyire az emóciók vezérik.”

“Kikre gondolsz?”

“Mindenkire. Na jó. Mondjuk elemzőkre. Politológusokra. A rádiós beszélgetőműsorok megmondóembereire.”

“Ezzel most annyit akarsz állítani, hogy senki sem elfogulatlan?”

“Nos,” bátorodik közbeszólni Ötös, “ha mondhatok valamit, hogyan is lehetne bárki elfogulatlan, ha az egész világnézetéről van szó? Szerintem ez nem csak egy egyszerű téma. Minden emberben ideológiák sokasága metszi egymást, és hogy melyik hogyan alakult ki benne, azt utólag már sohasem fogja tudni megfejteni.”

“Nekem ezek a szavak kicsit túlságosan megfoghatatlanok,” mondja Egyes. “Világnézet. Igazán magasztosan hangzik, de talán beszélhetünk egyszerűen politikáról.”

“Az egy dolog, hogy a politika sokak számára egyenlő a világgal,” veti oda nekünk Kilences.

“És ennek is megvan a maga oka,” mondom. “A legtöbb embert túl sok fájdalom éri ahhoz, hogy ne kelljen mindenáron gyűlölnie valakit vagy valamit emiatt. És a politika a legjobb platform arra, hogy szabadjára eressze ezt a gyűlöletet. Ezért létfeltétel, hogy részt vegyünk benne.”

“És esetleg nem azért, mert a politikai döntéseink alakítják az életünket? Azt mondjátok, megint túl maradi a gondolkodásom?”

“Nos, Ötös, a helyzet az, hogy a gondolkodás szót használtad. Te így működsz. De a többség számára a gyűlölet mint opció sokkal, sokkal csábítóbb.”

Veszélyes, épp ezért titokban tartott megfigyeléseim egyike az, hogy a harcosan politizáló átlagpolgárok java része a nők közül kerül ki. Itt most persze nem Ötösre gondolok; inkább a napi két tucat, a mindenkori kormánypart botrányos ügyein csámcsogó cikket megosztó tisztességes háziasszonyokra, vagy hát a fiatal (fiatalságukat épp csak maguk mögött hagyott) piercinges mozgalmárookra. Igaz persze, hogy ezek a nők jellemzően ízlésesebben, és talán intelligensebben is tudják kifejezni a véleményüket, mint az ebben is csak hímvevesszóméretet látó férfiak, de általánosságban mégis újra meg újra felmerül bennem a kérdés, vajon komolyan gondolják-e a feministák, hogy a nőknek nagyobb szerepet kell adni a politikában. Nekem persze nincs jogom ítélni, tekintve, hogy a magam személyes részvétele mindig is elhanyagolható volt.

“Rendben, ez talán még beszámítható egészséges elitizmusnak,” mondja valaki.

“Persze remélem, Hetes, e tekintetben mindnyájunkat a gondolkodók közé sorolsz.”

“Nos, természetesen. Tán legkevésbé önmagamat!” udvariaskodom valódi gondolkodóhoz méltón.

“Viszont felmerül a kérdés, hogy ha valakit nem az érzelmei vezérelnek, egyáltalán alkalmas-e arra, hogy politikával foglalkozzon.” Egyes ismét fején találta a szöveget. “Talán mindnyájan túl bonyolultak vagyunk ahhoz, hogy bármely rendes ideológiához passzolni tudjunk.”

“Igazad lehet,” mondja Hármas. “Ahogy nyilván bennem van a látens muszlim, úgy a kőkonzervatív nacionalistára is rá lehet bukkanni az agyam valamelyik rózsaszín szegletében.”

“Hármas, te már bizonyítottál a közélet színpadán. Téged immár reménytelen esetnek kell elkönyvelnünk.”

Hármas fansali arcot vág, ami a maga módján egyenesen bájos.

“Talán mindnyájan túl bonyolultak vagyunk ahhoz is, hogy megértsük, milyen, amikor valakit az érzelmei vezérelnek.”

“Talán,” mondja Kilences. “Nos, akkor most esetleg ehetnénk valamit.”

“Ezt láttátok?” kérdezi Kilences. Az asztalra fekteti a mobilját, hogy mindnyájan lássuk, majd egy Youtube-linkre kattint, amely mögött egy elszánt tekintetű asszony azt kéri számon a láthatólag tehetetlen műsorvezetőnőn, hogy miért nem szerepelt egyetlen fekete vagy ázsiai színész sem a legújabb díjnyertes holokausztfilmben. Kilences kaján vigyora, amellyel valósággal ízlelgeti az emberi ostobaság gazdagon fűszerezett levesét, ismét szinte egy sorozatgyilkost idéz, ezúttal valami nyolcvanas évekbeli trashmoziból – egy ilyen filmben én a köpcös, kopasz zöldségest alakítottam volna, akinek kiontott vére paradicsomlével és padlizsánpürével keveredik a nyitójelenetben.

“Nem rossz,” mondja Egyes. “Figyelitek a keresztet a nyakában? Mintha mindjárt két lángnyelv csapna elő Jézus Krisztus aprócska szeméből, hogy felperzseljék az egész stúdiót.”

“Vagy inkább a nőéből.”

“Nem minden vallásos ember komplett idióta, Egyes,” mondja Ötös. “Bár tudom, hogy óriási tapasztalataid vannak.”

“Vidékről származom, drágám. Nekem is minden vasárnap zengenem kellett Isten dicséretét.”

“Értem.”

Nem mondhatjuk, hogy a vasúttársaság elkényeztetett bennünket. Talán úgy vélték, egy tizenegy órás úton az embernek elég, ha a túlélésre játszik; vagy a látnivalók ablakon keresztül felvonuló csöppnyi babaháza amúgy is megtelíti minden érzékszervét. Vajon az olümposzi tizenkettek nem unták meg az ezer meg ezer éven át tartó nektárdiétát? Az egyoldalú étrend egészségre gyakorolt káros hatásairól nem is beszélve. Andy Warholról olvastam valahol, hogy minden egyes nap ugyanazt a menüt fogyasztotta ugyanabban a szerény vendéglőben, mígnem egyszer csak úgy döntött, odébbáll – bár talán csak egy asztalnyival. Akárhogy is, mélyhűtőből előráncigált szendvicseink és a körítésül adott kis zacskós burgonyachipsek fölött valódi ínycsiként hat Kilences csípős ízű kommentárja, amellyel végül rövidre zárja az évődést. Én eközben a harmadik gin tonicot iszom, és a betűk kezdenek összemosódni a szemem előtt – ám a jó író, mint az köztudott, nem a szemével lát. Ugyanezt mondják a jó pszichológusról és a foglalkoztatott közhelygyárosról is.

“Izlandon szeretnék élni,” tesz váratlan vallomást Ötös, aki már befejezte az evést, és a szalvétája sarkát gyűrögeti. “Vagy legrosszabb esetben a Feröer-szigeteken.”

“Ezt a *spleent* nem látom indokoltnak, kedves Ötös. Semmilyen rossz szándék nem volt az előző kis cicaharcban.”

Ötös elmosolyodik, mint aki csak most eszmélt rá, hogy emberek vannak körülötte. “Persze. Csak hajlamos vagyok hangosan gondolkodni.”

“A remeteélet nem neked való. Hidd el. Az igaz, hogy el tudnálak képzelni egy izlandi popzenekar énekesnőjeként.”

“Szerencsére ez a hullám már lecsengett,” fontoskodok.

“Remélem, nem jössz te is azzal, hogy mennyire félsz itt,” néz szúrósan Ötösre Hármás. “Lehet itt mantrázni a fajvédő propagandát, de a kontinentális Európánál biztonságosabb hely még mindig nincs a világon.”

“Egyáltalán nem erről van szó,” mondja Ötös. “De talán tényleg szűk itt egy kicsit a tér.”

“Bezzeg egy párszáz négyzetkilométeres szigeten!” nevet Egyes.

“Néha úgy érzem, hogy előttenek bennünket a dolgok. Persze nehéz ezt érthetően megfogalmaznom... De nagy hatással volt rám, amit a Louvre kapcsán mondtatok. Itt, Európa közepén minden összetalálkozik. Mintha legalább tíz autópálya kereszteződésében állnék, ahol állandó a forgalom. Egy szigeten, ahol az emberek, legalábbis én így képzelem, úgy élnek, hogy nem éri el őket a nagyvilágból semmi, amit nem akarnak, ott talán könnyebb odafigyelni arra, ami igazán, ténylegesen számít.”

“Hát, ha már Izland, éppenséggel a 2008-as válság elég kényelmesen leküzdött minden földrajzi akadályt.”

“Az emberek mindenütt megteremtik a maguk problémáit,” mondja Kilences. “A mi univerzumunk tagadja a tökéletes vákuum kialakulásának eshetőségét. Ez többek között azt jelenti, hogy mivel mindig rendelkezünk valamivel, mindig és mindenhol van olyasvalami, amivel nem rendelkezünk. Ez pedig már ismét a pszichológiával függ össze. A mi agyunkat mindig olyasmi foglalja le, ami hiányzik. Mindegy, mi van körülöttem. Csakis annak van igazi jelentősége, ami nincs.”

“Megint nem biztos, hogy értem, mire gondolsz.”

“Megint nem biztos, hogy érteni akarjuk,” mondja Hármás.

“Akkor vegyétek úgy, hogy én is hangosan gondolkodom.”

Kilencesnek az emberi psziché mélyére tett kirándulásairól szóló jegyzőkönyvei, ettől a feszítő érzéstől nem tudok szabadulni, mintha mind egy szálig valami üzenet lennének, gondosan álcázva. Ha így van, az üzenet címzettje természetesen csakis Hármás lehet; a kínzó bizonytalanságot pedig nagyban növeli, hogy azt képtelen vagyok eldönteni, ő tisztában van-e vele, mi is folyik itt, vagy netán az álca egyként szolgálja az ő megtévesztését is.

“Jó, persze. A virtuális világ nem ismer határokat. Talán az is hozzájárul a kétségeimhez, hogy nem igazán érzem otthon magam a digitális szférában.”

“Ezzel én is így vagyok. De nem csak erről van szó,” mondja Egyes. “Persze, sok tekintetben félelmetes, hogy az emberek úgy tekintenek ezekre a virtuális platformokra, mint ahol szabadon konstruálhatnak maguknak egy személyiséget az eredeti helyett, mert afölött sok szempontból nincsen hatalmuk. Mindeközben viszont a világról alkotott képzetüket teljes mértékben a tömegmédiá által közvetített tartalom határozza meg, és ez nem húsz éve kezdődött.”

“Egy McLuhan veszett el benned,” mondja Hármás.

“Marshall McLuhant ma már senki nem veszi komolyan,” legyint a beavatottak határozottságával Egyes. “Vesztére olyan területen épített karriert, aminek épp az a lényege, hogy sem jóslatok, sem hosszú távra szóló megállapítások nem tehetők róla. De mindegy is, amit mondani akartam, az annyi, hogy a Szaharán kívül már nem nagyon van hova elvonulni.”

“Hát ezt innen, Európa közepéről elég könnyű mondani,” vitatkozik Hármás. “De ha egy kicsit kinyitod a szemed, látod, hogy a valóságban mennyi ember él kényszerűen elzárva a világtól. Pedig ők nem éppen elvonulni akarnak.”

“Hanem bevonulni?” kérdezem.

“Tudom, persze,” csapja rám az ajtót Egyes. “Nem vitatom a mitikus világszemlélet létjogosultságát napjainkban. Mircea Eliade még kezét is csókolna neked. De ha egy pillanatra hajlandóak vagyunk félretenni a szociális érzékenységünket, akkor foglalkozhatunk azzal, mi lesz, amikor majd tényleg a Szilícium-völgyben döntik el, hogyan gondolkodhatunk és hogyan nem.”

“Ez egy forró téma mostanában, igen,” mondja Hármás. “Milyen gáz, hogy az összes technológiai óriáscég vezetősége mellelleg véve baloldali. Hát nekem az a véleményem, hogy

pontosan azért tudtak ilyen sikeres vállalkozásokat felépíteni, mert az értékrendjük olyan, amilyen. Aki tizenkilencedik századi módon gondolkodik a világról, az sajnos ritkán képes meghatározni a jövőt.”

“Ezzel nehéz lenne vitatkozni. A jövő mindig a fiatalok kezében van, és a fiatalok mindig... nos, szabadelvűek. Amint te is világosan megmondtad.” Egyes megpróbál fölényesen mosolyogni, de ezt a képességet még nem tudta elveszíteni biológiailag rátermettebb fajtársaitól.

“Én nem ezt mondtam.”

“Az baj, ha én nem nevezem magam baloldalinak?” kérdezi Ötös.

“Mindegy, minek nevezed magad,” szólal meg hosszúnak tűnő hallgatás után Kilences. “Csak az számít, mások minek hívnak.”

“Pontosan!” kiált fel Egyes, akiről tompa puffanással pattan vissza a célzás. “A kép, amit közvetítenek rólad. A tömegmédiát kezdetben a művészek vették birtokba. Elég szép idők voltak, nem igaz? És mivel a művészek már akkor is mind liberálisok voltak, a fiatalság pedig már akkor is azzal tudott azonosulni, akit a tévé, a rádió, az újságok feltaláltak... vagy feltaláltak?... számára, az elmúlt fél évszázad összes generációjának világszemlélete egy jól behatárolható értékrendben gyökerezik. Erre utalt Hármas, amikor azzal vádolt, hogy az én világnézetem is természetesen liberális jellegű.”

“Tegyük fel, hogy elhiszem, kiábrándultál mindenből, amiben korábban hittél. Ebben nyilván szerepet játszott az is, hogy a médiában dolgozol. Bár meg kell, hogy mondjam, én is megkaptam minden körülményt, hogy mára egy igazi megkeseredett ribanc legyek. Na mindegy. Viszont ha nem hiszel ezekben az értékekben, amik, legalábbis erről volt szó, összetartanak minket, akkor mi okod van ennyire keményen védeni a véleményedet? Valamiben mégis csak hiszel.”

“Ó, itt most egyáltalán nem rólam van szó,” hárít Egyes. “Arról van szó, hogy a televízió elterjedése óta az összes sikeres kommunikációs platformot olyan emberek foglalták el, akik nagyjából hasonló nézetekkel rendelkeznek. Legyen szó a rockszárokról, filmszárokról, vagy épp újabban a Google meg az Amazon vezérigazgatójáról. Nem számít, hogy én személy szerint egyetérték-e velük, vagy sem.”

“Azt azért erősen kétlem, hogy a nagy hollywoodi stúdiófejek, miközben a beosztottaikat zaklatták és erőszakolták meg, olyan marhára liberális eszméket vallottak volna.”

“Nem beszélve a médiavállalkozókról, meg egyáltalán azokról, akiknél a pénz van.”

“Hát meglepődnének. De különben az ilyen embereket tökéletesen hidegen hagyja bármiféle eszme. Hogy mi megy a tévében, ami történetesen az övék. Ezt ti is tudjátok. A pénzt a szórakoztató tartalmak hozzák, amire az emberek rá tudnak kattanni. A szórakoztató tartalomhoz meg persze szórakoztató figurák kellenek.” No de mi számít szórakoztatónak, üt szöveget a fejembe. Egyest például általánosságban véve egyáltalán nem lehet ilyesmivel vádolni, bizonyos helyzetekben azonban képes egy új oldalát mutatni; csak azt nem tudom, szándékosan-e – de hát a televíziós sztárok jó része is akaratán kívül szórakoztató. “A szilikonvölgyi fejesek esete már kicsit más. Ők tényleg elkötelezettek bizonyos ügyek mellett. Ma leginkább ők tehetnek arról, hogy az alt-right liberális diktatúráról szónokolhat.”

“Az az alt-right, amelyikről pár évvel ezelőtt még senki nem hallott, és amit sértődött Youtube-bohócok hoztak létre, akiket az iskolában a nagyobb fiúk folyton megverték?”

“Azt akarod mondani, hogy a Tea Party-s arcokkal jobban szimpatizáltál?”

“Az az alt-right, amelyik a kampányával megnyerte Trumpnak a választást,” vetem közbe.

Hármas megvetően felhorkan.

“Trump győzelmének az volt az oka,” mondja Egyes, “hogy ő képes volt úgy beszélni, illetve csak úgy tudott beszélni, ahogy az emberek egymás közt teszik, mondjuk otthon, vagy a kocsmában. És olyan dolgokat mondott, amit titokban mindenki más is mond, csak épp nem tehetik meg, hogy felvállalják.”

“Baromság.”

“Ne érts félre. Lehet, hogy ezek tragikus dolgok, de az embereknek ez mégis bejött. Túl régóta hallgatták a Hillaryhez hasonló figurákat, akiknek minden mondata hazug, mert úgy van átkódolva, hogy a nyilvánosságnak szóljon. Semmi nem marad benne abból, amit valójában mondani kellene. Szegény nőszemély egyszerűen azt hitte, hogy ez még mindig működni fog, hiszen milyen régóta működik már. Na persze, nem is hihetett mást, hiszen ő maga is csak így tud működni. Ezt tanulta meg. De hát nem volt igaza. Tragikus, még egyszer mondom, de egyszerűen megtörtént.”

“Mindannyian tudjuk, mi volt Trump győzelmének a valódi oka,” felel tovább Hármas. “Már azon kívül, hogy intézményesítették a hazudozást.”

“Csakugyan ők intézményesítették? Új formáit találták fel, ennyi biztos. Igazán kreatívak voltak. Miközben a másik térfél a *safe space*-ek kialakításával volt elfoglalva.”

Én, amikor erről a *safe space*-jelenségről először hallottam, csak néztem a videókat, és meg voltam győződve, hogy csupán valami ostoba médiahack. Úgy értem: ilyen rövid idő alatt, ennyire hirtelen, mondhatni egy csapásra sikerült tökéletesen elszakadnunk a normalitástól? És ezek az emberek, akik akkor képesek voltak komolyan venni önmagukat, vajon hol vannak ma? Mit gondolnak most ezekről a dolgokról? Megtörtént valamiféle szembenézés az örülettel, vagy esetleg azóta épp összeszerveződtek valami titkos underground egyházzá, ahol a meditáción kívül csak fotoszintetizálással foglalkoznak, és hermetikus üvegburával zárták el magukat a fertőző külvilágtól? “Ennyire mélyre ne merüljünk.” Végül csak ennyit mondom.

“Ti most komolyan *azt* a bandát véditek?”

“Donald Trump népszerűsége egy hónappal a megválasztása után... mennyi is volt, huszonöt százalék? Most negyven, ha jól emlékszem. A dolgok gyorsan változnak.”

“Ezzel mit akarsz mondani?” segítem ki Hármast, aki egyre kevésbé van abban az állapotban, hogy ha elkezd egy mondatot, azt hajlandó legyen befejezni.

“Oké, oké. Kegyelmet kérek.” Amint Egyes maga elé emeli a kezét, észreveszem, hogy a törött csuklója nem jött rendbe teljesen; a kézfeje abnormális szögben áll – és biológiai értelemben, bár ezt ő nem tudja, innen már csak egy irányba vezet majd az út. “Pontosan emlékszem rá, milyen hangnemben nyilatkoztam a főbékáról nem sokkal ezelőtt. De szeretném azzal áltatni magam, hogy egy egyszerű, régimódi újságíró vagyok, aki még mindig azt képzelem, a tényeknek hinni divatos dolog. A tények pedig azt súgják a fülembe, mondjuk esténként, elalvás előtt, hogy Kim Dzsongunra akkor még úgy tekintettünk, mint aki egy személyben ötvözi Sztálin kegyetlenségét és Hitler örültségét. Ma meg egy kedves, mosolygós ázsiai haver, aki akár a Gangnam Style-t is elénekelhetné.”

“Mindannyian tudjuk, hogy a koreai ügy elsimításáért Dennis Rodmant illeti az elismerés,” tör elő Kilencesből a sportrajongó.

“Koreai ügy? Te jó ég. Komolyan azt gondoljátok, hogy ez az egész dolog sínen van? Vagy mi? Miközben az USA külügyminisztere nagyjából örülhet, hogy Phenjanból legutóbb nem szállították egyenesen valamelyik munkatáborba?”

“Persze, világos. Ahol Kim meg Trump a két főhős, ott sosem tudjuk, komédia vagy tragédia lesz-e a darabból. De várjunk csak. Az amerikai törvényhozás Obama egész ideje alatt annyira béna volt, mint az a bizonyos kacsa.”

“Kinek köszönhetően?”

“Gőzöm sincs. Ki tudja? Nézz meg pár dokumentumfilmet...”

“Abban mindenki vastagon benne volt,” mondom, mert én egészen véletlenül láttam ezeket a filmeket. Természetesen mindegyik mögött egy olyan dokumentarista állt, aki vagy három generációra visszanyúló demokrata kötődésnek köszönhetette, hogy elit iskolába járhatott.

“Persze, a vörösök a kékeket hibáztatják, a számár meg az elefántra mutogat a szakadék két széléről, miközben az istenadta nép egyként zuhan lefelé. Ebben a történelmi helyzetben kellett tiszta lapot nyitni 2016-ban.”

“És szerinted tiszta volt az a lap, Egyes?”

“Költői kérdés. Gondolom, a válasz nem. De én már kezdem érteni, hogy amikor emberünk teljesen örültnek tűnik, az egy stratégia. Örült stratégia, persze, de hát pontosan így lehet összezavarni a többi örültet.”

“Szóval amit Michael Wolff leírt a könyvében, az a szánalmas kabaré, az mind a stratégia része?”

“Fején találd a szöveget, Hármás, mint általában,” bókol Egyes, akinek térfelén, azaz a menetiránnyal ellentétes ülésen Ötös kissé összehúzza magát – úgy tűnik, nem hajlandó vállalni a *cheerleader* szerepét. “Michael Wolffot tényyszerűséggel vádolni nagyjából olyan, mint ha a Breitbarttal tennéd ugyanezt.”

“Vigyázó fületek a sajtómunkásra vessétek,” nyúl át Kilences az asztal fölött, hogy Egyes vállára tegye (most kétségtelenül Brâncuși-) kezét. “Honnan tájékozódjunk hát?”

“Az amerikai belpolitikáról? Nos, nem tudom, de annyit talán javasolhatok, hogy az európai médiából semmi áron. A mi sajtónk körülbelül annyira hajlandó elfogulatlan képet közvetíteni arról, ami odaát történik, mint amennyi érdeklődést az amerikai nép tanúsít öreg kontinensünk sorsa iránt.”

“Tehát rád hárul a feladat, hogy a fafejű európai közeget emlékeztess a parókás bunkó valódi történelmi jelentőségére.”

“Semmi ilyesmi szándékom nincs, erről biztosíthatlak. Csupán igyekeztem nézőpontokat felvetni.”

“Hogy megértsük, mi miért történt és történik,” próbálok cinikus lenni; mint általában, nem sok sikerrel.

“Nemes szándék,” mondja Kilences, egy meditáló szerzetes pózában, miközben egy távolkeleti utas az átellenes asztalnál véletlenül lesodor egy borral teli poharat, hogy vért hányjon a kimoshatatlan piszoktól és a lábnyomok millióitól rég megszégyenült szőnyegre. Senkit nem igazán kavar fel a közjáték. Ki sajnálna egy szőnyeget vagy egy poharat? Ki az, akinek a sajnálatából önmagán kívül ma másnak is jutna még valamicske részesedés?

“Úgy tűnik, az alt-right prominens üdvöskéi nem hiába járnak át hozzánk jól fizetett előadásokat tartani.” Hármás kiüríti poharát; az italtól függetlenül tiszteletre méltó önuralommal viseli, hogy rakoncátlan kollégánk ismét két lábbal tapos mindenben, ami szent. “Végül megtérítettek téged is. Hogy sajnálhatják szegény kivágásra ítélt belvárosi fák, hogy legfőbb védelmezőjüket menthetetlenül beszipantották a globális problémák!”

“A szociológusok egy része szerint amúgy az alternatív jobboldal egy természetes reakció arra, hogy az egykori ellenkultúra mára az uralkodó kultúrává vált,” szólal meg Ötös, és friss

fuvallat lengi be az áporodott étkezőkocsit. “Amiben persze biztosan a média volt a főszereplő. A médiának mindig a fiatalokat kell kiszolgálnia. Sajnos.”

“Így van. Sajnos vagy nem, ezt persze nem tudhatjuk,” jegyzem meg, meglovagolva az új áramlatot. “A fiatalok megöregednek, és csak annyi biztos, hogy öregén mindenről az ellenkezőjét gondolják majd.”

“Hát igen. Eddig tartott a régi forradalmi lendület. Új forradalom kell. Pedig milyen szép is volt ez a délibáb: egy diktatúra, amit mindenki önként és dalolva elfogad.”

Hármas ismét idegesen dobol a rémisztően ingatag asztalon. “Amíg szólásszabadság van, ami, megjegyzem, talán az egyik legfontosabb liberális vívmány, mellest, Egyes, ezt neked kellene a legjobban tudnod, nos, addig ne diktatúrázzatok itt nekem.”

“Gondolom, túl régen volt, hogy emlékezzetek,” veszi elő Egyes a mesélő énjét, “na meg akkor még a boldog békeidők eufóriájában lebegett a civilizációnk, mindenesetre 2000-ben, az első Bush versus Gore elnökválasztási komédia alatt volt egy harmadik jelölt, akit én valami perverz oknál fogva mindig is izgalmas figurának láttam. Buchanan, igen, Patrick Buchanan volt a neve, és aztán néhány napra be is került a fősodorba, amikor kiderült, hogy a floridai vitás körzetekben sok demokrata véletlenül rá szavazott. Na mindegy, ez a nem túl rokonszenves ábrázatú öregember pár évvel később kiadott egy könyvet, amit több nyelvre is lefordítottak, és keltett némi figyelmet. A nyugat halála, ha jól emlékszem, persze a spengleri klasszikus fölött elsiklott a köszönetnyilvánításokkal. Na, ebben a könyvben egészen szellemesen, már amennyire egy vérkonzervatív amerikai szellemes lehet, szóval egészen találóan dekódolja azt az alapvető fegyvert, ami olyan jól működött az elmúlt ötven évben. Azt írja, a többség sosem támogatta az ellenforradalom törekvéseit, de kénytelenek voltak csendben maradni. Aki nem tette, arra rögtön rásütötték, hogy rasszista, homofób vagy egyszerűen ostoba. És ha ilyen vádakkal bélyegeznek meg, akkor már veszítettél is, hiszen bármilyen vitában szalonképtelenné válsz. Senkit nem érdekel a mentegőzésed.”

“Hát, én nem hallottam erről az emberről,” mondja Hármas. “De nyilván a vérkonzervatív amerikaiaknak is megvan a maguk szakirodalma. Csak hát miért kellene, hogy ez foglalkoztasson bennünket?”

“Hát épp ez az,” nevet Egyes. “Buchanan is pontosan azt írja, a liberálisok legszentebb értéke a tolerancia, de csak addig, amíg a velük egyetértőkkel kell toleránsnak lenniük.”

“Az ember már csak ilyen,” állapítja meg valaki bölcsen.

“Bizonyára Shakespeare is megírta már.”

Egyes megpróbál még elsütni néhány színes kis festékpátront, hogy meggyőzzön minket Patrick Buchanan történelmi jelentőségéről; de úgy fest, menthetetlenül erőt vett rajtunk a csömör, amit az európai *cuisine* legalja és az európai intellektus túlságosan szűk térbe kényszerített burjánzása együttesen okozott. Merre járhatunk? Vonaton ülni tulajdonképpen egy vákuum-állapot. Elon Musk azt képzelem, a Hyperlooppal feltalált valami újat; pedig a vonatozás lényege mindig is az volt, hogy légüres térben aszalódunk múmiává, miközben odakint körülvesz minket minden, amitől megfosztatunk – tényleg, vajon mit szerettem ezen olyannyira még naiv és esendő gyermekként?

Visszatérünk a kabinunkba, a német (osztrák? *stájer?*) nyugdíjasok immár mindenkit kapitulációra kényszerítettek. Láthatóan semmi gondjuk azzal, hogy mindannyian elárulták önnön fiatalágukat.

“Tudod, min gondolkodtam, Kilences?” kérdezi Ötös, miközben leporolja az ülést, mielőtt visszaülne rá. “Olyan csöndes voltál az ebéd közben.”

“Ebédnek nevezhető?” mulat Egyes, aki pedig, úgy látom, azt ellenőrzi, vajon egy boxernadrágját se lovasította-e meg a jól nevelt európai utazóközönség.

“Téged ez a téma egyáltalán nem foglalkoztat? Igaz, politikáról nem nagyon szoktál nyilatkozni, ahogy megfigyeltem.”

“Nos,” mondja Kilences, “talán mindenkinek jólesik néha, ha nem engem kell hallgatnia.”

“Kár, hogy a másik opciónk épp Egyes,” fanyalog vadító mimikával Hármas.

“Egyébként meg igazán magas színvonalú vitát folytattatok.”

“Akár egy választási küzdelem hajrájában a futottak még pártok jelöltjei!”

“Na persze...”

Én nem tudok odafigyelni erre a csipkelődésre; ismét kissé részegnek érzem magam, noha nem vagyok az. Jólesne még egy kávé azért, de kizárt, hogy visszamenjek az étkezőbe; a lomha szervizkocsival és impozáns szőke konttyal közlekedő felszolgáló pedig legutóbb is levegőnek nézett, amikor kérni szerettem volna valamit. Életemben egyszer álltam közel ahhoz, hogy a függőjévé váljak bárminek (már ha az irodalmat leszámítjuk – elpirulok saját nemes, ámbár képzeletbeli színpadiasságomtól), mégpedig az Agresszió és irónia írása közben, ami javarészt egy kisebb kerületi könyvtárban zajlott, egy igen kellemes, kávézónak kialakított sarokban. Itt egy-egy délelőtt folyamán fél óránként rendeltem az újabb kör eszpresszómát, abban a végső, felfokozott munkafázisban pedig, amelyről talán már szót ejtettem, a fogyasztásom legalábbis megduplázódott. Az ottani pincérnő bezzeg folyvást készséges és mosolygós volt; habár ha néha még ma is eszébe jutok (ami nem túl valószínű), nyilván úgy gondol rám, mint aki heveny szívpanaszokkal jár kórházról kórházra. Gondoltam is rá, hogy a könyv megjelenése után neki is viszek egy példányt; ám csillagom villámsebességű lehullása egybeesett a könyvtár váratlan, és hasonlóan gyors lefolyású bezárásával. Ezt követően erősen törtem a fejem, milyen, hatásosabb pótszerhez is nyúlhatnék, ami ráadásul összeegyeztethető nem kimondottan rózsás pénzügyi helyzetemmel – de végül egyszerűen maradtam a könyveknél. Választottam egy másik könyvtárat: egy nagyobb, ahol csodás homlokú orvostanhallgatók borultak súlyos olvasmányaik fölé, és ahol zárás után bizonyára régi, elfelejtett írók szellemei bolyongtak – és megpróbáltam ismerkedni, amiképp a fiatalok szoktak; ám, és ezt azóta mindenkinek igyekszem is a saját nevem alatt futó axiómaként interpretálni, a könyvtár mint környezet egyszerűen alkalmatlan úgy a tartós, mint a röpké ismeretségek megszerzésére. Noha legalább egy más jellegű (nem testi, sőt, testetlen) terápiát kétségtelenül nyújt a sebzett és magányos lelkeknek.

“De komolyan. Csak kíváncsi lennék a véleményedre. Ahogy másban, ebben is.”

“Soha semmi jó nem származott abból, ha egy művész politizálni kezdett.”

“Ezt mondjuk kérdés nélkül aláírom,” mondja Hármas.

“Isten ments, hogy politizálnod kelljen. Ezek baráti beszélgetések, nem?”

“Merem remélni.”

Nem is tudom, Kilencesnek vannak-e igazi barátai. Noha: melyikünknek vannak? Jól szituált, aránylag fiatal, arrogáns értelmiséginek lenni annyit jelent, mint egy olyan csoportba tartozni, amit az összes csoporton kívüli egyöntetűen gyűlöl. Még Ötöst is, mert esélyt sem

adnak a fajtánknak – ezért is lehetséges, hogy soha egyetlen politikai párt, amelyet fiatal értelmiségiek hoztak létre, nem ért el átütő sikert sehol Európában. Bár ebben talán nincs igazam; az ellenvéleményeket kéretik postán kézbesíteni.

“Kilences még sosem ment el szavazni,” közli velünk váratlanul Hármas.

“De aláírtam a Fotográfiai Múzeum elköltöztetése elleni petíciót.”

“Megdöbrentően markáns közéleti szerepvállalás!”

“Apám, akitől nem sokat tanultam, mindig azt mondta, ne hagyd, hogy hülyének nézzenek. Azon a hangon, mintha már akkor nyolcvanéves lett volna.”

“Sosem meséltél apádról.”

“Ő mindig elment szavazni. És mégis elmondta, minden egyes alkalommal.”

“De mit értett alatta?” kérdezi Ötös.

“Azt már sosem fogjuk megtudni. Én azt értem alatta, hogy az ember méltóságának megőrzése mindig egy hajszálon függ.”

“És?”

“Láttam én már tehetségtelen politikust eleget. A sikertelenségük fő oka az volt, hogy nem voltak eléggé okosak ahhoz, hogy másokat igazán bolondnak nézzenek. Az életnek ebben a játékában mindig az fog nyerni, aki jobban kihasználja a tömegek tájékozatlanságát, félelmeit, gyengeségét. Azt, hogy lejjebb vannak nála.”

“És az egyetlen fegyver, amivel szembeszállhatunk ezzel, az épp az, hogy a politikai klíma természetéből fakadóan megváltoztatható,” mondja Hármas.

“Sokan mondják.”

“Sőt, mi több. Kötelességünk megváltoztatni.”

“Ezt is sokan mondják. Én neked mindig mindent elhiszek.” Kilences megérinti Hármas térdét; senki nem mer levegőt venni. “De én ebben a játékban mindig le vagyok maradva néhány lépéssel. Azok, akik a politikát csinálják, soha egy percre sem veszik komolyan azokat, akik úgy hiszik, az egész róluk szól. Hogy megváltoztathatják. Ebben a játékban olyanok vagyunk, mint a bábuk, amikkel lépni szokás. Mi más tehetnék igazán, legalábbis ha ez egyszer hallgatok apám szavára, mint egyszerűen kilépni ebből a játékból, sőt, őszintén szólva soha bele sem lépni egyáltalán. A személyes méltóságunk megőrzése...”

“Tudom, mindig egy hajszálon függ.”

Nem tudunk mit hozzátenni már. Most végre nagy levegőt veszek, ám aggodalmasan nézek körbe, nem zavarok-e bárkit a belőlem jövő primordiális zajjal. Élő szervezet vagyok, akinek az a dolga, hogy csökkentse a világban fennálló rendezetlenséget; összegyűjtse a szanaszét szóródó energiát, hogy ily módon ellenálljon a dolgok természetes menetének. Embernek lenni egyenlő a lázadással. Állandó kényelmetlenségben élünk, és talán rettegésben is – valaki vagy valami folyvást készen áll, hogy lecsapjon ránk; megbüntessen bennünket oktalanságunkért. Honnan meríthetnénk vigaszt? Kifelé bámulok a vákuumból, hátha legalább képzeletben a természet lágy és langyos ölére dőlhetnék, és szívverésem elnémulhatna, átadva helyét valami olyannak, ami csendes, simulékony, és amit a világ befogad – azonban odakint még mindig semmi nyoma a hegyeknek.

V.

poétika

Michel de Certeau a Városi séta című szövegében nagyon helyesen jegyzi meg, hogy lakóinak többsége számára a modern város útvonalak szövedéke, mely utakat anélkül járjuk be, hogy őket, vagy a tereket, amiket kijelölnek, igazán megismernénk; vagy legalább megfigyelnénk. A saját példámon: azt mondom magamban, ismerem a várost, amelyben élek – képes vagyok mondjuk arra, hogy különösebb nehézség nélkül eljussak A pontból B-be, vagy megtaláljam a legközelebbi postát, bankfiókot, gyógyszerárat. Tudom, hogy kerületeinek száma huszonnyolc, a folyón tizenegy híd ível át, nem számítva a gyaloghídat, amely a szigetre vezet. Tudom, mely klubokba kellene eljárnom, ha valaha késztetést éreznék arra, hogy nálam fiatalabbakkal vegyüljek el. Végezetül pedig egészen otthon érzem magam e városban; és ha vidékiek, vagy földönkívüliként bolyongó tengerentúli turisták kérnek útbaigazítást, a beavatottság érzésével kalauzolom el őket. Ám ha nekünk is lenne egy Empire State Buildingünk, és a csúcsára hágva de Certeau-hoz hasonlóan én is lenézhetnék mind a huszonnyolc kerületre, rögvest világossá válna, amit így is jól tudok, vagyis hogy pusztán látogató vagyok magam is e geometrikus térben. Sőt, rosszabb: a valódi látogatók, az ázsiai rövidnadrágos szandálosok legalább néhány kitüntetett pontot alaposan megnéznék maguknak; én azonban szinte vakon járom be jól kitaposott ösvényeimet, és minden cselekedetem szintiszta rutin. A városnak talán egy százalékára mondhatom, hogy ismerem, és még ez az elenyésző ismeretség is tökéletesen felszínes.

Mi, városlakók az életünket utak egydimenziós felületén töltjük, egyenes vonalakon mozgunk, és egyenes vonalú mozgásunkat csak kilencven fokos fordulókkal szakítjuk meg. Szinte csak hallomásból ismerjük a ténytet, hogy léteznek rejtett dimenziók, varázslatos vidékek, melyek e vonalak közt bújnak meg, és ahol a fizika általunk tudott szabályszerűségei nem érvényesülnek. Látjuk eme idegen világ furcsa és mégis teljesen hétköznapi küldötteit: a galambokat, a csókákat, akik más törvényeknek engedelmeskednek, akik ismerik a De Certeau-i perspektívát – látjuk, ám tudomást sem veszünk róluk. És amikor a városi ember mégis felkerekedik, hogy megtapasztalja e mágikus dimenziókat, amikor elhagyja terrénumát, és egy vasárnap délelőtt erejéig beveszi magát a gépkocsival legkönnyebben megközelíthető erdőbe, ott ugyancsak utak szövedékét találja, és vígan veti bele magát a turistajelzések tanulmányozásába. A kitaposott ösvények romantikája jóleső, ismerős magabiztossággal tölti el, és elégedetten nyugtázza, hogy sikerült beilleszkednie a történelem előtti vadonba, megküzdnie a zabolátlan elemekkel, visszatérnie az őslevesbe, ahonnét azután sértetlenül került elő; hogy másnap e fölényes érzéssel huppanhasson vissza az irodai görgős fotelba, elnéző pillantásokat vetve kalandjait meg nem tapasztalt kollégáira.

Sokan mesélték, hogy városunknak van egy amolyan bohém negyede, ahol a Montmartre tradícióit ápolva minden kiadó üzlethelyiséget, kiürített raktárépületet és olcsó, alig közművesített egyszobás lakást művészek foglaltak el: a huszonegyedik század *squatterei*, akik egyfajta dacsövetségben védelmezik életmódjukat, keverékét a számkivetettek sértett

büszkeségének, a senki által nem képviseltek elnyomott búsongásának és a mindent elborító konformizmuson felülemelkedettek semmihez nem fogható szabadságának. Az egyetem festő szakját elvégzettek közül azok, akik nem találnak rögvést munkát valamely belvárosi kocsmában, bár pultja mögött (és ezt azzal magyarázzák, hogy nyilvánvalóan többre hívatottak), szinte kivétel nélkül e kis, földrajzi értelemben sajnos menthetetlenül lapos Montmartre-on kötnek ki. Akkoriban azonban, amikor Kilences tekintélyes médiafelhajtás közepette, egy dicséretes oklevéllel, illetve az egyik legmenőbb feltörekvő galéria által szignált, szokatlanul nagyvonalú szerződéssel a zsebében kilovagolt az intézmény oroszlanos kapuján, még merész és irigykedéstől övezett lépésnek számított, hogy önálló műtermet nyitott ezen az ismeretlen, betörendő, ám lehetőségekkel teli vidéken. E nulladik generáció legtöbb tagja azóta rég máshová költözött már; Kilencest viszont annál nagyobb megbecsülés övezi, amiért maradt – és, azt hiszem, ő joggal mondhatja el magáról, hogy valóban ismeri a városnak egy (legyen bár kicsi, de mindennél inkább változatos és változékony) szögletét.

Mi azonban nem vagyunk ebben a helyzetben, így az ázsiai turisták jellegzetes gesztusaival bolyongunk és igyekszünk valamiféle tájékozódási pontot kiszúrni az égen. Kilences nem veszi fel a mobilját, Hármast pedig, bár már számtalanszor járt a műteremben, azt mondja, a kis Montmartre valóságos Bermuda-háromszög számára. Arra azért van lélekjelenléte, hogy megmutasson nekünk egy Damien Hirst kiállítását hirdető posztert, melyet egy rejtélyes alak egyenesen valami londoni téglafalról csempészett át ide, hogy aztán egy másik rejtélyes alak a Sex Pistols God Save the Queen-jének híres borítóképét ragassza a közepére.

“Ez aztán a kulturális remix,” mondja Hármast egyfajta büszkeséggel, mi pedig szédülten bólogatunk. Nem tudom, a poszterre, vagy talán az egész kerületre értette.

“Iszonyú meleg van,” mondja Egyes, és leveszi a pulóverét. “Nem csoda, hogy tiszta zöldek már a fák.”

“Aha. Aztán holnap jön egy hóvihár, és letarolja az egészet,” jegyzem meg vészjóslón. Egyes platánjait a múlt héten vágta ki az egyetemi kertben, miután hamar leverték az egyszemélyes tiltakozó akciót, amit szervezett.

“Ne kérdezzünk meg valakit? Kilencest nyilván ismerik erre felé.”

“Pontosan ezért nem árulnák el.”

“Hogy érted?”

“Én meg a művészeket ismerem. Azt hinnék, valamit akarunk tőle. És rettegnének attól, hogy netán meg is kapjuk.”

“De hát ez nevetséges.”

Hármast széttárja a karját.

Aztán egyszer csak Kilences jön szembe velünk az utcán: feje és mellkasa (akár valami blockbuster filmben) kimagaslik a gödörben álldogáló statiszták közül. Hóna alatt tekercselt vásznak és barna ragasztószalaggal átkötött ékrámalécek.

“Hoppá,” köszönt minket. “Le kellett ugranom anyagért.”

“És a telefonod?”

“Ugyan. Nem jobb, hogy az őslakos vadember személyesen szegődik idegenvezetőtökké?”

A vadember a falhoz támasztja zsákmányát, és helyet kínál minket; majd gyorsan kinyitja az ablakot, mert látja rajtam, hogy már émelyegni kezdek a lakkbenzin bűzétől. Szokás mondani,

hogy minden lakás illata más – nos, a festőműtermek szaga teljesen uniform, és oly erős, hogy azon sosem üt át a kemény munka facsarta verejték fanyar aromája.

“Hát, izgalmasabb, mint a lakásod,” szakad ki Egyesből az első döbbenet epés hangja. Számszerűleg kétség nélkül több műteremben járt már, mint én, mégis kettőnk közül ő tűnik elveszettebbnek: leülni sem mer, és úgy tekintget körbe, mintha mindenünnen Apollón halálos nyilait várhatnánk. Hármassal elnyúl egy valaha bőrborítású, ormótlan kanapén, és, mintegy jelezve, hogy otthon van, az általános elfogódottsággal teljesen szembemenve provokatívan széttárja a lábait – még szerencse, hogy Ötöst már rabul ejtette a falakra függesztett életmű. Az életmű gazdája, Kilences pedig az ablak alatti fűtőtestnek támaszkodva néz ránk, majdnem teljesen elállva a beáramló napsugarak útját; ezzel jelezve talán, hogy számára a természetes fény nem elengedhetetlen feltétel a művészet felszenteléséhez.

Az persze igaz, hogy a nem túl nagy helyiséget körbezáró falak (melyek leginkább egy háború utáni vidékről készült térképre vagy műholdfelvételtre emlékeztetnek az egyenetlen vakolattal, a szögek ütötte lyukak miriádjaival és a színes festékkeretekkel, amiket egykor felszögelve festett vásznak hagytak maguk után) nem is szentképeket hordoznak; az a fajta vallásos érzület azonban, amit egyesek Newman vagy Josef Albers műveinek tulajdonítanak, itt is bizvást magával ragadhatná a Stendhal-szindrómára fogékony látogatót. Nem a zsúfoltság miatt: ahogy elnézem, a festmények java része a műteremtől ajtó helyett valami hetvenes évekbeli zuhanyfüggönnyel elválasztott raktárban található, egy (bizonyára Kilences kétkezi munkáját dicsérő) impozáns kialakítású polcrendszeren. Ellenkezőleg, ami, legalábbis rám, sokkal nagyobb hatást gyakorol, az a káoszban is tetten érhető rend: például a vázlatok teljes hiánya – az az érzésünk lehet, hogy minden, amit látunk, *készen van*, miközben persze az is világos, hogy a képek sokasága, és az egész tér általában, az állandó változás és formálódás terepe. Nem nyugtat meg, hogy máris úgy beszélek, akár egy pökhendi kurátor. Azután ott vannak a növények – öt-hat, a polcokra függesztett és a mennyezetről lelógó kaspóból előömlő kusza indák, egészséges, harsányzöld levelekkel, meg számos apró és nagyobbacska kaktusz, elképesztő formagazdagsággal; akár a mikroszkóp alá kényszerített baktériumok. Szóval nem tud nem szemet szűrni, milyen jól gondozza Kilences ezt a miniatűr dzsungelt; pedig ő nem szokott a fák jogairól és a Białowieża-őserdőben tapasztalható visszaélésekről szóló kiselőadásokba bocsátkozni.

“Szerencsések van,” mondja a művész. “A szomszédban ezúttal nem kezdték el a fűrást reggel hatkor. Ez azt jelenti, hogy ma már nem is jönnek.”

“Te itt voltál reggel hatkor?” kérdezi Egyes.

“Hol lettem volna?”

“Ja, jó.”

“Ne aggódj,” mondja Hármassal. “Tuti, hogy előbb-utóbb az egész házat megkapod az alapítványtól. Ők is tudják, hogy egyedül te vagy látható a nemzetközi szinten.”

“És?”

“Nem hülyék. Ők is a saját érdekeiket nézik.”

“Esetleg készíthetnél egy riportot szegény éhező művészeiről,” jegyzi meg kajánul Egyes.

“Baromi sok egyéb ügyben vagyok benne, de kösz a tippet, Egyes.”

“Mesélsz róluk?”

Hármassal nem felel rögtön. “Szerintem most nem ezzel kellene foglalkoznunk, oké?”

“Nehogy megint összevesszettek valamin,” szólal meg Ötös, aki összezárt combokkal ül egy háttámláját vesztett irodai széken, és fürkésző tekintetével a kincstár minden ékét letapogatja.

“Szó sincs róla,” mondja Egyes. “De hát milyen dolog, hogy minden héten találkozunk, mégis gyakrabban értesülök Hármas munkájáról a tévéből, mint tőle magától.”

“Tévé? Az meg micsoda?”

“Jaj, elnézést. Engedd, hogy ismét újságírónak tettezem magam.”

“Különben én is nyitott lennék a sztorikra,” mondom – hátha elfeledték már, hogy itt vagyok.

“Jó, majd tartok nektek egy sajtótájékoztatót.”

“De hát nem erről van szó.”

“Arról van szó, hogy számon akartok kérni.”

“Hé,” mondja Kilences, és hátulról Hármas vállára teszi a kezét. Erre Hármas is összeszorítja a lábait, és a mimikája megáll félúton. Elfordítom a fejem, hogy idejében gátat vessek gonoszul erjedő gondolataimnak. A növények kifejezéstelenül bámulnak vissza; a képek némák maradnak. Mindig is úgy gondolkodtam a festményekről, mint amik ezerszer könnyebben megfejthetők a szövegeknél – csak épp én valahogy különösen tehetségtelen vagyok a megfejtésükben. Mégis igaz, hogy a kép első pillantásra feltárja teljes valóját: rögvest átlátható, még ha nem is azonnal áttekinthető. A festménybe mindent, ami nem látható, beleképzelünk. Ettől nem válik hamissá vagy hazuggá, pusztán elveszti kontrollját saját maga mint autonóm műegész fölött. Ezzel szemben az irodalmi szöveget olyan térként gondolhatjuk el, melyben a lehetséges utak száma végtelen, ezért minden olvasó szükségképpen másikat jár be közülük; e tér ráadásul, szemben a képpel, határtalan, így semmiképp nem fedezhető fel teljes egészében. A szövegben mindig maradnak elrejtett dolgok, a képzelet ezért nem hozzátesz, hanem mintegy kérdést intéz a szöveghez: párbeszédbe elegyedik vele; mindazonáltal nem veszi birtokba, nem teszi a magáévá. A szöveg sosem néma. A szöveg, szemben a képpel, él, és bír az élő anyag minden tulajdonságával. Kilences festményei, a monumentális, széles ecsettel felvitt festékcsíkok (ilyeneket csak atlétikus test, egy domináns férfitest képes teremteni), amelyek hanyag geometriai alakzatokká rendeződnek, és mögöttük a ködbe burkolózó, absztrakt, formátlan táj a szürke megannyi árnyalatával, egyszóval e munkák szerintem semmiben nem emelkednek ki az európai informel festők lassacskán évszázados tengeréből; hacsak annyiban nem, amennyiben Kilences, az atléta az idős Hans Hartung szelíd, képzeletbeli alakja fölé magasodik. És ennek ellenére előttem drámaian rejtélyesek tudnak maradni, számomra valahogy lehetetlen átlátni rajtuk – nem mintha zavarosak lennének (ellenkezőleg, mérhetetlenül tiszták és egyenesek), mindössze az én szememet borítja valami furcsa hályog.

“Készíték teát,” mondja Kilences, és ellép a kanapétól.

“Az jó lesz,” mondja Ötös. “Azt hiszem, kicsit megfáztam.” Keresztbe fonja a karját. “Mindig ezt csinálom. Amint jön a tavasz, defektet kapok.”

“Ebben én a poszt-posztmodern ember általános kondícióját vélem tükröződni,” tréfálkodik Egyes – szerencse, hogy ő szólalt meg előbb, mert én épp ugyanezt mondtam volna. “Mihelyst elkezdenek jól alakulni a dolgaink, vágyini kezdünk valamire, ami felborítja a harmóniát. Hogy kezdhessünk mindent előlről.”

“A jelek szerint kedvezőek a kilátások egy különösen sikeres szeánszra ma,” szól Kilences, miközben bekapcsolja a vízforralót. Egy női hetilap kitépett (korábban láthatóan ecsettörőnek használt) horoszkóprovatát lobogtatja, amin át-átsejlenek még a betűk a terpeszkező piszok alól.

“Kétlem, hogy az friss adat,” mondja Egyes.

“Na és? Mi mindig az örökkévalóság kérdéseit feszegetjük. Mit számít az események sorrendje, vagy bármi, amihez a hétköznapi kiábrándító közönségessége tapad?”

No igen, a hiúságok vásárában ögyelelegve az ember könnyen megfélekedezik arról, hogy küldetést teljesít. Kilencest aligha tenné boldoggá, ha így jellemezném műveit, ámbár kétlem, hogy különösebben adna a véleményemre. Nem az ő, hanem Hármas ötlete volt, hogy itt gyűljünk össze, távol a világ (és, úgy tűnik, a fűrógépek) zajától, ahol a művészet ambrózia-aromája hermetikusan elzár minket mindentől, ami múlandó, ami lényegtelen. Tízszáz bizonyára büszke lenne ránk, mert Akadémiája nem feledkezett meg intelmeiről – nekem legalábbis máig fülemben cseng-bong az, amit (álruhás szavakba csomagolva) a szavakról mondott.

Odébb rakok egy áttetsző mivoltát rég elvesztett és visszataszítóan ragacsos befőttesüveget, hogy hozzáférjek egy másik, törlőrongynak használt újságlaphoz, melyen az ismeretlen szerző „határozott misztikus vonásokat mutató, ám azokat szinte teljesen titokban tartó” alkotónak nevezi Kilencest – ez a mondat talán tetszett neki, talán mulattatta a belőle sugárzó ártatlan sötétség, ezért aztán megtartotta az intim szférájában, annak ellenére, hogy máskülönben mennyire kényelmetlenül érzi magát, amikor bármilyen rendű-rangú ember őt méltatja.

Charlotte Gainsbourg a nyitott ablaknál áll; eldob egy cigarettacsikket (elképzelem, amint pörögve lehull a járdára, és, mielőtt még kihunyna, egy elvakult rajongó ráveti magát, hogy hazavigye a többi relikvia közé), aztán rágógumit rak a szájába. Rám néz, és tudom, hogy ismeri az újságcikket – biztos vagyok benne, hogy idézni tudna belőle, és azon tűnődöm, csakugyan: vajon ő miért nem ír soha Kilences művészetéről? Legalábbis sosem hozza nyilvánosságra – márpedig ha van ilyen, hát ő az a valaki, aki semmit nem tart meg önmagának. A kezemben szinte forróvá válik a papír, és el kell kapnom a tekintetemet.

“Hány évesen kezdél festeni?” fordul Ötös Kilenceshez, és a kérdés trivialitásától mindannyian tágra nyílt szemmel bámulunk.

“Nem emlékszem. Te emlékszel?”

“Mire gondolsz? Hogy gyerekként mindannyian festőművészek vagyunk?”

“Nem én mondtam.” Kilences közelebb lép az egyik félkész kép elől, talán, hogy lássuk, nem hord fegyvert a kabátja alatt. “Nem kell komolyan venni,” mosolyodik el aztán. “Legfeljebb arra akartam utalni, hogy a festés nem döntés kérdése. Nem egy datálható elhatározáson múlt, hogy most ki vagyok és mit csinálok.”

“Hát, ezzel mindannyian így vagyunk, nem?” kérdezi Egyes.

“Remélem.”

“Tehát akkor nem is úgy tekintesz a festésre, mintha a szakmád lenne?” kérdezi Ötös.

“Ezen még sosem gondolkodtam.”

“Ezt nem hiszem el.”

Kíváncsi vagyok, Hármas mikor kezd bele Kilences menetrendszerű felmagasztalásába.

“A vesembe látsz,” mondja Kilences. “Ezek olyan dolgok, amiket nagyon könnyű tévesen magyarázni. Te például azt gondold, a kettőnk élete merőben különböző. És ez teljességgel így is van. Az életmódunk eltér egymástól, itt mindannyiunknak eltér, és ebbe beletartozik minden, amit teszünk. Az életmódunk. Így tudnám összefoglalni, igen.”

“Rendben, de az én szakmám eléggé könnyen körvonalazható. Tudod, van irodám, na jó, asztalom egy irodában, társadalombiztosításom és munkahelyi telefonszámom.”

“Iroda ez is,” mondja Egyes. “Ami azt illeti, én el is cserélném a magaméval.”

“Én meg azt kívánom, bár Kilences cserélne valamelyikünkkel, legalább egy hétre,” mondja Hármas, nem épp felmagasztaló hangon, és visszaül a kanapéra. “Mert hát igaz. Az ember rengeteget tanul a világról abban a pillanatban, amikor kijön élete első állásinterjújáról. Talán még te is meglepődnél,” fordul a művész felé.

“Már százszor megmondtam, hogy mondjál fel.”

“Mintha ez csak ennyi lenne,” csettint Hármas az ujjával. “De oké, nem akarok vitatkozni. Én lennék az utolsó, aki tagadná, hogy megérdemled, ahol tartasz.”

“De hát hol is tartok pontosan?”

“Szerintem Kilences épp annyira komolyan veszi a munkáját, mint mi,” mondja Ötös. “És ugyanolyan komoly energiát tesz bele.”

Mit tudsz te erről?, kérdi Hármas a tekintetével. Vajon ha egyszer alkalmam nyílna négy szemközt beszélni vele, hajlandó lenne-e mesélni bármit a belső konfliktusairól? Mármint mondana-e bármit, ami igaz? Kétlem. De van egy olyan érzésem, hogy maga sincs tisztában azzal, mi nyomasztja annyira, hogy azt még én is észrevegyem. Képtelen megfogalmazni önmagának. És, amint arról az eddig velem szorosabb ismeretséget kötő lélekbúvárok (akik, koruknál és nemükénél fogva, Hármas problémáinak viszonylag megbízható szakértői) kivétel nélkül biztosítottak, épp ez képes csak igazán nyomasztani az embert.

“Nem akarok ünneprontó lenni,” mondom, “de nem találjátok, hogy is fogalmazzak, anakronisztikusnak, hogy másodéves doktorisként merül fel a művészek társadalmi hasznosságának kérdése?”

“Ellenkezőleg! Épp ezen a legmagasabb szinten van csak meg a megfelelő rálátásunk a témára ahhoz, hogy érvényes válaszokat fogalmazzunk meg,” tréfálkodik ismét a maga szofisztikált módján Egyes.

“Jaj, ne, elvesztettem a fonalat,” mondja Ötös. “Válaszokat... mire?”

“Na jó, várjunk, most már érdekel a téma!” folytatja Egyes. Ahhoz képest, hogy az univerzum rejtett mélységeinek feltárására esküdtünk össze, hihetetlen, milyen felszínes ügyek kapcsán vagyunk képesek egymásnak feszülni. Azon tűnődöm, hány ismerősöm van az Akadémia tagjait leszámítva, akikkel szoktam... nos, beszélgetni. Hát, a mérleg gyászos. Abban az életkorban, amikor az ember úgynevezett kapcsolatokat alakít ki, az én egyetlen szobatársam a laptopom volt, ivócimboráim pedig a soha be nem fejezett bekezdések, a lábom lőtt történetek és a súly, amelyet a kudarc démona aggat a délibáb után loholó nyomorult vállára. És noha az irodalom örök, az idő, amivel szolgálai oltárán áldoznak, vagyis e veszteség, az idő elvesztése önnön létüket napról napra sorvasztja el: amiről e vezeclés alatt le kell mondanunk, azt többé soha nem kaphatjuk vissza már – mert ilyen a dolgok természete. “Kilences, megosztanád velünk, hogy néz ki egy munkanapod?”

“Beengedtelek a barlangba,” tárja szét a kezét a pellengérré cibált hóhér. “Ennél jobban miképp tárulkozhatnék fel?”

“Nem is tudom, nem kellene-e a hátam mögé tekintgetnem.”

“Fölösleges. Semmi nincs itt, amit ne láttál volna már száz másik helyen.”

“Ne érts félre,” mondja Egyes. “Nem akarom demisztifikálni a munkádat. Sőt, igazából azt szeretném megérteni, miben rejlik a művész kiválasztottsága? Mármint ha a romantikus értelmezésnél maradunk, és egy pillanatra elfelejtjük, hogy a művészetnek mint olyannak lassan leáldozik. Mert hát ugye ennyire mind konzervatívok vagyunk!”

“Megint belerángatsz minket valami se füle, se farka teóriába, ugye?” Ötös jóindulatúan mosolyog Egyesre; pedig akár komolyan is neheztelhetne azért, hogy az elefánt ismét becsörtetett a porcelánboltba.

“Nem, nem, ez most tényleg érdekes! Rólam például mindenki tudja, hogy van grafikus végzettségem, de ettől még senkinek nem jutna eszébe egy polcra helyezni engem Kilencessel.”

“Azért voltak egészen korrekt munkáid.”

“Köszönöm, Hármas, ezt igazán megható épp tőled hallanom. Mindazonáltal tőlem senki nem tudhatná meg, milyen a világot egy művész szemével és agyával érzékelni. Pedig, azt hiszem, az embereknek komolyan meg kellene hallgatniuk erről legalább egy illetékes személyt. Úgy értem, minden embernek.”

“Na és miért?”

“Mert ez a személy megmutathatná nekik, azzal, hogy leírást ad arról a világról, amely mindkettőjük számára valóságos, na szóval rámutathatna, hogy a dolgok sosem kézenfekvők. Még az is lehet, hogy ilyen módon elodázhatnánk a művész kaszt páriává lényegülését. Nem tudom, világosan fogalmaztam-e. Illetve tudom, hogy nem. Bocsánat, századszor is bocsánat.”

Kilences belekortyol a kihűlt teába, aztán végül egy hirtelen mozdulattal ki is üríti a poharat. “Erről eszembe jutott egy sztori. Hetvenkilences, gondolom, emlékeztek az öregre, egyszer azt kérdezte tőlünk, ha minden igaz, egy művésztelep legutolsó reggelén, hogy vajon miben áll a hajnal és az alkonyat fényei közti eltérés. Meg hogy milyen különbség fedezhető fel olyankor a színekben, amelyekkel a természet megjelenik a szemünk előtt. Visszakérdeztem: „A festő szemszögéből?”. Erre ő: „Ismer más szemszöget?”. Mindnyájan kinéztünk az ablakon, valami parasztházban voltunk elszállásolva, ahol a vályogfalba apró ablakokat véstek, és ujjnyi vastag üveggel táblázták be, úgyhogy alig láttuk a tárgyak, a fák körvonalait, de azt igen, ahogy máris remeg a levegő a forróságtól, és állatok, nagy, szürke szarvasmarhák legeltek a száradó fűben. Szóval igazi vidéki pasztorál, tudjátok. És erre többen közülünk elkezdtek nyomni mindenféle süketelést, hogy az alkonyat már a sötétség előérzete, hajnalban meg még minden élénkebb, és Caspar David Friedrichhel meg Goethe színelméletével jöttek, aztán leheletnyi csönd lett, és akkor Ötvenhármas, aki az egyik sarokban cigarettázott, azt mondta, hogy hiába végtelenül gazdag a természet színekben, formákban és változatosságban, mi, emberek lévén, ezek közül szükségszerűen csak bizonyos hányadot vagyunk képesek érzékelni. Ellenben, mondta Ötvenhármas, a képzeletünkre nem vonatkoznak hasonló korlátok, és 'a festő szemszöge' épp abban van meg, aki a színeket és a formákat nem a jelenségekből vezeti le, hanem a képzelőerejéből. Persze nem értettük meg rögvest, hogy mit is szeretne mondani ezzel, és csak ültünk a tetőgerendák, a döngölt padló és a vályogfalak közé szorítva, de rövidesen olyan kellemetlenné vált a legyek zümmögése, hogy reagálnom kellett valamit. „Oké, de hiába tudunk megjeleníteni bármit a képzeletünkben, a vásznon attól még mi is csak azt tudjuk közölni, amit bárki más is lát.”, mondtam. „Mit kezdünk ezzel a paradoxonnal?”. „Hát, drága Kilences”, válaszolta Ötvenhármas, „úgy tűnik, te még nem vagy képes a festő szemszögéből látni a világot.” Igen, ez ugyanaz az Ötvenhármas volt, aki két évvel később kirúgatta magát. Az egyetlen ember, akit azért küldtek el az egyetemről, mert nem festett elég képet. Hihetetlen, nem? Mindenesetre ezután Hetvenkilences kivezényelt minket a nagy, szürke szarvasmarhák közé, és azt mondta, készítsünk vázlatokat, mert a buszunk csak ebéd után lesz itt értünk. Persze semmi kedvünk nem volt hozzá, én a magam részéről folytatni akartam a vitát Ötvenhármassal, de ő láthatólag nem volt rá hajlandó, elvonult egy körtefa alá cigarettázni, vagy ilyesmi. Én

nagyon sokáig nem tudtam hová tenni azt, amit mondott, de később, jóval később, már bőven az egyetem után, azt hiszem, megértettem. Kíváncsiak vagytok rá?”

“Még szép!” mondja valamelyikünk.

“Nos, ez a lényeg. Szeretnétek, hogy megmagyarázzam, ugyanakkor a magyarázat lehetetlen. De ez az oka, hogy azóta is képek festésével foglalkozom, és nem valami mással, mondjuk sportmenedzsmenttel, ami pedig kamaszkori álmom volt, és hát társadalmi hasznát tekintve is sokkal kívánatosabb.”

“Értem,” mondja Ötös, akinek két sáros igazgyöngyszeme tágra nyitva csodálkozik rá a túloldalára fordult világra. “Látod a különbséget, amit megpróbáltam elmagyarázni? Ahhoz, hogy valaki az én szakmámat válassza, nem kell, hogy ehhez hasonló élmények érjék. Tulajdonképpen elég hozzá, ahogy fogalmaztál, egy egyszerű elhatározás.”

“És onnantól minden sínen van, ugye?”

“Nem tudom. Bizonyos szempontból.”

Hármas leejti a teáskanalát, a tompa kis zaj élesen vág ketté minden gondolatot. Ahogy lehajol érte, én, aki mögötte állok, kezem a kanapé háttámláján nyugtatva, és aki eddig egy nagyjából négyzet alakú vásznat bámultam, egy halványlila foltokkal borított rozsdaszínű, kavargó plazmát, amely leginkább valami bőrbetegségről mikroszkóp alatt készült felvételt idéz, önkéntelenül is a ruhái közt nyíló, lágy anyaggal bélelt részre pillantok; a csípője és a feneke íveire, meg a piros bugyijára és egy nagyon apró anyajegyre, amely mintha azt üzenné (a kettőnk közt cikázó fotonokba gondosan becsomagolva), hogy legyen mégoly jelentéktelen, betonbiztos tisztsége van egy olyan birodalomban, amely számomra útlevelet sem hajlandó kiállítani. És mielőtt még bezárulna e más világba nyitott (legalább a szemnek, a testetlen tekintetnek szabad) átjáró, odaképzelem, oda, a pötty fölötti puha dombra, annak a kéznek a lenyomatát, amely a teremben lévő festmények kizárólagos ura; amely közvetlen érzéki kontaktust tart fenn az exoterikus és az ezoterikus valósággal egyaránt – és nem csupán odaképzelem, de látom is magam előtt e nyomot, hatalmasan és fenyegetően.

Már említettem a kisregényes költőt, aki zsenge koromban igyekezett belém csöpögtetni Kalliopé fősvényen mért nedűjét. A másik írói ficam, ami ellen rendre felemelte szavát (e kifogást azonban azóta már több pályatárs megerősítette), az álomjelenetekkel kapcsolatos. És mi tagadás, ettől fogva én is mulatva figyelem, amint minden prózai szerző, rangra, nemre, műfajra való tekintet nélkül áraszt el minket hősei REM fázisának ügyes-bajos működésével. Költőnk természetesen hasonló motivációt vélt fészkelődni e jelenség mögött is: úgy mondta, a felfuvalkodott írónak derogál a pusztá valóság megfestése, mivel úgy véli, a természet és Isten teremtő ereje csörgedező patak csupán az ő szellemi muníciójához mérten. E szellemi arzenál pedig csak úgy kerülhet napvilágra, ha a szerző az átjárást az álmok, képzelgések, hallucinációk szalonján át biztosítja. Ekkor megered az író billentyűzete: háromszor, négyszer, tízszer gyorsabban gépel, mint máskor; és fejből-kezeből mint szikrák pattannak elő a csodálatos szimbólumok, festői tájképek, mély értelmű jelenések – a szépműves nyelv ismét lakodalmát üli. Eközben persze az egész jelenet, tehát maga az álom, semmilyen szempontból nem szervesül a szövegtestbe; mint súlyos aranyékszer csügg szerencsétlen éhezőn. És amikor vége, az író visszasüpped a szürke iparoslébbe, kaviár helyett immár száraz kenyeret majszol csak jobb sorsra érdemes szelleme; de ezért annál többet nem is tud nyújtani olvasójának sem.

Csöngetnek: Kilences leszalad a kapuig, és féltucatnyi ételdobozzal meg pizzás kartonnal tér vissza. Izzadt trikója a testére tapad kissé, és bár legfölbjebb két percig volt távol, visszatérése mégis valami megmagyarázhatatlan, ugyanakkor kristálytisztán érezhető állatiasság aromájával tölti meg a teret.

“Azt hittem, ezt a képet megvették a biennálén.” Hármás a raktárban matat, majd előjön egy kisebb festménnyel, amelyen megereszkedett, összegyűrődött a vászon; és amely első ránézésre semmiben nem különbözik a legújabb, falon függő munkáktól. Aztán elvesz egy palack *vitaminvíznek* nevezett narancssárga folyadékot.

“Á. Nem emlékszel? Az anyag felét itthon kellett hagynom, hogy Kilencvenkilencesnek jusson elég tér a Geopolitika Projektjéhez.”

“Ne! Az a gyökér... tényleg rászolgált, hogy évek óta nem csinált olyan munkát, amire bárki is odafigyelt volna.”

“Geopolitika Projekt?”

“Kilencvenkilences egy mentálisan instabil fotós, aki már az egyetem óta azt hiszi, Kilencessel valamilyen rivalizálást folytat,” magyarázza Hármás. “Mondjuk azzal dicsekszik, hogy hosszabb a neve, vagy hogy ő még több országban járt, mint Kilences, és mindenhol amatőr dokumentumfotók ezreivel jön vissza. Itt például az történt, hogy az összes egykori és jelenlegi kommunista országban meginterjúvolt néhány politikai foglyot, és veszélyeztetett állat- meg növényfajok fotóival együtt állította ki a leiratokat. De vagy kétszáz darabot. Nyilván a többségüket ő maga írta.”

“Kicsit Ai Weiwei, nem?” kockáztat meg egy állítást Egyes.

“Mennyiben? Legfeljebb a zsúfoltságot tekintve.”

“Az egyhangúságot. A fásasztó megalomániát tekintve. Meg hogy egy nagy lufi az egész,” elmélkedik Hármás. “Sőt, még csak nem is nagy. Aha. Mindenesetre Kilences jobban járt vele, hogy kiszorult arról a biennáléről.”

Műanyag tányérokot osztunk szét, és akinek nem jut hely a kanapén, a földre vagy egy rajzbakra ül; mint eddig is. Az egész műteremben egyetlen szék van, a művész íróasztalánál, de ezen (mintegy magától értetődően) senki nem mer helyet foglalni. Egyes kézzel eszi a pizzáját, meglehetősen mohón és hangosan; a száját olvadt, børszerű sajt, a kezét paradicsomszós szennyezi be könyékig – ez itt egy kevésbé jóképű (egyáltalán nem *germános*) Jeffrey Dahmer, mondjuk valami DVD-re szánt kisköltségvetésű filmből. A sör és a *fish&chips* kombinációja ezen a melegedő délutánon mámorítóan hat rám, amíg a műanyag villám bele nem törik a krumplibá; ez az egész társaságot meglepően harsány vidámságra sarkallja. Ötös felajánlja a saját villáját, aztán a cézársalátát is, amelyből kiszedegeti a kenyérkockákat. A sör mellé mindenféle egyéb italok kerülnek elő; Kilences ajándékba kapta őket különböző emberektől, akik ilyen-olyan okból hálásak voltak, és ezt másképp nem tudták kifejezésre juttatni.

“Na, most már értem.”

“Mit?”

“Hát hogy hogyan néz ki egy kortárs festő munkanapja,” mondja Egyes.

“Szombat van.”

“Na igen. Ez az oka, hogy egyáltalán itt lehetünk.”

“Csak azért mondom, mert most épp dolgozhatnék azon a két vásznon is, amelyeket vár a megrendelőm,” mondja Kilences.

Egyes kinyitja, majd becsukja a száját, akár egy lusta hal valami színes akváriumában.

“Melyik kettő?” kérdezi Ötös.

Kilences lehajtja az ételdoboz fedelét, és odalép ahhoz a képpárhoz, amely már feltűnt nekem, mivel befelé fordítva támasztják a falat. A vásznak hanyagul vannak a keretre szögezve, és átüt rajtuk a fehér alapozás. Valami feliratot is látok szénrel vagy fekete krétával, de az egész alig olvasható.

“Tudjátok, mikor kezdtem el festeni ezeket?” kérdezi Kilences, és körbenéz a társaságon. Megilletődötten rágunk, miközben a művek feltárulkoznak. Nehezen tudnám megmondani, mit gondolok róluk. Azt látni vélem, hogy befejezetlenek, de hogy miből, azt már nem tudom megállapítani. “Ha minden igaz, a két évvel ezelőtti télen, talán épp Karácsony után.”

“Két éve kaptad a megrendelést?”

“Igen. Már korábban is festettem nekik. Tudják, hogyan dolgozom.”

“És miért épp most kell elkészülnöd velük?” kérdezem; akadékoskodásom zátonyra fut az érdektelenség gigantikus óceánján.

“Tudjátok, azt hiszitek, Kilences tele van felkérésekkel,” mondja Hármas. “De ez nem igaz. Senki nincs tele felkérésekkel. Ebben a városban senki.”

“Tele vagyok felkérésekkel, Hármas. Többet nem vállalnék el.”

“Ja, persze! A kontempláció.”

“Kontempláció?”

“Ó, Ötös, annyira nincs kedvem elmagyarázni! Mindegy. Szóval Kilences úgy gondolja, de majd kijavít, ha rosszul mondom, hogy a művész szakmai életében aktív és passzív szakaszok váltakoznak, és az elengedhetetlen passzivitás nélkül nem is lenne képes alkotó munkát végezni.” A mondat második felét Hármas mulatságosan eltorzított hangon darálja le; kísértetiesen emlékeztetve egy valódi kurátorra.

“Ez igazán misztikus,” mondja Egyes. “A művész kiválasztottságával járó legfőbb kiváltság a munkaidő tökéletesen szabad megválasztása.”

“A kontempláció nem passzivitást jelent, hanem szemlélődést,” kezdi Kilences. “De valóban az aktív léttel állítható szembe. Erről egyébként nagyon jó leírások olvashatóak Guénonnál, Evolánál és hasonló szalonképtelen szerzőknél,” jegyzi meg úgy mellékesen. “Ebből az ember rögvest valami vallásos kontextust sejt, de amire Hármas félig gúnyosan célozgatott az imént, egy végtelenül hétköznapi gondolat, amit megint csak aránytévesztés lenne az én valamiféle elméletemnek nevezni. Ezen a két festményen több évig dolgoztam és dolgozom még mindig, pedig bizonyára lehetséges lenne végezni velük mondjuk egy hét alatt. És miközben dolgozom, időnként, mindenki más számára teljesen váratlanul, három hónapra Görögországba utazom, vagy Marokkóba, ahol több festő ismerősöm is él. És ilyenkor nem csinálunk semmit. Ott vagyunk, együtt, tétlenül. Aztán hazatérek, feltételezem, ugyancsak váratlanul. És másnap dolgozni kezdek a képeken. Mintha nem történt volna semmi, pedig e két, látszólag élesen elkülönülő időszak tökéletes interakcióban áll egymással. Előfeltételezik egymást. De hasonlóan osztható fel az ember egyetlen napja, sőt, gyakran akár egy óra is. Nézetem szerint, de, megjegyzem, ez számomra tulajdonképpen evidensnek látszik, az a műalkotás, melynek létrejöttét nem előzi meg a szemlélődésnek e szakasza, értéktelen. Az az aktivitás, amit nem ölel körbe a megfelelő értelemben vett passzív figyelem, hiábavaló. Számtalan művészeti kísérlet létezik persze, amely így születik. Ezeket bátran nevezhetjük egyszerűen terméknek. Egy másfajta kényszer hozza őket világra, mint ami engem az alkotásra sarkall.”

“Az egzisztenciális kényszer, gondolom.”

“Egzisztenciális, vagyis piaci.”

“Ahogy tetszik.”

“Tehát a kontempláció nem más, mint töltekezés?” kérdezi Ötös. “Az inspiráció összegyűjtése, amit aztán kifejezésre juttathatsz?”

“Hát persze. De amikor azt mondod, valamit összegyűjteni, az megint aktív cselekvést feltételez. A szemlélődés során nem ragadunk meg semmit, a dolgok pusztán jönnek és mennek. Ez a megfogalmazás megint közel kerül a vallásos értelmezéshez, de másképp nem magyarázható. Aki művészetet alkot, érti enélkül is. Ti is értitek.”

“Azért rávilágíthatnál például, hogy egy rendszeres meditációs tréninggel kiváltható-e a szemlélődésre fordított idő,” mondja Egyes, aki, úgy látom, remekül szórakozik. “Kétségtelenül időtakarékos megoldás lenne.”

“Az imént éppen az általad feltett kérdésre reagáltam.”

“Nos, a kelleténél talán komolyabban! Én igazából csak annyit szerettem volna megtudni, mondjuk, hogy van-e ebédszüneted, meg hogyan számolsz el a túlóráiddal. Minden szakmai titkok legfontosabbjaiba igazán nem kell beavatnod minket.”

“Én abszolút tiszteletben tartom a munkamódszereidet,” mondja Hármás Kilencesnek, miközben odanyújtja a cigarettáját, hogy a filozófus meggyújtsa neki. “Iszonyú régóta hozol egy tök egyenletes színvonalat, és erre általában még az se képes, aki nálad tízszer rosszabb művész. De te is tudod, hogy néha túlmagyarázod a dolgokat. Semmi gond nincs azzal, ha valaki nem képes heti hét napon és napi húsz órán át pörögni. Néha én is azt kívánom, bár ne ugrottam volna bele minden egyes ügybe, amivel megkerestek. Most lehetne például egy nyugodt délutánom,” mondja; majd, mintegy nyomatékostásképp, kimegy a folyosóra telefonálni.

“Miért nem mesél soha?” kérdezi Ötös.

“Ő? Ti talán meséltek?”

“Ez igaz,” mondja Ötös. “Bár nem hiszem, hogy az én történeteim tartósan lekötneék titeket.”

“De különben tarthatnánk mindannyian efféle fogadóórát,” mondja Egyes. “Persze munkahelyi körülmények tekintetében Kilences biztosan verhetetlen. Én semmilyen kényelmi szolgáltatással nem kecsegtethetek.”

“Én pedig körülményekkel, úgy egyáltalán,” mondom.

“Hármashoz sem a hotelbe mennék ám. Hanem mondjuk egyenesen a parlament elé, hogy együtt fagyoskodjunk alsóneműre vetkőzve a központi tanterv megdöntéséért.”

“Az öt évvel ezelőtt volt,” mondja Kilences.

“Jó, de hát a központi tanterv azóta is szilárdan áll a lábán. Transznmű tagja sincs még a kormánzatnak, a sajtószabadság pedig... hát, arról aztán tudnék mesélni. A show-nak folytatódnia kell.”

“Szerintem ezekkel ne nagyon cseszegessétek. Régen mindenben túltette magát. De a dolgok változnak.”

“Ezt hogy érted?”

“Én mindent nagyjából ugyanúgy csinállok, mint öt évvel ezelőtt. Legalábbis ezt gondolom magamról. Hármás viszont pontosan tudja, hogy a munkája nyolcvan százaléka klasszikus szélmalomharc. Ennek fényében sejthetitek, hogy egy kicsit más motivációk vezérlik már, és a belső tartalékai, nos, fogyatkoznak.”

Ötös aggódva pillant a bejárati ajtó felé, amelynek túloldaláról Hármás ingerülten magyarázó hangját kellene hallanunk, vagy legalább a végszóra felzúgó fűrógépeket –

Montmartre-unk méltatlan csendje azonban valami rosszat sejtet; mintha egy-egy kulcslyukon keresztül mindenki minket figyelne lélegzetvisszafojtva (és ekkor Duchamp hattyúdalára, az Étant donnés-ra gondolok, meg gyerekkorom megalázó epizódjára, amikor egy osztálytársam a vadiúj, emlékszem, Panasonic márkájú kameráját elbújtatta a lánymosdó egyik fülkéjében; majd, érezvén, hogy vétke még fokozható, teljes sikerrel rám kente az egészet), mert a mi cselekedeteinken, a mi döntéseinken múlna a dolgok menete: az, hogy mi fog következni. Hogy mit kell elszenvednie a világnak. “Tényleg úgy gondolod, hogy mindent ugyanúgy csinálasz?”

“A körülményekhez képest. Az univerzumban semmi egy pillanatra sem marad ugyanaz. De az ember különböző stratégiákat követhet. Van, aki ellenszegül ennek a törvényszerűségnek, például azért, mert ő maga akarja irányítani a körülötte zajló változást. Igen, azt hiszem, ezek jellemzően épp olyan emberek, akik irtóznak attól, hogy a világ olyan maradjon, amilyen jelenleg. Nem akarok célozgatni, mielőtt megkérdeznék. Mások igyekeznek alávetni magukat a körülmények változásának. Ez nem önfeladás, pusztán a szélmalomharc feladása. És ha van olyan, amit művészként megtanultam, mert, mondjuk, egy művész ezt esetleg könnyebben értheti meg, az az, hogy figyeljek rá, hogy jusson időm mindenre. A kontempláció, ha tényleg a terminológiát érezzük lényegesnek. Mert az a tapasztalatom, hogy aki mindenáron ki akarja használni az időt, és méricskéli, hogy mire lesz elég, az az idő ellen hadakozik, és nem több jut majd neki, hanem ellenkezőleg, annál gyorsabban fogy el. Mintha a futóhomokban kapálóznál, tudjátok.”

Nyílik az ajtó: tudjuk, hogy Hármas jött vissza végre, persze, mégis megrettenünk kicsit. Mind teszünk valami ügyetlen kezdeményező mozdulatot; de aztán visszasüllyedünk, ahogyan egy nem eléggé meglökött ólomgolyót húz vissza a gödör, amit saját súlya okoz a matracon. De végül igaz, amit Kilences mond: együtt mozgunk a földgolyóval, amely maga is engedelmesen szolgálja a Naprendszerben érvényes newtoni kondíciókat, de csak hogy ez az egész is valami még nagyobb rendszer megbízható alkatrésze legyen csupán, amit nemhogy Newton, de Einstein, Bohr és Feynman együttvéve sem képes felérni ésszel. Nem tudom nem észrevenni, hogy Hármas szeme körül elkenődött a smink.

“Mi a helyzet?” kérdezi, akár egy sebzett mágus, kinek egyetlen szavára mégis életre kelnek a dermedt marionettbábuk.

“Kérsz teát?”

“Köszönöm, nem, Ötös.”

“Tudod, Hármas,” kezdi Egyes, és a hangsúlyból megérezem (csekély pozitív hozadékkal járó szépírói múltam ebben az egyben csalhatatlanná tesz), hogy ismét szenzációs tehetséggel hozza ránk a katasztrófát, “épp az imént tudtuk meg, hogy kiégtél.”

Vannak az úgynevezett *jó írók*. Annak idején, az egyetemen azt a típust neveztük így (persze csak magunk között, az előadások utáni kocsmai virtuskodás során – úgy vélem, idegenkedésemet az alsó kategóriás talponállókkal, biliárdasztallal csábító söntésekkel és félhomályba burkolózó késdobálókkal szemben még az itteni sikertelenségemből eredeztethetem), amelyik tekintélyes szakmai elismertségét annak dacára (vagy épp azzal) vívta ki, hogy illedelmesen távol tartotta magát saját szövegétől. A *jó író* rendre igen lelkiismeretes tudósít érdekes történetekről, amelyek valakikkel estek meg valahol és valamikor – ám a világért sem merésznél megzavarni e beszámolót olyasmivel, hogy például az olvasót arra

késztesse, hogy beleélje magát: ezt a történetet ők, e valakik mesélik; *quod absit* ők azok a valakik, akik ott voltak és látták az egészet. A régiek közül ebbe a csoportba számítottuk... kit is? Úgy tűnik, az értelmiségiek ellen fellázadó háttérhatalom az én emlékeim eltörlését is megkezdte; hacsak nem az egyetlen, még náluk is megfoghatatlanabb erő, az idő játssza velem a maga játékát. De mindegy is, hisz a múlt önmagában megfoghatatlan. A jelenről szólva: efféle negatív véleménnyel vagyok például a nagy amerikai kortársról, Mr. Franzenről, akinek (magamra vessek) végigrágtam az összes hatszáz oldalas művét (valóban, kivétel nélkül annyira pontosan tartotta magát e kvótához, mintha csak egy vaskosabb prémium ütötte volna markát a patinás Farrar, Straus és Giroux jóvoltából e képzeletbeli célszalag átszakításakor), kutatva a szikrát, mely lánggra lobbantotta a nyugati világ minden kulturális hetilapjának szerkesztőségét; hogy a tűz csak a Tisztaság 2015-ös megjelenésekor (de vajon miért épp akkor?) hagyjon alább. Ám hiába, én már inkább csak a felperzselt földet láttam, hol nemigen fakad élet – csak túlbeszélte történetek, bosszantó karakterek (akik oldalról oldalra képesek előbb tökéletesen együgyűnek, majd valóságos látnoknak és detektívnek látszani), és olyan mondatok, amelyeket mintha a legújabb Google-szoftver segítségével állítottak volna össze: az író tökéletes hiánya félezer oldalon keresztül tán mégsem megbocsájtható. Mert még ha az író egy rettenetes giccshuszar képében tetszeleg is, mint Cormac McCarthy teszi, vagy vállalja a kétes eredményekkel kecsegtető hajfestést és ráncfeltöltést, akár Don DeLillo az egészen zavarba ejtő Cosmopolis esetében, akkor is van hangja, mellyel az olvasó vitába szállhat; íze, melyet a nyelvén érezhet; és szaga, mely túlmutat a frissen nyomott lapok kellemes ragasztóillatán. Franzen tollából, nos, a szöveg pusztán szöveg. Ámbár lehet, hogy igazságtalan vagyok. Talán mielőbb nem ő lesz az egyetlen nagy amerikai kortárs, aki nem töltötte be még a nyolcvanát, rajta is erőt vesz valamiféle elmúlástudat, ami arra sarkallja, hogy mégis szobrot állítson önmagának egy utolsó, nem csak terjedelmében nagy műben.

Noha féltő volt, hogy Egyes megjegyzése egy pusztító erejű földrengést idéz elő, mondjuk olyat, amilyennel Franzen második regényében riogatta az olvasót, az események nem várt (és szerencsés) fordulatot vettek. Hirtelen beborult az ég, és esni kezdett. Nem mulasztottuk el megjegyezni, hogy csaknem minden szeánszunkon ekképp tiszteleg előttünk a sors, de az is világos volt, hogy ez az eső már a tavasz ajánlatát hozza magával, amellyel a természet egy fél évre ismét megveszteget bennünket – és lám, akár a hatévesek, kacagva rohantunk le a műteremház lépcsőjén, majd azon versenyeztünk, ki tud több vizet összegyűjteni a tenyerében; és amikor a magam adagjával nyakon lötyyintettem Ötöst, ő válaszul kisöpörte a lucskos hajtincset szürke és korán ráncosodó szemem útjából, és rózsaszín nyelvvel valamiféle szavakat formált, amelyeket sajnos semmivé tett a megélénkülő Petit Montmartre és vérrel buzgó dobhártyám szinkronizált dübörgése. Majd végül, a lelkesedés törvényszerű lelohadtával és a fedett hely utáni fellobbanó vággyal kebelünkben Kilences javaslatára felcsörtettünk Ötvenheteshez, aki Kilences szerint a *régi iskola* egyik leghitelesebb képviselője.

“És mit jelent a régi iskola?” kérdeztem.

“A régi iskolába olyan festők tartoznak, akik egyszerűen festők,” válaszolta Kilences. “Akikhez még ma sem ért el a hír, hogy a festészet mint médium halott, és akiknek az sem tűnik fel, hogy a médiaművészek alig titkoltan szánakozó tekintettel néznek rájuk, valahányszor felbukkannak valami olyan eseményen, amely, velük ellentétben, a jövőnek dolgozik és az emberiség javát szolgálja. Nagyjából.”

Azt hiszem, megértettem; amiképp azt is, hogy én is ismerősömnek mondhatom e régi iskola egy nagy formátumú diákját. Mindezek után kisebbfajta sok erejével hat rám, hogy a

Kilencesénél némileg szűkebb és sötétebb műterméből üdvözlésünkre elősiető Ötvenhetes mindnyájunknál fiatalabb – mégpedig látványosan.

“Csak az eső elől kerestünk menedéket,” mondja Kilences.

“Meg mindig is meg akartam nézni a képeidet,” mondja Hármas, aki gyűlöl férfiakkal kezet rázni, így egy finnyás alkarérintéssel kommunikálja, hogy részéről a formások le vannak tudva.

“Ez igazán megtisztelő,” hajt fejet Ötvenhetes Hármas előtt. “Én persze ismerlek. Van az a pár éves riportfilm a Youtube-on. Amit már hetvenezren láttak...”

“Hagyjuk,” mondja Kilences tapintatosan.

A tér csak első ránézésre tűnt kicsinek, Ötvenhetes territóriumában valójában nagyobb a mi alfahímünkénél, viszont annyira zsúfolt, hogy ebből nem sok látszik – most döbbenek rá, hogy Kilences tulajdonképpen pedáns rendet tart a maga szemétdombján. Ötvenhetes esetében nehéz elkülöníteni, mi számít befejezett műnek, mi vázlatnak vagy évekkal ezelőtt félbehagyott ötletnek, mert minden tárgy, a legjelentéktelenebb, földön heverő kis pasztellkrétadarab is egyszerre árasztja az ideiglenesség és a beletörődő megváltoztathatatlanság (valaki az államszocializmust emlegette!?) levegőjét.

Van néhány (talán a régi iskolába tartozó) művész, akik a magamfajta irodalmár kívülállónak számító esztétikai ítélőerejét nem csupán próbára teszik, de igazából maguk alá is gyűrik mindenestül. Georg Baselitz és Willem de Kooning képei például annyira kirívóan visszataszítóak, hogy tanulóéveimben gondosan átugrottam a Művészet a 20. században és hasonló kiadványok rájuk eső fejezeteit, mert szabályosan féltem szembesülni velük. És Ötvenhetes festményei, mondanom sem kell, mintha épp a Baselitz és de Kooning közti arany (vagy sár) középutat képviselnék. Talán Frank Auerbachról olvastam valahol, hogy naponta tíz liter festéket használ el – Ötvenhetes ezt biztosan nem engedheti meg magának, ám azért derekas *hommage* ez a szerény és szorgalmas német mester előtt. És noha figurái nem oly sátániak, mint de Kooning asszonyai (talán mert itt rendre kis csoportban tűnnek fel), az a tény, hogy mindeme vizuális terrorcselekményt egy filigrán huszoneves követte el, rendkívül kényelmetlen érzéssel tölt el. Távozásunkig passzív ellenállásra készülök.

“Bocsánat,” mutat körbe széttárt karral Ötvenhetes. “Nem nagyon készültem.”

“Egyébként honnan ismeritek egymást?” kérdezi Ötös, aki itt is ugyanazzal a tágra nyílt tekintettel (ami, mint fájón nyilall belém, egyenértékű a dekódolhatatlansággal) és puha léptekkel jár körbe, mint tette azt Kilences műtermében; és hát a nagyvilág bármely még idegen, még titokzatos pontján.

“Sziciliából,” mondja Ötvenhetes. “Hát nem csodálatos?”

“Sziciliából?” kérdezi Hármas Kilences felé fordulva, mintha ez egy jelentékeny tény lenne.

“Aha. Úgy emlékszem.”

“Szicília, gondolom, a festők paradicsoma,” mondja Ötös. Talán a színekre gondol, bár az Ötvenhetes képein pöffeszkedő agresszív koloratúrát aligha a természet ihlette.

“Volt ott egy művésztelep,” mondja Ötvenhetes. “De szó sincs erről. Itália történelmileg annyira túlterhelt, hogy ott ma egy festő nemhogy inspirációt nem kap, de minden kezdeményezőkétségét garantáltan elveszíti.” Őszintén szólva e megjegyzés nem azt a konzervatív attitűdöt látszik alátámasztani, amit az ember a régi iskola éltanulójától várna.

“Szóval ti mind a doktorira jártok,” állapítja meg aztán, miközben a cirill betűs logójú hűtőszekrényben kotorászik. Kötött pulóvere a térde alatt végződik, a nadrágját pedig feltúrve

hordja, és nem visel zoknit. Azt hiszem, kopaszodik; de annyira világos a haja, hogy ebben nem lehetek biztos. “Ez igazán érdekes.” Üres kézzel csukja be az ajtót.

“Hogyhogy?” kérdezi Egyes.

“Sokan kapacitáltak, hogy én is iratkozzak be. De egyelőre mindhiába. Azt hiszem, a képzőművészet és a filozófia, amennyire édestestvéreknek számítanak, épp annyira ki is zárják egymást.”

“Pedig most épp úgy fogalmaztál, akár egy klasszikus filozófus.”

“Talán sokat tanultam Kilences barátunktól. Odalent. Az Etna lábánál.”

Nevetünk.

“Ötvenhetes sokkal többet tud a világról, mint én,” gyón meg váratlanul Kilences.

“Hát. Egy átkozott magentát meg képtelen vagyok rendesen kikeverni. Egyszerűen nem találok el, mi kellene itt a kobaltkék mellé. Kontrasznak.”

“Semmi. Kész van.”

Ötvenhetes félrebillenti a fejét, és úgy néz a vászonra. “Igazad van.” Aztán felénk fordul. “Kilences sokkal többet tud a világról, mint én.”

Megint nevetünk, noha én továbbra is csak hunyorítva merek a képek felé pislantani. Nem tudom, ez lehet-e az oka, de Ötvenhetessel szemben is valami elemi ellenszenvet érzek – bár nem: ez minden bizonnyal annak köszönhető, hogy Kilences ilyen látható tisztelettel viszonyul hozzá.

“Pedig rengeteget beszélünk képzőművészetről,” mondja Ötös. “Ami mindig nagyon jólesik, mert ez egy olyan terület, ahol merek laikus lenni. A filozófia... hát, sokkal kockázatosabb.”

“Kockázatosnak épp nem mondanám. Csakis a filozófiában és a művészetben állhat fenn, hogy bárhogy vélekedjünk, az semmiképp sem cáfolható meg. Ezzel csak az a gond, hogy a művészek alkalmatlanok az alkotás folyamatában meghatározó tényezők azonosítására és levezetésére. A filozófusok pedig sosem tanulják meg használni az érzékeiket. És aki a két ablakon egyszerre próbál betekinteni, az csak valami torzképét látja a világnak. Igen.”

“Elcsúsznak egymáson a különböző interpretációk,” mondja Kilences.

“De ez mit jelent pontosan?” kérdezi Egyes.

“Nos, nem jelenthet mást, mint hogy valójában Kilences és jómagam sem tudunk az égvilágon semmit. Ahogy mondom.”

A húszéves hobónak álcázott Lao-Ce enyhén görnyedt hátával az egyetlen ványadt szobanövényéhez csoszog, és poshadt vizet lötytyint a kavicsos földre. Ötvenhetes ruhájának szaga nagyanyám néhai pincéjét idézi; és általában véve azt a fajta elmúlást, ami utólag még sokáig kísérti az embert.

“Azért biztosan tudsz nyilatkozni a saját műveidről,” mondja Hármas.

“Kerülöm, ha lehet. Szerencsére kiváló elméleti szakemberekkel vagyok körülvéve.”

“Akik mind ingyen dolgoznak.”

“Á!” csap a homlokára Ötvenhetes. “Már értem, miért kell néha mégis nekem megmagyaráznom a tetteimet.”

“Engem,” kezdi Ötös; ki más? “például nagyon izgat, persze csak mert laikus vagyok, hogy a portréidat valós modellek alapján mintázod, vagy talán kitalált alakok?”

“Kitalált alakok. Természetesen. Ma már egyetlen festő sem foglalkozik a valósággal.”

“Akkor ki foglalkozik vele? A filozófusok?”

“Még csak az kellene!” nevet Ötvenhetes. “Azt már Arisztotelész elintézte, hogy a filozófusok az idők végeztéig szabadok legyenek a valóság ügyes-bajos dolgaitól. De ez

tökéletesen rendben van így. Az ideális társadalom fenn kell, hogy tartson egy páholyt olyanoknak, akiket az anyagi szféra meg nem érinthet. Ez mutatja a gazdasági alap szilárdságát, nem igaz? Róma. India. Papok már nincsenek, ki lenne jobb jelölt a filozófusoknál meg a művészeknél?”

“Hát, erről épp volt egy vitánk nemrégiben a doktoriban,” kap vérszemet Egyes. “Hogy a mai bevett magatartásformáink oda vezethetnek, hogy a művészet mint olyan valamiféle luxustermék státuszába kerül... Röviden összefoglalva,” pislog aztán.

“Soha nem volt más. Ne tréfáljunk. Civilizációs szempontból a művészet meg a bölcsélet pontosan a társadalom anyagi lehetőségeken túl fennálló potenciáljának kifejeződése. Ez a luxus szinonimája, ha így akarod érteni.”

“Szóval mi egy ideális társadalomban élünk?” vág közbe Hármás.

“Nos, ezt nem tisztzem megítélni. Ki is lenne képes rá? De mindig minden az ideális felé törekszik. Ősrobbanás és Nagy Reccs. Az entrópia. A belédobott kő után lecsendesülő víztükör. Ahogy az örökmozgó lassan megáll. Végül is nem mindegy?”

“Én megmondtam,” mutat Kilences könnyed mozdulattal és büszke vigyorral barátjára; akár valami ritka majomfaj jól táplált példányára az állatkertben. De vajon mit mondott meg? Hogy micsoda szórakozásban lesz itt részünk? Hogy a régi iskola képviselői korántsem csupán a festészetben vállalkoznak a mindenkori helyes út kijelölésére?

“De az egész elgondolható az egyén szemszögéből is,” folytatja Ötvenhetes. “Azt szoktam mondani, már ha valaki megkérdez, hogy a művészetre mindenkinek szüksége van. A művészetre, és a bölcseletre, persze. Hisz az emberi egészség része, hogy a fizikai szükségleteinken túli javakban se szenvedjünk hiányt. A művészet egy kapu, vagy egy telefon, amin keresztül kapcsolatba léphetünk ezzel a szférával. Kapu. Inkább kapu, mint telefon. Hiszen emellett a művészet által fejezhető ki az, amit nem tudunk kimondani. A filozófia... az kicsit másképp működik. De a lényeg ugyanaz. Édestestvérek. Ha innen nézzük, persze rögvest nem luxusról van szó. Hanem létfeltételről.”

“És tetten érhető ez a konkrét művekben?” köti a karóhoz az ebet Egyes – pedig világosan kimondatott a valóság rendreutasítása.

“Amint elvonatkoztatunk a szavaktól.”

“Csak hát erre az elméleti szakemberek nem képesek.” Vajon mennyi idő múlva látszik majd meg Hármason, hogy állandóan fel van dülva? Persze talán látszik is már: másképp, elképzelhető, nem Charlotte Gainsbourg, hanem mondjuk Marion Cotillard vált volna belőle.

“Mindenkinek megvan a maga feladata,” visz be nekünk egy újabb kemény ütést Ötvenhetes.

“Komolyan így gondolod?”

“Természetesen. Valakinek a páholyban. Valakinek alatta. És hát... nos... a páholyból rálátunk a színpadra, de a nézőtér rejtve marad.”

Kilences, az ember, aki maga nyíltan nem dohányzik, de mindig hord magánál egy dobozzal a mások érdekében, megkínálja Ötvenhetest. Ötvenhetes elveszi a cigarettát, és, mintha csak egy újabb ecsetvonás lenne a kompozícióban, cserepes ajkai közé illeszti, de nem gyújtja meg. Csend ereszkedik a műteremre. Ez a Montmartre egy kevésbé divatos szöglete, ahol az ember nem vágyik kinézni az ablakon, mert... bizonyára azért, mert a színpad üres. Panaszra persze nincs ok: így is megkaptuk a magunk előadását, ráadásul ingyen. Óvatlan tekintetem a bejárati ajtó melletti falra téved, ahol egy különösen groteszk festményről az idős George Sand arca néz vissza rám – cserepekre törve, piszkos krokodilbőrrel, felemás lila-zöld íriszszel. Az Agresszió

és ironia főhőse gyakran hivatkozik George Sandra, mint arra a szerzőre, akinek túl sok energiát kellett fordítania a saját életére, így képtelen volt megírni pályája nagy művét. Én mint szerző úgy választottam éppen őt példának, hogy soha semmit nem olvastam George Sandtól. Azt tudom, hogy a *magnum opus* világra hozatala majdnem bizonyosan tönkreteszi az írot – szellem az, mely nemcsak életében, de halála után is fáradhatatlanul kísérti őt; fülébe duruzsol a koporsóban, és meggyalázza emlékét. Az író tehát saját maga engedi be ajtaján a végzetét – ezért is lehet, hogy egyetlen példányt sem találni közöttük, akit boldognak nevezhetnénk.

Tizenkét éves koromtól nagyjából a gimnáziumba kerüléseimig jártam heti három reggel úszóedzésre. Természetesen a legkevésbé tehetségesek terjedelmes csoportjába (egy szint alatt nincs értelme differenciálni) tartoztam, és igazából ez a megmagyarázhatatlan szokás semmilyen hatással nem járt későbbi életemre nézve; ám volt itt egy barátom, Hetvenötös. Hetvenötössel nemigen találkoztam az uszodán kívül, viszont az edzések végén (amikor még mindig vagy fél óránk volt a tanítás kezdetéig) együtt álltunk sorban a büfénél, és utána együtt ittuk meg a műanyag poharas forró csokinkat; amely amúgy annyira véglegesen kitörölhetetlen ízt hagy az ember szájában, hogy magában foglalja az egész gyermekkor esszenciáját. Vele beszéltem meg először és egyedülként a szokásos problémákat, amelyek egy korunkbeli fiú életében felütik a fejüket – noha mindketten olyannyira szemérmesek voltunk, hogy egy egészen összetett verbális kódrendszert fejlesztettünk ki a kínos dolgok közlésére. Hetvenötös talán nálam is több kudarcot tudott felmutatni az ellenkező nemű egyedekkel folytatott kommunikációs kísérletek terén; mégis ő volt az, aki egyik reggel, még vizes hajjal bejelentette, hogy délután randevúzni fog a parkban – mégpedig Ötvenegyessel, aki akkoriban értelemszerűen nekem is tetszett. Ezek után egész nap valamiféle terven törtem a fejem kétségbeesetten; főképp miután beláttam, hogy nem tornádó, de egy szánalmas kis zápor sem fog keresztbe tenni a szabadtéri találkozóknak. Az utolsó óránk végeztével rohantam az iskola kapujához, ahol sikerült Ötvenegyest feltartóztatnom, és közöltem vele, hogy semmiképp nem mehet el, mert valami életbevágóan fontosat kell megmutatnom neki az osztálytermünkben. Elképzelni sem tudtam, miért ment bele, és aztán ez persze nem is derült ki: magunkra zártam az üres termet, és, mivel semmit nem tudtam mondani, egyszerűen megpróbáltam megcsókolni Ötvenegyest. Hetvenötös persze már másnapra tudomást szerzett a dologról, és ezt követően egyetlen alkalommal láttam őt, immár nem a büfé padján ülve: amikor közölte velem, életkorunkhoz mérten mellbevágó érettséggel és tárgyilagossággal, hogy soha az életben nem leszek boldog egyetlen lánnyal sem, és még kevésbé fogom boldoggá tenni őket.

Hetvenötössel egyszer megpróbáltuk definiálni, mit jelent 'egymás barátjának lenni'. Azt hiszem, a kísérlet azért bizonyult olyan sikeresnek, mert ez döbentett rá minket, hogy a definíció teljesen fölösleges; amennyiben kimondatlanul is pontosan tudjuk a választ. Tudtuk, persze. Aztán Hetvenötös után villámsebessen elfelejttem, és azóta sem sikerült felidézmem, bármennyit törtem rajta a fejem.

“Fizetem a taxit,” mondja Egyes.

“Azt hiszem, én nem szállok ki itt. Valamiért úgy érzem, meg kell nézmem a Hannah Höch-időszakost az Avantgárd Múzeumban, mielőtt bezár.”

“Jézusom, az Avantgárd Múzeum! Mióta is nem jártam ott?”

“Én sem,” válaszolom.

“Hát, akkor sok szerencsét hozzá!”

Egyes kilép a járdára és becsukja a kocsiajtót. A következő lámpánál pirosat kapunk, így a párás ablakon keresztül láthatom, amint átkel a zebrán; és mielőtt beütné a kapukódot, vidám szórakozottsággal felnéz az égre, amely szépen kitisztult. De alkonyodik már – nem is tudom, miből gondoltam, hogy az Avantgárd Múzeumot még nyitva találom.

“Várjon,” mondom a sofőrnek.

“Igen?” Hátrafordul, a karja az anyósülés támláján, feltúrt inge alól ormóttanul megrajzolt címer fele türemkedik elő: a helyi neofasiszta underground jelképe, azt hiszem.

“Semmi. Induljunk.”

VI.

hit

“Milyen tejjel kéred?” kérdezi a felszolgáló az előttünk álló nőtől. “Van laktózmentes, rizs- és szójatej.”

“Mindegy, csak ne sima legyen.”

Ötökre nézek, aki kissé fáradtnak látszik – ha nem tudnám, hogy őt sohasem örli fel az idő malma és a világ keserősége, azt mondanám, karikák vannak a szeme körül. Talán csak az előadás viselte meg: egy órára hirdették, de a negyven percnyi késés után végül vagy kétszer ennyit töltöttünk el a fullasztó levegőjű pincehelyiségben; ráadásul, bár úgy véltük, körültekintően tájékozódunk a dolog felől, végül mégis sikerült abba a típusú színházba belefutnunk, amely „a közönség részvételére épít” – Ötös pedig, képzelhetjük, nem az efféle feszültséggel teli szórakozásra van beprogramozva.

“Kivisszük nektek,” nyugtat meg bennünket a felszolgáló, és egy számmal ellátott műanyag táblát nyom a kezembe. Tétova léptekkel indulunk meg a galéria irányába. A falépcsők recsegnek alattunk; megkapaszkodom a korlátban, de instabil, akár az egzisztenciám – ha nem anyagi, akkor, ami persze még rettenetesebb, tiszta filozófiai értelemben.

A színjátszás sohasem volt épp a kedvenc művészeti ágam, különösen nem az úgynevezett alternatív társulatok, ahol becsületkassza van, és a nézők hajtogatják ki a műanyag székeket az előadás előtt. Tapasztalat nélkül ítélek, persze: soha egyetlen barátnőm sem kényszerített arra, hogy hetenként egyszer színházba cipeljem; ami különben meglepő is – azt hinnék, ez amolyan kötelező manír az intelligens és független nő kellékárában. Így azonban megejtően naiv vagyok az egyes darabok minőségének megítélésében, és rendre másokra hagyom az értékelést. A kávézó felé menet kibontakozó vitába csak makacs hallgatásommal szálltam be,

és igyekeztem megérteni, miképp lehet, hogy társaim az előadás olyan apró nüanszait is megfigyelték, sőt, kontextusba helyezték, amelyek felett én mindenestül elsiklottam.

“Figyeljete, mindjárt botrány lesz,” bököldalba Egyes. Az egyik távolabbi asztalnál ökölbe szorult kezű, és amúgy is ökölvívó ábrázatú fickó ül egy filigrán nővel szemben, és valami papírokat tanulmányoz.

“Miről beszélnek?” kérdezi Hármás.

“Nem tudom. De az előbb már majdnem megütötte.”

“Hárman talán elbírtok vele. Ha arra kerülne a sor.”

“Ezt most komolyan mondog?”

Valóban szürreális elképzelni, amint Egyes a fickó bal karját, én meg a jobbat próbálom sakkban tartani, miközben Kilences a gyomrára mért ütésekkel igyekszik földre kényszeríteni, a nő pedig hol minket, hol a partnerét buzdítja ütemes kiáltásokkal. A darabra visszatérve: Ötösnél alighanem az verte ki végleg a biztosítékot, amikor a férfi főszereplő (szőrös, fedetlen mellkas, a homlokába nőtt haj, ápolatlanná ápolt szakáll, és persze szaglott a tesztoszterontól) térdre borult előtte, a kezét a kezébe vette és azt suttogetta, hogy a maszájok istene előtt még megesküdhetnek egymással. Hogy miért épp a maszájok részesülnek ily kitüntető figyelemben, az rövid ideig nem volt egészen világos, de aztán (egy meglehetősen szájbarágós, a sokktól felingerelt Ötöst leszámítva mindenkit elfojtott ásitásokra ingerlő jelenetben) kiderült, hogy az alkotók mély érdeklődéssel viseltetnek a tradicionális fekete-afrikai kultúrák ellenállóképessége iránt a modern világgal szemben – bizony, a maszáj férfiak mind gyakrabban cserélik törzsi öltözéküket ipari munkaruhára, iskolai viseletre vagy egyenesen hajszálcásikos öltönyre, és a kőkorszaki technológiával épített otthonok barátságos sötétjét sok helyütt immár mobiltelefonok fénye dűlja szét. A nyugati hatások mellett pedig kínai, indiai és arab nyomulás fenyegeti az utolsó, a Földdel még bensőséges kapcsolatot ápoló civilizációk jövőjét; ahogy egyébként a világon mindenütt – még szerencse, hogy az amazóniai őserdők vagy a pápua lankák kannibál hajlamú törzsei nem kerültek elő analógia gyanánt.

A színdarab amúgy a hitről szólt. Ha jól értelmeztem, pontosabban azzal a hagyományos felfogással, amely szerint önmagunk és a világ szubjektív megismerésének kell, hogy legyen egy, a tudáson túlmutató dimenziója. Egy ilyen témával társulatunk különösen a többi alternatív csoportosuláshoz képest lehetett volna igazán alternatív, ám (legalábbis velem) nemigen tudták elhíttetni, hogy bármilyen effajta hithez bármi közük is lenne azon túl, hogy néha a városközponttól tíz percre elvonulva, mondjuk valami barátságos park közepén (nyilván vízpipázgatás közben) az univerzum minden szögletét átjáró energiáról cserélgetnek eszmét. A nézők toleránsabb fele persze igen hitelesen elrévedezett a látottakon, hallottakon és kiszagoltakon; de hát, gondolom, pontosan ezért jöttek. És mivel még az Akadémia tagjai is (minden ellenérzésük dacára) úgy ítélik meg, hozzájuk méltó vitákra sarkalló produkcióhoz volt szerencsénk, ismét sok szék között találok magam a padlón.

Még mindig a műanyag táblát szorongatom, a megrettent felszolgálónak szinte erővel kell elvennie tőlem. A többiek nem sok figyelmet fordítanak a konfrontációra, mert még mindig az ökölvívó és kedvese közt kitörni készülő, kétségtelenül látványosabb összecsapást szuggereálják, mígnem Ötös véget vet a mulatságnak: “Annyira éretlenek vagytok. Tényleg soha nem szembesültetek valami valódi problémával az életben?”

A Homályosító Csoport ismét hallatott magáról, ezúttal interjút adtak egy baloldali politikai hetilapnak (amely lapnak anno én is dolgoztam, és igencsak méltatlan körülmények közt váltak el útjaink, így a nevét daczból sem írom le). Az interjút Tizenkilences, a neves kurátor készítette, és rögtön azzal a kérdéssel nyit, vajon hőseink vallásos nevelésben részesültek-e?

“Úgy érted, gyerekkorunkban?” hangzik a szellemes ríposzt, majd Harminckilences példákat sorakoztat fel, hol kúszik vissza látens módon a vallásos nyelvezet országunk közbeszédébe.

“De vajon mi lehet ennek az oka?”

“Ennek elszomorítóan egyszerű oka van,” mondja Kilencvenhármas. “A vallásnál sosem volt jobb ópium. Ha a kormánynak, vagy a mindenkori hatalomnak sikerülne visszaterelnie a bárányokat ebbe az akolba, akkor, hát, tényleg bárányokká válnának.”

“A világi és az egyházi hatalom szövetsége megint értelmet nyer,” egészíti ki partnerét Harminckilences. “Hát nem csodálatos?”

“És valóban elegendő ereje lehet ehhez bármilyen kormányszatnak?”

“Feltéve, hogy sikerül irányítást szerezniük a legfontosabb médiumok fölött. Igen, természetesen. Ebben az esetben, és hát látjuk, merrefelé haladunk, ez abszolút lehetséges.”

“A diktatórikus törekvések mögött mindig ott kell állnia a szakrális szféra támogató erejének. Kivéve, ha a szakrális szférát teljességgel megszüntetik, mint a kommunista rendszerekben. De egyébként a hatalom mindig jobban teszi, ha valamiféle megkérdőjelezhetetlen, mondhatni, megszentelt legitimitást biztosít önmagának.”

Az interjú legérdekesebb részében, abban, amely megosztások ezreit és valóságos hashtag-áradatot zúdított az online közösségre, a két sztár bejelenti, hogy következő munkájukban a búcsúcédulák középkori hagyományát dolgozzák fel. “Túlságosan sok részletet egyelőre nem szeretnénk elárulni,” árulja el Harminckilences. “Az elképzelés szerint a búcsúcédulákat valamilyen ehető anyaggal szimbolizáljuk, nyilván utalva az ostyára mint Krisztus testére. Ahol az egyház már a Megváltót magát is a benne rejlő anyagi potenciál szerint vizsgálja, ott a szentségek egészen új értelmet nyernek.”

“Mi is gondolkodtunk egy pápai pornófilm ötletén, vagy egy free jazz akción, ahol a szentmise közepén elfoglaljuk az orgonát és konfettit szórunk a gyülekezetre, a Pussy Riot által inspirálva, de előbb ezt az oldalát szeretnénk kidomborítani a jelen kor vallásosságának.”

A végén Tizenkilences még rákérdez, létezik-e ma még őszintén hívó ember a társadalmunkban, de erre csak egy szóviccel válaszolnak, és az interjú véget ér; anélkül, hogy a politika ténylegesen szóba került volna. Nem is tudom mire vélni a kialakult botrányt, hacsak nem ismét azok keze van a dologban, akiket azért fizetnek, hogy bizonyos kényesebb témákon harsányan megbotránkozzanak.

Ismét eszembe jut anyám a templomba járás hóbortjával. Mennyire szelíd és ártalmatlan ember volt ő, illetve nyilván még mindig az, azokhoz képest, akik hazugnak, álságosnak és kártékonyak bélyegzik őt, és vad dühöt éreznek iránta; olyasvalami miatt, amiről neki igazából fogalma sincsen. Valóban: ha az embertől mindent elvesznek, és semmije sem marad, csak a harag az, amibe kapaszkodhat; ez tartja életben, ez az a minimális szükséglet, ami biztosítja a túlélést a Földön, a többi ember közt.

Egy, a galéria alatt táborot vert férficsorda ordítózása lehetetleníti el beszélgetésünket. Azt hiszem, nem véletlen, hogy sohasem volt úgynevezett baráti társaságom, legalábbis a hagyományos típusú, amely magammal azonos nemű egyedekből áll. Már megfigyeltem, hogy csoportba gyűlve a férfiak egészen állatias lényekké válnak, de nem ám abban az értelemben, hogy előtör belőlük a nemes és mély virtus, sokkal inkább valami biológiailag primitívebb létmódba vonulnak vissza, talán gombafonalak hatalmas, föld alatti telepéhez hasonlíthatóan, vagy, ha az állatoknál maradunk, egy hangyakolóniához, ahol az egyes példányoknak nincs önálló agyműködése, csupán teszik a dolgukat, és mindeközben abban az illúzióban ringatóznak, hogy így még jól is érzik magukat. Hármas a telefonját nyomkodja, és a homlokára aggodalmas ráncok ülnek ki: nyilván egy újabb kis példányszámú művészeti *fanzine* kényszerül hibernációba a mecénások hiánya miatt; esetleg megszüntettek egy ösztöndíjprogramot, ahol korábban politikailag érzékeny alkotóknak hajigáltak kegyelemkenyeret.

“Hogy áll az egyetemi felújítás?” kérdezem üvöltve. “Én már csak leszegett fejjel merek közlekedni a kampuszon.”

“Á, hagyjuk,” sóhajt Egyes. “A filmszak oktatói már gyakorlatilag nyíltan nyúlnak bele az egyetemi kasszába, de még a hallgatói önkormányzatnak is sikerült kibulizni némi soron kívüli juttatást.”

“És ennek mi köze a felújításhoz?” kérdezi Kilences.

“Ennek mindenhez köze van,” mondja rezignált hangon Egyes, némi méltatlankodó csend (vagyis érintetlen hangzavar) után. “Mire minden épületet renoválnak, csak díszes papírmásé falak fognak állni egymás mellett, amelyek mögül mindent kiloptak.”

Április közepe van, a tanévnek egy hónapon belül vége. A vizsgaidőszakban talán bejárnunk még ügyeket intézni, de kétlem, hogy túl gyakran botlunk majd egymásba. Igaz, a tavalyi évhez képest így is radikális a változás, amit soron kívüli akadémiai üléseink jelentenek; talán mindannyiunkban hagynak valami keserű vágyakozást a súlyos és lehangoló nyári napokra. Az értelmiségi számára nincs rosszabb a nyárnál: a terméketlenség, a gyötrődés, a vegetáció időszaka ez, és ahogy a forró évszak évről évre hosszabbra nyúlik majd, kasztunk úgy lesz egyre sebezhetőbb és jelentéktelenebb.

“Anyám megint zaklat,” közli vészjóslóan Hármas. Mind emlékszünk még arra a jelenetre a vacsoránál. Persze Kilences reagál leggyorsabban: kiveszi a mobilt Hármas kezéből, kikapcsolja, és fejjel lefelé az asztalra fekteti – így jár a rendszer minden ellensége.

“Minden ember meg van verve a saját családjával.”

“Hetes, a te rokonaidról nem tudunk semmit,” mondja valaki.

“Csakugyan?”

“Kivel tartod a kapcsolatot?” Hármas ezt úgy kérdezi, mintha az elidegenedettséget az irodalmár nélkülözhetetlen jellemzője lenne. Vagy mindnyájunké.

“Messze lakunk egymástól,” mondom.

“De itt nőttél fel, nem?”

“Igen. Ismerem a várost, mint a tenyeremet.”

Azt hiszem, mindenkinek kényelmetlenül új ez a szituáció, mármint hogy nekem tesznek fel kérdéseket, így aztán a részeg horda ismét könnyen fölénk kerekedik. Ezt kihasználva képzeletben Ötös ölébe hajtom a fejem, aki vigasztalóan cirógatja barázdált homlokomat, és nem mond semmit; de, mint szokásosan, ebben a semmiben benne foglaltatik minden.

A kávézó bejárata előtt dohányozunk, ami úgy néz ki, hogy Hármás és Kilences megosztóznak egy Benson & Hedges márkájú cigarettán, mi, többiek pedig elragadtatva figyeljük mindezt. Ebből is látszik, mily magas szinten üzzük a tolerancia művészetét; és talán fel is fogom vetni Kilencesnek (mint az egyetlen művésznek, akit ismerek), hogy a következő egyéni tárlatát az „Elfogadunk mindent. Elfogadunk bármit” cím alatt rendezze meg. Bár, emlékeztetem magam, Kilences művészete nem szól semmiről; és ezt ő maga óhajtja leginkább. Egy további megfigyelés, ami persze az előbbivel szorosan összefügg: egy olyan művészetről lehet csak igazán beszélni, amely szándéka szerint nem szól semmiről. Vagy jobb helyeken ez közhelynek számít?

“Nyilván megint az önmagát megszépítő múlt esetével van dolgunk, de mintha úgy emlékeznék, tíz évvel ezelőtt még bele lehetett futni olyan törekvésekbe, amelyek a hétköznapi vallásosság kérdéseit hitelesen mutatták be,” mondja most a művész, egy kialvatlan Ms. Gainsbourg felé fordulva.

“És nem ennyire tényérbemászóan,” jön a válasz. A színdarab eszerint feltétlenül sikeres volt – szellemi energiáink úgy keringenek körülötte, akár a Föld körüli pályáját elhagyni képtelen műhold.

“Nem szeretnék általánosítani,” mondja Ötös, “de az a tapasztalatom, mármint tudom, hogy ebben nem nekem van igazán jogom nyilatkozni, mindenesetre úgy látom, a kortárs művészek többsége a hit témájában főleg a provokáció lehetőségét látja meg.” Szegény Ötös, pedig ő vélhetőleg még csak nem is olvasta az interjút a Homályosítókkal.

“A provokáció a posztmodern egyik alapvető kommunikációs stratégiája,” mondja Hármás.

“De miért?”

“Azért, mert az információözönben egyre nehezebb átlépni az emberek ingerküszöbét.”

“De nem épp ettől válik még nehezebbé?”

“Nehéz kérdés,” von vállat Hármás.

“A hit témájában sokféle viszonyulás lehetséges,” mondja Kilences. “De az emberek egyszerűen tájékozatlanok ahhoz, hogy ezt kihasználják.”

“De épp a művészek?”

“A művészek leginkább. A művészek szinte soha nem veszik a fáradságot, hogy utánanézzenek a dolgoknak.”

“Ezt sajnos megerősíthetem,” mondja Hármás. “Ahogy Kilences is mondta, a vallást tematizáló munkák nagy része hihetetlenül felszínes. Pedig én el tudom ismerni, amikor az ellenkezőjére látok példát.” Igazán elegáns főhajtás ez Harminckilences és palindrom partnerének *oeuvre*-je előtt. “De hát itt van ez a társulat, akiket ma láttunk. Nyilvánvaló, hogy ők addig jutottak el, hogy ha Istenre hivatkozol egy művészeti kontextusban, akkor mások majd rögvést úgy gondolják, valami komoly mondanivalód van. A legrosszabb absztrakt festményre is azonnal oda kell figyelniük, amint valami kenetes címet aggatnak rá, mondjuk „Szentháromság”, vagy „A színeváltozás dimenziói” ” (ezen mind felnevetünk), “netán egy idézet valamelyik evangéliumból. Tudjátok. De talán a költők a legrosszabbak ebben a tekintetben. Bocs, Hetes. Azok a költők, akik mindenáron latin kifejezéseket erőszakolnak a verseikbe. Meg nem tudnak úgy írni a természetről, hogy egy random patakban ne a jóisten arcát lássák tükröződni.”

Hármás elnyomja a cigarettát a bakancsa talpán (hogy tudnak a nők ennyire következtetlően öltözködni? Télen húsz fokhoz, tavasszal meg mínusz húszhoz választanak ruhát.), és kifújja

az utolsó slukkot a tüdejéből. Hármás illata ellentmondást nem tűrően szivárog át az összes érzékszervünkbe; és tudom, hogy nem használ parfümöt, mert amúgy is értelmetlen lenne. Egyszerre keserű és édes, színes és monokróm, és bizonyára a testének elemei, a bőre, az izmai, a szőr és a csontok másmilyen kapcsolatban állnak egymással, mint egy átlagos ember esetében. És amikor önmaga részévé tesz valamit, majd kibocsájtja, mint most a cigaretta füstjét, már az sem lesz ugyanaz. Kilences tudja ezt; de vajon igazán tisztában van-e vele, hogy tudja?

“Semmiel nem tartozom a költőknek,” biztosítom a tényekről Hármást, aki egy pillanatra a szemembe néz. A részeg férfiak kitódulnak az üvegajtón és csaknem elüttetik magukat a megállóba érkező busszal.

“És az egészben az az igazán gáz, hogy közben senkit nem érdekel, az illetőnek tényleg vannak-e gondolatai erről a témáról. Egyszerűen jól hangzik, hiába, hogy gőzük sincs közben az egészről.”

“Isten mint nyelvi eszköz,” mondom. “A művészet csöndes deszakralizációja.”

“Nem tudom,” mondja Ötös. “Sokan vannak, akik talán jobban tisztelhetnének bizonyos dolgokat.”

“Bemegyünk?” kérdezi valaki.

“Szerintem jó itt még. Figyeld az embereket.”

“Jelenleg nem sok örömet lelem az emberekben.”

Lassan itt a szezon: noha még nincs zsúfolásig tele a belváros minden mellékutcája (az elmúlt években legalább megháromszorozódott a különféle szórakozóhelyek száma, amelyekben csak annyi a közös, hogy tulajdonosaik úgy vélik, ha egy üres pinchelyiséget megtöltenek székekkel és asztalokkal, a falakat meg jópofa tipográfiával felvitt árlistával, ezzel máris megteremtettek egy úgynevezett *helyet*, ahová az emberek majd szívesen járnak – e kellemetlen recept tudomásom szerint Budapestről ered), de a kezükben almaceres üveggel dülöngélő és túlzott gesztikulációtól kísérve vihorászó külföldiek száma lassan eléri a velük lépést tartani igyekvő helyiekét, és a lázadóbb természetű lányok már mezítláb járnak, mert mektehetik. A magunkfajtan ekkor kezd úrrá lenni valamilyen meghasonlottság, amiért egy pillanatra minden tekintetben konzervatívnak érzi magát – még az is átfut az agyán, hogy szeretett városát elfoglalták a talpa alól. Igen, tán mégis jobb lenne bemennünk, és magunkra zárni az összes lehetséges ajtót.

“Szeretem az ilyen éjszakákat,” mondja ehelyett Hármás.

“Hiányzik a fiatalságod, mi?” vigyorog Egyes.

“Várjunk csak. Öregebb vagyok nálad?”

“Matematikailag igen. Attól tartok.”

“Jézusom.” Hármás láthatóan megrendül. Amikor Kilencesre nézünk, aki annyi mindent látott a világból, vagy a mezítlábas lányokra, akiket a világon semmi nem érdekel, vélhetőleg mindnyájunkon erőt vesz az érzés, hogy amit lehet, elrontottunk. “Nem akarok bemenni. Hozna nekem valaki egy vodkát?”

Indulok. Meglepetésemre Ötös velem tart.

“Csak nem akarod megint áthágni a szabályaidat?” kérdezem tőle, miután becsukódik mögöttünk az ujjlenyomatoktól ragacos ajtó. Csakugyan rosszabb a levegő idebent.

“Micsoda? Ja, nem. Nem kérek inni.”

Némán szlalomozunk az asztalok között. A pultnál brutális sor: nyolcvan százalék arabica, nem, bocsánat, legyen inkább mégis száz százalék. Kérdőn nézek Ötösre.

“Ne haragudj. Úgy éreztem, semmi keresnivalóm odakint.”

“De hát miért? A nemdohányzók alkották a csendes többséget, ennyire igazán lehetünk előzékenyek a gyenge akaratúakkal szemben.”

“Úgy értem, nos, néha megrohan ez a gondolat, hogy egyáltalán nem illek ebbe a társaságba. Tudod, én csak egy szociológus vagyok.”

“Hát, néhányan sokat megadnának azért, hogy definiálhatóak legyenek.”

“De nem is erről van szó. Időnként meg se merek szólalni, mert félek, hogy fognak reagálni arra, amit mondok.” Lopva Ötös kényszermozdulatait figyelem, amint a két kezén összeérinti az ujjbegyeket. Ez valami szabadkőműves rejtjel, *nach Angela Merkel*, ugye? Körbenézek, ki leselkedhet ránk a dísznövények kaspói mögül. “Biztos túlkombinálok, de mintha minden egyes dologban ellenem lennének. És még ha tudom, hogy igazam van, akkor sincs bátorságom beszállni a vitába, mert nem hiszem el, hogy bármelyiküket meg tudnám győzni bármiről.”

“Érdekes. Sose mondtad.” Persze fogalmam sincs, mi lenne az adekvát lépés ebben a bizsergető helyzetben. Talán valahol félúton helyezkedik el a semmit nem mondás és a semmitmondás közt (az effajta nyelvi leleményekért az Agresszió és irónia idején alighanem keresztre feszítettek volna).

“Pedig nem most tört rám a hisztéria, elhiheted.” Ötös fáradt mosolya nem nekem szól. Egy testetlen, formátlan személynek, aki, engedelmeskedve a távolhatás kvantummechanikai törvényének, talán felfigyel majd rá.

“És miért épp velem osztod meg a... kétségeidet?”

“Nem tudom.”

Ennél egy kicsit többre számítottam.

“Ennél egy kicsit többre számítottam,” mosolygok.

“Azt hiszem, azért, mert... te vagy az, aki nem folyamatosan önmagával van elfoglalva.”

Ez valamivel több, igen, kétségtelenül. Ötöstől egyenesen drámai erejű kinyilatkoztatás.

“Ne felejtsd el, hogy én nem vagyok tagja egyetlen jótékonyági alapítványnak, de még egy nyamvadt civil szervezetnek sem.”

“Tudom. Én az ilyesmik miatt tényleg, komolyan felnézek Hármásra, Egyesre meg a többiekre. De hosszú távon képtelen vagyok elviselni, hogy mindig csak a saját igazságuk számít nekik. Hogy néha talán valaki más véleménye is jogos lehet, az, mint lehetőség, azt hiszem, fel sem merül bennük.”

“Nos, tudom, mire gondolsz. De vajon mi mások vagyunk? Lehet egyáltalán bárki igazán másmilyen?”

“Ezt költői kérdésnek szántad?”

Ötös alulról néz fel rám, szúrós tekintettel; és ilyen sok idő elteltével válik csak világossá számomra, hogy legalább egy fejjel magasabb vagyok nála. Ez, attól félek, nem az ő, hanem az én testem aránytalanságát bizonyítja – hiszen Ötöst méricskélni olyan, mint kérdéseket intézni Istenhez a világ természetéről.

“Attól tartok, nem,” felelem.

“Hát pedig elmondtam, hogy nem véletlenül beszélek erről éppen neked. Még ha néha te is teljességgel elviselhetetlen vagy.”

“Köszönöm.”

“Mit?”

“Nem is tudom. Azt hiszem, nem tudok igazán jó választ adni a kétségeidre. Talán tényleg csak opponálni tudok igazán meggyőzően. Ahogy egyszer a fejemhez vágta.”

“Nem baj. Egyáltalán nem baj. Mármint az, hogy nem tudsz.” Kissé lehajtja a fejét. “Nem rendelsz?”

Rendelek, a bankkártyát a kijelzőhöz érintem; de remegnek az ujjaim, és a kártya (amely, tulajdonosához a legkevésbé sem illően, pálmafákkal meg egzotikus madarakkal van díszítve, valami lakossági Paul Gauguin stílusában) becsúszik a pult üveglapja mögé. Szólok Ötösnek, hogy menjen ki a többiekhez, amíg megoldjuk a problémát, de nem tágit mellőlem, és még akkor is itt van, amikor az egyik vendég fotózni kezd a telefonjával: megvan a napi betevő, megvan a napi sztori.

Társainkat alighanem felüdítette a távollétünk, legalábbis erre utal, hogy a vita igen magas hőfokon lángol – Ötösnek abban mindenképpen igaza van, hogy mi ketten kerékkötői vagyunk a gördülékeny katedra-csatározásnak, amire kollégáink szinte bármely helyzetben kaphatóak.

“Aquinói Tamás összes úgynevezett istenbizonyítéka önevidens,” mennydörgi Egyes, birokra kelve a metropolisznak a posztmodernnek által szakadatlan megénekelte statikus elektromos zúgásával. “Akkoriban nyilván senkinek nem volt elég esze, bocsánat, intellektuális tapasztalata ahhoz, hogy felismerje, milyen ügyesen fogalmazott.”

“Mármint?”

“Amikor állítasz valamit, amiből levonsz egy következtetést, de az már eleve benne volt az állításban. Ha ma élne, ideális lenne klímaváltozás-tagadónak vagy egy homeopátiás cég menedzserének.”

“Hogy került elő Aquinói Tamás?” kérdezem, választ sem várva.

“Azért azt hiszem, olyan vastag bőre még a Vatikánnak sincs, hogy ezer éves teóriákra tényként hivatkozzon,” szív bele egy újabb cigarettába Hármás.

“De hát Ferenc pápa óta status quo-ban vagyunk a Vatikánnal, nem?”

“Szent Tamás esetében a filozófiai alapokkal volt probléma,” vélekedik Kilences. “A hit intellektuális megalapozása az egyik legérdekesebb és leggyümölcsözőbb filozófiai kihívás. De persze nem ennyire átlátszó, vagy, mondhatni, nyugatias módon.”

“A hit intellektuális megalapozása eléggé paradoxnak hangzik, nem?”

Egyes kis oldalszúrása eszembe idézi Suszaku regényét, a Némaságot. „Uram, miért hallgatsz? Miért e szűnhetetlen némaság?”¹⁴ Milyen pap vagy teológus, de többet mondok, miféle keresztény az, akiben egy ilyen kérdés komolyan felmerül? Mert hát csakugyan: a pillanatban, amelyben Isten ilyen módon leleplezné magát, léte egyszerre válna kétségtelenné és lényegtelenné. Akiben nem lehet hinni, az nem Isten többé, mert ami nyilvánvaló, az nem lehet egyúttal transzcendens. Az a véleményem (bár emlékeim szerint erről még senkivel nem beszéltem), hogy Isten bizonyításának kényszere egyszerre állít ki szegénységi bizonyítványt a teistákról és a hitetlenekről. No de mit számít az én véleményem épp ebben a kérdésben.

Érdekes (esetemben legalábbis szokatlan) módon egyébként előbb láttam a mű Scorsese-féle filmes feldolgozását, mint hogy kezembe vettem volna a könyvet. A legendás rendező (akinek legtöbb moziját, különösen azokat, amelyekben hallatlanul menő gengszterek és mesebeli díszletek szerepelnek, ki nem állhatom) becsületére legyen mondva, az abszurd alapanyag köré igazán ízléses és (a szó pozitív értelmében) nagyszabású filmet épített, amely biztos kézzel van

¹⁴ Galamb Zoltán fordítása

megkomponálva, a részletekre való leggondosabb odafigyeléssel. A könyv azonban ehhez képest meglepően kisszerű, és (eltekintve az antihős, Kicsidzsiró jellemének bravúros ábrázolásától) a meddő moralizálás mellett legfeljebb unalmas, a lehető legkevésbé megkomponált természeti képeket, vagy inkább villanásokat tud felvonultatni; így aztán semmilyen (sem édes, sem keserű) ízt nem hagy maga után olvasójában, már persze ha az az olvasó történetesen én vagyok. Elképzelésem sincs, mitől lett hát népszerű, különösen, hogy a téma maga nem mondható divatosnak – a film bezzeg, jellemző módon, nem lépte át a szélesebb közönség ingerküszöbét; én pedig már túl rég felhagytam a filmkritikákkal ahhoz, hogysem kovácsolhatnám némileg a mundér becsületét.

“Engem egyébként nem igazán érdekelnek a vallásosság elméleti dimenziói,” mondja Hármás. “Úgy értem, az amerikai politikában például mérhetetlen döntéshozó erő összpontosul olyanok kezében, akik még csak nem is hallottak Aquinói Tamásról, viszont komolyan elhiszik, hogy az evolúcióelmélet csak valami aljas fegyver a liberális világösszeesküvésben.”

“Na persze,” legyint Egyes, “de azt gondold, hogy ezek az emberek a saját vallásosságukat mindeközben komolyan veszik?”

“Szerencsére nem látok bele az effélék fejébe.”

“Hát én biztosíthatlak róla. Azon amerikaiaknak, akik részt vesznek a politikában, és nem átallják azt állítani, hogy eközben hisznek valami természetfölötti hatalomban, a vallásosság kérdése ugyanolyan rangú, mint hogy mondjuk melyik baseballcsapatnak szurkolnak. Egy címke.”

“Ez olyasféle amerikai specifikum, mint a műveletlenség meg a hamburger?” kérdezem.

“Nos, Európa, ha a vallásosságát nem is, a szekularizációját legalább komolyan vette.”

Igazán találó; az író ilyenkor rögvest azon töri a fejét, hol lehetne felhasználni a *bonmot*-t – lehetőleg úgy, hogy ne saját véleményeként tűnjön fel.

“Visszatérve a témára, ha valaki nem *féli* az Istent, mármint a szó klasszikus értelmében, és hát ezek az emberek a földi igazságszolgáltatást is kinevetik, nem hogy szegény mennybéli megfelelőjét, szóval ebben az esetben a vallásosságuk semmilyen lényegi következménnyel nem jár az életükben. Az unalmas szentmiséken persze évente néhányszor le kell fényképeztetniük magukat, meg valószínűleg az átlagos közéleti szereplőnél valamivel többet költenek a botrányos magánéleti ügyeik eltussolására. Viszont ennél többet minek is vállalnának? Minek mondanának le bármiről. Hiszen így is várnak rájuk a földöntúli javak, a földieket ostobaság lenne hát egy percre is mellőzni.”

“Iszonyú cinikus vagy,” szólal meg Ötös. A karjait összefonja a mellkasa előtt – hogy a hegyek felől leszánkázó könnyű esti szellő, vagy az Egyes szavaiból áradó száraz fuvallat az oka, lehetetlen megállapítani.

“Csakugyan?” mulat Kilences. Ő aztán tudja: ha van is Isten, egy pillanatra sem méltatja figyelmére nevetséges locsogásunkat.

“Mind azok vagytok. Persze ki vagyok én, hogy megmondjam nektek.”

“Egy közülünk. Se több, se kevesebb.” Kilences és Ötös között állok, és bármi cikázik át a kettőjük közt kifeszített láthatatlan kötélén, nem éppen kellemes érzés az útjában lenni.

“Legfeljebb annyit szeretnék hozzátenni, hogy amikor többezer éves hagyományokon tapostok két lábbal, akkor, még ha nem is szeretnétek tudomást venni róla, a saját identitásotokba is beletapostok. Ti is részei vagytok ennek a hagyománynak, és az is a ti részetek.”

“Tudod, mit gondolok az ezeréves hagyományokról.” Hármast eltapossa a cigarettát, de az utolsó, kétségbeesett parázslás a járdán mintha még igyekezne csatlakozni a benne égő (bár fogyatkozó) tűzhez. “Mármint ha annak fényében vizsgáljuk, mit jelentenek ma, ezen a... hm, szent napon.”

“A hagyományok lényege, hogy egyszerre nyúlnak a régmúltba és a távoli jövőbe,” próbálom menteni a helyzetet, de nem leszek boldogabb saját konyhafilozófiámtól.

“Tény,” érkezik a tömör (és váratlan) támogatás a festőművésztől.

“Nekem ne magyarázatok a tradíciók örökkévaló értékeiről, amikor a vallásos hittel összefüggésben ma kizárólag vérlázító dolgok történnek a világban.”

“Legalábbis te csak ezeket veszed észre.”

“Hát igen. Gondolom, a Homályosítók már kellően... felhomályosították.”

Nincs is más vágyam, mint kimenteni Ötöst Hármast karmai és Egyes szóviccei közül, de, akár egy tisztességes háziasszonyra, lecsap rám a tavaszi fáradtság. Megdörzsölöm a szemem: az utca neonfényei darabokra töredezve úszkálnak az elsötétült csarnokvízben. Egy látomást remélek, ami utat mutat, legalább a mai éjszakára, de talán életem hátralévő részére; mondjuk, témánknál maradva, egy Szent Ferenc-féle víziót – hisz a legnagyobb örömmel áldoznám a maradék földi pályám bármilyen felsőbb jó szolgálatára, ha az, csekély ellentételezésül, mentesítene az elfeledett író sorsával járó apró-cseprő fájdalomtól. Node épp az imént állapítottam meg, hogy Isten végtelen figyelme sem lehet eléggé végtelen ahhoz, hogy reánk is letekintszen – és ugyan mivel is szolgáltunk volna rá pogányként, gyermektelenként, utolsó cinikusként.

“Engem amúgy totálisan hidegen hagy,” folytatja Hármast, “hogyan az amerikai konzervatívok hite őszi-e, vagy sem. Sőt, az sem érdekel, hogy az ISIS-katonák hisznek-e, vagy egyáltalán gondolnak-e bármit Istenről. Engem az érdekel, hogy gyerekeket ölnek, hogy tönkretesznek egy országot, hogy háborúba sodorják az egész világot. És hogy azt mondják, erre Istentől kaptak parancsot. Most hatódjak meg, hogy a pápa közben színpadiasan visszafogadja az egyházba a meleg párokat?”

“Nincs itt összekeverve néhány dolog, amit nem kellene összekeverni?”

“Szerintem nincs.”

“Éppen ez a szűklátókörűség okozza a legnagyobb károkat”, mondja Ötös. “Legalábbis a lélekben.” Emberek húznak el mellettünk minden irányból; az utca forgalma vetekszik egy hegyi patakéval a lazacok ívásakor. Micsoda hasonlat: bizonyára az Agresszió és ironia valamely elvetélt vázlatában használtam anno. Több, alkoholtól bűzlő férfi megnézi magának Hármast; mások Ötösre szánnak néhány kíváncsi (és számomra persze mérhetetlenül visszataszító) pillantást – egy semlegesebb időpontban igazán érdekes lenne megfigyelni, mennyire különböző, ahogy az átlagos, primitív hímnemű ezt a két nőt látja. Azt hiszem, magam (és, meg kell hagyni, valószínűleg bármely, egy fokkal kevésbé primitív sorstárs) is sokat tanulhatnék belőle.

“A lélekben? Na ne. Már ne is haragudj, de nem vagyok kíváncsi a biblikus maszlagra, arról nem is beszélve, hogy...”

“Úgy értettem, aki mindent tagad, ami egy kicsit is elüt a véleményétől, az soha nem lesz boldog, sem pedig egészséges.”

Ötöstől igazán váratlan, hogy a másik (pláne Hármast) szavába vágjon. Kicsit meg is ütközünk, és kollektív szimatunk ismeretlen veszélyt orront.

“És, ami azt illeti, felvilágosult sem.”

Ez annyira mulatságos *post scriptum* Ötöstől, hogy legjobb szándékom ellenére felnevetek. A szokatlanul passzív Kilenes nekitámaszkodik az ajtónak, tudtán kívül megakadályozva két apró ázsiai lányt, hogy koktéloktól roskadozó műanyag tálcáikkal elhagyják a kávézót. Azt hiszem, vietnamiak. Mármint a lányok. Úgy olvastam, manapság az összes ázsiai kistigris közül épp Vietnamban éri meg leginkább befektetni az ember fölösleges pénzét. Ám százötven évvel Marx után ott tartunk, hogy az átlagos értelmiséginek nem a gazdasági alapról, de arról sincs fogalma, hogyan képes csökkenni a bankban tartott megtakarítása ahelyett, hogy növekedne.

“Bocs. El kell intéznem egy telefont,” mondja Hármas, és lassan belevész a városi látképbe, ami olyan, akár egy vulkán: folyvást a lehető legmagasabb hőfokon izzik, és lassan magába olvaszt mindent, ami túlságosan közel merészkedik hozzá.

Legutolsóként kerültem sorra, és amikor megláttam, hogy az egész teremben senki nincs Tízest leszámítva, azt gondoltam, végül mégis elkeverték a felvételi jelentkezésemet. A természetes szorongásba ezzel némi megkönnyebbülés vegyült, mivel azt terveztem, ha a Doktori Iskola elutasít, végre azzal fogok foglalkozni, amire mindig is vágytam: a város utolsó klasszikus lemezboltjának tulajdonosa, aki egyben a teljes személyzet is volt, nyugdíjas éveit a Mason-Dixon vonaltól jócskán délre, lehetőleg Nashville-ben, a countryzene hazájában kívánta eltölteni, pozíciójáért pedig érthető módon nem álltak sorba – ahogy a pultja előtt sem. Nekem pedig már korábban sikerült meggyőzőnöm arról, hogy ha önmagát ki is vonja a forgalomból, kulturális missziójának nem szabad, hogy vége szakadjon.

A misszió jelenlegi állásáról nincsenek információim; lelkiismeretfurdalásomat azonban enyhíti, hogy egy másik, hasonlóan absztrakt küldetéshez csatlakozhattam. Jobban belegondolva Tízest már a felvételi beszélgetésen világossá tette, hogy valójában a saját kis akadémijába toboroz örökös tagokat. „Tudja, vagy öt évembe került, mire meggyőztem az egyetem vezetését, hogy a képzésük eléggé színvonalas ahhoz, hogy kitermeljék nekem a megfelelő akadémikus alapanyagot. Aztán látja. Maga is onnan érkezett, ahol a művészképzésre valami senkiföldjeként tekintenek,” mondta, majd borral kínált, és bár se rólam, sem a szakmai háttéréről szó sem esett még, e gesztusból tudtam, hogy következő három évemet az állami ösztöndíjasok kényelmes klubjában tölthetem el.

Tízest utána még vagy egy órán keresztül szóval tartott, és magam is meglepődtem, milyen szívesen válaszolgotok neki; pedig a bort tisztelettel visszautasítottam. Az volt az érzésem, valahonnét mindent kiderített az úgynevezett írói karrieremről, ám tapintatosan elkerültük, hogy egyenesen kelljen nyilatkoznom róla. Az Agresszió és irónia kapcsán is csak annyit jegyzett meg, hogy nagyon értő módon ábrázolom a hazai művészközeget (noha szándékosan homályban hagytam, hol is zajlik a cselekmény), és a tapasztalatai alapján épp a művészek ismerik a leginkább félre önmagukat. (Világos tehát, Ötös miért nyert felvételt.) „Az lesz a feladatunk, hogy a művészetet kutassuk?” kérdeztem naivan, bár egyenesen; ő pedig hasonló egyenességgel válaszolt: „Szó sincs róla. A művészetben nincs mit kutatni, hisz a kutatás épp a művészet feladata.” „Tehát a művészek megismernek, miközben önmagukat félreismerik?” illesztettem össze a mozaikdarabokat, mire azt kérdezte: „Művészként tekint magára?” „Azt hiszem, annál inkább, minél kevésbé tekintenek annak mások.” Tízest belekortyolt az italba, amit nekem töltött ki. „Úgy vélem, ez egy kiváló válasz.” A válasz kiválósága (mint már akkor tudtam, ámbár hallgattam felőle) abban rejlett, hogy sem igaznak, sem hamisnak nem volt

tekinthető. Tízest az igazságról nyilatkozni (legalábbis ama szeptemberi napig) csak egyszer hallottam. „A matematikát még ma is sokan úgy fogják fel, mint ellentmondásmentes rendszert,” mondta. „Némely brazil bennszülött törzsnek pedig egyáltalán nincsenek fogalmai a számokra. Ezek az emberek egész biztosan jobban tudják, mi a különbség éjszaka és nappal, fa és kő, igaz és hamis közt, mint például én.”

“Istenem. Ismerősnek jelölt a Facebookon.” Ötös hangja a felhők közt áttörő napsugárként hasítja szét fejemben a múlton merengés penészes ködét. Magukra hagytuk a mezítlábás egyetemistákat, búcsút vettünk a bódult férfiaktól; a parkon vágunk keresztül, a távolban petárdák zaja. Egyébként minden csöndes, az állatok reszketve bújnak odúikba, talpunk alatt nesztelen a salak. A park javarészt nyírfákkal van beültetve, a szökőkút sajnos nem üzemel. A fűvet gondozzák, lakóparképítésnek egyelőre nincsen nyoma.

“Kicsoda?”

“A főszereplő. A darabból.”

“Aki megkérte a kezéd?”

“Annyira rettenetes!”

“Végül is ilyen előzmények után illő, hogy végre megismerkedjtek.” Kilences furcsán szórakozott ma.

“De miért kell még a látszatát is semmissé tenni annak, hogy valóban történt valami... spirituális?” Ötös igazán fel van dülva. Túl sok konfliktus hagyott nyomot rajta az elmúlt igen rövid időben.

“Spirituális?”

“Ott voltam, amikor elmagyaráztátok, hogy a művészetnek nem az a dolga, hogy komolyan vegye magát. Valószínűleg rémesen ódivatú vagyok. De ez az alpáriság már sok. Vagy hozzá kellene szoknom?”

“A művészek alpáriságához?” kérdezi Hármas. “Vagy a férfiakéhoz?”

“A férfiak alpárisága múló tünet, ” mondja Egyes, azon kevesek egyike, akiket alighanem a világ összes férfitársasága kinézne soraiból. “Megcsinálják azt a filmet Weinsteinről, elnyer minden díjat, az egyetemes popkultúra megkerülhetetlen hivatkozási alapja lesz, a hímneműek pedig szép lassan, vagy inkább sietve megtanulják behúzni a... farkukat.”

Hármas megsemmisítő mozdulattal inti le az udvari bolondot. Közben letelepszünk két padra az üzemen kívüli szökőkút mellett. Kilences a térköre ül. Két eldobott fecskendőt látok az egyik pad alatt – korábban, mielőtt a kintebb fekvő kerületek rehabilitációja megkezdődött, ez a környék jó helynek számított.

“Különben tényleg nem tudom, melyik része zavar téged a dolognak. Az, hogy valaki férfiként közeledik hozzád, akinek szerinted nem ez lenne a dolga? Vagy az, hogy olyasvalaki csinál művészetet, aki az értékrended szerint nem méltó rá?”

“Ezt most hogy érted, Hármas? Ha jól emlékszem, te hangsúlyoztad leginkább, hogy a darab művészileg értéktelen volt.”

“De most nem erről beszélek, Ötös.” Hármas kegyetlenségét talán ismét az anyjával való balhék fütik, netán a munkahelyi, vagy, ami rosszabb, a közélettel kapcsolatos frusztrációk – annyi biztos, hogy ha valaki odáig ragadtatja magát, hogy a problémáit Ötösön vezesse le, az illetőnek horrorfilmbe illő érzéke van a brutalitáshoz. “Hanem egyfajta álszentségről. Hogy miközben hajlamos vagy konzervatívnak beállítani magadat, hogy szembehelyezkedj velünk,

úgy teszel, mintha megbotránkoznál azon, hogy a férfiak úgy viselkednek, ahogy tanították nekik. Például.”

Ötös lélegzete elakad. Egy bűnös másodpercre bennem is felötlik, hogy ha csak színjátékot játszik, akkor igazán hitelesen, mondhatni, európai módon játssza; de aztán elhessentem a sugallatot, és szúrós tekintettel nézek Hármásra. Ahogy egyébként mindannyian.

“Jó, rendben.” Hármás berozsdált szenzorai detektálják a parkra (és reánk) telepedő kísérteties csöndet. “Ünnepélyesen elnézést kérek.”

Mily könnyen illant el az ősz, a tél, és immár a tavasz is lassan; és mégis milyen távolinak tűnik a szeptember, amikor ártatlan érdeklődéssel figyeltük egymást az Üvegház asztalánál. Amikor még hajszálnyira sem láttam be társaim felszíne alá, legfeljebb ha Ötös túl mélyre hajolt a túlzottan bő pulóverében. Amikor Hármás még tényleg Charlotte Gainsbourg volt: egy nem igazán létező, ám nemlétezésében tökéletesen kellemes kartonfigura. Amikor Kilences nimbuszát még a rég elnyert díjak és a sportfogadásokon aratott győzelmek szegélyezték – az ablakpárkányról pedig madarak lestek ránk, mintha, szemben Istennel, az ő figyelmükre azért érdemesek lennének.

Felállok, mintha lenne bennem annyi erő, hogy mozgásra bírjam a társaságot, vagy legalább egy pillangót, hogy megrebbentse szárnyát. Hirtelen kínosnak érzem, hogy Ötös a pad alatti, dermedt fecskendőkre mered.

“Most már látod, miről beszéltem,” mondja Ötös felém hajolva; szinte suttog. Nem egy órakulum alkat, legalábbis még sosem jutott eszembe ekként tekinteni rá. Együttérző pillantással válaszolok. Hangomat amúgy is elnyomná a metrószerelvénnyel zaj, miképp Ötösét is semmivé teszi – azért jólesett egy szikrányi időre a nem is oly titkos szövetségesévé válni.

Ilyen későn (éjfél felé járhat) már csak negyed óránként közlekednek a metrók; köztük azok az újabb típusú kocsik, amelyek beszerzése kapcsán Egyes kutatása szerint (díjat kapott az oknyomozásért, majd az átadó előtt az érintett szervezet rejtélyes módon visszakozott) vagyontalakat sikkasztottak el. A légkondicionálás tagadhatatlanul elsikkadt. Jobb a peronon ülni, a szigorú és elnyúlhatetlen fém padokon, és újra csak az éjszakai népséget tanulmányozni, amely mintha estéről estére cserélődne le teljesen, és eközben mégis ugyanaz maradna az idők végeztéig – és épp ugyanez az ontológiai törvény irányítja megfigyelőik sorsát is.

Évek óta nem utaztam földalattival, és tudom, miért: rettegek, illetve, finomabban (és egy igazán *irodalmias* kifejezéssel) szólva ódzkodom a mélységtől. Utálom a nyílt tengert. Felőlem ott pusztulhat a Nagy-korallzátony, ahol van, egészében, visszavonhatatlanul. Utálom az alagutakat, a barlangokat, és még a pincéket is. A hirtelen eső, amely elől a kávézóktól megcsömörlötten a Föld (a metropolisz) nyersbetonnal szegélyezett gyomrába menekültünk, kopogó cseppjeivel rajtam nevetett. Rajtam nevetett Kilences is, mikor csaknem elbotlottam a mozgólépcsőre lépvén; de csak míg Hármás nem figyelmeztetett minket, hogy az egyik fordulót a festőművész 2015-ös sorozatának néhány reprodukciójával ékítették.

“Újabb sátortáborot számoltak fel Párizsban,” közli velünk Hármás; arcát az állomás takaréka állított fényei helyett a mobilja kijelzője világítja meg.

“Hihetetlen.”

“Most a Pont au Change-nél. Párszáz méterre a Notre-Dame-tól és a Pompidoutól.”

“Hadd nézzem. Simán ment?”

“Nem éppen. Két halott, tíz rendőr megsérült.”

“Behívják a hadsereget?” Kilences arcán a fáradtság szokatlan jelei. Azt mondta, két hete nem volt bent a műtermében.

“Ma döntenek róla.”

Én magam lusta voltam nyomon követni a híreket, és máig sem értem pontosan, hogyan sikerült több ezer vagy tízezer embernek ilyen simán berendezkedni a kontinentális Európa fővárosában, miközben még Budapestről is pár hét alatt kiűzték őket. Vajon mikor teszik meg Houellebecq-et a bevándorlásügyi hivatal élére? Az lenne csak a platóni fordulat!

“A kormány azt állítja, az elutasítottak kitoloncolása a napokban megkezdődik.”

“Ja, ismerős a sztori,” mondja Egyes. “Csak azt nem tudják, kit is utasítottak el.”

“Meg hogy hová küldjék őket. Conte szerint Olaszországba egyetlen ember sem fog belépni semmilyen irányból.”

“Conte egy hónapon belül megbukik. Itáliában amúgy is ez a rendes ügymenet.”

“Mindegy. Olaszországban jelenleg minden működésképtelen, leszámítva a határőrséget.”

Hármasnak persze jól áll, ha politikai kérdésekről nyilatkozik, hiszen ennek köszönheti, hogy a hazai közéleti újságírók fele szerelmes belé. De sosem tudom elhinni neki, hogy vannak őszinte érzései vagy gondolatai ebben a témában. Még mindig túl messze vagyunk az eseményektől. Őszinte talán csak az aggodalma, hogy soha nem is leszünk közelebb.

“Európai egyezmények kötelezik őket, hogy beengedjék azokat, akiket ott regisztráltak,” mondja Ötös.

“Az olasz kormányt nagyjából annyira érdeklik az európai egyezmények, mint 1941-ben,” mondja Egyes.

“És akkor mi lesz? Tényleg vége az Uniónak?”

“Aligha,” mondja rá nem jellemző cinizmussal Kilences. “Melyik futballcsapat ne örülne, ha a leggyengébb játékosai másik klubhoz szerződnének?”

“Miféle klubhoz?” kérdezi Egyes.

Kilences váratlan leépülése (ami a személyiségének páratlan, és korábban soha meg nem ingott konzisztenciáját illeti) igazán figyelemre méltó; talán csakugyan igaz, hogy a művészeknek a nyár a legfőbb természetes ellensége. Igen: elképzelhető, hogy katasztrófális hónapok elé nézünk – ha nem világpolitikai értelemben (ami persze szintén nem volna meglepő), de személyes egzisztenciánk tekintetében. Mindnyájunkon érzem a rettegést: mintha egyéni valónkat csakugyan az Akadémiában lelt összetartozás nevetséges ideája akadályozta volna meg a széthullásban. Hisz a művészetnek leáldozott: a cinkosok ideig-óráig csak úgy élhetnek túl még, ha, akár egy világvjárvány esetén, minél nagyobb falkákba verődnek minél kisebb helyen.

“Tényleg elképesztő, hogy a politika csakis egymásra mutogatással képes reagálni egy ennyire súlyos helyzetben.”

“Miről beszélsz? Rendkívül nagy horderejű intézkedéseket hoztak meg szerte Európában, kezdjük például a burka meg a fátyol betiltásával. Ezt már csaknem mindenkinek sikerült bevezetnie.”

“A jó öreg irónia,” mondom, egy nem létező tudományterület egyetlen képviselőjének magabiztos hangján. “Az istenadta európai népnek is ez maradt az utolsó fegyvere. Annyi évvel a Charlie Hebdo után még mindig az él a legtöbbször fejében, hogy az arabok úgysem tudnának összetettebb feladatokat elvégezni a kebabsütésnél meg a zászlóégetésnél.”

“Az egy dolog, hogy a Charlie Hebdo szerencsétlen munkatársai bizonyos szempontból megdolgoztak azért, amit kaptak,” ül fel a provokációvonalra Egyes – ennyit a sajtómunkások közt fennálló állítólagos véd- és dacszövetségről. “Vagy legalábbis sokkal kevesebben sajnálkoztak rajtuk, mint ahányan ezt állították. Ettől még igaz, hogy az európai országoknak törvény adta joguk minden eszközzel megvédeni magukat és a kultúrájukat bármilyen erőszakos behatástól. Minden eszközzel.”

“Világos,” mondja Hármas.

“A zászlóégetés szintjén könnyen definiálható az erőszakos behatás,” elmélkedek. “De a kebabsütés körül kezd homályossá válni a terep.”

“A terep még sosem volt ennyire homályos,” bölcsekedik Egyes. “Más tekintetben viszont nagyon is kristálytisza minden. Csak az úgynevezett vezetőink látását zavarja össze valami legyőzhetetlen kór.”

Az érkező metró előőrseként az állomásra zúduló szélvihar üres papírpoharakat sodor a lábunk elé. A gyerekkor édes mesevilágát felidéző piros-fehér szívószálak uralma csakhamar hamvába hull – immár a Starbucks is kivonta őket a forgalomból. A világ ismét szegényebb lesz néhány álomképpel. Talán ez az apró kis tragédia sújt le mindnyájunkat annyira, hogy ülve maradunk, tudomást sem véve a négy-öt le- és felszállóról. A szerelvény részvételenül távozik; egy takarító brigád fáradt katonái tűnnek fel az egyik szolgálati helyiség ajtajában. Odébb, a liftnél gazdátlan hátizsák – csodálom, hogy senkinek nem jutott még eszébe riasztani a katasztrófavédelmet meg a terrorelhárítást.

“Humoros, hogy ezek után engem gúnyoltok konzervatívnak,” riasztja fel Ötös hangja a társaságot kollektív szenderegéséből – alighanem Ötös az egyetlen, akiben semmilyen nosztalgia nem ébred a piros-fehér szívószálak láttán.

“Az ember,” tárja szét a kezét Egyes, “végtelen talány.” Felnevetek. A takarítók fejcsóválva meresztgetik ránk a szemüket.

“Miért, te mit gondolsz erről a kérdésről?”

“Lényegtelen, Hármas. Tudod, nekem csak álszent gondolataim vannak.” Ötös kényszeresen rugózik a térdével. A fém pad nyikorgása fölülkerekedik a szellőzők monoton zúgásán. Más nem hallatszik.

“Jaj, hagyjuk már.”

“Még tizennégy perc a következő metróig,” mondja Kilences. “Ennek a vitának nem kellene eskalálódnia.”

“Előbb dobnak ki minket,” mutatok lopva a partvisokkal felfegyverzett, Duane Hanson-szoborcsoporttá merevedett gárda felé.

“Máskülönben, ha van még néhány találó címkétek, amit rám aggathatok, akkor gyorsan álljatok elő velük!”

Kétségbeesve igyekszem valami egérutat találni, amelyen kimenekíthetném Ötöst, mielőtt a dolgok tényleg... eskalálódnának. De félek, semelyikük nem lenne partner ebben; és éppenséggel Ötös a legkevésbé. Ülök a padon, minden lehetséges értelemben beszorulva Egyes és Kilences közé, és a tehetetlenül csüngő kezeimet nézem.

“Teljesen félreértelmezted. A címkék nem számítanak. Nekem elhiheted, én is kaptam már néhányat. Nem igaz, Kilences?”

“Címkék,” feleli bölcsen Kilences.

“Ahogy nem számít a személyes sértettséged sem.” Hármas szünetet tart, mint aki kiélvezi az áldozat vergődését. “Csak egyvalami számít. Hogy mit gondolsz, és hogy mit mondasz ki belőle.”

Most először látom Hármas szavaiban Tízest tükröződni. Azt hittem, ő az egyetlen közülünk, akit semmilyen módon nem érintett meg Tízes befolyása, a gondosan polírozott, a konfuciuszi bölcsességben megöszült mester ideája, aki mindent tud, de elsősorban azt, hogy mennyi minden nem tudható. De e befolyás, úgy tűnik, lopva kúszik be a bőr (és a homloklebeny) alá.

“Nos, én szeretem kimondani azt, amit gondolok,” dacoskodik Ötös. “Bár lehet, hogy ez nem tűnt fel neked. És talán a gondolataim nem túl eredetiek vagy izgalmasak számodra, de legalább tényleg az én fejemből fakadnak, és nem különböző elvárásoknak felelnek meg. Ha már a címkéknél tartunk.”

Hármas szemfoga elővillan egy keserű mosoly szögletében. “Ideig-óráig ezt el is hiheted. Aztán, a kellő pillanatban, majd te is kiábrándulsz,” mondja, én meg eltöprengök, mikor vált Hármas szíve oly kopárrá, akár a Llano Estacado, amelyen csak egy keserű patak csörgedez – miféle természeti katasztrófa söpört végig rajta, eltörölve az élet minden nyomát; és miképp volt képes mégis ilyen meglehetősen ideig elhítni velünk, hogy e sivatagban tombol a tavasz, vagy legalább a késő nyár, és ha nem is csodálatosan szép, de legalább csodálatos tájak tárulnak az arra vetődő szeme elé. Bármilyen volt is az ok, meggyőződésem, hogy nagyszerű történetet lehetne faragni belőle. Akár arra is alkalmas lehetne, hogy újraindítsen egy rég földbe állt karriert... Ámde mily rengeteg nagyszerű történet van, és milyen kevés halott, aki új életre kel!

“Nagyon csodálkozom rajtad,” mondja Ötös.

“Milyen diplomatikusan fogalmazol,” mondja Egyes, majd kinyújtóztatja a lábát. Az ő derűje (mi lehet a megfelelő szó?) egy kiapadhatatlan kút, amelynek vizéből (akár Hármas keserű patakjából) azonban a legtikkasztóbb hőségben sem mernék kortyolni. Márpedig a nyár lassan (mit lassan?) lesújt ránk, az UV-térképek sötétlilán izzanak, a jegesmedvéknek bealkonyul, a tengerszint pedig csak emelkedik szüntelen, miközben egy megvénült Al Gore reszkető hangját elnyomja a légkondicionáló berendezések zúgása. Igazán nem tudhatjuk, jövőre is találkozunk-e még, bár rajtam nem fog múlni: a pályán kívülre helyezett értelmiséginek, aki emellé természeténél fogva gyáva is, félreérthetetlen ismertetőjegye, hogy holtáig kapaszkodik a legutolsó fűszálba.

A takarítóknak nyomuk veszett. Az egyik rozsdafoltos mozaikfal tövében mintha egér motozna, de csak egy eldobott papírdarab zörög szárazon. A levegőtlenesség fullasztó. Az utolsó metrótizenkét perc múlva érkeznek. A mozgólépcsőket már leállították, valaki egy megtömött bőröndöt rángat le az olajosan fénylő korlátok között. Vajon miért nem használja a liftet?

Meghatározhatatlan (lényegtelen) ideje teljes csönd telepedett ránk, és egy fotós fiút figyeltünk, aki a Nikon gépével és vagy három különböző objektívvel dokumentálta az éjféle állomás eseménytelenségét. Különös módon mind csak akkor érzékeltük a jelenlétét, amikor megkérdezte Hármas, nem baj-e, ha mi is rajta leszünk a képeken. Hármas Kilencesre nézett, Kilences bólintott, a fotós fiú pedig néhány perccel később elillant.

“Azt hiszem, holnap sem megyek be,” mondja Kilences.

“Holnap csütörtök van?” kérdezi mélan Egyes.

“A műterembe.”

Hármas felsóhajt.

“És mit csinálsz helyette?” kérdezi Ötös, akinek sem az arcáról, sem a hangjából nem tudok kiolvasni immár semmit.

“Arra gondoltam, elutazom néhány hónapra. Mint régen.”

“Régen?”

“Olyan távolinak tűnnek azok az idők, tudod.”

“Azok az idők?” kérdezem, Ötös fakó visszhangjaként.

“Határozottan távoliak,” jön a titokzatos megerősítés.

“Mintha a tegnap is távol lenne.”

“Ahová soha többé nem térhetsz vissza, az szükségképpen nagyon távol van.”

Tán az, hogy csakugyan éjfélűt az óra, vagy tán az teszi, hogy egy betonbunkerben ülünk, mindenesetre apokaliptikus hangulatunkra alighanem néhai padtársam, az amnéziás ex-irodalmár is elégedetten csettintene. Vajon találkozunk még, mielőtt minden összeomlik?

“Ez nem igaz,” hallom Ötöst; de annyira furcsán zeng a hangja (talán a betonbunker torzít el mindent, ami eredendően tiszta), hogy rémülten az ajkaimhoz kapok: tán nem is ő szólt, hanem én, ki örök csöndben élek?

“Mármint micsoda?”

“Nem vagyunk elvágva a múltunktól. Aki így érzi, az nagyon kétségbeesett helyzetben lehet.”

Az egyik szemfogamat a hüvelyk- és mutatóujjam közé csippentem, és nem vagyok biztos benne, hogy nem mozog-e. Talán egy fizikai természetű átváltozás küszöbén állok, és a világvégét valami más létformába zárva vészelem át. Ugye a Cronenberg-féle Légy eredetije is egy Kafka-novella volt? Ezek a művek, amelyek húszas éveim elején nagy hatással voltak rám, azóta valami zavarba ejtő, zöldes patinát növesztettek magukra, és már nem látom őket tisztán; sőt, azt sem tudom, mit láttam bennük annak idején. “Szerintem kellően kétségbeesett helyzetben vagyunk,” pengeti meg hangszálaimat ama bizonyos benső szellem (vagy parazita) Paganini-keze.

“De tudom. Modernnek lenni már vagy kétszáz éve egyenlő a múlt megtagadásával.”

“Én úgy tudtam, a plasztikai sebészet csak a világháborúk között vált jövedelmező üzletté.”

“Gondolom, ez megint nekem szól,” mondja Hármas. “Annak, amit Európáról mondtam valamikor, és a többi, és a többi.”

“Szó sincs róla,” mondja Ötös. “Semmi kedvem vitatkozni. Felejtsd el.”

“Nem akarok ünneprontó lenni,” szól közbe Egyes, “de épp azért vagyunk itt, hogy vitatkozzunk. Mi lesz az akadémiai szellemmel?”

“Az akadémiai szellem...” kezdi Kilences, és jó játékoshoz méltón épp a kellő helyen függeszti fel a mondatot ahhoz, hogy semmiképp se tudjuk kitalálni, milyen irányt vett volna a továbbiakban.

“Az akadémiai szellem...” Az akadémikus Egyes Kilenceshez mérten annyira áttetsző, mint a legszebb hegyi patak.

“És persze engem érdekelnek a gondolataid.” Felrémlik (csakugyan rémlátomás), amint tizenévesen kísérletet teszek rá, hogy elmondjam egy lánynak, ami a fejemben van; de a szavaim, akár egy szétguruló gyöngysor, tökéletes összevisszaságban terítik be a padlót, míg már egy talpalatnyi tiszta föld sem marad. Ötös mintha felém fordulna, de én nem merek felé fordulni, hogy megállapíthassam.

“Én csak egy szociológus vagyok,” sóhajt Ötös. A legkülönlegesebbek mindig azok a mondatok, amelyeknek nincs címzettjük. “Ha nem akarnám, a múlt akkor is folyton rám találna.”

“Mily magasztos.” A legközönségesebb mondatok pedig onnan ismerszenek meg, hogy címzett helyett célpontot választanak maguknak. Hármás lejjebb csúszik a padon. A bakancsa belóg a peron melletti biztonsági sávba; automata figyelmeztető hang szól ránk a hangszórókból, majd megismétli az üzenetet.

“Na és mi van a te múltadban?” Egyes csevegő hangszíne a legváratlanabb pillanatokban képes felemás enyhülést hozni a kollektív feszültségbe. “Téged is minden másnap elvittek a templomba, amíg gimibe nem kerültél, ugye? Igazán ismerős...”

“Nos, ha tudni akarod, még gimnazistaként sem tudtam különbséget tenni egy katolikus és egy református templom között. Rendben, a papok között igen.” Némi elégtétellel nyugtázom, hogy Ötös egyedülálló humorát detektálni, különösen pedig értékelni valójában csak én vagyok képes; továbbá hogy ez az egyedülálló humor a legüresebb reménytelenség óráján is felbugyog még. “Igaz, akkor még a jövőmről is egészen más elképzeléseim voltak.”

“Nahát, neked voltak elképzeléseid a jövődről? Úgy látszik, ebben is különbözünk!”

“Akinek nincsenek terveik, semmiben nem csalódhat,” állapítja meg Kilences. Hármás felhorkan; kevésbé nőiesen, attól tartok.

“Egyébként azóta is csak építészeti szempontból érdeklődöm a templomok iránt. Nem ott élem ki a bigott konzervativizmusomat.”

Egyes nevet, a többiek csöndben maradnak.

“És ez nem álszent?” csattan fel Hármás; hangját a részvételen betontömbök is szinte fájdalmasan nyögve fogják fel. “Ez nem szalonvallásosság?”

“Tessék?”

“A Tea Party gazdag öregasszonyairól mindenki tudja, hogy a huszonnégy karátos vallásos kelléktáron kívül semmit nem jelent nekik Isten, Jézus vagy az egész Szentháromság. De miben jobb az a viselkedés, amikor az úgynevezett benső meggyőződésed ugyan tengermély, sőt, annál is mélyebb, de közben nem vállalod a felszínes következményeket, amikkel járna?”

“Tényleg képtelen vagy felfogni, hogy itt soha nem volt szó az én személyes érzelmeimről vagy meggyőződésemről a témában?” Ötös a nyers hangerő dolgában sohasem lesz képes felvenni a versenyt Hármással, de (most már látom) tud legalább oly ijesztő lenni. A női princípium, a *yin* ereje épp abban rejlik, hogy ez az erő sosem kérkedik önmagával; sosem pusztán önmagáért van jelen – ebből minden férfi, még Kilences is sokat tanulhatna, amennyiben nem lenne eleve reménytelen, hogy e princípium kapcsán bármi lényegeset megérthessen.

“A témában...” veri vissza Hármás egy fintorral a támadást. “Tessék, megint nem vagy hajlandó egyenesen fogalmazni!”

“Tőlem nagyon távol áll, hogy személyeskedjek. Erről az egytől talán már sikerült meggyőződnöm titeket. És most is csak annyit akarok mondani, hogy amit belőled látok felém átadni, Hármás, az nagyon jól alátámasztja, amit a vitatémánkról gondolok.”

“Köszönöm, Ötös. A legutóbbi pszichológusommal, úgy emlékszem, három hétig tudtam együtt dolgozni.”

“És ki volt a ludas?” kérdezi Egyes.

“Kilences?”

Kilences feltartja a kezét: az alfahím csalhatatlan jellemzője, hogy kerül minden kínos helyzetet.

“Én sosem jártam pszichológushoz,” folytatja Ötös, “de...”

“Ó, ezt rögtön sejtettem!”

“De szeretek emberekkel beszélgetni. Bár, félek, ez nektek nem tűnhetett fel. És látom, mennyire megváltozott az, ahogy a világról gondolkodnak.”

Én tudom, miről beszélsz, Ötös. Azt kívánom, bár tudnék hinni a telepátiában; vagy legalább azt el tudnám hinni, hogy valóban megismerhetek bármit abból, ahogy Ötös látja ezt (vagy bármely lehetséges) világot.

“Gyerekkoromban, tudjátok, még engem tartottak lázadónak, ha azt mondtam, egyedül is tudok dönteni a jövőmről. Ha azt mondtam, majd én eldöntöm, miben hiszek és milyen értékeket tartok fontosnak az életben. És persze én is mindenkit kigúnyoltam, aki arról papolt, hogy egyszer csak falba fogok ütközni. Én is kínos maradiságnak tartottam az olyan szövegeket, hogy a világ egyre gyorsabban változik. Bla-bla. Már rég felnőttnek számítottam, és többé-kevésbé a jövőm is eldőlt már, amikor ráébredtem, hogy a dolgok tényleg gyorsabban változnak annál, hogy én lépést tudjak tartani velük. Mert ami ma érvényes, az holnap már nem lesz az. És ez nemcsak a filmekre meg a ruhadívatra igaz, hanem a gondolkodásunkra is. Az eszméinkre, ha szeretnétek megint valami begyöpösödött kifejezést hallani tőlem. Olyan dolgokban hittem, amikben egy idő után már nem lehetett hinni többé, mert a körülmények már nem voltak ugyanazok. Az eszméim érvényüket veszítették. Lejártak. Már nem voltak trendik, ugye? És előbb vagy utóbb mindenki kénytelen szembesülni ezzel. Emlékszem egy nyári estére. Ha még megengedhetek magamnak egy történetet. Hazautaztam, és mindenki nagyon örült nekem, a családom, a barátaim. A családom. Nem arról volt szó, hogy korábban elhidegültünk egymástól, vagy szerettem volna elszakadni tőlük. Egyszerűen csak mindannyian éreztük, hogy most már jobban megértjük egymást. Biztosan úgy gondolták, végre felnőttem. És talán úgy is volt. Édesanyám mindig későn ment lefeküdni. A tornácunkon ültem és olvastam, az egész ház, az egész falu elcsöndesedett már. Édesanyám leült a másik székbe, és régi történeteket kezdett mesélni, családi történeteket, amelyeket korábban sosem mondott el. Olyan emberekről, akiket sosem ismertem. És azt mondta, látod, milyen nagy ez a család. Volt benne ilyen meg olyan, fekete meg fehér bárány. Így fogalmazott. Azt mondta, elhiheted, ahányan vannak, mindnek más jár a fejében. Nincs kettő, aki egyetértene abban, merre halad a világ, és merre kellene neki. És mi tud mégis összetartani ennyi különböző embert, generációk sokaságán át? Erre amúgy büszke volt, a hálószobája falán egy kézzel rajzolt családfa függött, amit mindig naprakészen tartott, és évről évre részt vett a nagy családi találkozók megszervezésében, amikre én tízéves korom után sajnos sosem mentem el. Tehát a lényeg, mondta édesanyám, hogy bizonyos dolgokat nem kérdőjeleznek meg, egyikük sem. Bizonyos értékek mindnyájunk számára, és ebbe ekkor már engem is beleértett, kívül állnak téren, időn, mindenfajta változáson. És az egyéni értékrendünk, a nézeteink, minden, ami bennünk szubjektív, csak a dolgok által nyernek értelmet. A legfőbb értékek által, amelyekhez pedig csak a hit révén viszonyulhatunk. És nem volt könnyű rájönnöm, hogyan is értette mindezt. Édesanyám sosem volt igazán vallásos, legalábbis soha nem beszélt róla. Egyszerűen úgy hitte, vannak olyan törvények, amiket soha senki nem változtathat meg. Mert nincs rá felhatalmazása. Senki nem lehet nagyobb annál, aminek mindnyájan alá vagyunk vetve. És aztán, mikor befejezte, édesanyám felállt és átölelt, úgy, mint egy gyereket, de közben úgy is, mint valakit, akiben látja tükröződni a világ igazságát. A világ jóságát.”

“Hát rohadtul örülök, Ötös, hogy te a családi kapcsolatok ápolásához is ennyire értesz.” Hármasként, persze, gyorsabban reagál erre az elbűvölő retorikai teljesítményre, mint bármelyikünk; mint én, aki pedig annyira szeretnék közbeszólni. “Szemben, természetesen, ismét csak velem. Nem is tudom, miért nem tűnt fel eddig semelyikünknek, hogy ebben a társaságban igazából egy jó és egy rossz kislányt fúj össze a szél.”

Ötös úgy tesz, mintha nem zavartatná magát; mintha valóban már csak önmagának szólna a története. “Ez a beszélgetés tulajdonképpen azóta is minden nap eszembe jut. Eszembe jut azokról az emberekről, akik akár ölni is képesek a meggyőződésükért, amire néhány év múltán úgy emlékeznek vissza, mint fiatalkori szeszélyre. Meg a hétköznapi harcokról, a folyamatos háborúról, amit egymás ellen vívunk.”

“Ezek az értékek, amikről beszélsz,” próbál Egyes visszakapaszkodni a formális beszélgetés keretei közé, “mégis milyen természetűek? Erkölcsi szabályok? Morális maximák?”

“Szerintem ezt nehéz megmondani...” mondja Ötös halkán, mint aki egy bénító álomból riadt fel.

“Mint amikor azt fájlaltad, hogy nem álltál ki többször hétköznapi ügyek mellett?”

“Szerintem ezt nehéz megmondani,” ismétli Ötös. “Van, amit bárhogya is próbálunk szavakba önteni, a lényeg valahogy mindig elvész.”

“Az emberek erkölcsi annyiféleképp, mint ahány módon ártani képesek egymásnak,” jelenti ki Kilences. “Bármi is legyen az igazság ezen a világon, az erkölcsöknek egészen biztosan nincsen hozzá közük.”

“És pontosan erről van szó!” Hármasként lecsap rá, mint a korbács szegény vétkesekre, vagy épp magára Jézus Krisztusra. “Nem vagyok a szakrális szövegek nagy ismerője, de azt tudom, hogy a Föld összes vallása abszolút mást vár el szerencsétlen birkáitól. Bocsánat, az úgynevezett hívőkre gondoltam. A világ legnagyobb szentje, prófétája vagy bódhizattvája se felelne meg az összes Isten ízlésének. Akkor melyik erkölcs is az, amit nem kérdőjelezhetünk meg?”

“Erről szól a hit, nem?” jut eszembe ismét Suszaku és vergődő misszionáriusai. “Amiben hiszel, afelől nem lehet helye kétségeknak.”

“És ha már itt tartunk, pontosan ez az oka annak, hogy az emberi történelem mindig is a háborúk, pogromok és gyilkolászás krónikája volt.” Élek a gyanúval, hogy a húsvéti beszédek retorikája nem áll jól Hármasként; persze a gyakorlott szónok bármely gúnyát magára ölti, hogy ellenfelét megsemmisítse. “Hogy merülhet fel egyáltalán, hogy, Egyes szavaival, valamiféle morális maximát a vallásos érzületből vezessünk le? Milyen morálba fér bele az, amit a vallásnak közvetlenül köszönhetünk?”

“Ez nem igaz,” mondja Ötös. “Mármint ne haragudj, egyszerű technikai értelemben véve. Nekem meggyőződésem, hogy van egy fundamentális szint, amin minden létező vallásrendszer összekapcsolható. Ahol eltűnnek a különbözőségek.”

“Ez valami szinkretizmus lenne?” tolmácsolja Egyes a maga technikai észrevételeit.

“Ez nem pusztán szinkretizmus.” Ötös továbbra is meglepően összeszedett: alighanem lázba hozta saját újonnan meglelt expresszivitása; vagy talán immár nem érez semmit, akár a leszédált drogfüggő a takaró alatt. “Olvass bele Eckhart mester szavaiba. Azt mondja, „Isten jó,” de közben azt is, hogy „Isten nem jó.” Azt mondja, „Hagyd el Istent,” mert csak így juthatsz el a valódi természetéhez. Épp ugyanezek a gondolatok alkotják a buddhizmus számos iskolájának alapját. Ebben persze nem vagyok igazán kompetens.”

“Mint a négy alapvető fizikai erő! Egy bizonyos energiaszinten kiderül, hogy valójában mind egy és ugyanaz!”

“Ja, Kálvin János szerint meg már az anyánk méhében tudjuk, hogy van Isten, szóval tök fölösleges megpróbálni tagadni,” mondja Hármas. “Jól mondom? Most akkor mégis mit kezdünk ezzel a szarral?”

Kilences szólásra emelkedik; persze emelkedésről ebben az esetben nincs szó – a rideg padra olvadva-fagyva várjuk a metrót, amely most már bármely pillanatban megmenthet minket. Az idő így is végtelenül lelassult, ebben is valami felfoghatatlan fizikai törvényszerűség működhetett közre: mert ha nem, akkor csakis valami, ami másképp, ám egyaránt felfoghatatlan. “Eckhart ezzel a negatív teológia útját követi, ami éppenséggel a nyugati szerzőknél sem ismeretlen, de tény, hogy az indiai gondolkodást alapvetően meghatározza. És persze az is tény, hogy Eckhartnak semmilyen ismerete nem lehetett az ind filozófiai hagyományról. Mindenképpen figyelembe kell vennünk viszont, hogy szemléletmódja, legalábbis az, amit a fennmaradt források alapján rekonstruálhatunk, még a középkori misztikusok közt is teljesen egyedi...”

“Hagyd már abba ezt a baromságot! Nem érted, hogy ez a leghiábavalóbb vita, amit csak elképzelhetsz?”

“Minden vita hiábavaló,” jegyzi meg Egyes, úgy a maga örömeire. “És persze eközben egyik sem az,” védi aztán Akadémiája rozszant becsületét.

“Itt kizárólag Ötösnek lehet igaza, hiszen ő Isten nevében nyilatkozik.”

“És semmiképp sem láthatunk mögötte egy szélesebb tendenciát,” folytatja Kilences zavartalanul; akár ha könyvből olvasná, mondom, de ez sajnos nem igaz: előadásmódja ezúttal is bosszantóan természetes. “Ezen elszigetelt példa alapján tehát nehéz általános következtetésekre jutni.”

“Ezt eszemben sincs tagadni,” mondja Ötös. “Talán csak arra világít rá, hogy az egyes hitrendszerek unortodox szemlélete révén derülhet ki, hogy esetenként ugyanarról beszélnek, csak nagyon, nagyon másképp. De ugyanazt tartják igaznak vagy hamisnak.”

“A negatív teológia módszere egyébként épp arra kíván figyelmeztetni minket, hogy legyen szó bármilyen szemléletről, mihelyst az megszűnik közvetlen tapasztalat lenni, már nem alkalmas az abszolútum, tehát Isten, vagyis végső soron az igazság megragadására.”

“Tehát?” jön a kérdés a közönség soraiból – a szerencsés nyertes egy féléves látogatói bérlettel gazdagodik a filozófus agykoponyájába. Ám a kiállított műtárgyakat megérinteni szigorúan tilos!

“Tehát a legfőbb igazság nem reprezentálható, mert elveszíti abszolút jellegét. Isten csakis közvetlenül ismerhető meg, az *unio mystica* során. Talán ez a leglényegesebb közös pont az eckharti misztika és a keleti tanítások kapcsán.”

“Kérlek, Ötös, csak egyvalamit árulj el. Miért nem tudod egyenesen kimondani? Biztosíthatlak, hogy az én szememben sem szégyen Isten bárányának lenni, legalábbis nem akkora, mint ha az illetőnek nincs mersze színt vallani róla.”

Ötös felemeli a tekintetét a padló piszkosszürke kőlapjairól, és egy lélegzetvételnyi (aprócska sóhajtásnyi) ideig kivár. “Azért, Hármas, mert ez mégsem olyan egyszerű, mint ahogy te gondolod.”

“Mindenesetre,” fordul Kilences nyelve, ha Isten is úgy akarja, most már a konklúzió irányába, “senki sem tagadja, hogy eltérő kultúrák, korok, diszciplínák világmagyarázatainak álmisztikus zagyvaságokon túllépő összehasonlítása mindig is hasznos vállalkozás volt. A

keresztény misztika és az ortodox hindu filozófiai iskolák, vagy épp a zen bölcselet és a modern nyugati tudományosság közös fogalmi és képi eszköztára, ha másra nem is, arra feltétlenül alkalmas, hogy felhívja a figyelmünket, talán mondhatom, *ráébrészen* minket a tényre, hogy a valóságnak semmiféle leképezése, különösen pedig kimondott vagy leírt szóban történő leképezése nem formálhat igényt az objektivitásra. Noha elképzelhetők, sőt, talán léteznek is olyan rendszerek, amelyek belülről koherensek, ekképp tehát partikuláris szinten teljesek is, ugyanakkor tökéletesen lehetetlen, hogy az abszolút igazságot képviseljék.”

“Eszembe sem jutna az abszolút igazságról nyilatkozni,” mondja halkán (alighanem újra a padlónak) Ötös.

“Szerintem pedig az egész nagyon is egyszerű, Ötös. Épp te akarod túlbonyolítani. És hát az igazat megvallva nem is igazán értem. Nem értem,” mondja Hármas, és most ő torpan meg; nyilván, hogy mindannyian elszörnyedve detektálhassuk a végzet ajkain átsuhanó géppuskatüzét, “miért kényszerítéd magad ennyire régóta egy olyan szerepbe, ami nem áll jól neked. Amiben nem érzed jól magad.”

“Nevezetesen?” A közönség izgatott.

“Nekem meggyőződésem, Ötös, hogy egyáltalán nem szereted a munkádat, például. De javítson ki valaki.”

Ötös olyan néma, akár szegény Rodrigues atya Istene.

“És nem szereti ezt sem.” Hármas tolakodó gesztussal mutat körbe a széthulló társaságon, melynek közepén Kilences tüntető szenttelenséggel trónol, engem pedig lassacskán magába szippant a beton és az idő. “Nem szeret minket, be kell látnunk, és nem szereti, amit csinálunk. Nem érdekli az igazság keresése, hiszen már a birtokában van. Nem érdekli a bolygónkon uralkodó egyenlőtlenség és szenvedés, hiszen semmit sem tesz azért, hogy bármi is megváltozzon. Ezt ő maga ismerte be.”

Ha itt lenne még a fiú a fényképezőgéppel, alighanem káprázatos képeket készíthetne a nyomorult kompániáról: az erőkről, amelyek szétfeszítenek, egyszersmind csodálatosan össze is tartanak bennünket. Mint a kígyó és az aligátor, akik kölcsönösen végzetes küzdelmük végén együtt hullanak alá – ha ugyan van hová hullani ebből az emberi, oly emberi világból.

“Ötösnek,” folytatja mesélőnk, *la Furie*, “igazán tiszta életet kellene élnie, amilyen egy ilyen tiszta lelket megillet. És valóban nem fér a rebellis fejembe, hogyhogy nem találtál még magadnak egy jóraló, ugyan tanulatlan, de a végletekig hűséges férfit, akivel visszaköltözhetnél vidékre, mondjuk egy csobogó patak és egy takaros kis veteményes közé. Hálás lenne, amiért főzöl meg mosol rá, és mindent megadna neked. Hogyhogy egy romlott város rohadó metróállomásán ülsz egy makulátlan levegőjű virágos tornác helyett? Hogyhogy nem szültél már legalább egy gyereket, és hogyhogy nem élsz végre boldog életet? Pedig te, te megtehetnéd!”

Saját passzivitásomon tűnődöm: hogy végső soron mi gátol meg abban, hogy szembeszálljak ezzel az örülettel; és régi jó ismerőseim, a göndör hajú és apró termetű pszichológusnövendékek arcát látom táncolni lehunytt íom-szemhéjaim vásznán. Aztán csikorgó zöreij zavar fel: Ötös felállt a padról, furcsán, féloldalasan fordul el tőlünk, egyik (ökölbe szorult) keze a szája előtt. Hallom, de talán inkább látom, ahogy sírni kezd; és érzek is valamit, amit még soha nem éreztem. És kétségkívül ez a valami bír rá végül, hogy én is visszakapaszkodjak a mocsárból, amelybe pedig már nyakig süppedtem, és védelmezőn átkaroljam Ötös vállát, majd odébb vezessem némileg, el a rettenetes erők keresztüzből. Nincs hová mennünk, persze, és csak azt kívánom, bár legalább a mai estére kiszabadulnánk már az idő szétfeszíthetetlen markából –

hiszen tenni semmit nem tudok: béna vagyok, akár egy próbabábu. Ám aztán mégis teszek valamit: ahogy Ötös felnéz kissé, tán hogy meggyőződjön róla, valóban én vagyok-e, és felduzzadt szemeiben elvész a világ, remegő kezemmel megérintem a tarkóját, és szelíden a vállamra hajtom a fejét. Ő pedig nem mozdul; felismerem, ahogy nyugtázza, most én leszek a támasza, ha csak egy pillanat erejéig is.

A kijelző odafönt villogni kezd: egy perc, és érkezik a metró – mi leszünk az egyedüli felszállók. Hármas, Egyes és Kilences tekintete a szinkronúszók szigorú geometriájával mered a vágány fölött lévő, félig leszaggatott óriásplakátra. Egyelőre nem halljuk a szerelvényt, és a levegő is beszorult a betondobozba, akár a tüdő és a bordák közé. Paul Simon 1963-ban írta meg a Csend hangjai eredeti változatát, ám a dalszöveg csak a következő évben lett kész. Ma, amikor egy popszámot átlagosan negyed óra alatt gyártanak le (és a szöveghez még annyi sem kell), tökéletes időpazarlásnak látszik ez, sőt, ellentétesnek a józan ésszel, és némileg hihetetlennek is; akár valami városi legenda. De persze ha az idő áll, mindegy, percek vagy évek telnek-e el. Ha Isten lendítette útjára a kereket, fölösleges megkérdezni, mit tett azelőtt.

Az idő leghűbb barátja a csönd. Ezt mindenki tudja, aki csak kissé is eltöpreng a dolgok természetén. Mi ver visszhangot a tökéletes csöndben? Mi történik az erdőben, amikor senki nem járja épp?

VII.

valóság

A jelzőlámpánál villogó mentőautó vesztegel; türelmesen várja, hogy a diplomáciai menet hangtalanul suhanó limuzinjai továtúnjenek – majd a forgalomirányító rendőr zöld utat ad, ahogy nekünk, földönfutóknak is. Némileg dideregve igyekszem a felfestett zebra világos csíkjaira lépni (gyermekkori autisztikus berögződés; a sok közül az egyik ártatlanabb) – nyilván rám is korunk világjárványa, a nyáreleji klímabetegség tette rá nyirkos kezét. Egy, a szokottnál kevésbé tenyérbemászó stílusú rádiós műsorvezető épp a minap szavaztatta meg hallgatóit arról, vajon a klimatizált levegőn eltöltött élet vagy a déligyümölcsök árának drasztikus emelkedése felelős inkább a városlakók nyáron tapasztalható feszült hangulatának kialakulásáért. Tudták, hogy a banán a ma ismert formájában egy évtizeden belül megszűnik létezni? De mi van a művészekkel és az irodalmárokkal, az ő nyári nyomorukkal? E halálra ítélték már arra sem érdemesek, hogy egy ostoba vasárnapi rádióműsorban említést nyerjenek; hogy feltegyék, és, talán, közönségzavazásra bocsássák a kérdést: miképp juthattak idáig?

Elmerengek azon az időn, amikor legutoljára éreztem úgy, hogy a sorsom valamiképpen irányítható, és hogy a dolgok, köztük pedig én magam, tartunk valamerre – mégpedig egy

meghatározható irányba. Ez az időszak természetesen azonos azzal a roppant intenzív két, két és fél hónappal, amely során a hosszú idő alatt felgyűlt szövegtöredékeket az Agresszió és ironia végleges változatává szerkesztettem. Emlékszem, az ezzel kapcsolatos minden cselekedetem tökéletesen helytállóknak tűnt; valamiért azt képzeltem, képtelen vagyok hibázni – hogy az Alkotó döntései csakis a lehető legjobb döntések lehetnek. Arra is emlékszem, e heroikus munkában mekkora segítséget nyújtott az a rögeszmém, hogy önmagamot Ernest Hemingway (az irodalom szak egy újabb divatjamúlt páriája) valamiféle ellenségének vagy antitézisének láttam, akinek be kell bizonyítania a világ előtt, hogy a nyelvvel mint eszközzel való takarékoskodás, a poéta zsugorisága nem erény, hanem éppenséggel bűn, mert megfosztja az olvasót attól a gazdagságtól, amelyik számára közben rendelkezésre áll; hogy ez tulajdonképpen nem más, mint lopás, és én, az új idők hőse, visszaadok a művelődni vágyó istenadta népnek mindent, amit az okoskodók, a szavakkal bűvészkedők (ha jól idézem régi, derék, amnéziás padtársamat) a mutatóvány során elsikkasztottak.

De persze most már az egész nem számít. Ezen a ponton szívesebben is szólnék arról az íróról, akire mindig őszinte csodálattal néztem fel, aki egyetlen művében sem untatott (pedig ő aztán nem az a szerző volt, aki fontosságát akképp igyekszik hangsúlyozni, hogy regényeit sorra öt éves „intenzív hallgatás” után jelenteti meg), és aki csakugyan képesnek bizonyult valamiféle antik bölcsesség aurájával körbevenni önmagát; ami végső soron egy író számára nem holmi múzsák ajándéka, hanem éppenséggel nehéz, ám dicső feladat lenne. Talán a Burr ezredes utolsó kalandja vagy az Amerikai komédia 1876 volt az első – e két kötetet még teljes tudatlanságban szereztem be egy utcai guruló antikváriumból, mert valami középiskolai történelemvizsgán jó pontot ért, ha neves amerikai államférfiak viselt dolgainak avatott ismerőjeként tűntem fel; hogy tudományom többsége nem egyéb színes fikciónál, mit sem számított, hisz a tanárnőnket szakmailag egyedül a viktoriánus kor érdekelte, és, legalábbis előttünk így tüntette fel magát, abból is elsősorban a lóverseny, az előkelő afférok meg a tea mozgatta meg szerény igényű fantáziáját – e szenvedélyét nyilván bevallottan kedvenc olvasmányai, a Jane Eyre meg a Brontë nővérek többi művei ihlették, amelyeket nem sok sikerrel propagált a kaján és kegyetlen gimnazisták körében. Viszont ha már így alakult, egyetlen nyár alatt kiolvastam az összes Birodalmi Narratívát, mégpedig először a megjelenés dátuma szerint, azután pedig kronológiai sorrendben – ez még egy megveszekedett Franzen-rajongónak is becsületére válna! Szeptember elsején végül, immár az iskolába menet, a busz leghátsó ülésén kinyitottam azt a könyvet, amelyet ma, ez meggyőződésem, legalább úgy tudnék idézni, mint bármely hindu bráhmin a Bhagavad-gítát. És persze nem véletlen a hasonlat, mert hát egy gyerekkorból épp csak kifelé kapaszkodó suhanc, akit szerető környezete korábban nem kényeztetett épp el a szellemi kalandok élvezetével, nos, honnan is szerezhett volna tudomást a *másik* világban összegyűjtött mérhetetlen bölcsességről, mint saját féltekénk legműveltebb szerzőjének leginkább koncentrált szövegéből. Nyilvánvalóan ez (a szó klasszikus értelmében) epikus könyv, és persze maga az arisztokrata, Mr. Eugene L. Vidal (aki sajnos leghűbb földi követőjéről mit sem tudva végezte be halandó pályáját a 2012-es év egy különösen borús nyári napján) csinált író belőlem is; sőt, akár azt is mondhatom, formált engem mindenekelőtt emberré. Stílszerű tehát, hogy a nagy mű címe semmi egyéb, mint Teremtés legyen. És melleleg: ha a mai olvasóban csakugyan felmerül, hogy a Mindenhatót keresse, szebb utat hozzá bizonyosan nem talál.

Újabban az idő folyamatos játékot űz velünk – velem. Az elmúlt hónap mintha csak egyetlen estét, vagy csupán egy beszélgetésnyit rabolt volna el az... időnkől. Isten, az idea, mint

mondják, azért nem képzelhető el, mert ez esetben el kellene képzelnünk azt is, ami e képzetet körülhatárolja; márpedig Isten magában foglal mindent, és semmi nem áll őrajta kívül. Nos, ha ez így áll, mit mondhatunk az idő ideájáról?

Annyi bizonyos, hogy a szemeszter a végéhez ért: a festők megkezdték az év során összegyűlt hasztalan lomok, kudarcba fült vásznak (és egyúttal persze önmaguk) kiselejtezését a műtermekből; az egyetemi hallgatók nagy része a vizsgaidőszak kegyetlenkedéseire városszerte a népszerű talponállókban gyűjt erőt – mi pedig (azt hiszem, Egyes javaslatára) összegyűlünk még egy legvégső akadémiai estére. Egy számvetésre, ha úgy tetszik. Az utolsó csütörtökök eseménytelenül teltek, talán az volt csak szembeötlő, hogy sosem voltunk jelen teljes létszámban; sőt, emlékeim szerint én voltam az egyetlen, aki minden alkalommal megjelent. Tízese emlékeztetett bennünket, hogy (a szokásoknak megfelelően) záró szeánszunkon ha nem is lucullusi, de mindenképpen hedonista asztal vár majd ránk, amely körül megvitatjuk, mit is adott nekünk az újabb közös esztendő. „Hogy milyen mélyre ereszkedtünk le az eltemetett igazság után.” Egyes pedig (vagy bárki is volt a kezdeményező) úgy vélte, jobb, ha tízszemközt készülünk fel a megmérettetésre. Nekem, attól tartok, nehezemre esik lenyelni a gondolatot, hogy ismét moderátor nélkül lépünk ringbe; bár persze, ha nagyon fülelek, hallom még zengeni az év eleji iskolás lelkesedés *decrescendo* harmóniáit.

Beleborzongok az előttem álló háromszáz lépcsőfok látványába, és nem tudom eldönteni, kire legyek dühösebb: e helyütt meg nem nevezendő akadémista társamra, aki indítványozta, hogy az alagút tetején nemrég kialakított parkban ülésezünk, vagy a kivitelező cégre, amely a felvonók üzembe helyezését a következő nyárra ígéri. A modern ember életében semmi nem mehet terv szerint; amúgy, attól tartok, legtöbbünk épp e tényből merít erőt a mindennapos folytatáshoz.

Ezúttal elsőként érkeztem – ezt oly valószínűtlennek tekintem, hogy ellenőrzöm az ímélt, amelyben pecsétet ütöttünk az elétkozott helyszínre. A kilátás azonban csakugyan elsőrangú. Sosem voltam városunk építészetének kimondott tisztelője, ám el kell ismernem, a folyó, az óváros delejes szecessziója, illetve az üzleti negyed fém-üveg kulisszái alkotta háromszög turistacsalogató cikkekből unásig ismert képmásai nem hazudnak és nem szépítenek: a remegő kora nyári levegőn áttetsző együttes megdobogtatja és egyúttal megfacsarja a szívet, mely, tulajdonosát megnyugvással vegyes örömmel eltöltve, még mindig nem vált kővé egészen. A csöndes *serenità* érzését a park fáiról szárnyra kapó illat (hárs? akác? Egyes majd felvilágosít) koronázza, és a sebesen cikázó fecskék, akikről csak utóbb állapítom meg, hogy denevérek inkább. Ráadásul nem csak az akadémisták késlekednek: egy lelket sem látok; a bolygót igába hajtó faj nevetséges pöttyök képében ad csak jelet magáról, melyek csigalassan gördülnek odalenta a folyóparton, vagy autóikban a tilosra váltó lámpák előtt.

“Ki vagy?” kérdi Kilences, amint egy operettszínész pózában előlép az árnyékból, nyomában a többiekkel. Mire felállnék, már helyet is foglalt a leterített poliésztertakarón.

“Én is folyvást ugyanezt kérdezem,” felelek. A diplomás emberrel való társalgás örökös háború a szavakkal: ha nem felelsz kellőképp találóan, elvesztetted a csatát.

Ötös bezárkózásába az ominózus este óta láthatólag mindenki belenyugodott. Sosem tűnt igazán letörtnek, haragosnak még kevésbé; ezzel együtt lényegében hangját sem hallottuk –

most is úgy ül le a jótékonyan terebélyes pokróc szélére, mint aki egy politikai csúcstalálkozóról készül tudósítani.

“Úgy hírlík, a rektor még a nyári szünet előtt távozik,” mondja Egyes. Miközben lehuppan, megfigyelem, hogy még mindig nem támaszkodik rá teljes súllyal a törött kezére. A rektor, akinek, úgy fest, egyikünk sem tudja a nevét, nyilván a filmes tanszék legújabb áldozata. Egyes szerint a filmesek uralma az egyetem vezetésében immár kész tény; az elkerülhetetlen hanyatlás jelei még sehol.

“Kilences, van cigarettád?” A park de Chirico-i kísértet-magányát egy Edward Hopper-stílusú társas elhagyatottság váltja fel hirtelen; nyilván javarészt Hármasnak köszönhetően. Hármas, értékeltem magamban valamely (teljesen közönséges módon) magányos estémen, a tanév előrehaladtával vált egyre kiszámíthatatlanabbá, kezdve a nála eltöltött karácsonyi este kínos epizódjával, és bezárólag természetesen a metróállomáson kipattant kilences erejű földrengéssel. Azóta, talán ez a legjobb meghatározás, a szórakozottság palástját öltötte magára: minden megszólalásában van valami tompán csengő távolság; mintha egy falon kellene áthatolnia a szavaknak, mire bennünket elérnek.

“Jól megöregedtetek,” mondja Egyes kedélyesen. “Mindenkin nyomot hagyott az év.”

Senki nem válaszol rögtön, sőt, mindenki másfelé néz; mintha az egymást keresztező tekintetek lézerekardokként ütköznének össze.

“Fáj az igazság, mi?”

Hármas felnevet, röviden – fakó a nevetése is, ezúttal hiányzik belőle minden él, minden rosszindulat.

“Valami rosszat mondtam?”

“A fájdalomról vagy az igazságról?” szól Kilences, miközben a folyót kémleli. Volt idő, mikor elhitte, képes lenne megfordítani a medrében – ebben többé-kevésbé biztos vagyok.

“Nos, Kilences, ha megengedsz némi demagógiát, a művészek mindig is a fájdalomban utaztak, a zurnalisztáknak pedig maradt az igazság, nemde?”

“Nekem tetszik!” mondja Hármas, és tapsol is hozzá. “Bravó!”

“És hogy áll a zurnaliszták igazságért vívott harca?”

“Te is tudod. Immár inkább az igazsággal vívott harcról kell beszélnünk.”

Ötös ujjai összefonódnak a térdén, amelyet a ruhája szabadon hagy; árnyék vetül rá, és fészkelődni kezdek, mikor felismerem, hogy az én árnyékom az. Persze a bőre alá kúszni nem tudnék, az aurája megvédi minden behatolótól – ám a gondolatai közt oly sebezhető, ott oly sok őrizetlen pont van. Vajon találkoznék-e bármivel, amit nem szeretnék látni? És van-e valami, amiről legszívesebben ő maga sem tudna? Sikertelenül próbálom magamra irányítani Ötös figyelmét, aki saját árnyékába bújt; onnan fénylik elő, mint egy törékeny igazgyöngy a tenger legsötétjéből.

“Fake news,” mondja a Hármasban lakozó aktivista.

“A *fake news* leginkább egy gyűjtőszó már,” tájékoztat minket Egyes. “Egy összefoglaló kifejezés, amit mindenki használ, az is persze, akinek elévülhetetlen érdemei voltak a mai állapotok kialakításában.”

“És mit választ egy tisztességes szakmunkás? Ragaszkodik az igazsághoz?”

“Hát, azelőtt, és utáлом, hogy úgy beszélek, mintha ez Robert Woodward idejében lett volna, az igazság nem valamiféle ideálként lebegett a szemünk előtt, valójában nem is gondoltunk rá. Mivel olyan magától értetődő volt. Ebből indultunk ki, ugye. Mi, naivak.”

“Várj csak. Az igazságot fel kell tární, nem igaz?”

“Woodward meg Sheehan feltártak valamit, igen. Amit aztán igaznak könyveltünk el. De hát mostanra megtanították nekünk, hogy az igazságot nem feltárják, hanem feltalálják.”

Én ugyan nem tudom, kicsoda Woodward meg Sheehan, de úgy hangzik, mintha ügyvédek lennének. Egyes mindenesetre sokat tanulhatott tőlük; a baj csak az, hogy minél inkább ügyvédként viselkedik, annál kevésbé nyilatkozhat érdemben az igazságról.

“Már Hunter S. Thompsont is a kitalált tények tették valakivé.” Hármas, velem ellentétben, persze képes lépést tartani Egyes műveltségével.

“Áh,” legyint Egyes, mintha Hunter S. Thompson kétségkívül csak valami döccenő lett volna az amerikai kultúrtörténetben.

“Csak azt mondom, hogy nem muszáj folyton objektívnek lennünk ahhoz, hogy az igazat mondjuk.”

No igen. Képzeljük el Hármast, amint épp objektív próbál lenni.

“Ez egy nagyon is érvényes megkülönböztetés. De vajon mi választja el az alternatív tényeket egyfajta szubjektív igazságtól?”

“Az, hogy az alternatív tények szándékos hazugságok.”

“Minden lehet igaz is, hamis is. Lehet igaz is meg hamis is. Lehet sem hamis, sem igaz. A Buddha intelme ez,” hangzik a festőművész intelme.

“Csak nem?”

“Sajnos nem én voltam olyannyira tiszta a duális szemlélettől, hogy ezt ilyen lényegre törően fogalmazzam meg. Minden elismerés illesse Nágárdzsunát, a legnagyobb indiai filozófust.”

“Sosem mondtad, hogy bármit tanultál Indiában, leszámítva a tökéletes csirke curry receptjét.” Hármas továbbra is csak annyira van velünk, amennyire a cigarettája füstje égeti a nyálkahártyánkat. Charlotte Gainsbourg apoteózisa majdnem teljes, de le-leszól még hozzánk; tán, hogy később ne feledjük el az illő áldozatbemutatást.

“A legutóbbi beszélgetésünk után kicsit átlapoztam a régi olvasmányaimat. Egészen beleástam magam a keleti bölcseletbe.”

“Nade ha más nem, a Buddha azért csak objektíven igaz, nem?”

“Nem, Egyes. Amint Buddhának nevezed, máris relativizáltad.”

“Igazán boszorkányos.”

“Minden álhír csak annak hazugság, aki nem hiszi el azt,” veszem ki a részem a vitából (időnként fölém kerekedik egyfajta kötelességtudat, hogy a magam szintjén megdolgozzak az ösztöndíjamért), de senki nem figyel rám.

“Akkor térjünk vissza a témánkhoz,” dohog Egyes. “Azt azért elismeritek, hogy például a tudományos kutatás módszertanában máig sem kérdőjeleződött meg az objektivitás maximája.”

“Mármint?”

“Mármint persze, minden kutatás egy feltevésből indul ki, ami természetszerűleg szubjektív, legalábbis valamennyire. De a vizsgálatnak addig kell folytatódnia, amíg kétségtelen bizonyítékhoz vagy cáfolathoz jutunk. Semmilyen tételből nem vezethetünk le két érvényes konklúziót.”

“Ez egy romantikus ábrázolása a dolgoknak.”

“Romantikus?” fortyan fel Egyes; pedig immár én is önmagamhoz beszéltem inkább.

“Együgyű,” veszi át Kilences a számomra terhes stafétabotot. “Először is nem kell hozzá nagy éleslátás, hogy megállapítsuk, kétségtelen bizonyítékok semmilyen tudományos diszciplínában nincsenek. Kisebb és nagyobb valószínűségekkel dolgozunk. Ebből az is látszik, hogy minden vizsgálat közelítő jellegű.”

“És persze totálisan determinált,” szúrja közbe Hármas.

“És persze ott van a történelem. Minden egyes elméletünk, képzetünk vagy hitünk elválaszthatatlanul kötődik a történelmi körülményekhez. Ha a dolgok megváltoznak, az ideáink is érvényüket veszítik, vagy épp átalakulnak. A tudomány egész története arról szól, hogy belátjuk az épp aktuális elképzeléseink korlátait, hogy újakat állítsunk a helyükbe, amelyek épp ugyanannyira átmenetiek lesznek.”

“A kérdés csak az, hogy mi változik meg pontosan,” mutatom fel figyelmeztetőleg az ujjamat, miközben úgy képzem, magam is ott állok az Athéni iskola márványlépcsőjén.

“A szemléletünk. Az, ahogyan a világot látjuk,” szellemeskedik kevésbé segítőkész filozófustársam.

“Csak egy dolog marad állandó: bármi lesz, a világ mindig is a legutolsó pöcegödör marad”, zökkent vissza minket a rút valóságba Hármas hanyag orgánuma.

“Nos, amint így nevezed, máris relativizáltad az ügyet.”

“Bármiben, amit mondunk, szükségképpen több a hamisság, mint az igazság?” Kíváncsi vagyok, rajtam kívül van-e, aki emlékszik még, hogyan hangzott pontosan Tízés tétele. Az én szöveges memóriám persze az írástudó kaszton belül is irigylésre méltó (nagy kár, hogy egy effajta képességet senki nem hajlamos irigyelni, sem pedig anyagi javakat ígérni érte); ugyanakkor tény, hogy mindnyájan egészen lelkiismeretesen feleltünk meg rendfőnökünk, nos, meglehetősen absztrakt követelményeinek. Igen – beszélgettünk, ahogy azt meghagyta nekünk, mégpedig többet, mint ami az általános bizalmatlanságba beleöregedett harmincas diplomásoktól elvárható; és nem tettünk semmi egyebet, amiképp nem is kaptunk semmi egyéb utasítást.

“Talán. De semmit nem tudhatunk biztosan, amíg nem tudjuk, mit értsünk igazság alatt,” mondja Kilences.

“Ez kezd kínossá válni,” szólal meg Ötös, és valóban: egy pillanatra egyikünk sem tudja, mit kezdjen a helyzettel.

“Sajnos megint Hegelt kell idéznünk,” mondom aztán, bár kétlem, hogy épp ezzel imponálnék Ötösnek. “Csakis a filozófiában lehetséges, hogy egybeessen Én és a Világ, az öntudat és a dolgok tudása. A szubjektív és az objektív igazság.”

“Richard Rorty és az újpragmatisták szerint éppenséggel eleve kizárt a biztos tudás, mivel nem létezik a történelmi szituációtól független, tehát objektív igazság. Amint már mondtam, az, hogy mi igaz, éppúgy folytonos változásnak van kitéve, mint akármi más.”

“Lehet,” mondom, és szándékosan kerülöm, hogy Kilencesre nézzek. “De az se kizárt, hogy egyedül a pragmatikusok áldozatai saját pragmatizmusuknak. Tudod, ha meg vagy győződve róla, hogy nincs légy a levesedben, valószínűleg észre sem veszed, amikor mégis lenyelsz egyet.”

“Ez igazán találó,” nevet Kilences, pedig fölöttébb igyekeztem értelmetlenül fogalmazni.

Hármas fel is sóhajt. “Nietzsche szerint meg azé az igazság, aki rá tudja azt kényszeríteni a gyengébbekre, nem? És tudjátok, mit? A világ rohadtul így működik.”

“Kissé negatív vagy ma,” hangzik Egyes sasszemű megfigyelése.

“Ne mondd.” Hát, úgy fest, az én műszereim ismét csődöt mondtak Hármas hangulatának feltérképezésekor.

“Ezt csak azért látom problémának, mert holnap szükségünk lesz rád, mégpedig életigenlésed teljében.”

Hármas megdöbbsent arca nem sok effélét ígér. “Szükségetek?”

“Bosszantóan utilitarista értelemben. Tudod, mennyire dekoncentráltan tudok beszélni, amikor lényegre törőnek kellene lennem. Kilences is, nos, gyakran kissé túl sokat markol. Ha Tízessel meg szeretném értetni, miről is szólt számunkra ez az év, szükségünk lesz a, hm, lehengető stílusodra.”

“Tehát lehetséges lenne?” szórakoztatom magam, hisz tudom, a többiek számára most is olyan vagyok, akár egy üres mozivászon; ám közben érzem valahogy, hogy Ötös lát engem a rezisztencia fóliásátrából. “Egy szóbeli interpretáció, amely közelebb hoz egymáshoz előadót és befogadót?”

“Ó, hát miről szólt számodra ez az év, Egyes?” söpör le az asztról Hármast menetrend szerint.

“A szégyenletes akcióról, amivel az egyetem véghezvitte a kampusz fáinak elpusztítását. Arról, hogy ismét öregebbek és érzékenyebbek lettünk. Hogy a szolidaritás immár mint egyszerű kifejezés sem divatos többé. És persze hogy mindeközben, ha csak szemernyit is, közelebb kerültem ahhoz, kicsoda Hármast, Ötös, Kilences és Hetes, társaim az akadémista nihilben.”

Hármast összeüti a tenyerét, majd még egyszer. Egy apró énekesmadár abbahagyja a kapirgálást a morzsák után, és félénk biccent a fejével, mintha éppenséggel a közös nyelv hiánya tenné lehetővé, hogy felfogja, mit gondolunk egymásról mi, emberek: valamit, ami számunkra örökké rejtve marad a fogalmak poros függőnye mögött. “Az előadásnak vége, Egyes. A ráadást mellőzhetjük.”

“Vagy épp csak most kezdődik,” mondja Kilences, Hármast lezser testtartását utánozva, aztán Hamlet-pózba merevedik – csak az a kérdés, melyikünk koponyáját képzeletben a kezébe.

“Te meg miről beszélsz, Hármast?”

“Az igazság ideája... Elgondolkodtató idézetek tök random filozófusoktól... ez a sok szar egy darabig tényleg nagyon szórakoztató, de nekem holnap iszonyúan fárasztó lesz részt vennem ebben a színészkedésben.”

“Világosíts fel.” Egyes sértettségét nyilván az táplálja, hogy már megint lemaradt valamiről, ami mindenki más számára nyilvánvaló – tudom, hisz én is így érzek; most, és minden pillanatban, amit mások társaságában kényszerülök eltölteni.

“Igazán bájos, ahogy megpróbálsz eminens diákként viselkedni, de mind felnőttek vagyunk. Tudod, már nem tartozunk senkinek. Nem kell úgy tennünk, mintha valami nagy kalandban vettünk volna részt.”

“Nem beszéltem semmilyen kalandról. Csupán azt a tényt közöltem, hogy délelőtt be kell számolnunk a kutatási eredményeinkről.”

“Ne légy már ennyire naiv. Az égvilágon semmilyen eredményről nem tudunk beszámolni.”

“Igazad van, az eredmények nem is számítanak. Tízest épp ezt mondta. Csak az számít, hogy beszélgessünk. És, hadd emlékeztesselek, a legösszetettebb kérdések merültek fel az üléseinken, azok a kérdések, amiket a legtöbben soha életükben nem tesznek fel.”

“Ja, a beszélgetés, az valóban fontos erény. A lényeg, hogy beszéljünk, hogy ne uralkodjon el rajtunk soha a csend. És tudod, mikor csináljuk a legjobban? Ha egyszerre beszélünk, ha mind egyszerre verjük szét azt a rohadék csendet. Na, ez tényleg marhára jól ment nekünk.”

“Én például mindenkit szívesen meghallgattam,” mondja Egyes.

“Én meg néha meg se merek szólalni,” mondja mindünk közül épp Kilences; de hát az ironia igazán a leghűbb bajtárs, és mindig ott van, ha ki kell segítenie az embert.

“Mert te olyan illedelmes vagy, Egyes. Tanulhatnék tőled. És, ha már itt tartunk, biztos te is sokat tanultál ezekből a nagy beszélgetésekből.”

“Ha még nem mondtam volna, én azért vagyok itt, hogy tanuljak.”

“Ez esetben mindannyian jövőnk neked egy bocsánatkéréssel. Jézusom, legyél már egy kicsit realista. Fel tudsz idézni egyetlen vitát, aminek a végén megegyeztünk valamiben?”

“De hát miért kellene megegyeznünk? A valódi vita soha nem erről szól!”

“Fel tudsz idézni egyetlen esetet, amikor valamelyikünk véleménye megváltozott valamiben? Amikor, és egészen nevetni támad kedvem, ha kimondom ezt a szót, meggyőztelek valamiről?” Hármás cigarettáért kotorászik a zsebében; de egy idegen tán szentül hinné, hogy pisztolyt keresgél. “Tudsz mondani akármilyen banális példát, ahol ma bárki bármiről meggyőz egy másik embert?”

“Nem szeretnék megakasztani, Hármás,” szól Ötös, és kalapácsként sújt le rám a felismerés, hogy kollektív történetünkben első alkalommal világlik át cinizmus a hangján, “de határozottan úgy emlékszem, hogy éppen te emeltél poharat a közös munkánk tiszteletére, és, most már ezt is bevallhatom, akkor tényleg elhittem, hogy a szép szavaid mögött meggyőződés rejlik.”

“Az utolsó vacsora...” mondja vészjóslóan Egyes.

“Sőt, elhittem, hogy nemcsak a munkánknak, hanem saját magunknak, az úgynevezett barátságunknak szól, amit mondasz.”

“Ugyan, Ötös. Azóta egy kicsit másképp állnak a dolgok.”

“Mármint a te dolgaid? Milyen tekintetben?”

“Azt hiszem, ez végképp nem tartozik a nevezetes beszélgetéseink tárgyai közé.”

Kilences felnéz, veszélyt szimatol; én azonban kétlem, hogy lenne mit rontanunk a helyzeten.

“Rendben, az édesanyáddal való konfliktusaid engem nem is igazán érdekelnek.”

“Netán arról a bizonyos dologról van szó?” kérdezi végre a sebzett hiúságát nyalogató Egyes. “Mármint a kiégésedről?”

“Nagyon ajánlom, hogy ebbe bele se kezdj, Egyes.” Hármás orgánuma Bartók Kékszakállúját megszégyenítő mélységekbe ereszkedik, szinkronban az akadémiai légkörrel. “Nem vagyok rá kíváncsi, hogyan próbálsz feldolgozni a kisebbségi komplexusodat.”

“Tudom, tudom. Én még egy szerencsétlen faszor megmentéséhez is kevésnek bizonyultam.”

“De tulajdonképpen szarok az egészre. Olyannyira mindegy, hogy mit tudtok, meg mit gondoltok rólam. Ha érdekel, Egyes, igen, elég rossz állapotban vagyok. Ha ma éjjel erre a kéjes gondolatra szeretnél elaludni, felmondtam a szállodában, és lövésem sincs, holnaptól mihez kezdek az életemmel. Csak azt tudom, hogy mérhetetlenül fáradt vagyok. Belefáradtam az állandó harcba. Az ocsmány politikai húzásokba. Abba, hogy egy idő után mindig mindenki kihátrál mögülem. Én már nem akarom ezt csinálni. És belefáradtam a művészetbe is. Utálom, hogy a végén úgyis a súlytalan művészetre marad igény. És tudod, mit utálok még jobban? Azt, hogy bármibe belekezdtem, már nem is tudom, mióta, végül az is ugyanennyire súlytalan lett. Iszonyú érzés, ha minden pitiáner kis mázsolmányról tudsz mondani valamit, de közben fogalmad sincs, mitől működnek mégis.” Elegáns oldalvágás ez Hármástól Egyes felé; ezt a fajta hidegvérét a legrosszabb pillanatban sem veszíti el. Csodálkozom, hogy még mindig teljesen üres a park – ez azt is jelenti, hogy az egész világ tökéletes közönnyel viseltetik irántunk. “És tudod, mi a legszebb? Itt van anyám, aki már egy éve elaludni sem hagy, és napjában kétszer felhív, hogy hagyjak itt mindent, és utazzak haza. De az a helyzet, hogy semmi

kedvem ahhoz se, hogy elhúzzak innen. Gyűlölöm a gondolatot, hogy új életet kezdjek. Gyűlölöm azokat, akik kimondják ezt: új életet kezdeni. És gyűlölöm anyámat is, meg azt, hogy gyűlölöm kell.”

“Tudom, hogy nincs szükséged a sajnálatunkra,” mondja Ötös. “Hogy ezt gyűlölnéd a leginkább. És én csak azt sajnálom, hogy itt volt ez a csapat, mármint a mi csapatunk. És hagytuk tönkremenni.”

Kilences sóhajt, de nem szól; Egyes tiltakozón emeli fel a kezét, de nem szól ő sem. És én? Én az összetekeredett dimenzió rabja vagyok, akit senki nem érzékel, de aki tudatában van minden órajta kívülinek.

“Tudod, az ősszel azt éreztem, egy kicsit otthon vagyok közöttetek. Sokáig ezt éreztem. Te is otthon voltál. És talán többet kellett volna tennünk azért, hogy őszintén beszélhessünk egymással mindenről. A titkainkról is. Mert akármit mondasz, nem igaz, hogy semmi sem történt ebben az évben. Hogy semmit nem értünk el. Elértük, hogy ott volt minden a tenyerünkön, most pedig üres kézzel állunk.”

Hármas vállat von. “Ha akarod. De valójában a helyzet az, hogy a te csodálatos csapatod sosem volt több illúzió. Önző emberek vagyunk, én is, te is. Így megy ez egy bizonyos kor fölött. Csak önmagunkat érdekeljük, és soha semelyikünk nem lesz képes megváltoztatni a másikat.”

Ötösnek, látom, már nincs mondanivalója. Nem akar itt lenni. Hirtelen elemi vágyat érzek arra, hogy otthon üljek, a lelketlen bérlakásomban, mint tízezernyi másik kortársam és sorstársam. Ötös is az. És ő az, akinek ott kellene ülnie velem. Mi nem hazudunk egymásnak; nem vagyunk önzők – és talán nem vagyunk rabjai semmilyen illúciónak.

“Kilences, te mit szólna mindehhez?” Egyes felriaszt minket, akár Fuseli valamely rémalakja: a valóság egy másik szintjén bizonyára továbbra is álmodunk. “Furcsállom, hogy ennyire... kimaradsz az eseményekből.”

Kilences láthatóan tudomást sem vesz Egyes okvetetlenkedéséről – sőt, ami azt illeti, a jelenlétünkről sem; szavait egyenesen és kizárólagosan Hármashoz intézi. Sajátos, hogy ilyenkor is képes valamely más irányba nézni, egész testével mégpedig: a próféták, a spirituálissal kapcsolatban állók jellegzetes póza lehet ez. “Én is megmondtam neked, hogy húzzunk el innen. Emlékszel, hányszor mondtam meg? Tudod, hány helyet ismerek, ahol boldog lettél volna?”

Hármas a térdai alá rejti mindkét kezét, mintha tartana tőle, hogy Kilences netán megérinti. “Emlékszem,” mondja aztán.

“Nekem nem lett volna gond.”

Hármas egy pillanatra maga elé mered, aztán felemeli a fejét, és valami gonosz (keserű?) mosolyt lövell felénk, Kilences felé. “Hát persze. Neked nem lett volna gond. Te nyilvánvalóan örömmel hoztad volna azt az áldozatot, hogy itt hagysz minden mást, értem.”

“Sosem hoztam áldozatot?”

“Ne tettesd magad ennyire naivnak. Épp te. Kettőnk közül én voltam, aki az egész úgynevezett karrierjét egy gigantikus megfelelési kényszer alatt ácsolgatta. És soha egy percre nem lehettem elégedett. Te meg magad vagy a megtestesült sikertörténet. Az életed. Hogy a fenébe gondolhattad, hogy egyszer csak kilépsz az egészből? Hogy én ezt engedtem volna neked?”

Kilences mély levegőt vesz. Az arca – hirtelen belém hasít: most először épp olyan, mint az enyém! A tizenkét éves önmagamát látom benne, aki ott áll egy lány előtt, és tudja, bármi is jön most, csakis veszíthet. “Holnap indulhatunk.”

Charlotte Gainsbourg elneveti magát. Ez bizony ismét ő, ezúttal a botrányos Lars Trier filmjéből. Vajon az ő múltjukban Kilencessel milyen, ahhoz fogható szégyen lappang? “Ugyan már. Te azt képzeled, hogy bármelyikünknek jobb lenne? Komolyan nem jut eszedbe, kinek is próbáltam én megfelelni leginkább? Szerinted milyen érzés úgy élni, hogy minden lépésedet egy láthatatlan szellem figyeli, akinek soha nem lehetsz elég jó? Szerinted hányszor éreztem ezt még az után is, hogy mi...”

“És vajon miért megint csak rólad van szó? Ezt azért sikerült megszoknod, ugye?”

“Miről beszélsz?”

“Arról beszélek,” mondja Kilences, “hogymindig is képtelen voltál valaki más fejével gondolkodni. Az empátia dalnoka, aki maga nem gyakorolja a megénekelte erényt.”

“Jézusom, de kínos vagy.”

“Persze sosem beszéltem neked a festészetemről, ugye? Csukott könyv volt előttem a munkám. Honnan is sejtetted volna, engem miféle szellem vezérel. Kit akarok megformálni, kit akarok formába zárni minden absztrakción túl. Ki az, aki értelmet ad a világ legghiábavalóbb tevékenységének.”

“Ha azt hiszed, még mindig büntudatot tudsz kelteni bennem, tévedsz.”

“Tévedek, igen. Tudod, volt időnk megtanulni: minél nyilvánvalóbb valami, annál kevésbé igaz. És nem azért mondom neked most is, utoljára, hogy hagyjunk itt mindent együtt, mert azt képzem, meg tudjuk változtatni egymást. Hanem azért, hogy egymásra ismerjünk akkor, amikor már minden egyéb megváltozott körülöttünk.”

“Őrüdt vagy.” Hármastágra nyílt szeme éppenséggel, legalábbis az én mércém szerint, maga az örület. “Soha egyetlen férfi sem fogja még egyszer kisajátítani az életemet. De legfőképpen te nem.”

Ezután eldobja a kezében tartott cigarettát (mikor gyújthatta meg?); a kialvó parázs drámai akkordot zeng az alábukó napkoronggal. És mintha épp őt követné maga Hármast is: az aranylólépcsőkön távozik, amelyek ezúttal nem a mennybe vezetnek.

Mi bémult végtagokkal bámuljuk az eleven mítoszt, az isteni színjátékot. Kilences pedig, aki alighanem nehezebb a Napnál, az einsteini törvények értelmében meghajlítja maga körül az időt, így számunkra csigalassúsággal áll fel és indul el... a park felé, hogy két japáncseresznye közt beleveessen a friss sötétségbe – pontosabban egy darabig ott lebeg még az alakja, mígnem ráébrednek, hogy egy elektromos szekrényt látok csak.

Hogyha az isteneknek bealkonyul, a világ nem lesz rögvest semmivé; lassan hül ki, akár a csillagok. Talán észre sem vesszük az egészet. Minden fehér lesz, és nincsenek tanúk, nincs, aki nevével nevezze a halált.

“Úgy látszik, valóban nem tudunk mindent egymásról,” állapítja meg Egyes lakonikusan, miután az utolsó mennydörgés is elhallgat, és meg merünk szólalni.

“Hát, most már tudjuk,” mondom.

“Ez rettenetes,” mondja Ötös. Azt hiszem, ő az közülünk, akit felszabadultabbá tett az események radikalizálódása – vagy legalább Hármastávozása feltétlenül.

“Miért? A magánéleti válságok minden rendes ember életében előfordulnak.”

Én elnézően, Ötös rosszállón néz Egyesre.

“Mi az? Engem inkább az aggaszt, mi lesz most az Akadémiánkkal.”

“A tanévnek vége, nem igaz?”

“Igen. És azután?”

“Elutazom,” szakít meg minket Ötös. “Talán csak a tóparti házunkba. Vagy valahova messzebbre. Ahol sosem jártam. Izlandra, vagy a Feröer-szigetekre. Még nem gondoltam át alaposan.”

“Tessék?” Hiába próbálnám leplezni remegő hangom; úgy döntök, Ötös amúgy is alig figyel ránk, rám.

“Jól teszed. Ki tudja, meddig kalandozhatunk a szabad Európában, ugye.”

“Egy kicsit sok volt nekem ez az egész. Nem számítottam rá.”

“Arra, ami ma történt?” Ezt az ostobaságot akár Egyes is mondhatta volna.

“Én tényleg úgy jöttem ide, hogy sokat tanulhatok tőletek. Hogy általatok több lehetek.”

Ám vajon én hogyan jöttem ide? Minél többször idézem fel a múltam valamely epizódját, rendre annál homályosabbnak tűnik fel. És minél gyakrabban töprengek el egy régi döntésem, annál kevésbé érthető, miért nem az ellenkezőjét cselekedtem. És miféle elvárásaim lehetnek most? A szimmetriában csökönyösen hiszek – talán nem is mernék nem hinni benne, mint valamiben, ami a legsötétebb órán is a világ alapvető szépségéről tanúskodik. Ha hitem helyes, akkor ahogy mind távolabb kerülök e múlttól, úgy válik majd minden ismét egyre csak ismerősebbé.

“Nem állunk fényesen,” szögezi le Egyes a maga ostobaságát.

“Ne haragudjatok. Nem szeretném én is tovább rombolni a hangulatot a privát nyavalyáimmal.”

“Ugyan. Végre ismét szóba állsz velünk.”

“Csak hát vége a tanévnek.” Ötös alig is észrevehető mosolya mintha a békeidőket idézné.

“Te pedig elmész.”

“Igen.”

“Komolyan mondtad?”

“Tudod, én azok közé tartozom, akik tudják, hogy néha újra kell kezdeni.” Ötös sóhajt; kellemetlen, langyos fuvallat válaszol a hegyek felől. “Csak nehezen megy.”

“Nem tudhatod, amíg nem vagy ott,” próbálok a magam módján biztató lenni.

“Ami azt illeti, tudom,” mosolyog Ötös. “Kijutott már nekem.”

“És sikerült?”

“Gondolom, akkor most nem lenne rá ismét szükségem.”

“Igaz,” hagyja jóvá a megállapítást Egyes. Alaposan besötétedett: a felvonó mellett a közvilágítás kiépítése is felülkerekedett a kivitelezők szándékain.

“De nem akarom, hogy úgy tűnjön, valamiért hibáztatlak benneteket. Hármast sem. Egyikőtöket sem.”

“Mind kiállhatatlanok vagyunk,” kedélyeskedik keserű ábrázattal Egyes. “Ebből a bőrből már lehetetlen kibújnunk.”

“Azt hiszem, leginkább magamat okolhatom. Túl sokat vívodom olyan dolgokon, amiket már rég le kellett volna zárnom magamban.”

“Láttam a szemedben!” mondja Egyes; mintha én nem láttam volna. Hányszor láttam!
“Hányszor láttam!”

Ötös elmosolyodik. “Nem tudom, mit láthattál.”

“Nincs kedved egyszerűen elmesélni?” No igen, a beszéd, az egyetlen fegyverünk; tompa és eljárt fölötté az idő – sokkal hatékonyabb eszközök váltották fel. Egyes csevegő hangszíne mellesleg jobban bosszant, mint valaha – mert azt legalább érzékelem, miközben saját tehetetlenségemről mindenáron igyekszem nem tudomást venni. “Azt mondják, az segít.”

Ötös most már elneveti magát. Hirtelen ismét szeptember lesz, és a madarak peckesen lesnek ránk az ablakból; fiatalabbak vagyunk.

“Na tessék! Tovaszáll a gyászos hangulat.”

“Látjátok ezt?” Ötös leakasztja a nyakában függő medált. Már emlékszem! Akkor is viselte, azon a szeptemberi délelőttön. “Most már hat éve hordom.” Ötös felpattintja a medál fedelét, és a benne lévő kavicsot a tenyerére ejti. “Semmi különös. Csak azért van, hogy sose felejtsem el.”

“Micsodát?”

“A gyermekemet.”

“Tessék?” Szirénázást sodor felénk az újra megélénkülő szél; mintha üzenne. A folyón motorcsónak halad, majd nagyobb sebességre kapcsol. Az ég karnyújtásnyira fölöttünk.

“A tengerparton találtuk ezt a követ. A vőlegényemmel. Sajnos nem tudom, különleges darab-e. Mindenesetre szép.” Elhallgat. Tehetetlenségemben leszakítok egy fűszálat, de már ez is elviselhetetlen hangzavart kelt. “Azt mondtuk magunknak, erről a kőről mindig a fiunk jut majd eszünkbe. És persze az, hogy mennyire boldogok vagyunk együtt. A szülés négy nappal későbbre volt kiírva. De én csak egy hét múlva tértem magamhoz, és azt mondták, a fiú halott. Soha nem láthattam.”

“Ó,” mondja Egyes. Én felemelem a kezem, azután visszaejtem a térdemre.

“Megpróbáltunk új életet kezdeni. Akkor is. Tudtuk, hogy a dolgoknak menniük kell tovább. De persze nem sikerült. Fogalmunk sem volt, mit is mondhatnánk egymásnak. Egészen borzalmas volt hazaérni, és bámulni kifelé az ablakon, anélkül, hogy a másik szemébe mernénk nézni. Miután felbontottuk az eljegyzést, többé soha nem kerestük egymást.”

“És ez hat évvel ezelőtt volt?”

“Igen. Általában azt mondják, az ilyesmi nem is válik emlékké, hanem állandóan jelen van bennünk. De én épp az ellenkezőjét tapasztaltam. Úgy érzem, mintha az egész iszonyú régen történt volna, én pedig nagyon öreg lennék.”

“Ó,” mondja Egyes.

“És én akkor elvesztettem még valamit. Talán ez volt a legmegdöbbentőbb. Ráébredni, hogy többé képtelen vagyok hinni. Pedig szerettem volna. Szerettem volna szólni valakihez. De hiába kerestem, már senki nem volt ott.”

“Hát ezért mondtad! Hogy minden bonyolultabb, mint amilyenek látszik.”

“Nagyon sajnálom,” mondom, és egészen kifulladásig. Vajon lenne-e valaki, aki hajlandó megmenteni az életemet, töprengök, de aztán visszanyerem az irányítást önmagam fölött, valamelyest.

“Látom, mégis sikerült elvennem a maradék életkedvetek,” mondja Ötös, miután észrevesz bennünket. “Nem állt szándékomban.”

“Milyen érdekes!” mondja Egyes, akár az újságíró, mikor végre összeállnak a piszkos ügy mozaikdarabkái. “Az igazság keresésére esküszünk fel. Olyan kérdésekkel foglalkozunk, amelyek messze meghaladják az élet és a halál dolgait. Az örök kérdésekkel, amik túlmutatnak

az egyéni sors jelentéktelenségén. És aztán ez a múlandó élet mégis minduntalan fölénk kerekedik!”

“Ez ízléstelen!” Aggodalmasan fürkészem Ötös arcát; ő azonban elnézően mosolyog.

“Egyesnek igaza van. Ha őszinte vagyok magammal, az egész életem az újabb és újabb akadályokról szól, amiket a saját lábaim elé görgetek, hogy ne tudjak közelebb jutni ezeknek az örök dolgoknak a megismeréséhez.”

“Átkozott anyagi világ! A szellem erőlködhet bárhogy, képtelen kitörni a rabságából.”

“Most viszont kissé kimerültnék érzem magam,” mondja Ötös. “Nem épp erre számítottam, amikor ma este idejöttem. Legjobb lesz, ha elindulok.”

“Elkísérjünk?” Egy szemvillanás alatt rettenetes szomjúság tör rám, égő arcomat legszívesebben mindenestül egy pocsolyába dugnám.

“Köszönöm, nem szükséges.” Ötös még egy utolsó mosolyt hajít a lábunkhoz, hogy a két szerencsétlen éhező elmarakodjon rajta. “Holnap találkozunk.”

Egész életemben csupán egy alkalommal jártam kórházban. A zuhany alól kilépve megsédültem a fürdőszobában, és a csempére zuhanva néhány másodpercig az eszméletemet is elveszítettem. A kivizsgálás, közölte velem aztán az orvos (aki vagy egy fejjel alacsonyabb volt nálam, az arca egyik oldala pedig tökéletesen mozdulatlan maradt, miközben beszélt), semmiféle rendellenességet nem mutatott ki; sőt, ami azt illeti, globális értelemben is makkegészséges vagyok. Ezt az információt sokáig képtelen voltam feldolgozni. Nem lehetséges, hogy fizikai erőm a tetőpontján van, miközben minden, amihez nyúlok, szertefoszlik a kezemben, mintha egy szellem lennék, semmi egyéb.

Az, hogy végül kettesben maradtunk Egyessel, immár nem először (ámbár, olybá tűnik, utoljára) fordul elő Akadémiánk kurta történelmében. Egyszerre, amúgy varázsütésre, elpárolog a bennem felgyülemlett minden feszültség; és, nyugtázom örömmel, a torkomat mardosó keserűséget is viszi magával. Egyes, meg kell hagyni, kivételes figura: mások társaságában csaknem elviselhetetlen, négy szemközt azonban képes átadni valamit abból a neutralitásból (leánykori nevén közönyből), amely nem engedi, hogy a körülötte zajló események komolyan felzaklassák.

“Nos, talán sétálhatnánk egyet.”

“Hogyhogy?”

“Csak egy ötlet volt,” mondja Egyes. “Gyönyörű az éjszaka, nemde?”

“Itt, a város közepén?”

“Tudom, tudom. Rettenetes, hogy engem is megszedít ez a hazug csábítás. De hát látod. Időm kilencvenöt százalékát a hatsávós autóutak gyűrűjében töltöm.”

“Itt a nyár.”

“Annál rosszabb. A szerkesztőség úgysem enged el. Beállítottam egy háttérképet a benti gépemen. A Mono-tó, Kaliforniából, alig száz mérföldre a Szilícium-völgytől. Mindennapi találkozásom a természettel.”

“Ezek szerint te maradsz.”

“Ötösre gondolsz? Én nem hiszem. Nem hiszem, hogy ne térne vissza a tanévkezdésre. Mindannyiunkat megviselt ez a néhány hónap. Úgy értem, szellemileg. Rengeteget dolgoztunk, és szükségünk van a pihenésre. De hát mi lehet ennél természetesebb?”

“Lehetséges.”

“Tudod, nincsenek illúzióim. Nem gondolom, hogy húsz év múlva is össze-összegyűlünk majd ugyanígy, hogy felelgecssük a régi szép időket. Levelezni sem fogunk. Néha majd felhívom Hármast, ha nem jut eszembe, melyik kortárs művész tartja a Saatchi árverési rekordját. Vagy Kilencest, ha egy Bertrand Russellről szóló anekdotával szeretném álomba ringatni magam. Ilyesmi. Aztán majd rácsodálkozunk a saját öregedésünkre, ha véletlenül szembetaláljuk magunkat a másik arcképével a neten. Mindazonáltal...” Egyes szünetet tart, amit túl későn veszek észre. “Ha jól látom, nemigen tudom lekötni a figyelmedet. De várj csak! Te tulajdonképpen mit csinálsz?”

“Nos,” mondom: a gyermek, kit csínytevésen kaptak, “azt hiszem, magyarázattal tartozom.”

Volt egy kérdés az Agresszió és ironia kapcsán, amit soha senki nem tett fel nekem, leszámítva saját magamat, aki viszont napokon, heteken (éveken?) át gyötrődtem rajta. Megejtően naiv kérdés, persze: vajon a kész mű mennyiben felelt meg az előzetes ideának? Sikerült-e abszolválnom az író által támasztott követelményeket? Először is tisztázni kell, nevezett író fejében mily tisztán rajzolódott meg ez az előzetes kép; másodszor pedig, vajon nem úgy áll-e a dolog, hogy minden leírt mondattal egy új ideát kapunk, egészen addig, míg a legutolsó legépelésével eltöröljük az egészet. Nos, mai fejemmel (az elfelejtett szakmunkás nem éppen elfogulatlan szemszögéből) azt kell mondanom, valahol itt keresendő az író örök és megváltoztathatatlan boldogtalanságának forrása: délibábot kergetünk, mégpedig minden erőnket beleadva; akár egy drogfüggő, aki képtelen leállni.

Érdekes módon Egyest az érdekelte leginkább, elképzelttem-e a sztori lehetséges végkifejletét, amikor elhatároztam, hogy jegyzeteket készítek a beszélgetéseinkről, dokumentálva mintegy a Platói Akadémia teljes (immár tudjuk, kurta) történetét. Hogy dolgozott-e bennem a bestsellerszerző nagyravágyása, aki a lehető legváratlanabb fordulatokat és a legtanulságosabb csattanót tartja az egyetlen lehetséges (kifizetődő) megoldásnak.

“Arra gondolsz, megpróbáltam-e befolyásolni az eseményeket? Hogy minél több legyen a dráma, meg ilyesmi?” kérdeztem.

“Mondjuk. Bár ezt kétlem. Visszaemlékezve nem épp te voltál, aki köré a vitáink összpontosultak.”

“Ezt hogy érted?”

“Szépen kivontad magad a kényes kérdésekben való véleménynyilvánítás alól,” nézett rám enyhe gúnnyal vegyes elismeréssel Egyes. “Ügyes. Nyilván ez tette lehetővé, hogy észrevétlen maradj. Hogy egyikünknek se tűnjön fel, mit művelsz.”

“Ez engem is meglepett. Tulajdonképpen teljes nyugalomban dolgoztam.”

“Megmutatod? Azt a füzetet.”

“Talán. De hát még rengeteg munkám lesz vele.”

“Mint például?”

“Nem tudom. Fogalmam sincs, mit kellene kezdenem az anyaggal.”

“Na várj csak. Mindent hitelesen írtál le? Nem viselném el, ha mondjuk valami rettenetes okoskodóként tűnnék fel, vagy egy kiállhatatlan természetvédőnek ábrázolnál, aki minden atomerőművet bezáratna.”

“A hitelesség fontos kérdés, természetesen. Nem állt szándékomban kidomborítani bármelyikötök... negatív oldalát. Ami azt illeti, szerintem egészen méltányosan jártam el. Mindazonáltal nincs szöveg, amely ne az írójáról árulkodna leginkább. Ahogy néhai tanárom mondta, a hősök pusztán mellékszereplők.” Persze füllentettem: egy tanárom sem volt oly bolond, hogy ezt az igazságot ilyen szégyentelenül mondja ki. “De hát te is tanultad: a műben mindig az alkotót keressük. És, ami azt illeti, éppen ez az oka, hogy a hitelesség tulajdonképpen relatív, az abszolút mérce pedig a stílus.” Éreztem, hogy a szavak kezdenek kifutni a nyelvem alól; egyre kevésbé láttam át, mit is érthet meg beszélgetőpartnerem abból, amit mondok – mire következtethet a belőlem felbuggyanó absztrakt zajok egymásutánjából. “Ha volt olyan tanulság, amivel karrierem egyetlen műve szolgált számomra, hát éppenséggel ez az.”

“Rendben. Én igazán nem akarok a vállalkozásod útjába állni. Tíz év múlva egész biztosan nagy örömet fog okozni, hogy elolvashatom a történetünket. És ne aggódj, akkor már úgysem emlékszem majd, hogyan is történtek a dolgok valójában. Szóval ha az Akadémia összedől is, rólam még hallani fogsz egyszer.”

Bólintottam; épp csak kezem nem ráztunk. Az összeesküvők, akik immár egy közös titok birtokosai. Hát ennyi, gondoltam magamban: a történet vége Egyes oldalán talál meg.

“Ó, ha már szóba került,” zúzta össze a törékeny pillanat varázsát hősünk. “Remélem, a stílusod javult valamelyest az eltelt években.”

E legutolsó szavak zakatoltak a fejemben, mialatt hazafelé tartottam a kihűlt éjszakában – haza, az éppoly kihűlt ágyamba, amit tán soha nem is melegít fel már semmilyen hajnali napsugár. Mintha valahol azt írtam volna, Egyes lesz, aki soha egy művet sem veszi majd kezébe; így hát alábecsültem. De mennyire? Talán csakugyan igaza van? Talán igaza volt az összes irigy internethuszárnak, iróniabajnoknak és szadista gyilkosnak, és nem vagyok egyéb Bret Ellis émelyítő utóízénél, egy kövér, színes léggömbnél, aki léggömb-léte felfogásának pillanatában már kifakult és leeresztett? Talán még ennyi sem vagyok: rossz stílusomba kapaszkodnék, de amikor odanyúlok, kezem nem tapint semmit. Stílustalan vagyok. Az irodalom hontalanja. Egy néma kiáltás. Imígyen pedig nem vagyok hát semmi. A semminél is kevesebb. Akit még tagadni sem lehet. Mihelyt befordulok a következő sarkon, törlésre kerülök a címlapról; a történetből; a történelemből.

Azután befordultam a sarkon. Egy sárga távolsági busz vesztegelt a megállóban, és a két opállossá öregedett ablaküvegen át láttam meg őt, amint egy szemetes konténerbe nyúl könyékig, de csak az egyik kezével, mert a másikban egy borospoharat egyensúlyoz; igen, egy csaknem teli poharat, mintha valami előkelőbb *vernissage*-ra szökött volna be, majd ki. Különös, mert akkor este, az Óvodában nem látszott klasszikus csavargónak; és hát most sem, hogy immár csak a mocskos utcai levegő és a csatornafedelek alól előpárálló langyos köd választott el minket. Láttam a kezét: finom irodalmárkéz még mindig, vagy épp a szennyes valóságot sosem tapintott kéz – de hát mit tudhatom; a szenny sosem a tárgyról tapad a kézre, az emberre. Tán csak nem az elveszett emlékeket kutatja, hulladékot a hulladék közt, ábrándoztam el, és közben észrevétlenül már az útestre léptem – a fékcsikorgás, autódudák és a veszett ordibálás pedig nem csak engem, de őt is felriasztották: tekintetünk találkozott. Nagyon jól láttam, hogy akként ismer meg, mint akivel csak egy kínos kocsmái kaland kapcsolja össze; aki a hulladékok közt is haszontalan kis cafat csupán. Aztán felemelte a kezét,

felém intett, és az arcán jóindulatú mosoly szaladt végig. Mindez együtt (saját magam számára is meglepő módon) kissé feldühített, és az érzelmek hevében elhatároztam, hogy beolvasok neki: megosztom vele az estém történéseit, hadd lássa, végső soron mennyire igaza volt, milyen tehetetlennek bizonyultunk mi, öten, legfelső kasztbéliek és szinte fiatalok még, azzal a nevetséges sorsszerűséggel szemben, amit korábban legfeljebb gúnyosan kinevettünk volna – a dolgok ilyen állására ugyan mit tudna reagálni? Ám e pillanatban a busz mozgásba lendült; vad káromkodást hallottam, a városiak elfojtott agressziójának mikroszkopikus vulkánja tüzet hányt, és mire átevíckéltem a túloldalra, barátomnak, feltartott kezének, a széthúzott ajkán megcsillanó nedvességnek immár nyoma sem volt. Más ötletem nem lévén végül magam is beletúrtam a konténerbe, sőt, egyre lelkesebben cibáltam elő a kartondobozokat, mosószeres flakonokat, elhasznált ruhákat, hátha valamiképp ez maradt az utolsó esély, hogy kapcsolatba lépjünk; de a helyzet kivételességének, sőt, az általánosságban vett sorsszerűségnek érzése minden felszínre került darabbal egyre csak csökkent, mígnem kihunyt teljesen – és ekkor már kínos aggodalommal tekintgettem körbe, de persze az éjszaka népe nem törődött velem.

Dizájnerkenyerek és okosfogkefék között folytattam utam: a sétálóutca csupa vidámság, csupa gondtalan sietség, átmeneti egymásra találás. Igazából nem volt kedvem gyalogni. Egy gyorsvonat kabinjába vágytam megint, a huszonkét fok és szélcsend bársonyos ölébe; ahonnét semmi nem valóságos, ami odakint van. Ahonnét minden csak a valóság kicsinyített mása, amiből hiányzik a veszély, a kockázat, a kapcsolatteremtés lehetősége. Ahol a fejem végre kiürül, ahol az agynak nincsen feladata immár. Ahol a megszűnés nem egyéb, mint áttörés a tökéletes, elgondolhatatlan létbe.

VIII.

szintézis

Hátrahőkölök, amint belépek az Üvegház ajtaján, és majdnem letarolom Hármast, aki nem állhatja, ha a férfiak előre engedik őt. Nem tudom megmondani, mi riasztott meg, de valami határozott, szinte elektromos természetű feszültséget érzek a levegőben. Persze van okunk feszülnünk lenni: Kilences nem jött el, Hármast pedig egy árva szót sem hajlandó mondani a miértekről. Még az éjjel kaptunk viszont egy-egy meghívót A művész halála című performanszra, és a festő szak műtermeiben az a pletyka járja, hogy Kilences itt az összes festményét rituálisan megsemmisíti majd. Ami engem illet, a Hermann Nitsch-féle akcionista sületlenséget akkor sem tudom komolyan venni, ha a főszerepet a világ legkomolyabban veendő alkotója alakítja majd; de tudom, érzem, hogy minden akaratom ellenére én is ott leszek.

Tízes, mintha csak megneszelte volna az Akadémia (amúgy persze nehezen titkolható) kudarcát, ezúttal nem vár minket terített asztallal; árva palack bor áll az ezüsttálcán, amelyet előre felbontott már – de inkább csak díszlet ez, vagy nyom, ami elárul minket a jövő archeológusainak. És, nyilall belém, íme, mitől olyan nyugtalanító a légkör: valaki kitakarította a termet; minden tiszta, minden steril – készen arra, hogy még az emlékünkhöz is örökre száműzessen.

“Képzeld, egy csodálatos koncerthez volt szerencsém az este,” kezdi Tízes. “Csakugyan lenyűgöző volt. Edvard Grieg, egyetlen zongorán. Korábban azt hittem, ott a zord északon csak Sibelius az, aki igazán képes megmelengetni a lelket.”

“Érdekes,” mondja Egyes.

“Na persze úgy vélhetik, ez kissé érzélgősen hangzott tőlem. Sajnos be kell vallanom, hogy a zenében teljességgel laikus vagyok. És ez már így is marad. Az idő... túl kevés az idő.”

A borért nyúlok, de meggondolom magam; habozásom nyilván mindenki észrevette.

“Egyébként Botswana-ban járva azt tapasztaltam, hogy a helyi gyerekek előbb kezdenek el játszani valamelyik tradicionális hangszeren, mint hogy beszélni tudnának. Tanulságos, nem gondolják?”

“Valóban az,” mondja Ötös.

“Tán mi is bevezethetnénk ezt a szokást. Segítene, hogy felnőtt fejjel jobban ki tudjuk fejteni a gondolatainkat.”

“Elvégre minden szó, amit kimondunk, megváltoztatja a világot, amelyben élünk, nem igaz?” kérdezem; attól tartok, kissé nyersen. Minél előbb túl akarok lenni ezen a délelőttön, hogy aztán... történjen valami, amit még nem sejtek előre.

“Nos, ahogy magukra nézek, az eszmecsereik valamit nyilvánvalóan megváltoztattak.”

“Nyilvánvalóan,” horkan fel Hármas; félek, mindjárt az asztalra teszi a lábát.

“Elkerülhetetlen, hogy beszámoljanak róla, nemde?”

“Melyikünk interpretációjára kíváncsi?”

“Interpretáció. Milyen érdekes fogalom! Hogy is mondja a teológus? *Scriptura Sacra sui ipsius interpres*. Ehhez annyit kell hozzátennünk: ami önmagában teljes, az nem szorul interpretációra. Valami vagy eleve tökéletesen érthető, vagy semmilyen értelmezés nem teszi azzá. Hiszen már Galilei figyelmeztetett minket, hogy a szavak soha nem segítenek bennünket közelebb az igazsághoz. Ha ügyesen használjuk a nyelvet, amelyet Isten adott nekünk, akkor bármit igazolni tudunk éppúgy, mint az ellenkezőjét.”

“Mert minden kimondott szó inkább lesz hamis, mintsem igaz, ugye?”

“Maga mondta, nem én!”

“Dehogya,” szólok közbe. “A jós volt. Ő mondta, nemde?”

“A jós! Hát persze!” lelkesedik Tízes. “Nos, úgy állunk, hogy a jós szabadságra ment. Tudják, arrafelé is megérkezett a nyár. Ez esetben pedig mégis szükség lesz rá, hogy valamelyikük vállalkozzon a történet interpretálására.”

Egyes felém nézeget; az arcáról nehéz leolvasni, vádol-e engem valamivel, vagy csupán azt szeretné, hogy a délelőtt kerekét végre átlendítsem az emelkedőn. De csalódást kell okoznom neki: én itt már rég nem tehetek semmit.

“Tudják,” szólal meg végül ismét Tízes, “eszembe jutott még valami Griegről meg az érzélgősségemről. Egy újabb történet. Talán ezt az egyet még hajlandóak megbocsátani nekem. Annál is inkább, mert ez a történet velem személyesen esett meg. Egy művész barátom lakásavatóján, még ifjúkoromban. Ismerik a helyzetet, teli kartondobozok mindenütt, de seholy

egy szék, csak párnák meg szőnyegek a földön. Megakad a szemem az egyik dobozon, amiből egy kis vászonkép sarka lóg elő. Kiemelem a képet, lefújom róla a port. „Gondolom, egy tanulmány a diákévekből,” fordulok a házigazdámhoz. „Érdekes, hogy abban az időben mindenki megint önarcképeket festett.” „De hát miről beszélsz?”, kérdezi erre. „Ez a festmény egy lovat ábrázol. Akkoriban egy farmra jártam ki *plein air* festeni.” „Ne bolondozz velem,” verem vállon. „A kép téged ábrázol, az egyik nevetséges kalapodban.” „Hát, úgy látszik, sehogy sem tudunk megegyezni,” mondja. „Nem gyönyörű?” „Mármint micsoda?”, kérdem felpaprikázva. Barátom csak a fejét rázza nevetve. „A festészetben nem számít, kinek van igaza. Itt ez a régi kép, és úgy beszél hozzánk, hogy nem kell mérlegre tennünk, amit mond.” Emlékeznek a jósra: mindenki azt hall bele, amit csak akar. Én persze ezt hallván kiviharzottam a konyhába, hogy az italok között keressek haragomra enyhülést. De tegnap este, Grieg zenéjét hallgatva, bizony éppen attól érzékenyültem el, ahogyan a hangok megszólítottak engem. Minden egyes hang a fülembé duruzsolt, száz meg száz irányból, és mégis mindent pontosan és tisztán értettem.”

Ülünk. Hármas, Ötös, Egyes és jómagam. Mind más irányba nézünk; én még mindig a palackot figyelem.

„Köszönjük,” mondja Ötös. „A történetet.”

„Ez a legkevesebb. Én sajnálom a legőszintebben, hogy csupán ennyivel szolgálhatok Önöknek.”

Most egyszerre bólintunk és nevetünk fel; szinte már vidáman. És az ég valóban felhőtlen odakint: az Üvegház mennyezetén át zavartalanul záporoznak ránk a napsugarak.

„Illetve van itt még valami.” Tízes megragadja a borospalack nyakát, sárga fogaival eközben rám mosolyog. „Engedjék meg, hogy felavassam a díszletet.”

„Köszönjük,” mondja Ötös, és egy poharat nyújt felém. Tízes keze egy lélegzetvételnyi időre megmerevedik a levegőben; majd biccent, és tölt nekem.

„Bizony,” mondja Egyes. „Ma mindenképp Hetest illeti meg az első korty.”

„Bocsánat,” nyögök fel. „Muszáj kimennem.”

Ötös beleegyezett, hogy az elutazása előtt még egyszer találkozzon velem. Meglepetést színelve kérdeztem a telefonban, máris megtalálta-e az úticélját; de nem felelt egyenesen. Helyette azt mondta, hálás nekem, amiért mindig megértettem őt. A torkom elszorult. Hagytam, hogy letegye, pedig még meg sem beszéltük a randevú időpontját.

Előbb észrevettem, mint ő engem. Mikor felismert, meggyorsította a lépteit; de tán csak azért, mert az eső szemerkélni kezdett. Álldogáltunk a kerítés mellett, a nyírfák susogását hallgattam, és a vérem lassú csörgedezését – a vér akkor is folyik tovább, ha a szavak forrása kiapadt már. Ötös rám nézett, ezúttal egyenesen a szemembe. Kinyújtotta a kezét, és félresöpörte a rendetlen hajtincset, mely eleddig legalább félig eltakart. „Egyszer minden jobb lesz,” mondta. Aztán elővette a papírt, széthajtotta, és olvasni kezdett. Még soha egyetlen nő sem olvasott fel nekem. Anyám úgy vélte, képtelen lenne a szereplők bőrébe bújni, így inkább elkerült minden esti mesét. A barátnőm pedig, akinek az Anne Waldman-kötetet ajándékoztam? Számára én csak egy fal voltam, amelyről a szavai visszapattannak, hogy ő is jól hallja őket – igen, kétségtelenül rajongott a saját hangjáért. Ötöst viszont, azt hiszem, megijeszti az az erőszak, amit az ember elkövet a természet (no és Isten) eredendő némaságán. Neki talán az

esőcseppek mesélik a valódi történeteket, és, velem ellentétben, a fűzfák szavát sem pusztá susogásnak hallja. A száját e neszekbe burkolva hagyta el a vers utolsó sora, majd a papírt finom mozdulattal visszacsúsztatta a borítékba, amelyet négy nappal korábban, szerdán reggel dobtam be a postaládájába (tudtam, melyik az övé, de azért furcsa érzés volt egy idegen nevet látni rajta); nagyjából tizenkét órával az Akadémia utolsó gyűlésének kezdete előtt. E fél nappól szinte egyetlen megragadható emlék sem maradt meg a fejemben; lézengtem a városban, kávéit ittam különböző vendéglők teraszán, és az elmúlt éven, valamint a hátralévő, meghatározhatatlan időn gondolkodtam. Igyekeztem fogalmazni egy másik, konvencionális levelet is a bátyám számára, Ausztráliába (kimondva is valószerűtlen hely); de a lapok végül megfeketedtek az át- meg áthúzott soroktól, és hullámosak lettek a verítéktől, mely a pórusaimon át csöndben távozott, ahogy a berlini falon vagy a balkáni zöldhatárokon szivárogtak át a menekülők – a veríték, miképp ők is, egy zsarnoki uralom elől, a test uralma elől próbál szökni. Ami a levelet illeti, most már valószínűleg sosem fogok nekiállni még egyszer. Ami pedig anyámat, nos, nehéz lenne elfelejteni az utolsó küldeményt, amit neki címezve postára adtam: az Agresszió és ironia aláírt példányát. Azt a titkos szignót használtam, amelyet csak ő ismert, mivel az ő számára találtam ki, hálából még, amiért beiratott a szépírási szakkörre. Biztos vagyok benne, hogy később, jóval később elolvasta a könyvet. Meglehet, ő az egyetlen ember, akit valóban olvasómnak nevezhetek. Az is valószínű, hogy valamikor kísérletet tett rá, hogy válaszoljon nekem; megírja, mit gondol a műről, a munkámról, hogy hol rontotta el a nevelésemet, hogy minek kellett volna másképp történnie az életben. De anyám számára a szavak mindig megfejthetetlen rejtvényt jelentettek: egy olyan ellenséget, amellyel hiába hadakozik – és épp elég fronton kellett vállalnia a küzdelmet ahhoz, hogy ebben a csatában letegye a fegyvert.

Mintha Ötös leheletének meleg párája csapódott volna a fülemhez, én pedig felemeltem a tekintetem a járdáról, ahol egy megszáradt rágógumi tejszerű foltját bámultam, vajon mióta már. De tévedtem; bár láttam még az alakját, a finom, hegedűszerű alakot (Man Ray unásig kopott fényképe), amint távolodik a néptelen utcán. Kék kardigánját és alatta a fekete, szinte áttetsző szoknyát, meg a haját, amint összefonódik a széllel. Ő is a földre szegezte a szemét, és enyhén, de azért érzékelhetően hajlott hátával újra ráébresztett, milyen rég nem vagyunk fiatalok már. Pedig igyekeztünk úgy tenni. Ez is a játék része volt. De bármit tudunk a világról, számunkra az valóban csak egy szimuláció: nem vagyunk befolyással rá, még ha meg voltunk is győződve valamikor az ellenkezőjéről. A világ, ahogy Dr. Pangloss mondja, egy tökéletes hely. Tökéletes, és nem ad rá lehetőséget, hogy bármit is tönkretegyünk benne.

Sánta Kristóf: Fűcsomó. Ceruza/papír. 2018

Hivatkozott irodalom

- Kozi ASANO, *Degrees of Reality in Plato: Part I*, Aichi (Kobe University) 1993/10, 1-14
- Kozi ASANO, *Degrees of Reality in Plato: Part II*, Hannan Ronshu: Humanities and Natural Science (Hannan University), 1994/2, 17-34
- Derek BICKERTON, *Nyelv és evolúció*, Bp., Gondolat, 2004
- Donald E. BROADBENT, *Perception and Communication*, Oxford, Oxford Univ. Press, 1987
- BUJI Ferenc, *Eckhart mester beszéde az Istenhez való közelség tényéről és tudatáról = Új Forrás* 2008/4
- Noam CHOMSKY, *Rules and Representations*, New York, Columbia University Press, 2005
- R.C. CROSS, A.D. WOOLEY, *Plato's Republic: A Philosophical Commentary*, London, Macmillan, 1966
- Florian COULMAS, *Writing Systems = International Encyclopedia of Linguistics*, szerk. William BRIGHT, Oxford, Oxford Univ. Press, 1992, 253-257
- Arthur C. DANTO, *Beyond the Brillo-Box: The Visual Arts in Post-Historical Perspective*, Oakland CA, UC Press, 1998
- René DESCARTES, *Elmélkedések az első filozófiáról*, Bp., Atlantisz, 1994
- René DESCARTES, *A filozófia alapelvei*, Bp., Osiris, 1996
- David DIRINGER, *The Alphabet: A Key to the History of Mankind*, London, Hutchinson, 1968
- Émile DURKHEIM, *The Cultural Logic of Collective Representations = Social Theory: The Multicultural and Classic Readings*, szerk. Charles LEMERT, Boulder CO, Westview Press, 2009, 94-103
- Meister ECKHART, *Beszédek*, szerk. Adamik Lajos, Bp., Helikon, 1986
- Meister ECKHART, *Intelmek és tanító beszédek*, Bp., Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 2000
- Mircea ELIADE, *A szent és a profán*, Bp., Európa, 1987
- Mircea ELIADE, *Az örök visszatérés mítosza*, Bp., Európa Könyvkiadó, 2006
- Mircea ELIADE, *Jóga, halhatatlanság és szabadság*, Bp., Helikon, 2014
- H.M. ENOMIYA-LASSALLE, *Zen: Út a megvilágosodáshoz*, Szentendre, Medio, 1995
- Julius EVOLA, *A felébredés doktrínája*, Debrecen, Kvintesszencia Kiadó, 2003

- Jack GOODY, *Nyelv és írás = Szóbeliség és írásbeliség: A kommunikációs technológiák története Homérosztól Heideggerig*, szerk. NYÍRI Kristóf, SZÉCSI Gábor, Bp., Áron Kiadó, 1998, 189-221
- Anagarika GOVINDA, *A korai buddhista filozófia lélektani attitűdje*, Bp., Orient Press, 1992
- John GRIBBIN, *Schrödinger kiscicái és a valóság keresése*, Bp., Akkord Kiadó, 2004
- Hans KÜNG, Julia CHING, *Párbeszéd a kínai vallásokról*, Bp., Palatinus, 2000
- Bruno LATOUR, *Politics of Nature: How to Bring the Sciences into Democracy*, Cambridge MA, Harvard Univ. Press, 2004
- Abe MASAO, *God, Emptiness and the True Self*, in = *The Eastern Buddhist* II/2, 15-30, 1969
- Abe MASAO, *Man and Nature in Christianity and Buddhism = The Buddha Eye*, szerk. Frederick Franck, Bloomington IN, World Wisdom, 2004, 147-155
- Steven PINKER, *A nyelvi ösztön*, Bp., Typotex, 1999
- PLATÓN, *Az állam*, Bp., Gondolat, 1989
- PLÓTINOSZ, *Az Egyről, a szellemről és a lélekről: válogatott írások*, Bp., Európa Könyvkiadó, 1986
- Sarvepalli RADHAKRISHNAN, *Indian Philosophy Volume I*, Oxford, Oxford University Press, 1993
- RUZSA Ferenc, *A klasszikus szánkhja filozófiája*, Bp., Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó, 1997
- Seung SAHN, *A zen iránytűje*, Bp., Cartaphilus, 2008
- SÁNTA Kristóf, *Reprezentálás mint a megismerés eszköze, valamint a reprezentációk és a valóság viszonya a keleti és a nyugati gondolkodásban = Kelet/Nyugat*, Bp., DOSZ, 2015
- SCHMIDT József, *Az ind filozófia*, Bp., magánkiadás, 1991
- SHWE ZAN AUNG, *Compendium of Philosophy*, Motilal Banarsidass, 2016
- Joan STAMBAUGH, *Foreword = The Buddha Eye*, szerk. Frederick Franck, Bloomington IN, World Wisdom, 2004, xiii-xv
- T.D. SUZUKI, *The Buddhist Conception of Reality = The Eastern Buddhist* VII/2, 1-21, 1974
- SZÉCSI Gábor, *Kommunikáció és gondolkodás*, Bp., Áron Kiadó, 2007
- Shizuteru UEDA, „Nothingness” in *Meister Eckhart and Zen Buddhism = Transcendenz und Immanenz: Philosophie und Theologie in der veraenderten Welt*, szerk. D. Papenfuss és J. Söring, Berlin, 1977
- Shizuteru UEDA, *Isten lélekben való születése és az áttörés az Istenséghez*, Bp., Arcticus Kiadó, 2004

Alan W. WATTS, *A zen útja*, Bp., Polgár Kiadó, 1997

Stefan ZÓLKIEWSKI, *Kultúra és szemiotika = A jel tudománya: Szemiotika*, szerk. HORÁNYI
Özséb, SZÉPE György, Bp., General Press, 2004, 273-284